

Enquesta de convivència escolar i seguretat a Catalunya

Curs 2005 - 2006

Informe ampliat

Problemes de convivència dintre i fora de l'escola

**Generalitat
de Catalunya**

Enquesta de convivència escolar i seguretat a Catalunya

Curs 2005 - 2006

Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació
Departament d'Educació

Informe ampliat

Problemes de convivència dintre i fora de l'escola

**Generalitat
de Catalunya**

Índex

Índex	5
Preàmbul i agraïments	9
Equip d'investigació	11
A manera de síntesi	13
Problemes de convivència dintre de l'escola.....	15
Problemes de convivència dintre i fora de l'escola.....	22
Informe	43
Problemes de convivència dintre de l'escola	45
Et trobes bé a l'escola?.....	47
Punts destacats.....	47
Les relacions entre l'alumnat.....	49
Les relacions amb el professorat.....	59
Hi ha alumnes maltractats a la teva classe?.....	69
Punts destacats.....	69
Precisions terminològiques i conceptuals.....	71
La percepció de maltractaments al propi grup classe.....	74
La por a l'escola.....	82
S'han ficat amb tu per molestar-te?.....	91
Punts destacats.....	91
La totalitat de les accions negatives enregistrades.....	97
La síntesi dels fets: accions patides un cop a la setmana o més.....	99
La síntesi de la percepció: s'han ficat sovint amb tu per molestar-te o de broma?.....	104
La valoració: fins a quin punt t'ha dolgut o t'ha fet ràbia?.....	109
Cap a uns indicadors globals: el creuament de fets i percepcions.....	114
L'edat.....	118
El gènere.....	120
L'origen.....	122
Els centres.....	126
T'has ficat amb ells per molestar-los?.....	133
Punts destacats.....	133
La totalitat de les accions negatives reconegudes.....	137
Les agressions realitzades un cop a la setmana o més.....	140
La intenció: en resum, t'has ficat sovint amb altres per molestar-los?.....	147
La freqüència i la valoració de la importància pels victimitzadors.....	150
La desigualtat de forces.....	151
L'origen.....	153
Els centres.....	155
Necessites ajuda?.....	157
Punts destacats.....	157
Les necessitats d'ajuda.....	161

El coneixement dels fets per part del professorat	166
El coneixement dels fets per part dels progenitors.....	171
A manera de síntesi: el coneixement conjunt i l'ajuda dels adults	176
Problemes de convivència dintre i fora de l'escola.....	185
Et van robar? Et van agredir?.....	187
Punts destacats	187
El marc general: dels maltractaments a la victimització típica.....	191
Els robatoris entre l'alumnat: la percepció del problema	194
Els robatoris entre l'alumnat: la victimització experimentada	195
Les agressions físiques entre l'alumnat: la percepció del problema	200
Les agressions físiques entre l'alumnat: la victimització experimentada.....	203
Les agressions sexuals entre l'alumnat: la percepció del problema.....	206
Les agressions sexuals entre l'alumnat: la victimització experimentada.....	210
I tu, sempre et comportes bé?.....	217
Punts destacats	217
Portar alguna arma o objecte per por a ser agredit.....	221
Amenaces i agressions reconegudes contra persones.....	223
Els furt i la compra venda d'objectes robats	226
Pintades i danys a la via pública	227
Viatjar sense bitllet o sense permís de conduir i/o sense assegurança	230
El consum de tabac, alcohol i drogues.....	233
Punts destacats	233
La percepció del perill.....	235
La incitació al consum	239
El consum: l'evolució en el temps	242
El consum: la comparació amb l'entorn.....	247
La disponibilitat.....	250
Tipologia.....	259
Les tècniques multivariants	259
Els tipus retinguts	263
El perfil dels grups	264
Bibliografia	281
Bibliografia empírica comentada	283
Altres estudis realitzats a l'Estat Espanyol	283
Altres estudis realitzats a la resta del món	303
Bibliografia general.....	315
Índex de gràfics i taules	335
Índex de gràfics	335
Índex de taules	339
Annexos	343
Annex 1. Metodologia de l'ECESC 2005-2006.....	345
Disseny i grandària de la mostra	345

Procediment d'extracció de la mostra	346
Distribució final de la mostra i errors associats	349
Ponderació de resultats.....	350
Annex 2. Metodologia de l'ECESC 2000-2001	351
Resum de la fitxa tècnica	351

Preàmbul i agraïments

Durant el curs 2000-2001, a partir d'una iniciativa conjunta dels departaments d'Educació i d'Interior, es va portar a terme un estudi dirigit a conèixer amb major profunditat els fets que afecten la convivència de l'alumnat dels centres educatius a Catalunya. Fins aquell moment, Catalunya no disposava de dades estadístiques sobre la convivència entre els nois i les noies escolaritzats, ni relacionades amb alguns dels fets que poden incidir-hi negativament, com ara la victimització experimentada, les infraccions dutes a terme pels mateixos alumnes o el consum de drogues. L'estudi *Joventut i seguretat a Catalunya. Enquesta als joves escolaritzats de 12 a 18 anys* va representar doncs la primera operació estadística adreçada directament a la població escolaritzada i dissenyada específicament per conèixer els comportaments problemàtics que afecten l'alumnat a Catalunya. Aquest primer estudi pretenia esdevenir així una eina útil per a la diagnosi de les problemàtiques existents i per al disseny dels instruments d'intervenció més adequats.

Però, en aquests darrers anys, s'ha produït un canvi important en la visualització de la problemàtica de la convivència a l'entorn escolar. Alguns fets greus que s'han donat a conèixer han incrementat la sensibilitat social sobre aquesta qüestió al nostre país. No obstant això, els estudis en aquest àmbit haurien d'afavorir que la preocupació existent no es construís sobre una imatge desenfocada de la realitat del que passa als nostres centres docents. És amb aquesta voluntat que el Parlament de Catalunya va aprovar una resolució que instava els departaments d'Educació i d'Interior a elaborar un segon estudi i ampliar-lo a alumnes de primària.

L'*Enquesta sobre convivència escolar i seguretat a Catalunya* neix, doncs, del desig d'aprofundir i ampliar l'estudi de la problemàtica de la convivència entre els joves, així com de veure'n l'evolució en els darrers anys. Respon d'aquesta manera a la necessitat de disposar de sèries temporals estables que permetin un seguiment periòdic dels problemes.

El disseny d'aquesta nova actuació estadística ha estat necessàriament interdepartamental, ja que la victimització i els comportaments problemàtics poden produir-se dintre o fora de l'escola, i afectar diversos àmbits competencials. En aquest sentit, els departaments d'Educació i d'Interior han constituït un equip de treball, en el qual també han participat la Secretaria General de Joventut i l'Institut d'Estadística de Catalunya, amb l'objectiu bàsic d'assessorar en diferents aspectes de l'estudi. El mateix Institut d'Estadística de Catalunya s'ha responsabilitzat del disseny d'una mostra representativa de l'alumnat català de la primària, l'ESO, el batxillerat i els cicles formatius de grau mitjà, és a dir, dels nivells corresponents a unes edats modals que van dels 8 als 18 anys.

El treball de camp i les tasques de gravació i depuració del fitxer de dades van ser encarregats a l'empresa DEP Consultoria Estratègica, que ha destinat un ampli grup de persones dirigides per Ruth Suñol, Natàlia Díaz i Eloi Español.

Addicionalment i molt especialment, aquest equip de treball ha disposat, al llarg d'aquest procés, de l'assessorament del professor Javier Elzo, de la Universitat de Deusto, que ha orientat el conjunt de l'operació.

La realització d'aquest treball ha requerit, doncs, la participació de diferents organismes i de moltes persones a qui no podrem agrair la seva contribució de manera individualitzada, i entre les quals destaquen els membres dels equips directius dels 7 instituts en els quals es va dur a terme la prova pilot i dels 199 centres d'ensenyament finalment seleccionats a la mostra, així com els professors dels grups entrevistats i, sobretot, els 10.414 nois i noies que ens van proporcionar una valuosa informació sobre les seves experiències com a víctimes o com a autors d'accions contràries a la convivència. Potser la nostra millor manera d'agrair la seva contribució consistirà a consolidar una operació estadística periòdica, ajustada a la normativa estadística catalana, que posi a disposició de tots els operadors implicats un instrument destinat a mesurar les accions problemàtiques de la joventut escolaritzada i la seva evolució en el temps.

Equip d'investigació

Assessorament extern

Javier Elzo, catedràtic de sociologia, Universitat de Deusto

Departament d'Interior

Secretaria de Seguretat Pública

Josu Gondra

Raimon Pibernat

Anabel Rodríguez

Anna Salarich

Mònica Solé

Vicens Valentín

Departament d'Educació

Direcció General d'Ordenació i Innovació Educativa

Pepita Corominas

Pere Led

Joan Oliart

Joaquim Núñez

Pilar Quera

Secretaria General de Joventut

Íngrid Llopart

Pau Serracant

Institut d'Estadística de Catalunya

Núria Brunsó

Manel Falguera

Julià Urrutia

A manera de síntesi

Problemes de convivència dintre de l'escola

Durant el curs 2000-2001, els departaments d'Ensenyament i d'Interior de la Generalitat de Catalunya van dur a terme una enquesta sobre els problemes de convivència i seguretat entre l'alumnat de secundària, amb la col·laboració del professor Javier Elzo que va redactar l'informe final. Aquella operació estadística constitueix la primera edició de l'actual *Enquesta de Convivència Escolar i Seguretat a Catalunya* (ECESC) tot i que rebés inicialment una altra denominació (*Enquesta sobre Joventut i Seguretat*). De fet, aquestes dues operacions d'enquesta han iniciat una sèrie estadística en compliment de la resolució parlamentària que va acordar mantenir la continuïtat entre les dues, instant textualment l'elaboració d'un "segon estudi enquesta sobre joventut i seguretat [...] i poder-ne fer la valoració comparativa amb els resultats de l'estudi del curs 2000-2001...". (Resolució 221/VII). En aquest sentit, podem parlar de la primera i de la segona edició de l'ECESC, entenent que la denominació actual s'aplica a les dues enquestes, com s'hauria d'aplicar en el futur a les operacions estadístiques que continuïn aquesta sèrie.

I en compliment d'aquest mandat parlamentari, s'ha abordat la comparació entre les dades que es van obtenir el curs 2000-2001 i les del curs 2005-2006 tenint en compte, però, que la comparació en el temps s'ha de limitar a l'educació secundària, ja que l'estudi del 2000-2001 es referia únicament a l'ensenyament secundari (obligatori i postobligatori; edats aproximades de 12 a 18 anys). En tot cas, primer centrarem l'anàlisi en els problemes de convivència *dintre de l'escola*, deixant per a més endavant l'estudi comparatiu d'altres problemes de convivència, com ara la victimització o el consum de drogues, que desborden el marc escolar i es poden produir tant dintre com fora del centre d'ensenyament.

L'estabilitat de les relacions bàsiques de l'alumnat

El primer que assenyalen les dades comparatives és l'estabilitat amb la qual els nois i les noies escolaritzats valoren les seves relacions bàsiques amb l'alumnat, amb el professorat o amb els seus progenitors. Quan puntuen com es troben amb ells, en una escala de 0 (molt malament) a 10 (molt bé), les valoracions mitjanes són tècnicament idèntiques a les dues edicions, i els percentatges de les relacions insatisfactòries (és a dir el percentatge de les valoracions de 0 a 4 punts) o mediocres (les valoracions de 5 i 6 punts) són similars pel que fa als companys i als progenitors, però lleugerament més crítiques amb el professorat.

Taula 1. Valoració de les relacions bàsiques amb companys, professorat i progenitors

Mitjanes en l'escala de 0 (molt malament) a 10 (molt bé)

Percentatge de relacions insatisfactòries i mediocres sobre el total (valoracions de 0 a 6 punts)

ECESC, comparació entre el curs 2000-2001 i el curs 2005-2006. Educació secundària

Edicions de l'ECESC	Valoració dels companys		Valoració del professorat		Valoració dels progenitors	
	Valors 0-6 % del total	Mitjana Escala 0 a-10	Valors 0-6 % del total	Mitjana Escala 0 a-10	Valors 0-6 % del total	Mitjana Escala 0 a-10
Edició 2000-2001	12,8%	8,4	27,6%	7,4	12,1%	8,6
Edició 2005-2006	11,1%	8,5	30,0%	7,2	10,6%	8,6

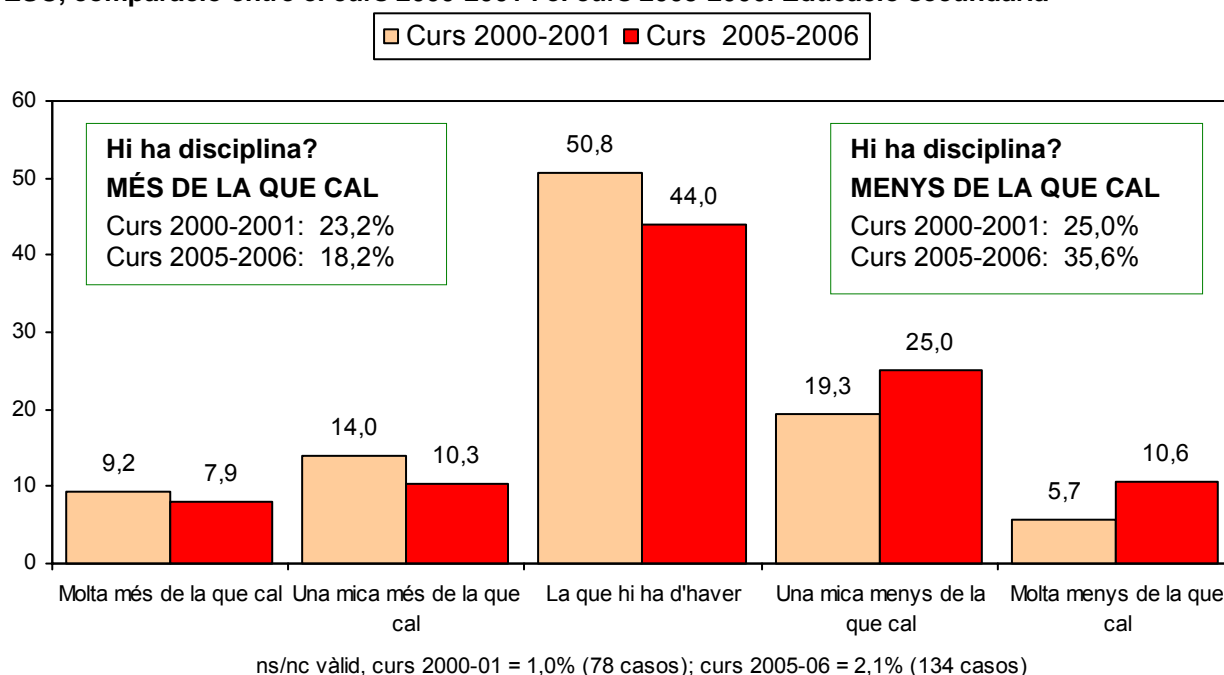
Les percepcions sobre la disciplina

No es detecta, doncs, cap canvi substancial en la valoració subjectiva de les relacions bàsiques per part de l'alumnat, però hi ha motius per pensar que la situació amb el professorat podria ser lleugerament més tensa i la convivència més desordenada. En tot cas, l'alumnat opina que la disciplina a l'escola ha disminuït. La pregunta formulada en les dues edicions era exactament la mateixa: *Creus que a la teva escola hi ha la disciplina que hi hauria d'haver?*, i les respostes assenyalen un increment significatiu de les opinions crítiques:

Gràfic 1. Percepció de la disciplina entre l'alumnat de secundària

Pregunta: *Creus que a la teva escola hi ha la disciplina que hi hauria d'haver?*

ECESC, comparació entre el curs 2000-2001 i el curs 2005-2006. Educació secundària

Els que consideren que hi ha menys disciplina de la que cal (una mica o molta menys de la que cal) han augmentat de manera substancial, passant globalment del 25% a gairebé el 36%, és a dir, d'una quarta part a més d'una tercera part i l'augment relatiu més fort s'enregistra entre els que opinen que hi ha molta menys disciplina de la que cal, que gairebé es multipliquen per dos. Podríem dir que al llarg d'aquests anys s'ha trencat la *simetria*. Fa uns cinc anys, la meitat de l'alumnat pensava que hi havia la disciplina que hi havia d'haver, aproximadament una quarta part opinava que n'hi havia massa i el 25% restant que n'hi havia massa poca. En un símil gràfic, el professorat apareixia al *centre*, recolzat per la majoria dels alumnes, però sotmès a les pressions contradictòries de dos subgrups de dimensions similars. Actualment la asimetria és evident.

Les percepcions sobre els maltractaments

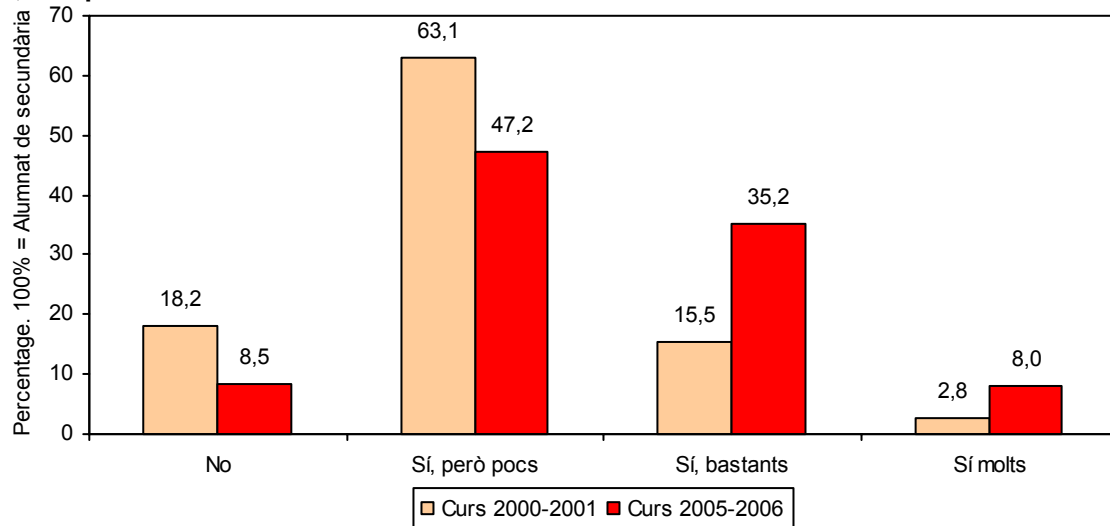
La percepció de l'existència de maltractaments a l'escola ha augmentat enèrgicament des del curs 2000-2001. I, per precisar la variable que és objecte de mesura, començarem per transcriure literalment la pregunta plantejada al qüestionari.

Diuen que hi ha nois o noies MALTRACTATS a les escoles. Nois o noies amb els quals altres companys d'escola es fiquen SOVINT per MOLESTAR-LOS, per exemple, es burlen d'ells, els deixen de banda, els roben, els peguen o els amenacen sovint.

En general, tu creus que hi ha alumnes maltractats a LES ESCOLES?

La pregunta era idèntica a la formulada durant el curs 2000-2001 i els resultats són eloqüents: els que creuen que hi ha *bastants* alumnes maltractats s'han multiplicat per més de dos, els que creuen que n'hi ha *molts* s'han multiplicat gairebé per tres:

Gràfic 2. Percepció genèrica sobre l'existència de maltractaments a les escoles ECESC, comparació entre el curs 2000-2001 i el curs 2005-2006. Educació secundària

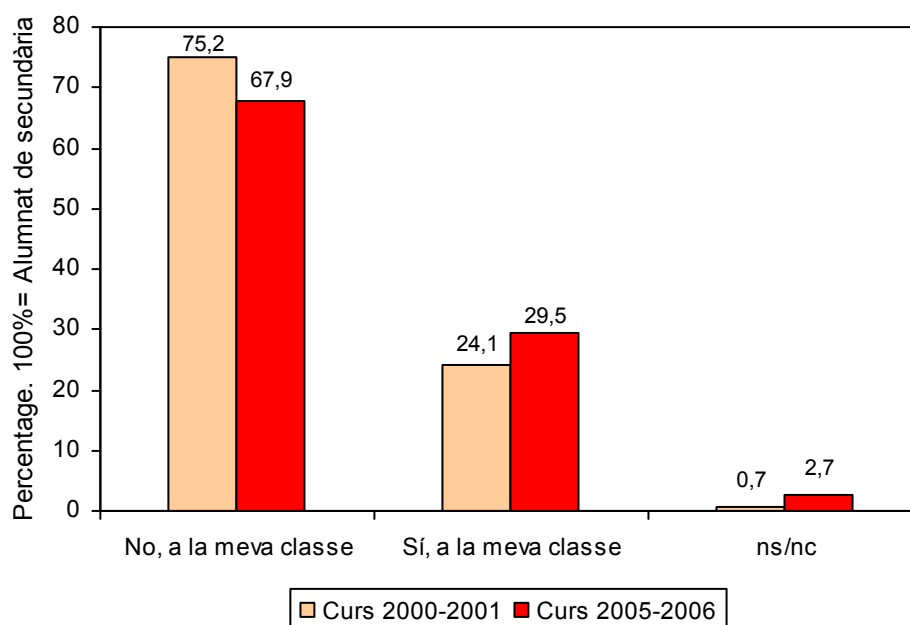
Curs 2000-2001 ns/nc = 0,4% (31 casos ponderats): Curs 2005-2006= 1,2% (73 casos ponderats)

No obstant això, aquesta evolució assenyalava un augment de la consciència sobre el problema i no pas un increment dels casos de maltractament enregistrats. Més endavant aprofundirem sobre aquesta important qüestió, però ara ja hem d'avançar que, en termes generals, les dades obtingudes a través de l'ECESC no autoritzen a parlar d'un increment dels casos de maltractament a l'ensenyament secundari a Catalunya. Més aviat al contrari: hi ha una disminució dels casos de víctimes d'accions negatives freqüents, que passen del 13,2% al 10,3%, i s'estabilitza un dels indicadors més importants, el de casos freqüents (accions negatives un cop a la setmana o més), confirmats per la víctima, i als que la mateixa víctima atribueix una importància de 7 a 10 punts en una escala de 0 a 10. Aquest indicador era del 3,1% durant el curs 2000-2001 i és del 3,0% el curs 2005-2006: pràcticament la mateixa xifra. En definitiva, l'augment de la percepció no és correspon amb l'augment dels casos de maltractament coneguts: augmenta la sensibilitat, però no el nombre de fets enregistrats.

Probablement, aquest augment de la percepció reflecteix, en part, l'impacte d'alguns casos particularment tràgics i de gran ressò als mitjans de comunicació, però seria incorrecte considerar que es tracta d'un problema creat artificialment. Els mitjans de comunicació han informat de l'existència de maltractaments a partir de casos paradigmàtics, que no pretenen ser estadísticament representatius, però que sí faciliten el reconeixement públic d'un problema existent. I, amb independència d'algunes informacions sensacionalistes, això ha estat generalment beneficiós, sobretot per a les mateixes víctimes, que ara es troben en unes condicions més favorables per a ser escoltades. Podríem dir que s'ha modificat la visibilitat dels casos i la tolerància als fets. I aquesta nova consciència del problema és esperançadora perquè les accions negatives continuades han resultat tradicionalment poc visibles i molt erosives, i és precisament l'ocultació, el desconeixement o la banalització allò que permet que els casos arribin a ser greus. Amb altres paraules, que es reconegui l'existència de maltractaments és un pas indispensable per a resoldre'ls i, en aquest sentit, les dades sobre percepció general a l'edició 2005-2006 de l'ECESC no han de ser rebudes amb alarma, més aviat al contrari.

En aquest sentit, quan les preguntes es refereixen a l'entorn immediat de l'alumnat, l'augment resulta molt més moderat. Així, després de preguntar genèricament pels maltractaments a les escoles, l'ECESC preguntava si hi havia nois o noies maltractats al seu grup (*¿ creus que hi ha nois o noies maltractats a la TEVA CLASSE?*) i, en aquest cas, l'augment dels nois i noies que coneixien algú que era objecte de maltractaments és superior als 5 punts percentuals, una xifra significativa però allunyada dels increments que hem vist al comentar la percepció general.

Gràfic 3. Percepció sobre l'existència de maltractaments a la pròpia classe ECESC, comparació entre el curs 2000-2001 i el curs 2005-2006. Educació secundària

Els maltractaments efectivament experimentats

Ja hem avançat que, en termes generals, les dades de l'ECESC no autoritzen a parlar d'un increment dels casos de maltractament. Més aviat al contrari: hi ha una disminució dels casos de víctimes d'accions negatives freqüents a l'educació secundària (del 13,2% al 10,3%), i una estabilització d'un indicador crucial: el de víctimes d'accions negatives un cop a la setmana o més que les mateixes víctimes consideren importants (valoració conjunta de la importància de les accions negatives de 7 a 10 en una escala de 0 a 10). En definitiva, com ja hem assenyalat, l'augment de la percepció no es correspon amb l'augment dels casos de maltractament coneguts i, en hipòtesi, l'evolució a primària podria haver estat la mateixa. Observem les dades obtingudes amb més detall:

Taula 2. Prevalença i valoració de les accions negatives freqüents

Alumnes que han estat víctimes d'accions negatives un cop a la setmana o més

- Victimes d'accions negatives en els cinc àmbits de victimització estudiats un cop a la setmana o més
- Segmentació de les accions negatives patides d'acord amb la valoració de la seva importància

ECESC, comparació entre el curs 2000-2001 i el curs 2005-2006. Educació secundària

		Percentatge respecte al total de l'alumnat de secundària			
		Curs 2000-2001		Curs 2005-2006	
Consideren que NO els han tractat malament o només de broma		3,5		4,8	
Valoració de la importància global de les molèsties. Escala de 0 a 10	Puntuacions de 0 a 4	4,0		1,1	
	Puntuacions de 5 i 6	2,6		0,9	
0 = No tenen gens d'importància 10= Tenen moltíssima importància	Puntuacions de 7 i 8	1,7	3,1	1,7	3,0
	Puntuacions de 9 i 10	1,4		1,3	
ns/nc la valoració de la importància		-		0,4	
TOTAL (accions sense importància aparent incloses)		13,2		10,3	

Podríem afegir que també s'enregistra una disminució substancial dels nois i de les noies que reconeixen ser autors d'accions negatives contra els seus companys o companyes. En aquest àmbit, que comporta un exercici d'autoinculpació, durant el curs 2000-2001 els que reconeixen dur a terme accions negatives contra els seus companys i companyes una vegada a la setmana o més arribaven al 12,8% de l'alumnat de secundària, mentre que, durant el curs 2005-2006, només arriben al 7,8%. La disminució crida l'atenció per la seva magnitud, i sembla més aviat producte d'un increment de l'ocultació que no pas d'una disminució del nombre d'agressors, ja que el treball de camp de l'ECESC corresponent al curs 2005-2006 es va dur a terme en un moment en el qual el debat sobre el *bullying* ocupava un espai considerable als mitjans de comunicació i estava explícitament present entre les preocupacions de la comunitat escolar.

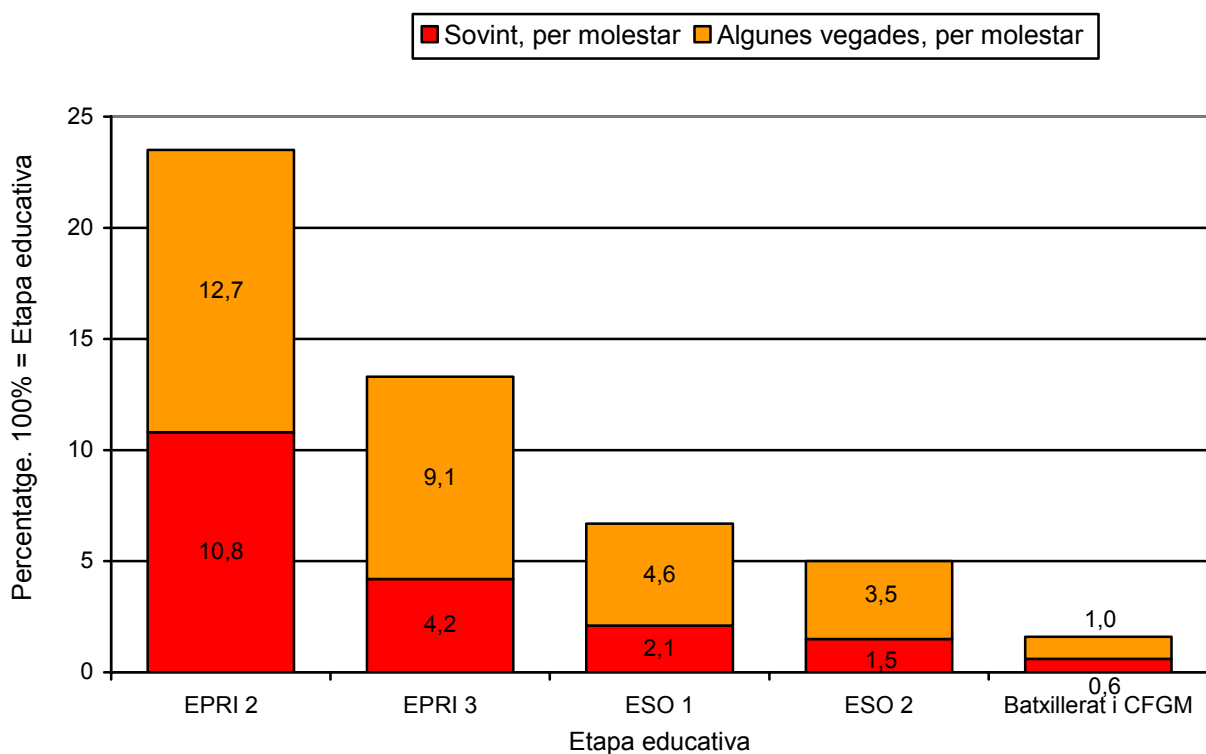
És evident que aquesta atmosfera pot haver influït incrementant l'ocultació dels victimitzadors, però en sentit contrari no sembla que hagi influït sobredimensionant el nombre de victimitzats, la qual cosa ens permet suposar que l'estabilitat dels indicadors globals de maltractaments enregistrats respon a un fenomen rellevant: s'ha produït un increment notable de la consciència del problema amb una prevalença estable: en principi, una situació favorable per a intervenir.

Per la resta hem de destacar que el maltractament entre iguals i totes les seves variables associades (la percepció del problema, la por...) disminueixen amb l'edat. L'evolució és tant nítida que ens podria fer oblidar que no es tracta d'un procés d'extinció sinó de transformació. La prevalença dels maltractaments és fa molt menys freqüent amb l'edat, però pot ser igualment preocupant perquè la importància relativa dels adults disminueix i la significació dels iguals augmenta. I, si en aquestes noves circumstàncies persisteixen les accions negatives per part dels mateixos companys, el seu efecte sobre la víctima pot ser especialment dur. Que el problema es faci menys visible no significa que hagi desaparegut o que els casos subsistents siguin intrascendents.

En tot cas, per visualitzar l'evolució del problema amb l'edat, presentem un gràfic de barres, sobre el percentatge de l'alumnat que es considera víctima d'accions negatives intencionades, és a dir, objecte d'accions negatives que les mateixes víctimes consideren que estaven destinades a molestar-les, i que valoren amb una importància global entre 7 i 10 punts. La disminució amb l'edat, que sempre és pronunciada, aquí resulta evident.

Gràfic 4. Percentatge de nois i noies objecte d'accions negatives d'especial impacte

Accions considerades intencionades (*per molestar*), d'importància global entre 7 i 10 punts
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre.

Les agressions al professorat

En un sentit similar o idèntic podem comentar les dades disponibles sobre enfrontaments verbals o físics amb el professorat. Les dades assenyalen una situació estable on s'insinuen, fins i tot, lleugeres millores respecte al curs 2000-2001, excessivament minses per a justificar cap conclusió optimista, i menys en l'atmosfera mediàtica que va envoltar el treball de camp de l'ECESC del curs 2005-2006 que potser afavoria l'ocultació de la informació autoinculpatòria. En tot cas, les dades obtingudes han estat les següents:

Taula 3. Agressions reconegudes contra professors o professores ECESC, comparació entre el curs 2000-2001 i el curs 2005-2006. Educació secundària

Formulació de les preguntes	Mai		Una vegada		Algunes vegades		Força vegades	
	2000-01	2005-06	2000-01	2005-06	2000-01	2005-06	2000-01	2005-06
<i>Vas cridar a un professor o professora?</i>	79,0	80,5	11,6	11,5	6,9	6,1	2,6	1,9
<i>Vas insultar a un professor o professora?</i>	87,8	89,0	7,5	7,3	3,3	2,5	1,4	1,1
<i>Vas agredir físicament a un professor o professora?</i>	98,9	98,7	0,8	0,8	0,2	0,3	0,2	0,2

Aquestes dades apunten en una direcció que pot constituir una de les conclusions d'aquest estudi: les variables que mesuren la victimització o els comportaments problemàtics reconeguts mostren una estabilitat considerable, de vegades, fins i tot certes disminucions o la presència d'algun segment minoritari en el qual la problemàtica s'agreuja. Però la tendència central dels fets és l'estabilitat, mentre que la percepció o, si es vol, la consciència del problema s'ha intensificat dràsticament.

I no cal reiterar que una situació en la qual els problemes semblen estabilitzats, o enregistren lleugeres millores, mentre la consciència dels problemes s'aguditza, conformen una conjuntura favorable a les intervencions preventives i correctives. Gairebé diríem que la població escolar les està demanant.

Problemes de convivència dintre i fora de l'escola

Al llarg de l'educació secundària la microvictimització (i, en particular, les accions negatives continuades) tendeix a ser substituïda per la victimització típica com a forma predominant de victimització. Els fets es fan menys freqüents però formalment més greus mantenint, tot i així, alguns dels seus trets característics, com ara la tendència dels agressors a actuar contra víctimes que es troben en situacions de feblesa relativa i la disminució de la victimització amb l'edat. Així, basant-nos en l'Enquesta de Seguretat Pública de Catalunya, podem recordar que els nois i les noies de 16 a 18 anys corren el risc de patir entre tres i quatre vegades més agressions contra la seva seguretat personal que la gent gran (robatoris de bossa o cartera, atracaments, estrebades, etc.).

I per a estudiar l'àmbit de la victimització típica entre els joves escolaritzats, l'ECESC plantejava a l'alumnat de secundària tres blocs de preguntes referides als fets contra la propietat, les agressions físiques i les sexuals, mantenint en cada bloc la distinció entre la percepció del problema i els fets efectivament experimentats per l'alumnat al llarg del curs passat o les vacances passades, dintre i fora de l'escola. Ampliant, doncs, el marc de referència espacial i temporal amb l'objecte d'adequar-se a la naturalesa dels fets que s'han d'estudiar, i d'enregistrar un nombre suficient de casos per a poder analitzar un fenomen estadísticament infreqüent.

Victimització

Els robatoris: percepcions i fets experimentats

La percepció que entre els joves hi ha robatoris és força elevada. Les preguntes formulades per l'ECESC (*en general, creus que la gent de la teva edat pateix molts robatoris...?*) permeten constatar que ja durant el curs 2000-2001 pràcticament 1 de cada 3 joves opinava que hi havia bastants o molts robatoris. I aquesta percepció s'ha ampliat, és a dir, s'ha estès encara més: concretament, eren un 35,9% i actualment ja són un 42,0% els que consideren que la gent de la seva edat pateix bastants o molts robatoris.

Taula 4. Fets contra la propietat: la percepció del problema

Evolució de les percepcions sobre l'existència de fets contra la propietat entre l'alumnat ECESC, comparació entre el curs 2005-2006 i el curs 2000-2001. Educació secundària

... creus que la gent de la teva edat pateix molts robatoris?	Curs 2000/01	Curs 2005/06
	%	%
No, mai o gairebé mai	23,6	18,0
Sí, però pocs	39,8	39,4
Sí, bastants	29,1	33,8
Sí, molts	6,8	8,2
ns/nc	0,8	0,6
Total	100,0	100,0

No obstant això, la prevalença, és a dir, el percentatge dels nois i de les noies victimitzats alguna vegada (amb independència del nombre de vegades) hauria baixat del 34,1% durant el curs 2000-2001 al 32,4% durant el curs 2005-2006. Una evolució favorable que ha de ser immediatament matisada: la multivictimització en els supòsits més greus, és a dir, en supòsits de robatori amb violència o intimidació no ha disminuït. Vegem-ho:

Taula 5. Fets contra la propietat: la victimització experimentada

Evolució de la prevalença de robatoris i destrosses entre l'alumnat ECESC, comparació entre el curs 2005-2006 i el curs 2000-2001. Educació secundària

<i>et van fer alguna d'aquestes coses?</i>	Curs 2000-2001				Curs 2005-2006			
	Freqüència en percentatges horitzontals				Freqüència en percentatges horitzontals			
	Mai	1 cop	2 o més	Nc	Mai	1 cop	2 o més	Nc
Et van destrossar o fer malbé coses teves?	88,8	7,5	3,0	0,8	89,6	6,8	2,7	0,9
Et van robar sense que te n'adonessis?	77,5	16,4	5,3	0,8	77,7	16,6	4,8	0,9
Et van amenaçar de paraula per robar-te?	89,5	6,5	3,0	1,0	90,6	5,5	3,0	0,8
Et van agredir amb intenció de robar-te?	94,0	3,9	1,3	1,0	94,2	3,5	1,4	0,9
Et van amenaçar o atacar amb una arma per robar-te?	94,1	4,2	0,8	0,9	93,6	3,6	1,1	1,6

Adicionalment, les pitjors experiències de victimització en matèria de robatoris, és a dir, aquelles valorades de 7 a 10 punts en una escala de 0 (gens d'importància) a 10 (moltíssima importància) s'han incrementat de l'11,7% al 12,3%, la qual cosa contribueix a explicar la percepció de l'alumnat en aquest àmbit. Passen menys coses, però són més molestes i segurament més greus.

Les agressions físiques: percepcions i fets experimentats

La gran majoria de l'alumnat percep que hi ha amenaces de paraula, bufetades, cops, empentes, etc. contra els joves de la seva edat. En xifres rodones, eren el 80% durant el curs 2000-2001 i ara ja són el 85%. No obstant això, la meitat d'aquest col·lectiu estima que aquesta violència té una freqüència escassa; tot i que el 30% opinava que era bastant freqüent el curs 2000-2001 i aquest segment ja arriba gairebé al 35%, però es mantenen al mateix nivell els que opinen que les agressions físiques contra els joves de la seva edat són molt freqüents

Prop del 90% estima que hi ha agressions físiques a joves de la seva edat a les discoteques. Fins i tot, més del 55% percep que a les discoteques hi ha agressions físiques força o moltes vegades. I, no obstant això, es tracta d'un dels pocs àmbits on la percepció del problema ha millorat inequívocament. Entre els llocs on hi ha més agressions físiques, se cita en segon lloc l'escola i s'ha d'assenyalar que, en aquest àmbit la percepció ha empitjorat respecte al curs 2000-2001. Al voltant del 85% pensa que, poc o molt, a l'escola es produeixen agressions físiques, i aquests eren aproximadament un 75% fa quatre anys.

Per la resta, l'evolució de la victimització en l'àmbit de les agressions físiques recorda el que ja hem vist en matèria de robatoris: s'enregistren menys fets però són més importants per a les víctimes. Hi ha motius per creure que els elements de violència o intimidació estan augmentant. Aquestes són les dades obtingudes en les dues edicions de l'ECESC:

Taula 6. Les agressions físiques: la victimització

Evolució de la victimització per agressions físiques. Percentatges horitzontals
ECESC, comparació entre el curs 2005-2006 i el curs 2000-2001. Educació secundària

<i>I a tu, personalment... et van fer alguna d'aquestes coses?</i>	Curs 2000-2001				Curs 2005-2006			
	Mai	1 cop	=/> 2	nc	Mai	1 cop	=/> 2	nc
Amençar amb paraules	76,5	13,0	9,3	1,2	79,9	7,6	6,4	6,1
Agredir físicament per fer-te mal, SENSE utilitzar cap arma ni cap objecte	87,2	7,5	3,9	1,4	87,2	6,0	3,4	3,3
Amençar-te o atacar-te AMB armes o objectes per fer mal	94,9	3,0	0,6	1,5	92,5	2,8	1,3	3,5

Com es pot observar, s'enregistra una disminució de la prevalença global respecte el curs 2000-2001, acompanyada d'un lleuger increment dels fets més greus. Les diferències són minses i la seva significació estadística és feble o nul·la, però s'ha de constatar que la multivictimització més greu, amb armes o objectes per a fer mal, era del 0,6% i arriba a l'1,3%. I el nombre d'experiències de victimització a les que s'atribueix una importància màxima, és a dir, els fets valorats amb 9 i 10 punts, sembla que augmenten del 3,3% al 3,6%. En tot cas, la puntuació mitjana de la importància dels fets és superior, i també ha augmentat el nombre d'agressors vinculats directament o indirecta a l'escola.

Les agressions sexuals: percepcions i fets experimentats

Un 60% de l'alumnat de secundària considera que es produeixen agressions sexuals entre la gent de la seva edat. I els que opinen que les agressions sexuals es produeixen *força o moltes vegades* constitueixen una minoria substancial, que ha passat del 17,4% el curs 2000-2001 al 20,4% el curs 2005-2006. I aquest increment ha estat particularment intens entre les noies que eren aproximadament una de cada cinc i ja són una de cada quatre les que perceben agressions sexuals amb aquest nivell d'intensitat.

Les discoteques són considerades, novament, el lloc on el risc de patir agressions sexuals és més elevat: gairebé el 49% opina que força o moltes vegades aquest tipus d'agressions tenen lloc a les discoteques. La percepció d'agressions sexuals a l'escola i als carrers on es viu no és insignificant, però està nítidament per sota de les agressions físiques percebudes en aquests mateixos llocs. Per contra, la percepció d'agressions sexuals mitjançant ordinador és molt elevada (30,2%) i ocupa el segon lloc, clarament per sobre del tercer, el telèfon mòbil (15,2%).

Malgrat això, la victimització per agressions sexuals també s'ha estabilitzat, i la valoració subjectiva dels fets ha disminuït. En hipòtesi, doncs, es produeixen aproximadament el mateix nombre de fets, i la seva importància és lleugerament decreixent. El curs 2000-2001, un 5,7% de l'alumnat havia estat víctima d'algun fet que la mateixa víctima considerava greu (valorat de 7 a 10 punts sobre 10), mentre que aquesta xifra ha estat del 5,0% el curs 2005-2006. No obstant això, les diferències són minses, i la no resposta ha estat força més elevada en l'edició 2005-2006, la qual cosa ens obliga a formular aquesta conclusió amb cautela.

Taula 7. Les agressions sexuals experimentades: evolució de la prevalença

Prevalença de cinc tipus d'agressions sexuals. Percentatges horitzontals
ECESC, comparació entre el curs 2000-2001 i el curs 2005-2006. Educació secundària

Supòsits d'agressió sexual	Curs 2000-2001			Curs 2005-2006		
	No, mai	Sí, a vegades	Nc	No, mai	Sí, a vegades	Nc
Fer comentaris molestos o insultants de tipus sexual	88,5	10,3	1,2	87,0	9,8	3,2
Assetjar-te, acostar-se't o seguir-te de manera molesta	90,1	8,5	1,3	88,8	7,8	3,5
Tocar-te contra la teva voluntat amb una mica de força	94,1	4,4	1,5	92,0	4,2	3,9
Tocar-te amb violència o amenaces	97,2	1,3	1,5	95,3	1,0	3,7
Violar-te; forçar-te a una relació sexual que no desitjaves	97,5	1,0	1,5	95,0	0,8	4,1

Adicionalment, els nivells coneguts de victimització sexual tipològicament greu (amb independència de la valoració subjectiva), són considerables: l'1% (n = 66) de l'alumnat ha estat objecte de tocaments amb violència o intimidació i el 0,8% (n = 53) ha estat forçat a una relació sexual que no desitjava.

Previsiblement, el nombre total de víctimes és molt més nombrós entre les noies i, no obstant això, de vegades s'oblida que en l'àmbit dels menors la distribució per gènere tendeix a igualar-se entre les víctimes de les agressions sexuals més greus. I en determinades circumstàncies, per exemple, quan s'estudien les pitjors experiències de victimització, el nombre de nois pot ser, fins i tot, superior al de noies aproximadament fins als 15 o 16 anys.

Accions problemàtiques

Portar alguna arma o objecte per por a ser agredit

Una de les funcions dels sistemes de justícia és fer innecessària la defensa pròpia que, òbviament, pot ser inevitable i legítima, però que difícilment és desitjable perquè massa sovint els agredits no tenen els recursos per a donar respostes proporcionals i adequades a les agressions de les que poden ser objecte.

De fet, l'autodefensa pot activar cercles de violència recíproca que multipliquin les infraccions i incrementin la inseguretat, induint comportaments imprudents o il·lícits, com ara portar armes a sobre per *por a ser agredit*. No obstant això, *portar objectes que poden fer mal (navalles, etc.)* constitueix un comportament que s'ha incrementat significativament al llarg dels darrers anys i això suposa una senyal d'alarma que no s'hauria de menystenir.

Taula 8. Alumnes que admeten portar objectes per a fer mal (navalles, etc)

Pregunta: ...vas portar objectes que poden fer mal (navalles, etc) per POR que t'agredissin?
ECESC, comparació entre el curs 2005-2006 i el curs 2000-2001. Educació secundària

Respostes	Curs 2000-2001		Curs 2005-2006	
	escola	carrer, bars	escola	carrer, bars
Sí, de vegades ho vaig fer	3,3	6,6	5,0	8,8
No, mai ho vaig fer	94,0	90,9	89,7	85,8
Nc	2,6	2,5	5,3	5,5
TOTAL	100,0	100,0	100,0	100,0

Es tracta d'un comportament més freqüent entre els nois però no resulta desconegut entre les noies. Així, durant el curs 2005-2006, més d'una quarta part del segment que admet haver anat a l'escola amb algun objecte per a fer mal eren noies (exactament el 28,5%), i entre l'alumnat que admet haver-ho fet per a sortir al carrer o anar a un bar, més d'una tercera part també eren noies (el 34,3%). Aquests comportaments són, doncs, menys freqüents entre les noies i suposem que les seves respostes inclouen els aerosols, siguin professionals o domèstics (laques, etc.). Però, en tot cas, ens trobem davant d'una evolució preocupant que afecta significativament els dos gèneres i que és contrària als valors que defensem tant per raons de dret, com de seguretat i de prevenció.

Pintades i danys a la via pública

El nombre de joves escolaritzats que reconeixen haver realitzat pintades en espais públics s'ha incrementat clarament des del curs 2000-2001. Eren un total del 22,6% els que reconeixien haver pintat alguna vegada la paret o el mur del seu carrer, del metro, de la seva escola o d'algun lloc públic, i ara són el 33,9%. Un increment substancial, sobretot perquè no es limita als que admeten haver-ho fet *algun cop* (1 o 2): així, els que reconeixen fer-ho *molt sovint* (més de 10 vegades) s'han doblat: eren l'1,3% i ara són el 2,6%.

Complementàriament, també es volia saber si, de manera deliberada, un segment dels joves escolaritzats havien fet malbé instal·lacions o mobiliari urbà, de manera que, addicionalment, se'ls preguntava si durant el curs passat o les vacances havien danyat expressament instal·lacions o mobles del carrer. No obstant això, en aquest cas la relació d'exemples concrets sobre els quals es fonamentava la pregunta presenta diferències entre les dues edicions de l'ECESC, la qual cosa ens obliga a ser cautelosos amb les conclusions que, en hipòtesi, apunten cap una lleugera millora de la situació. En tot cas, en les dues variables directament comparables en les dues edicions de l'ECESC (danys a la jardineria i danys als contenidors i papereres) s'enregistra una situació d'estabilitat o de disminució del nombre de nois i noies que reconeixen haver realitzat actes contra aquests béns.

Viatjar sense bitllet o conduir sense permís i/o sense assegurança

La utilització esporàdica per l'alumnat de secundària dels transports públics sense títol de viatge s'ha incrementat des del curs 2000-2001. En xifres rodones, els que admeten fer-ho, com a molt, *algunes vegades al trimestre*, han passat d'un 25% a gairebé un 29%, però el segment que reconeix fer-ho habitualment (*algunes vegades per setmana o sempre que no hi ha vigilància*) es manté estable.

Per contra, les infraccions enregistrades en la conducció de vehicles a motor s'han reduït, la qual cosa assenyalava una millora relativa en un comportament que es pot considerar de risc.

Taula 9. Alumnes que admeten conduir sense permís o sense assegurança ECESC, comparació entre el curs 2005-2006 i el curs 2000-2001. Educació secundària

Freqüències	Curs 2000-2001	Curs 2005-2006
Mai	63,4	74,9
Només unes poques vegades (per exemple, algunes vegades al llarg de tot l'any)	21,8	13,8
Força vegades (per exemple, algunes vegades al trimestre)	5,7	3,5
Moltes vegades (per exemple, algunes vegades al mes)	2,8	2,0
Moltíssimes vegades (per exemple, gairebé cada dia durant l'estiu, gairebé cada cap de setmana, etc.)	5,3	3,9
ns/nc	1,0	1,9
Total %	100	100,0

No obstant això, encara trobem prop d'un 4% de l'alumnat que afirma seguir aquestes conductes *moltíssimes vegades*, i un 2% que reconeix fer-ho *moltes vegades*. Amb altres paraules, és evident que les millores assolides no són encara satisfactòries i que s'han de continuar les polítiques destinades a rectificar-les.

Furts i compra - venda d'objectes robats

Pel que fa a les infraccions reconegudes contra la propietat, l'ECESC aborda tres qüestions diferents: endur-se coses de les botigues sense pagar, comprar o vendre objectes robats i agafar diners de la família sense dir-ho. I aquestes han estat les respostes obtingudes en les dues edicions de l'enquesta:

Taula 10. Alumnes que admeten fets contra la propietat fora de l'escola

Pregunta: ... durant el curs passat o les vacances vas fer alguna d'aquestes coses?

ECESC, comparació entre el curs 2005-2006 i el curs 2000-2001. Educació secundària

	Curs 2000-2001				Curs 2005-2006			
	Percentatges horitzontals				Percentatges horitzontals			
	1 cop	2 o 3	4 o més	Nc	1 cop	2 o 3	4 o més	Nc
Endur-se sense pagar coses de les botigues	13,6	9,0	5,2	1,0	13,1	10,0	3,7	2,3
Compra o vendre objectes robats	3,5	2,2	1,1	1,1	3,5	2,3	0,9	2,6
Agafar diners de la teva família sense dir-ho	13,8	6,6	4,2	1,0	10,4	5,3	2,5	2,6

Com es pot observar, la situació en aquest àmbit s'ha mantingut estable o ha millorat lleugerament al llarg dels darrers anys, tot i que els furts esporàdics a les botigues hagin augmentat lleugerament. Per contra, s'enregistra una millora generalitzada pel que fa a *agafar diners de la família sense dir-ho*.

Amenaces i agressions reconegudes contra persones

Durant els darrers anys, el nombre d'amenaces i d'agressions contra persones reconegudes per l'alumnat i produïdes fora de l'escola no s'ha incrementat substancialment. En aquest cas, les variables comparables es refereixen més concretament a les amenaces o les agressions contra persones properes, i els resultats obtinguts el curs 2005-2006 són similars als del curs 2000-2001, amb uns increments de dècimes massa primers per poder parlar taxativament d'un augment generalitzat. Per contra, sí que podem afirmar que la situació no ha millorat.

Taula 11. Alumnes que admeten amenaces o agressions fora de l'escola

Pregunta: ... durant el curs passat o les vacances vas fer alguna d'aquestes coses?

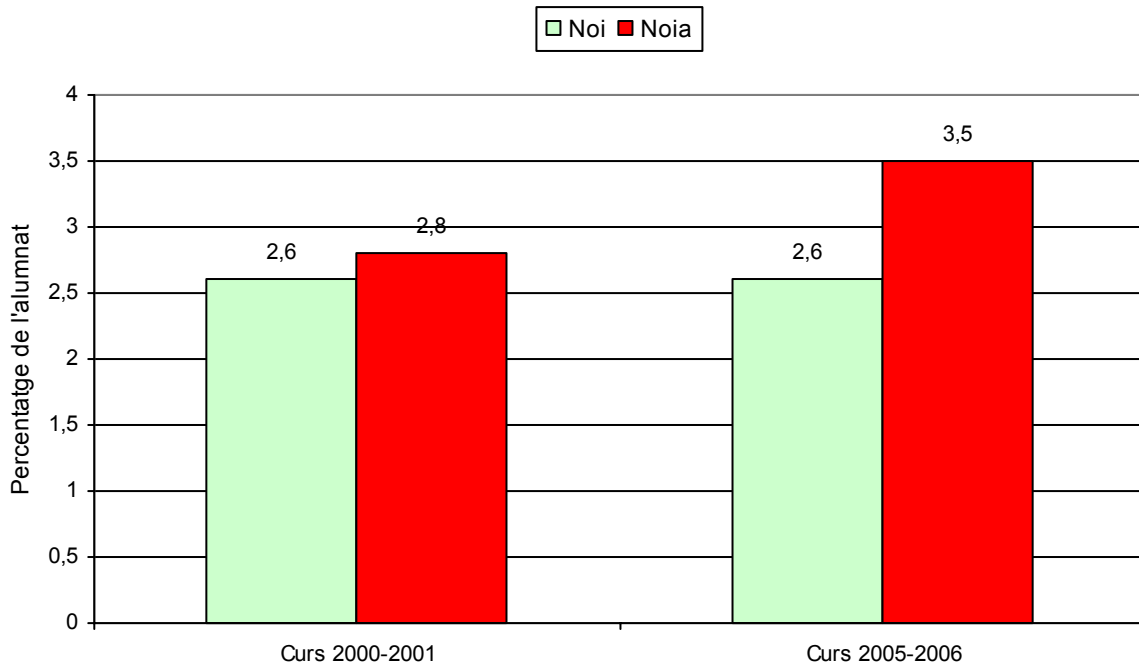
ECESC, comparació entre el curs 2005-2006 i el curs 2000-2001. Educació secundària

Amenazar o agredir	Curs 2000-2001				Curs 2005-2006			
	Percentatges horitzontals				Percentatges horitzontals			
	Mai	1 cop	=/> 2	nc	Mai	1 cop	=/> 2	nc
a algú de fora de l'escola	-	-	-	-	88,8	5,0	3,6	2,6
a la teva parella	97,8	0,6	0,5	1,1	95,9	1,0	0,5	2,6
al teu pare o a la teva mare	96,3	1,7	0,9	1,1	94,4	1,9	1,0	2,7

Hi ha una altra similitud amb les dades del curs 2000-2001: en l'àmbit de les amenaces o les agressions a persones properes, el nombre de noies que reconeix algun episodi agressiu és similar o més elevat que el de nois, i la prevalença entre les noies s'ha incrementat

lleugerament. I això és així tant pel que fa al pare o a la mare, com pel que fa a la parella, tot i que les submostres referides a la parella són massa minses, i ens limitarem a presentar les respostes que reconeixen amenaces o agressions contra el pare o a la mare.

Gràfic 5. Alumnat que admet amenaces o agressions al pare o a la mare, per gènere ECESC, comparació entre el curs 2005-2006 i el curs 2000-2001. Educació secundària

Sembla, doncs que ens trobem davant d'un tipus de violència en què les dones són majoria, un assumpte singular que ja es va detectar el curs 2000-2001 i que queda pendent d'aprofundiment i de confirmació en d'altres estudis.

El consum de tabac, alcohol i drogues

L'ECESC no té per objecte estudiar el consum de tabac, alcohol i drogues il·legals entre l'alumnat, perquè aquesta problemàtica ja s'analitza a l'Enquesta sobre Drogues a la Població Escolar del Departament de Salut. En el nostre cas, les preguntes sobre el consum de substàncies psicoactives s'orienta a estudiar les correlacions entre els diversos comportaments problemàtics de l'alumnat. L'èmfasi no està, doncs, en els efectes del consum sobre la salut, sinó en els problemes de convivència que puguin aparèixer associats al consum de drogues. No obstant això, la inquietud que genera la problemàtica de la droga ha aconsellat realitzar una presentació breu i diferenciada dels resultats obtinguts per l'ECESC en aquest àmbit.

La percepció del perill de consumir substàncies psicoactives

En contra dels valors normatius vigents, l'alumnat considera que, dels consums estudiats, el menys perillós és *fumar marihuana cada cap de setmana o gairebé*. Vegem els resultats globals obtinguts per a les quatre substàncies considerades on, per a simplificar la comparació amb els resultats del curs 2000-2001, s'han agregat en una sola columna de la taula *cap i una mica de perill* i en una altra columna *bastant i molt perill*.

Taula 12. Percepció del perill associat al consum de quatre substàncies psicoactives ECESC, comparació entre el curs 2000-2001 i el curs 2005-2006. Educació secundària

Fins a quin punt creus que és perillós?	Nivell de perill				No ho sap	
	Cap o una mica		Bastant o molt			
	curs 2000-2001	curs 2005-2006	curs 2000-2001	Curs 2005-2006	curs 2000-01	curs 2005-06
Percentatges horitzontals						
Tabac Un paquet al dia o més	34,8	27,0	61,2	66,1	2,8	5,2
Alcohol Cinc copes o més 1 o 2 cops cada cap de setmana	35,0	33,6	61,3	59,7	2,5	4,6
Marihuana Fumar cada cap de setmana o gairebé	34,3	32,4	58,4	58,8	6,0	6,6
Èxtasi o similar Prendre'n cada cap de setmana o gairebé	6,6	4,9	81,1	81,7	12,2	13,3

Nc (vàlid): curs 2000-2001: entre 1,1 i 1,4% segons substància; nc curs 2005-2006: de 1,7 a 2,2% segons substància

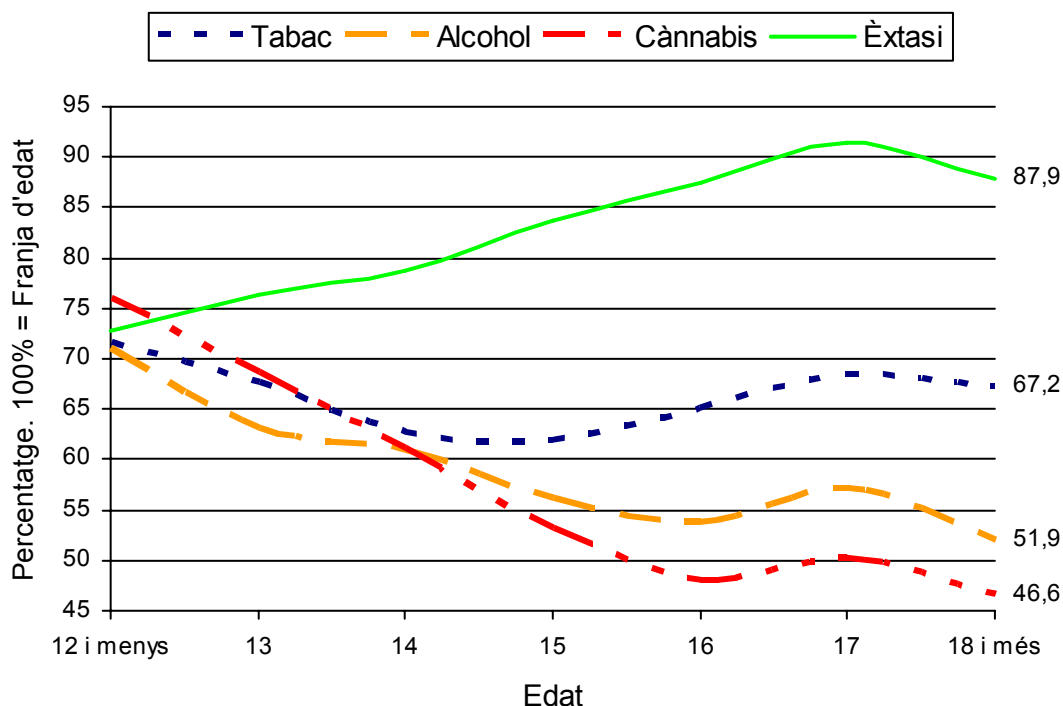
Les opinions que relativitzen el risc de consumir cànnabis tenen influència entre l'alumnat, i s'ha d'afegir que aquest *relativisme* s'incrementa amb l'edat. En xifres rodones, l'alumnat que considera *molt perillós* el consum setmanal de cànnabis (sense comptabilitzar els que ho consideren *bastant perillós*) és del 58% als 12 anys i del 21% als 18 anys d'edat. De manera que, cap al final del nostre interval, als 18 anys d'edat, prop de la meitat de l'alumnat opina que consumir marihuana cada cap de setmana o gairebé només suposa una mica de perill (34,5%) o cap perill (13,8%). En aquest cas, el procés de socialització no comporta una acceptació dels valors oficials en la matèria, més aviat el contrari.

En termes generals, les percepcions sobre el perill de consumir substàncies psicoactives evolucionen amb l'edat. Així, el nivell de risc percebut cap el primer curs de l'ESO (12 anys

aproximadament) és similar per a les quatre substàncies estudiades: en xifres rodones, entre el 71 i el 76% de l'alumnat considera que qualsevol d'aquests consums és *bastant o molt perillós*. A partir d'aquest punt, l'evolució és diferent per a cada substància.

Gràfic 6. Percepció del perill associat al consum de quatre substàncies

Percentatge sobre la franja d'edat dels que consideren que el consum és *bastant o molt perillós*
 ECESC, curs 2005-2006. 1r trimestre. Educació secundària, de 12 a 18 anys, aproximadament

Les grans línies d'aquests canvis es poden observar gràficament, a simple vista. Predomina l'alumnat que considera tots aquests consums bastant o molt perillosos, però la percepció del perill s'afebleix amb l'edat pel que fa a l'alcohol i al cànnabis, i s'incrementa pel que fa al tabac i, sobretot, a l'èxtasi o similars. Addicionalment, cap als 18 anys, amb l'inici de la majoria d'edat, totes les percepcions de perill semblen experimentar una nova oscil·lació a la baixa.

La incitació al consum de substàncies psicoactives

I l'ECESC estudia la proximitat del mercat negre a l'alumnat a través de dues preguntes complementàries: a la primera s'intenta quantificar la incitació al consum (l'oferta): *Algú t'ha preguntat si volies alguna d'aquestes drogues?* i a la segona pregunta s'intenta mesurar la facilitat d'accés a les fonts de subministrament: *Creus que et costaria aconseguir alguna d'aquestes substàncies, si volguessis, ara mateix?* Podem avançar que la incitació al consum és, com a mínim, considerable i la disponibilitat també:

Taula 13. Incitació al consum de substàncies psicoactives
ECESC, evolució del curs 2000-2001 al curs 2005-2006. Educació secundària

Substància. Referència temporal: tota la vida	Curs 2000-2001	Curs 2005-2006
Marihuana o haixix (porros, xocolata, costo)?	54,4	53,1
LSD (àcid, tripi)?	16,6	9,1
Amfetamines (speed)?	10,3	9,8
Cocaïna (coca, perico)?	17,4	17,1
Relevin (cims)?	0,9	2,3
Bolets al·lucinògens o màgics (psilocibes, etc.)?	5,2	13,8
Heroïna (cavall, jaco)?	5,3	4,9
Èxtasi (pastilles, Adam, XTC)?	18,4	6,5
Ketamina (kitkat)?	1,9	3,4
Coles o pegues (inhalants)?	5,5	4,8

Les incitacions al consum que han disminuït nítidament des del curs 2000-2001 són precisament les que presenten més problemes d'identificació al mercat, sobretot l'LSD, però també l'èxtasi. No tenim cap interpretació plenament satisfactòria sobre aquests fets però, pel que fa a l'LSD, és possible que una bona part de la disminució sigui deguda a l'augment de la informació dels usuaris, que disposen de més dades per a distingir entre l'LSD i altres substàncies que circulen pel mercat negre amb noms i presentacions volgutament enganyoses. Complementàriament, sembla evident que una part de la incitació al consum en matèria de substàncies visionàries s'ha desplaçat cap els bolets psilocibínics i la ketamina.

Una altra font de disminució de l'oferta podria estar relacionada amb un afebliment de la curiositat inicial per l'èxtasi, que encara es mantenia viva cap a el curs 2000-2001 i que s'hauria pogut moderar posteriorment. No obstant això, en aquest cas també s'ha de tenir en compte, com s'ha pogut observar anteriorment, que la percepció del risc associat al consum d'èxtasi és una de les que s'incrementen amb l'edat de l'alumnat, com a mínim fins els 17 anys i aquest fet, sens dubte, també té una influència, potser crucial, en la disminució *generalitzada* de la incitació al consum. Sobretot tenint en compte que, el que sembla haver disminuït, és l'ofertament *generalitzat* de les pastilles, no la seva disponibilitat pels consumidors o als llocs habituals.

El consum de substàncies psicoactives: l'evolució en el temps

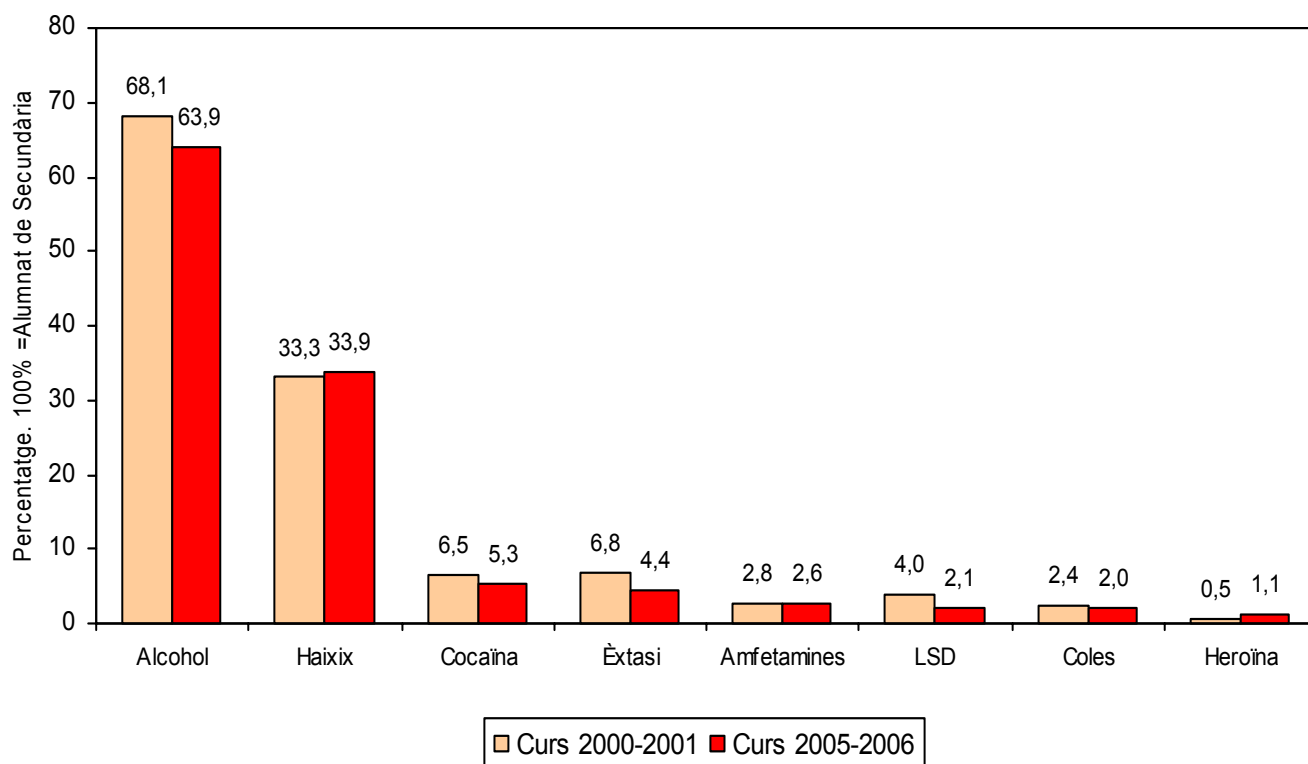
L'ECESC estudia el consum de vuit substàncies psicoactives, i si ens centrem en la seva prevalença al llarg de tota la vida (*has pres alguna vegada ... al llarg de tota la vida?*) hem de començar ressaltant que, amb l'excepció del cànnabis, els consums han disminuït, a voltes significativament, com en el cas de l'LSD i de l'èxtasi.

Gràfic 7. Consums reconeguts al llarg de tota la vida de vuit substàncies psicoactives

Alumnes d'educació secundària obligatòria i postobligatòria, edats aproximades, 12 - 18 anys

ECESC, evolució del curs 2000-2001 al curs 2005-2006, 1r trimestre

El cànnabis és, amb diferència, la substància més prevalent en matèria de drogues il·legals, amb un nivell de consum estable o lleugerament creixent respecte el curs 2000-2001 (l'ECESC enregistra un augment de 0,6 punts). És a dir, en xifres rodones, un de cada tres alumnes de secundària ha tastat cànnabis alguna vegada al llarg de la seva vida, i els que en consumeixen un cop a la setmana o més se situen al voltant del 10%.

L'edat mitjana del primer consum era de 14,3 anys durant el curs 2000-2001 i és de 14,1 el curs 2005-2006, i aquesta diferència apunta a una nova disminució en l'edat mitjana del primer consum. La tendència a iniciar-se cada cop més jove en el consum de certes substàncies psicoactives (alcohol, cànnabis...) ha estat detectada reiteradament i no és impossible que continuï en el futur.

Lògicament, la proporció de l'alumnat que ha consumit *alguna vegada* marihuana o haixix s'incrementa amb els anys. Als 16 anys, més de la meitat ja n'han consumit algun cop, als 18 anys són ja més de dues terceres parts de alumnat els que, com a mínim, han tastat la substància. En definitiva, al llarg de l'ensenyament secundari postobligatori, el consum, si més no experimental, de marihuana o haixix tendeix a generalitzar-se.

La disponibilitat de substàncies psicoactives

Per a mesurar les facilitats d'accés de l'alumnat a les substàncies il·legals, l'ECESC formulava una sola pregunta: *Creus que et costaria aconseguir alguna d'aquestes substàncies, si volguessis, ara mateix?*. Les respostes previstes eren *quasi impossible*, *difícil*, *fàcil*, *molt fàcil* i *no ho sé*, però a efectes de facilitar la presentació dels resultats i la comparació amb el curs 2000-2001 s'han agregat els que responien *quasi impossible* i *difícil* en una sola columna mentre que, d'altra banda, s'han agregat els que responien *fàcil* i *molt fàcil*. En síntesi, aquestes són les respostes obtingudes:

Taula 14. Percepció de la facilitat d'accés a sis drogues il·legals
Evolució del curs 2000-2001 al curs 2005-2006. Educació secundària

... et costaria aconseguir aquestes substàncies, si volguessis, ara mateix?	Facilitat d'accés				No ho sap	
	Quasi impossible o difícil		Fàcil o molt fàcil			
	curs 2000-2001	curs 2005-2006	curs 2000-2001	curs 2005-2006	curs 2000-01	curs 2005-06
Haixix/marihuana	20,1	18,0	59,5	58,4	18,6	19,7
Cocaïna	40,9	34,8	31,5	31,8	25,6	29,2
Heroïna	50,9	44,8	17,0	15,7	30,0	35,3
Amfetamines	43,7	40,9	23,6	19,7	30,6	35,4
Èxtasi, drogues de síntesi	40,2	40,0	29,1	20,7	28,6	35,0
LSD o similars	42,3	42,7	25,5	15,8	30,1	37,4
Coles o pegues	33,9	31,6	32,5	30,4	31,7	33,9

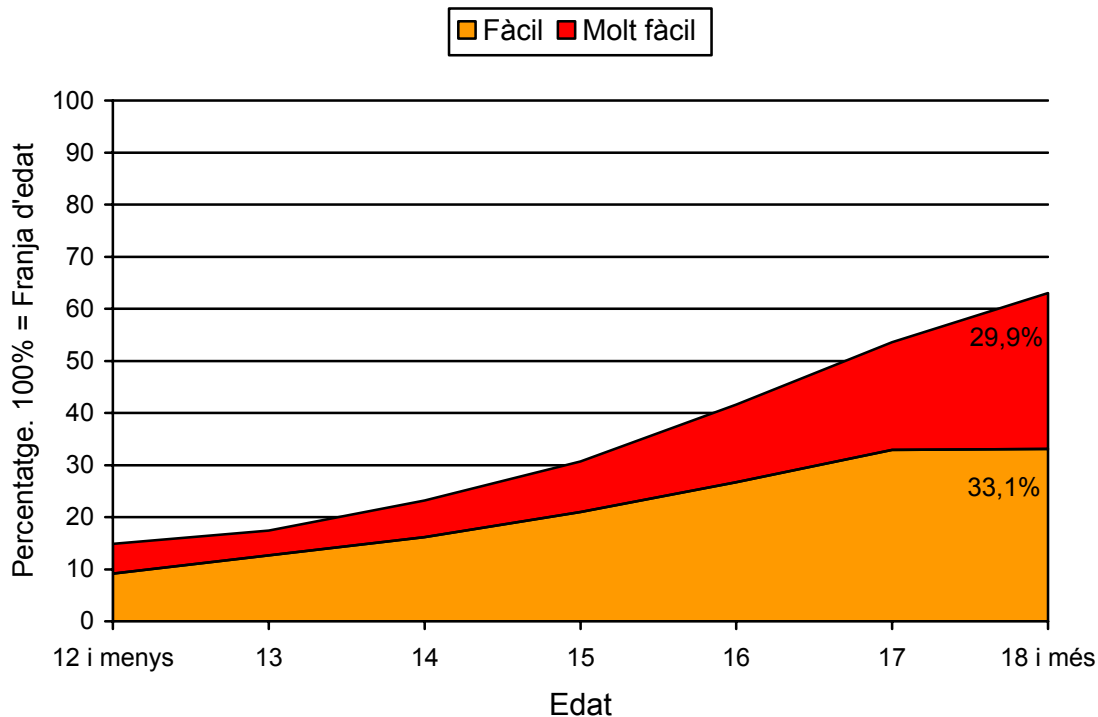
Nc (vàlid): curs 2000-2001: entre 1,8 i 2,2% segons substància; nc curs 2005-2006: de 3,8 a 4,2% segons substància

La substància més difícil d'aconseguir és l'heroïna que, addicionalment, resulta més difícil de trobar que fa quatre anys. I, no obstant això, un de cada sis joves escolaritzats a l'educació secundària consideren que és fàcil o molt fàcil aconseguir-la. No són xifres minses, sobretot tenint en compte que es tracta d'una mitjana referida a una població que té aproximadament entre 12 i 18 anys i que, malgrat tot, més del 30% considera que és fàcil o molt fàcil aconseguir cocaïna i més de la meitat que és fàcil o molt fàcil aconseguir derivats del cànnabis.

És evident que ens estem referint a una població en la qual els canvis d'edat són decisius i les xifres mitjanes poden resultar enganyoses. En aquest sentit, s'aconsegueix una visió més acurada de la situació presentant els resultats per edats i diferenciant per estrats els que consideren *fàcil* aconseguir substàncies dels que ho consideren *molt fàcil*. Podríem realitzar aquest exercici per les diverses substàncies, però a tall il·lustratiu pot ser suficient referir-se únicament a la cocaïna, que forma part de les substàncies de consum minoritari i, no obstant això, té una presència considerable en el mercat negre a Catalunya:

Gràfic 8. Percepció de la facilitat d'accés a la cocaïna per edats

Percentatge sobre la franja d'edat dels que consideren *fàcil* i *molt fàcil* aconseguir COCAÏNA ECESC, curs 2005-2006. 1r trimestre. Educació secundària, de 12 a 18 anys, aproximadament

Com es pot observar, cap als 17 anys la meitat de l'alumnat considera fàcil o molt fàcil aconseguir cocaïna *si volguessin, ara mateix*. No és una xifra insignificant, i fa sospitar que els *primers contactes* es troben a l'entorn immediat del jove, fins i tot a l'escola. Però aquesta xifra, malgrat la seva contundència, no té el caràcter generalitzat que ja hem detectat anteriorment en relació als derivats del cànnabis.

S'està comprovant que el consum de substàncies psicoactives entre l'alumnat pot presentar complexitats per les quals no sempre es compta amb procediments d'intervenció d'una eficàcia contrastada; de vegades manquen, fins i tot, coneixements generals sobre les substàncies disponibles, sobre els seus efectes i l'estructura del seu mercat, que pot ser extraordinàriament fluïda i estar encavalcada amb rituals de pas i de transgressió, on el consumidor convida els seus amics o amigues, o són els seus amics i amigues els que demanen ser *iniciats*, i així es comparteix o es facilita un contacte; fins i tot, es subministra a molt petita escala. La naturalesa d'aquestes relacions té especificitats que no es redueixen a la lògica del *mercat*.

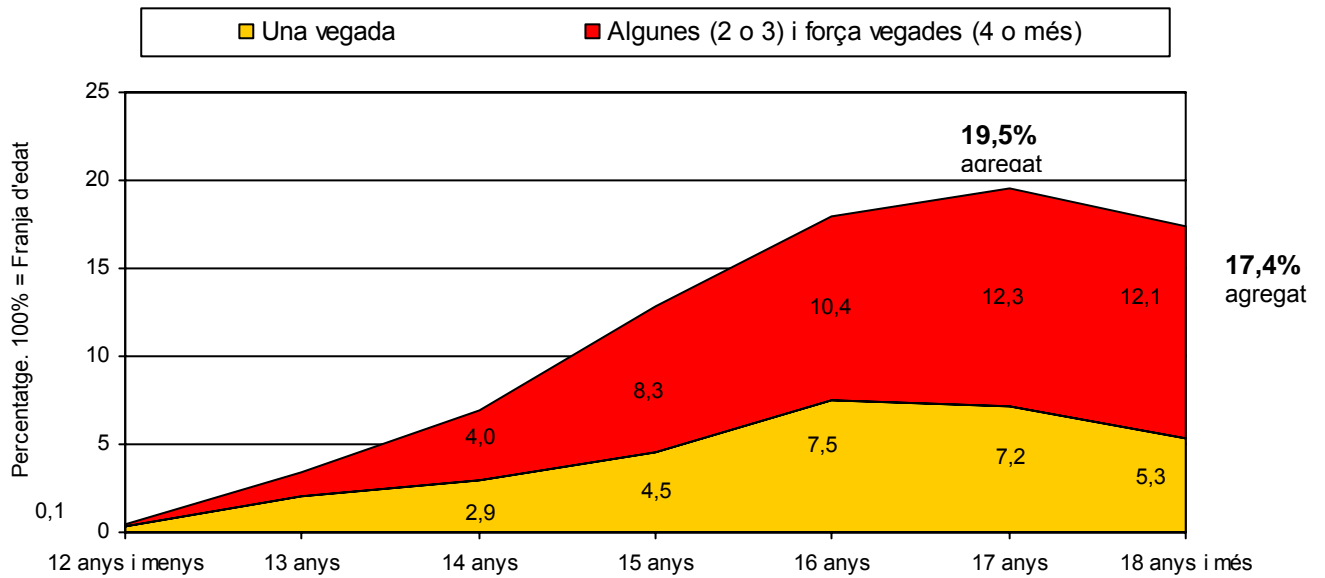
No obstant això, aquest informe no pot abordar una anàlisi qualitativa o cultural de fenomen, i ens hem de limitar a constatar que, sigui com sigui, s'ha generat una permeabilitat entre segments significatius dels joves escolaritzats i el mercat negre: més del 10% de l'alumnat d'educació secundària ha ajudat a aconseguir droga a companys d'escola i d'aquest 10%, al voltant d'un 2% ho ha fet 4 o més vegades. I en aquest cas, com en tots els altres, referir-se a una població que va aproximadament dels 12 als 18 anys, ens obliga a introduir algunes precisions per edats que permeten constatar d'immediat que, entre els 17 i els 18 anys, el

percentatge de l'alumnat que va *ajudar* els seus companys i companyes, durant el curs passat o les vacances, a aconseguir drogues es podria situar al voltant del 20% als 17 anys, i per sobre del 17% als 18.

Gràfic 9. Participació del propi l'alumnat en el subministrament de drogues per edat

Durant el curs passat o les vacances, vas ajudar a aconseguir drogues a companys de l'escola?

ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació secundària, per grups d'edat

És obvi que no estem parlant de subministradors convencionals sinó d'una xarxa de complicitats i d'intermediació de grans proporcions que reflecteix, en bona part, la preferència dels joves, ja assenyalada anteriorment, a informar-se sobre les substàncies psicoactives a través dels companys i de les companyes que ja les han provades.

Tipologia de l'alumnat

Una tipologia s'orienta a segmentar una població en diferents grups formats per individus que presenten similituds entre ells i diferències amb els altres. En termes estadístics, es tracta de constituir grups amb una elevada variància entre ells i una escassa variància entre els individus que formen part d'un mateix grup. És possible, doncs, construir diferents tipologies en funció de la informació disponible, de les variables que són objecte d'investigació i, fins i tot, del nombre de grups que vulguem constituir. En definitiva, es tracta d'observar l'ocurrència simultània de diversos fenòmens en cada un d'aquests grups, amb l'objecte d'avançar en el seu coneixement dels problemes.

En aquest cas hem fonamentat les tasques de segmentació tipològica en tres conjunts de factors que considerem rellevants i interrelacionats:

1. **La font dels valors** (*Valora on s'aprenen les coses més importants per a viure?*)
2. **La puntuació dels valors** (*... fins a quin punt són importants les coses següents?*)
3. **l'autoinculpació**, és a dir, el reconeixement de les infraccions que s'han dut a terme

La raó d'aquesta selecció està motivada per una hipòtesi en virtut de la qual suposem que existeix una relació significativa entre el sistema de valors d'una persona i el seu comportament, sense entrar ara en la problemàtica de les causes, que desbordaria l'abast d'aquest informe. En definitiva, l'ECESC proporciona dades sobre els sistemes de valors i els comportaments problemàtics de l'alumnat i ens limitarem a estudiar les correlacions entre aquests conjunts de variables, com ja es va fer durant el curs 2000-2001, tot i que en l'edició del curs 2005-2006 no s'han retingut exactament les mateixes variables, i això impedeix dur a terme una comparació en sentit estricte.

En tot cas, les dades obtingudes ens han permès agrupar el conjunt de l'alumnat en quatre segments internament homogenis, sobretot en matèria de valors, i amb comportaments relativament diferenciats, sobretot pel que fa a les accions contràries a la convivència.

Tipus 1: Enregistra accions agressives per sobre de la mitjana

El primer col·lectiu està format per només l'1% de l'alumnat però resulta d'especial rellevància en l'estudi dels comportaments problemàtics perquè inclou el segment més agressiu dels joves escolaritzats. Es caracteritza, sobretot, per la presència destacada de nois i noies que reconeixen haver amenaçat o agredit més d'una vegada als seus progenitors o a les seves parelles, però que també han participat de manera desproporcionada en actes de disrupció a l'escola o en infraccions a la via pública.

En aquest marc, no sorprèn que aquest segment de l'alumnat valori per sota de la mitjana el compliment de les normes, la col·laboració amb organitzacions humanitàries o el creixement espiritual, i que mostri un interès comparativament baix per la seva formació de cara al futur, i un gran desinterès pels actes culturals (teatre, cinema, concerts i lectura), mentre que mostra un interès desproporcionat per les activitats lúdiques o relacionals en l'àmbit virtual (videojocs,

relacions per xat o missatgeria instantània) i per la notorietat. Esquemàticament, les característiques d'aquest grup es podrien presentar de la manera següent:

Taula 15. Característiques de l'alumnat del tipus 1

Característica principal: enregistra accions agressives per sobre de la mitjana	
Els més violents contra les persones pròximes (amenaces o agressions contra el pare o la mare i la parella)	+ 7,03
Els més disruptius a l'escola (agressions verbals i físiques contra el professorat, danys als béns escolars)	+ 1,41
Els responsables de més infraccions a l'espai públic (agressions, danys, compra-venda d'objectes robats, ajuda per aconseguir droga, conducció...)	+ 1,14
Uns dels que menys valoren els coneixements transmesos pel professorat o pels llibres	- 0,77
Uns dels que menys valoren les normes o les col·laboracions altruistes	- 0,75
Els que més valoren els coneixements transmesos per la televisió i per internet	+ 0,61
Els que més valoren les activitats lúdiques virtuals i la notorietat (els videojocs, xatejar, ser famosos...)	+ 0,59
N = 54 (1,0% del total)	

La participació d'aquests nois i noies en el maltractament entre iguals a l'escola és força superior al seu pes poblacional. Són només l'1% de l'alumnat, però més del 4% dels que reconeixen dur a terme accions negatives continuades contra altres nois i noies de l'escola (un cop per setmana o més). La seva implicació en el problema és, doncs, desproporcionada però no explica l'abast del fenomen, on la participació de la resta de grups problemàtics és més important en xifres absolutes, sobretot la del segment que enregistra tendències incíviques.

Tipus 2: Enregistra accions d'aprofitament irregular per sobre de la mitjana

En la conformació d'aquest segon grup, té un pes especial la tendència a agafar diners de la família sense dir-ho i a endur-se coses de les botigues sense pagar. I aquests fets mostren certa correlació amb el gènere, és a dir, expressen uns comportaments que són més freqüents entre les noies. En concret, en aquest grup trobem el 9,2% dels nois escolaritzats a secundària, i el 15% de les noies. I, curiosament, en aquest grup apareixen també alguns dels nois i de les noies més disruptius de l'escola, després del segment de tipus 1 que acabem de descriure.

Com era de preveure, aquests nois i noies no valoren especialment el compliment de les normes de convivència ni donen importància a l'ajuda humanitària, però són els que més valoren els amics i *viure el present*. I després de l'alumnat del tipus 1, són el que consideren més important l'aprenentatge a través de la televisió o d'internet.

El seu grau de violència contra les coses o contra les persones a la via pública se situa al voltant de la mitjana, potser una mica per sobre. I cerquen amb una intensitat lleugerament superior a la mitjana la fama o la notorietat davant els membres de l'altre sexe. En definitiva, són nois i noies als que els agrada anar en grup, gaudir de la vida, divertir-se, fer servir petits

estratagemes (no pagar els transports, agafar diners i altres coses de manera indeguda) per obtenir alguns avantatges materials, més per joc que no pas per necessitat o compulsió.

Taula 16. Característiques de l'alumnat del tipus 2

Característica principal: enregistra accions d'aprofitament irregular per sobre de la mitjana	
Els que agafen més sovint diners a casa o productes a les botigues sense pagar	+ 1,84
Els més disruptius a l'escola, després de l'alumnat de tipus 1 (agressions verbals i físiques contra el professorat, danys contra els béns de l'escola)	+ 0,80
Els que més importància donen a la televisió i a Internet, després de l'alumnat de tipus 1	+ 0,42
Els que menys valoren l'altruisme i les normes, després de l'alumnat de tipus 1	- 0,36
Els que més valoren tenir amics, viure el present i experimentar coses noves	+ 0,31
N = 641 (12,2% del total de casos vàlids)	

Aquest grup, com l'anterior, enregistra indicadors de maltractament reconeguts clarament desproporcionats. En l'alumnat del primer tipus eren el 4,7% dels maltractadors, però només l'1% de la població, i ara són el 20,2% dels maltractadors i el 12,2% de la població.

Tipus 3: Enregistra accions incíviques a la via pública per sobre de la mitjana

Aquest segment de l'alumnat té unes dimensions considerables: agrupa a més de la quarta part de l'alumnat, i cal constatar que participa per sobre de la mitjana en l'ampli ventall de comportaments incívics o il·lícits que tenen com a escenari principal la via pública. Estem parlant dels danys al mobiliari urbà o de les pintades, però també de les baralles al carrer, de la compra venda d'objectes robats o de les gestions per a aconseguir droga per a altres companys de l'escola. En qualsevol d'aquests àmbits, la seva implicació és la més elevada, després de l'alumnat del tipus 1, però en aquell cas parlàvem d'un grup relativament reduït de nois i noies altament conflictius (1,0%), i ara ens estem referint a més d'una quarta part de l'alumnat de secundària (27,3%).

Curiosament, això no suposa que aquest grup sigui especialment conflictiu a l'escola (molt lleugerament per sobre de la mitjana), ni formi part dels nois i de les noies que mostren tendències als aprofitaments il·lícits, i menys encara a l'agressivitat contra la gent propera (familiars, parella), per molt que sí que es poden veure implicats en enfrontaments amb altres joves o en accions negatives continuades. I és el segment que menys importància dóna al compliment de les obligacions, als estudis o a la col·laboració amb organismes humanitaris, així com el grup que menys importància dóna a allò que es pugui aprendre a través del professorat o dels llibres. Diríem que són nois i noies que estan en una actitud de confrontació amb les normes formalment establertes en l'escenari de la via pública, més que no pas a casa o a l'escola.

Taula 17. Característiques de l'alumnat del tipus 3

Característica principal: enregistra accions incíviques a la via pública per sobre de la mitjana	
Infraccions a l'espai públic (danys contra el mobiliari urbà, conducció sense permís, compravenda objectes robats, droga)	+ 0,65
Els que menys valoren els coneixements transmesos pel professorat o pels llibres	- 0,86
Els que menys valoren les normes establertes o les col·laboracions altruistes	- 0,92
Agressivitat amb pares i parella	- 0,24
Aprofitaments il·lícits	- 0,21
Valoració dels coneixements transmesos a través de la televisió i d'internet	- 0,21
N = 1.438 (27,3% del total)	

El seu nivell com a agredit és pràcticament idèntic a la mitjana, mentre que les accions negatives continuades que reconeix contra altres nois i noies estan clarament per sobre. Constitueixen una mica més d'una quarta part de l'alumnat però concentra la meitat dels nois i de les noies que admeten dur a terme accions negatives continuades un cop a la setmana o més contra els seus companys i companyes d'escola.

Tipus 4: integrats i normatius

Aquest col·lectiu acull la majoria de la població escolar, concretament el 59,5%, la qual cosa suposa que el tipus o grup es no pot diferenciar de la totalitat de l'univers estudiat tant com s'han diferenciat els tres primers grups analitzats. Amb d'altres paraules, gairebé dos de cada tres escolars són en aquest grup. Val a dir que allò que caracteritza els adolescents i joves d'aquest col·lectiu és allò que no està subratllat en cap dels tres tipus anteriors, la qual cosa vol dir que els membres d'aquest grup presenten una conflictivitat inferior en tots els àmbits i valoren més les normes, les actituds altruistes o el que puguin aprendre a través de l'escola i dels llibres. Presentem-ho esquemàticament:

Taula 18. Característiques de l'alumnat del tipus 4

Característica principal: alumnat integrat i normatiu	
Són els que més valoren les normes establertes o les col·laboracions altruistes	+ 0,52
Són els que més valoren els coneixements transmesos pel professorat o pels llibres	+ 0,46
Són els que enregistren menys infraccions en l'espai públic	- 0,34
Són els que enregistren menys aprofitaments il·lícits	- 0,25
Són els que enregistren menys actes disruptius a l'escola	- 0,21
N = 3.130 (59,5% del total)	

Informe

Problemes de convivència dintre de l'escola

El maltractament entre iguals (bullying).

Et trobes bé a l'escola?

Les relacions amb l'alumnat i el professorat

Punts destacats

Les relacions entre l'alumnat

En termes generals, l'alumnat es troba bé amb els seus companys i companyes

En termes generals, l'alumnat es troba bé o molt bé amb els seus companys i companyes d'escola. En una escala de 0 a 10, la valoració mitjana ha estat de 8,4 punts, i aquesta mitjana ha estat similar a l'educació primària i a l'educació secundària (8,3 i 8,5 punts respectivament). No obstant això, el 3,6% de la mostra manté relacions insatisfactòries amb la resta de l'alumnat, amb valoracions de 0 a 4 punts.

Les valoracions crítiques són més intenses a l'educació primària

Les valoracions més crítiques (puntuacions de 0 a 4) disminueixen amb l'edat: són superiors al 7% cap als 8 anys d'edat; després disminueixen i s'acosten al 4% entre els 9 i els 10 anys, i se situen per sota del 3% al llarg de les edats modals de l'ESO. De fet, amb l'edat s'enregistra una tendència a la centralitat: disminueixen les puntuacions extremes, les més altes i les més baixes, i es mantenen les mitjanes per sobre dels 8 punts.

Les relacions insatisfactòries són superiors entre els nois

La proporció de nois que tenen relacions insatisfactòries amb la resta de l'alumnat és superior a la de noies, sobretot entre els més petits. Les valoracions de 0 a 4 punts afecten el 9,4% dels nois al cicle mitjà d'educació primària i només el 5,5% de les noies. No obstant això, l'evolució per edats tendeix a aproximar els valors dels dos gèneres i la proporció de noies podria superar la dels nois cap als 16 anys d'edat (nois 1,3% i noies 3,4%).

En tot cas, les relacions són relativament bones a tots els segments de l'alumnat

Les mitjanes es mantenen per sobre dels 7 punts a tots els segments sociodemogràfics o escolars rellevants, fins i tot en aquells que, en hipòtesi, presenten problemàtiques especials, com ara l'alumnat d'origen extracomunitari amb coneixements limitats de les llengües oficials de Catalunya. És a dir, les relacions amb l'alumnat són generalment bones o excel·lents en més del 70% dels casos.

La titularitat o la grandària del centre no és determinant per a la qualitat de les relacions

Les relacions entre l'alumnat no mostren diferències significatives segons la titularitat del centre: les valoracions són molt similars a les escoles públiques i a les privades (puntuacions mitjanes del 8,3 i 8,4 respectivament). Els resultats obtinguts no donen suport a l'existència d'una correlació entre la qualitat de les relacions i les dimensions del centre: no es pot afirmar, per tant, que els centres més petits facilitin una millor relació entre l'alumnat.

Les relacions amb el professorat

Les relacions són positives, amb diferències significatives entre primària i secundària

Els resultats globals assenyalen un grau de satisfacció notable (7,7 punts sobre 10), però amb diferències significatives entre les valoracions mitjanes a primària (8,5 punts) i a secundària (7,2 punts). Les relacions a primària són molt bones, similars o millors que amb els companys o les companyes: les xifres de nens i nenes que puntuen aquestes relacions entre 7 i 10 punts frega el 84%. A secundària les valoracions més elevades disminueixen enèrgicament però, no obstant això, gairebé el 70% se situen per sobre dels 7 punts.

Les relacions crítiques augmenten amb l'edat i afecten més els nois

Els segments de l'alumnat que no es troben prou bé amb el professorat s'incrementen amb l'edat. Esquemàticament es podria dir que, mentre que les dificultats de relació entre iguals es concentren a l'educació primària, les dificultats de relació amb el professorat es concentren a secundària, sobretot a l'ESO. Així mateix, l'evolució de les relacions insatisfactòries (valoracions entre 0 i 4 punts) per gènere mostra com els problemes de relació afecten més els nois que les noies a totes les etapes educatives, mantenint-se sempre les distàncies per sobre dels tres punts percentuals.

Les relacions crítiques s'intensifiquen en determinades etapes a l'escola pública

Una part significativa de l'alumnat que continua l'ensenyament obligatori a l'escola pública ho fa mantenint relacions insatisfactòries (valoracions de 0 a 4) i mediocres (5 i 6) amb el professorat: al segon cicle de l'ESO la suma de les valoracions de 0 a 6 punts arriba al 40,8% del total d'alumnes a l'escola pública, percentatge que es redueix al 24,2% als centres privats.

Et trobes bé a l'escola?

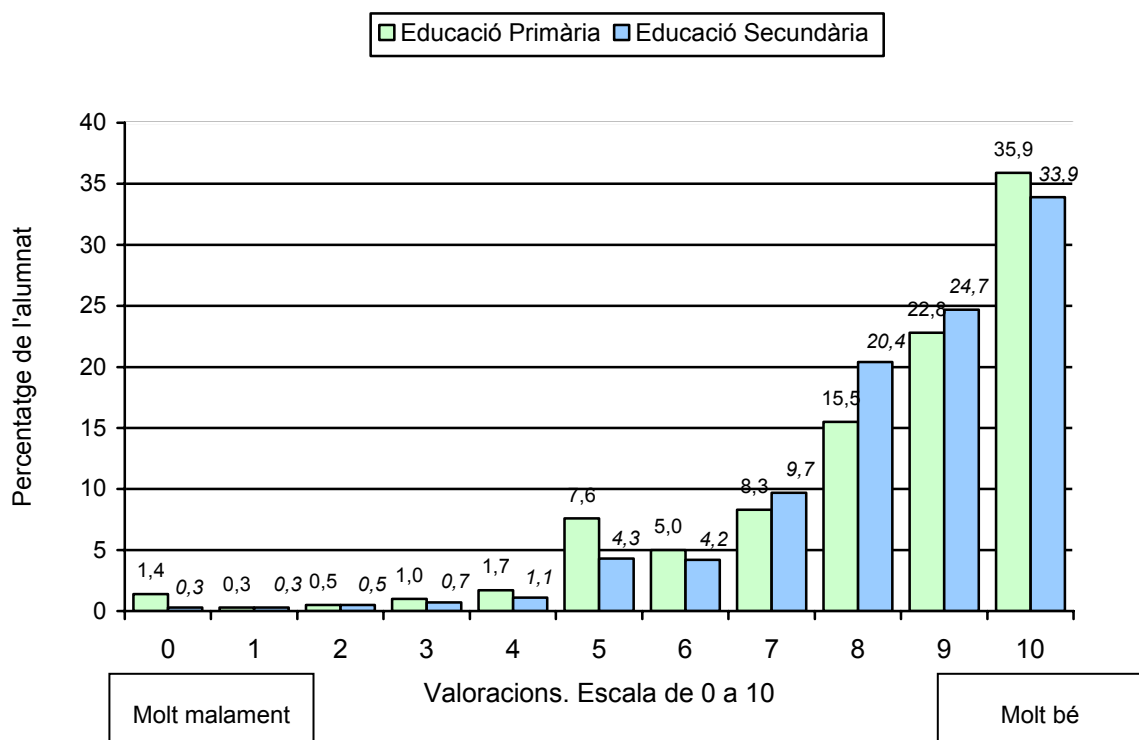
Les relacions amb l'alumnat i el professorat

Les relacions entre l'alumnat

L'Enquesta de convivència escolar i seguretat a Catalunya (ECESC) planteja una pregunta destinada a valorar les relacions existents entre l'alumnat (*Com et trobes amb els companys i les companyes d'escola?*)¹ i les respostes obtingudes han estat globalment inequívocues. En una escala de 0 a 10, la valoració mitjana ha arribat als 8,4 punts, i aquesta mitjana ha estat similar a l'educació primària i a l'educació secundària (8,3 i 8,5 punts respectivament)². Observem les valoracions globals obtingudes en un gràfic de barres on s'indica el percentatge de mencions enregistrades per a cada valor de l'escala:

Gràfic 10. Valoració de les relacions amb els companys i les companyes

Distribució de les freqüències per a cada valor de l'escala 0 - 10
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

En termes generals, l'alumnat es troba, doncs, bé o molt bé amb els seus companys i companyes a l'escola, tot i que s'enregistri l'existència de segments amb problemes de relació, a voltes severos. S'observa immediatament que les puntuacions màximes han estat les més freqüents, tant a primària com a secundària.

Si ens referim *al conjunt* de l'alumnat objecte d'estudi, és a dir, als nois i a les noies amb edats aproximades de 8 a 18 anys, un 34,2% d'aquest total valora les seves relacions amb els seus

companys i companyes amb 10 punts i un 23,6% amb 9 punts, és a dir, un 57,8% consideren que les seves relacions amb la resta de l'alumnat són excel·lents. Si afegim els que valoren aquestes relacions amb 7 i 8 punts, la xifra arriba al 85% del total.

Aquestes dades constitueixen una referència obligada per contextualitzar els problemes de convivència que, efectivament, es produeixen als centres. I proposem interpretar-les d'acord amb una variant de les categories que s'assignen convencionalment a l'escala 0 – 10:

Taula 19. Criteris d'interpretació categòrica de l'escala 0-10

Valoració de les relacions personals amb companys, professors i pares

Interval de les puntuacions	Interpretació proposada
0 - 4	Relacions insatisfactòries
5 - 6	Relacions mediocres
7 - 8	Relacions bones
9-10	Relacions excel·lents

Amb altres paraules, proposem interpretar les valoracions amb 5 i 6 punts com indicatives d'una situació que no és plenament satisfactòria quan es tracta de valorar relacions bàsiques, molt especialment les relacions amb els progenitors, que seran objecte d'estudi més endavant, però també les relacions amb els companys i les companyes de l'escola. En aquest sentit, hem etiquetat les valoracions de 0 a 4 com a *insatisfactòries* i les valoracions de 5 a 6 punts com a *mediocres*. Observem ara les dades anteriors reagrupades d'acord amb aquestes franges.

Taula 20. Valoració de les relacions amb els companys i les companyes

Pregunta: *Com et trobes amb els companys i les companyes d'escola?* Escala de 0 a 10

ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

	Distribució de les puntuacions en percentatges horitzontals					Valoració mitjana
	De 0 a 4	5 i 6	7 i 8	9 i 10	ns/nc	
Educació primària	4,9	12,5	23,7	58,4	0,5	8,3
Educació secundària	2,8	8,3	29,4	57,4	2,1	8,5
TOTAL	3,6	9,9	27,2	57,8	1,5	8,4

Seguint aquests criteris, es pot afirmar que els nois i les noies que mantenen relacions directament insatisfactòries amb els seus companys i companyes constitueixen el 3,6% de la mostra (valoracions de 0 a 4 punts), és a dir, un grup relativament reduït que, no obstant això, requereix una atenció preferent en un estudi sobre els problemes de convivència a l'escola. Addicionalment, un considerable 9,9% de l'alumnat valora les relacions amb els seus companys o companyes amb 5 o 6 punts, és a dir, amb unes puntuacions que es poden considerar precàries.

I cal destacar que la insatisfacció s'expressa amb especial intensitat al cycle mitjà i al superior d'educació primària. El 4,9% de l'alumnat d'aquests cycles respon amb valors situats entre 0 i 4 punts, mentre que només el 2,8% de l'educació secundària puntua de 0 a 4 les seves relacions amb els companys i les companyes.

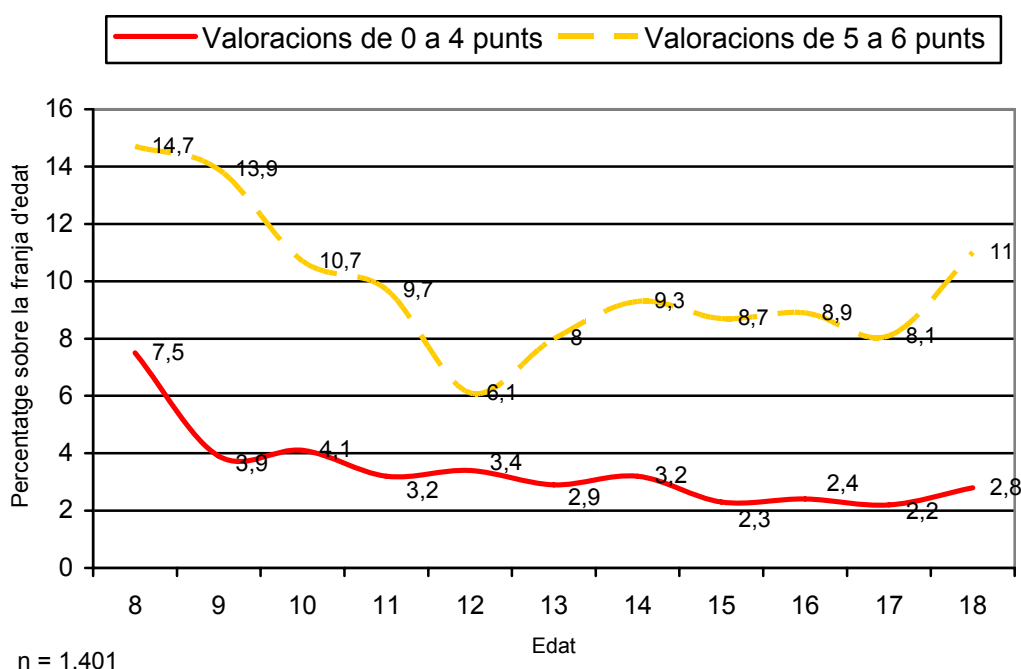
En contra de certs estereotips sobre l'harmonia de les relacions entre l'alumnat a l'educació primària, el cert és que les valoracions més crítiques (puntuacions de 0 a 4) disminueixen amb l'edat: passen de xifres superiors al 7% cap als 8 anys d'edat al voltant del 4% entre els 9 i els 10 anys, per lliscar posteriorment per sota del 3% al llarg de les edats modals de l'ESO.

Gràfic 11. Evolució de les relacions insatisfactòries i mediocres amb l'alumnat per edat

Distribució per edats de les relacions insatisfactòries (de 0 a 4 punts) i mediocres (de 5 a 6)

Pregunta: *Com et trobes amb els companys i les companyes d'escola?* Escala de 0 a 10

ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

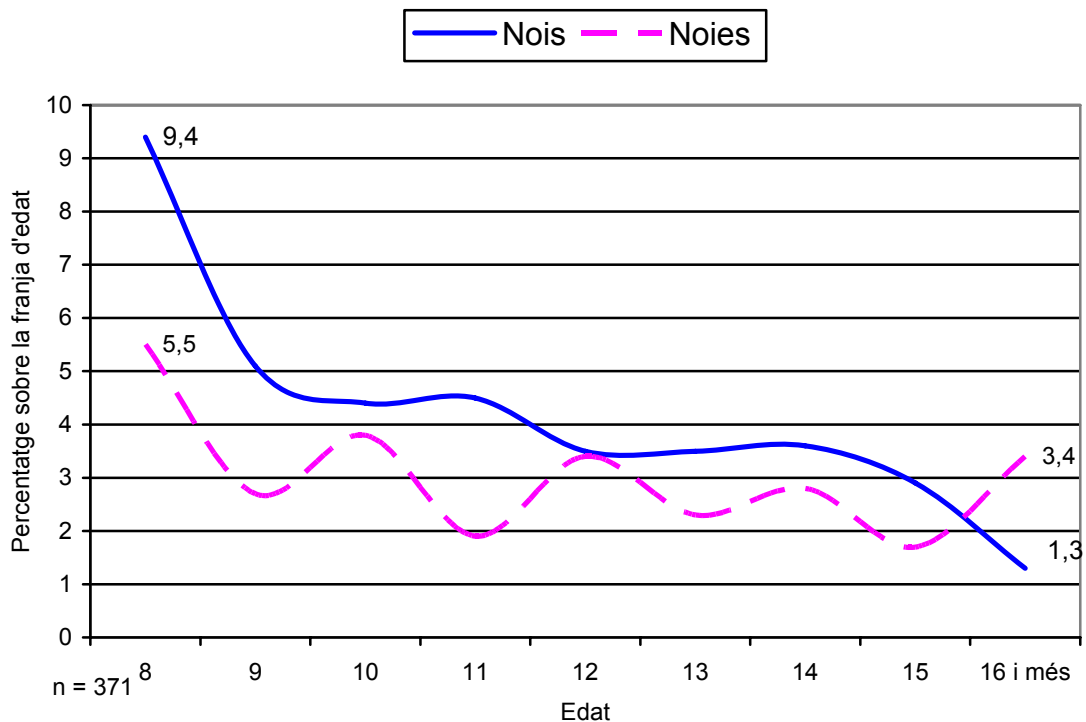
Les relacions que hem considerat *mediocres* responen a un model diferent. És a dir, el percentatge dels que valoren les seves relacions amb la resta de l'alumnat amb 5 i 6 punts disminueix de manera molt enèrgica dels 8 (14,7%) als 12 anys (6,1%), per iniciar posteriorment un acostament a la mitjana global cap als 17 anys (8,1%). Entre els que continuen a l'educació secundària als 18 i 19 anys es torna a produir un repunt, tant pel que fa a les relacions mediocres com a les directament insatisfactòries, però això sembla degut, si més no en part, a la fricció addicional que comporta per aquest segment el fet de compartir curs amb nois i noies més joves (de 0 a 4: 2,8%; de 5 a 6: 11,0%).

En termes generals, la proporció de nois que tenen relacions insatisfactòries és superior a la de les noies, però l'evolució per edats segueix dinàmiques que tendeixen a aproximar els valors dels dos gèneres. Les submostres són aquí massa minses per fer induccions per a cada una de

les edats, per la qual cosa s'ha agregat l'alumnat de 16 anys i més en un únic segment. No obstant això, es pot afirmar que el percentatge de noies que valoren les seves relacions amb l'alumnat de 0 a 4 punts és generalment inferior al dels nois, però tendeix a igualar-se, i fins i tot a superar-lo cap als 16 anys d'edat. En hipòtesi, aquestes diferències estan associades a una valoració desigual de les accions negatives que semblen afectar més a les noies i, en especial, a l'augment dels comportaments d'exclusió grupal durant l'adolescència que també podrien ser més elevats i generar més afectació entre les noies.

Gràfic 12. Evolució de les relacions insatisfactòries amb l'alumnat per gènere i edat

Distribució per gènere i edat del segment amb relacions insatisfactòries (valoracions de 0 a 4)
 Pregunta: *Com et trobes amb els companys i les companyes d'escola?* Escala de 0 a 10
 ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

En definitiva, les relacions directament insatisfactòries són minoritàries i decreixents amb l'edat. Podríem dir que perden *emocionalitat*. En tot cas, els valors d'aquestes variables enregistren una tendència cap a la centralitat, és a dir, amb l'edat disminueixen les puntuacions extremes, però es mantenen les mitjanes aritmètiques a un nivell invariablement elevat: per sobre dels 8 punts, sobre 10, a tots els grups d'edat.

És més: les mitjanes es mantenen per sobre dels 7 punts en tots els segments sociodemogràfics o escolars rellevants, fins i tot en aquells que, en hipòtesi, presenten problemàtiques especials. Així, amb independència de l'origen nacional, de la llengua, del nivell de formació dels pares, de l'estructura familiar o del tipus d'escola, les relacions amb l'alumnat són generalment bones o excel·lents en més del 70% dels casos.

No obstant això, algunes de les diferències enregistrades mereixen una atenció especial. En primer lloc, la llengua de preferència permet constatar que els nois i les noies que s'expressen

preferentment en una llengua no oficial tenen més problemes de relació amb la resta de l'alumnat. La pregunta formulada va ser, literalment la següent: *Quina és la llengua que parles amb més facilitat, és a dir, en quin idioma t'expresses millor?* I aquestes han estat les respostes obtingudes:

Taula 21. Valoració de les relacions amb l'alumnat segons la llengua de preferència

Segmentació per llengua de preferència

ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

<i>Quina és la llengua que parles amb més facilitat? En quin idioma t'expresses millor?</i>	Valoració de les relacions amb l'alumnat	
	Escala de 0 a 10	n
En català	8,4	2.963
En castellà	8,4	3.522
Tant en català com en castellà	8,5	3.376
En una altra llengua	7,8	365
Total	8,4	10.226

Llengua preferent no oficial		
<i>Quina és la llengua que parles amb més facilitat?</i>	Valoració de les relacions amb l'alumnat	
	Escala de 0 a 10	n
Àrab o amazic ³ (llengua del poble berber)	7,7	142
Llengües europees	7,8	168
Llengües asiàtiques	8,1	34
Altres	9,0	12

n = 10.414; ns/nc acumulat = 188

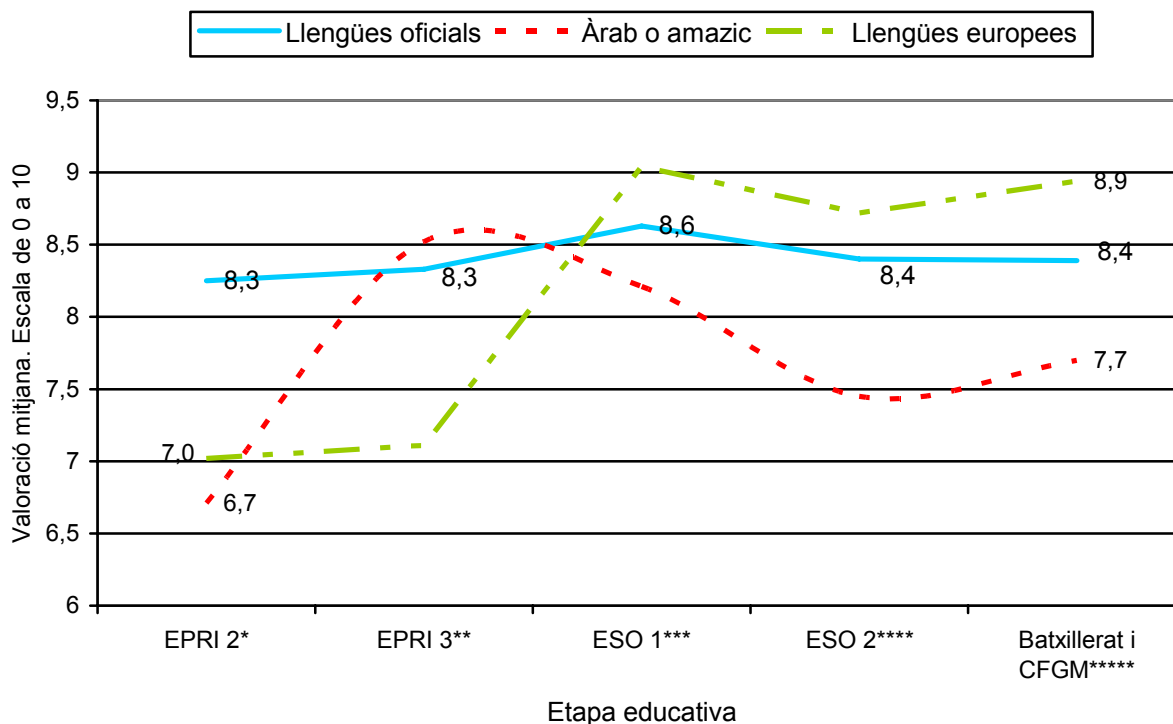
Aquestes dades no són sorprenents. És versemblant que els nois i les noies que parlen preferentment alguna llengua no oficial estiguin afectats per dificultats de comunicació superiors a la resta, sobretot de tipus lingüístic. I és obvi que les dificultats de comunicació poden generar dificultats de relació. En tot cas, hem de reiterar que, fins i tot aquí, les relacions amb la resta de l'alumnat assoleixen unes valoracions mitjanes situades clarament per sobre dels 7 punts, indicant de nou la predominança de les relacions bones o excel·lents.

Però hi ha àmbits on la insatisfacció es fa particularment intensa, com ara el subgrup del cicle mitjà de primària que parla preferentment una llengua no oficial. Aquí les relacions insatisfactòries amb la resta de l'alumnat arriben al 18,8%, contra un 3,6% al conjunt de la població estudiada. La submostra és minsa, però suficient per suggerir que entre els petits amb escasses competències lingüístiques es produeix una concentració de les dificultats de relació. Si hi agreguéssim les relacions insatisfactòries (valoracions de 0 a 4 punts: 18 casos) i les mediocres (valoracions de 5 i 6 punts: 19 casos), trobaríem que més d'una tercera part d'aquest subgrup té relacions problemàtiques amb la resta de l'alumnat.

També cal assenyalar que l'evolució de les valoracions amb l'edat segueix tendències diferents per àmbits sociolingüístics. Vegem-ho fent servir, en aquest cas, les valoracions mitjanes per etapes educatives:

Gràfic 13. Relacions amb l'alumnat per etapes educatives i llengua de preferència

Valoració de les relacions amb l'alumnat en una escala de 0 (*molt malament*) a 10 (*molt bé*)
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

* EPRI 2: Educació primària 2, és a dir, cycle mitjà d'educació primària. El cycle inicial d'educació primària (EPRI 1) queda fora de l'abast del present estudi.

** EPRI 3: Educació primària 3, és a dir, cycle superior d'educació primària.

*** ESO 1: Primer cycle d'educació secundària obligatòria.

**** ESO 2: Segon cycle d'educació secundària obligatòria.

***** CFGM: Cicles formatius de grau mitjà.

Com es pot comprovar, els nens i les nenes que s'expressen millor en una llengua no oficial tenen més dificultats de relació amb els seus companys i companyes, sobretot durant l'educació primària. D'acord amb les dades obtingudes, aquestes dificultats se superen en un curs o dos, però seguint dinàmiques diferents. Els nens i les nenes provinents de territoris de llengua àrab o amazic semblen superar-ho amb gran celeritat per recaure en una situació menys satisfactòria durant l'ESO, segurament relacionada amb els problemes de readaptació específics que planteja l'adolescència. Per contra, els provinents de països de la Unió Europea ho superen amb més lentitud, però assolixen una de les valoracions finals més elevades de la mostra, superiors a les de l'alumnat de parla catalana o castellana, fins i tot durant l'adolescència.

Sembla evident, doncs, que es produeixen dificultats d'ordre lingüístic i *cultural*, però la importància de la integració lingüística no s'hauria de menystenir, sobretot en els segments de la població que tendeixen a trobar dificultats addicionals d'ordre social. En tot cas, la llengua de

preferència diferència entre els diversos grups de l'alumnat de manera tant o més marcada que el lloc d'origen.

Els alumnes nascuts fora de l'Estat (o fora dels països que formen l'OCDE) puntuen les seves relacions amb l'alumnat un parell de dècimes per sota dels nascuts a Catalunya o a la resta de l'Estat. Les diferències són, doncs, minses però consistents. I, no obstant això, hem de destacar que l'alumnat nascut a l'Amèrica Llatina enregistra unes valoracions similars a les dels nascuts a Catalunya (la mitjana és idèntica: 8,4 punts sobre 10 en ambdós casos). Mentre que els provinents de l'Àsia i de l'Àfrica presenten unes puntuacions significativament inferiors (7,9 en les dues subpoblacions). Però entre els nascuts a l'Àfrica amb competències lingüístiques elevades també podem trobar nivells de satisfacció iguals o superiors a la mitjana, sobretot entre els que continuen l'educació reglada després de l'ensenyament obligatori (origen africà: 8,7 sobre 10; origen llatinoamericà: 8,7; origen català: 8,4).

Hi ha motius per pensar que la preferència òbviament legítima d'expressar-se en una llengua no oficial oculta de vegades unes competències lingüístiques limitades que poden dificultar les relacions amb els iguals i, per tant, amplificar la crisi d'identitat que comporta el fet immigratori, especialment durant l'adolescència. I això sembla confirmat per l'existència de dificultats especials de relació entre l'alumnat originari de països que no formen part de l'OCDE i que provenen, addicionalment, de famílies sense estudis.

Pel que fa a la resta, el nivell d'estudis del pare i de la mare tenen un impacte molt limitat o inexistent sobre la qualitat de les relacions entre iguals. La mitjana segmentada pel nivell d'estudis dels pares té un recorregut de dues centèsimes (entre *no té estudis*: 8,48 i *té estudis superiors*: 8,50), mentre que la segmentació a partir dels estudis de la mare és lleugerament superior i, no obstant això, es limita a unes dues dècimes de recorregut (entre *no té estudis*: 8,32 i *té estudis superiors*: 8,52).

Taula 22. Les relacions amb l'alumnat i l'entorn social (les beques de menjador)

Estratificació dels centres mesurada a partir del percentatge de beques de menjador
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

Percentatge de beques de menjador concedides	Problemàtiques: % horitzontals		Mitjanes	n per estrat
	Franja de 0 a 4	Franja de 5 a 6	Escala de 0 a 10	
No té menjador	-	5,3%	8,8	225
No sol·licitades o no concedides	3,4%	9,6%	8,4	3.988
Del 0,1% al 5%	3,3%	9,5%	8,4	4.698
Del 5,1% al 10%	5,4%	11,4%	8,3	808
Del 10,1% al 20%	5,2%	13,2%	8,1	423
Més del 20,1%	6,6%	17,6%	7,8	273
TOTAL	3,6%	9,9%	8,4	10.414

n = 10.414; ns/nc = 155

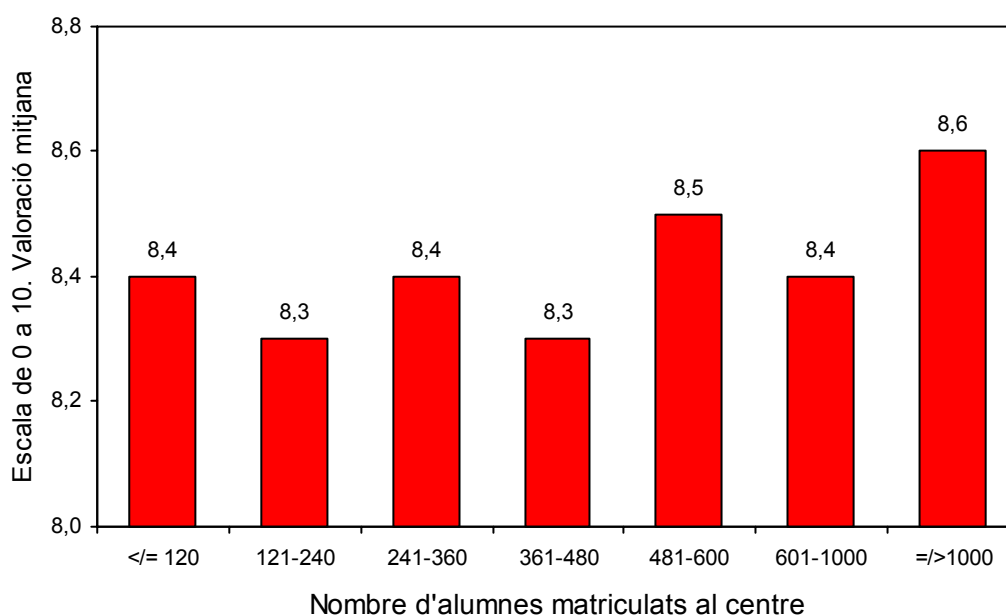
Tal com mostren les dades detallades a la taula superior, per contra, sí que es detecta l'existència d'una associació significativa entre les relacions de l'alumnat i les dificultats econòmiques de les famílies, mesurades aquí d'acord amb el percentatge de beques de menjador concedides als centres.

Com es pot observar, hi ha una correlació positiva entre el percentatge de beques de menjador concedides i els problemes de relació. Als centres on més del 20% de l'alumnat té beca, el segment de l'alumnat amb relacions insatisfactòries amb els seus companys o companyes és del 6,6%, contra un 3,3% als centres on menys del 5% té concedida una beca. La diferència és substancial i s'ha de tenir en compte i, no obstant això, podem comprovar a la mateixa taula que aquestes dificultats tenen un impacte moderat sobre la valoració mitjana.

Evidentment, això no significa que la titularitat del centre estigui associada a la qualitat de les relacions entre l'alumnat. Les valoracions són molt similars a les escoles públiques i a les privades (puntuacions mitjanes a les escoles públiques: 8,3 i a les escoles privades: 8,4). I, més concretament, els subgrups que pateixen relacions insatisfactòries (valorades de 0 a 4 punts) són idèntics a les escoles públiques i a les privades de primària (en ambdós casos, 4,9% de l'alumnat), mentre que a l'educació secundària l'alumnat de les escoles privades està lleugerament més afectat per les relacions insatisfactòries entre iguals (públiques, 2,6%; i privades, 3,1% de l'alumnat). Aquestes xifres requereixen certa atenció, ja que alguns dels grups problemàtics que estem identificant estan sobrerrepresentats a l'escola pública i, no obstant això, el resultat final són similars i, a voltes, favorables a l'escola pública: aquesta aparent contradicció només s'explica perquè, malgrat tot, els segments majoritaris de l'escola pública es mostra satisfet, i ho fa amb unes puntuacions prou elevades per compensar l'existència de les problemàtiques que estem identificant.

La grandària del centre tampoc no té una relació evident sobre la qualitat de les relacions entre iguals. Vegem-ho en un gràfic de barres força il·lustratiu.

Gràfic 14. Valoració de les relacions amb l'alumnat per mida de centre ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

Com es pot observar, les mitjanes dels diferents segments estan a prop les unes de les altres, amb un recorregut de 3 dècimes entre la màxima i la mínima (mitjana general 8,4) i no conformen una corba d'interpretació evident. En tot cas, els resultats obtinguts no donen suport

a l'existència d'una correlació entre la qualitat de les relacions i les dimensions del centre. Més concretament, no podem afirmar que els centres més petits facilitin una millor relació entre l'alumnat. Probablement faciliten les tasques de gestió del professorat i certament enregistren menys problemàtiques en xifres absolutes, però no semblen comportar avantatges significatius pel que fa a les bones relacions entre l'alumnat.

Dels problemes de relació associats a les variables sociodemogràfiques o escolars en parlarem més endavant, quan tractem els maltractaments entre iguals (*bullying*). I abordarem de manera específica la correlació existent entre la valoració de les relacions entre iguals i els maltractaments, però ara ja hem d'avançar que l'alumnat que no es troba bé amb els seus companys sovint està implicat en accions negatives, com a victimitzador o com a víctima, amb més intensitat que la resta. Així, si ens referim al conjunt de la mostra, el 3,6% de nois i noies que valoren les relacions amb els seus companys i companyes entre 0 i 4 punts constitueixen més del 12% dels que es consideren maltractats, i aquestes xifres s'incrementen enèrgicament a l'educació secundària, on els que valoren aquestes relacions entre 0 i 4 punts són només el 2,8% del total, però constitueixen el 27,8% dels que informen de maltractaments freqüents. Els resultats de la recerca a altres països han estat coincidents en aquest punt, sobretot a partir dels treballs de Salmivalli i els seus col·laboradors⁴.

Adicionalment, hem d'assenyalar que les relacions insatisfactòries entre l'alumnat tenen importància amb independència de la seva correlació amb les accions negatives convencionals. Poden indicar l'existència d'alguna forma d'exclusió grupal activa que no s'hagi detectat amb altres instruments o assenyalar dificultats d'adaptació d'un altre tipus. De fet, no és infreqüent que la solitud aparegui associada a l'agressivitat. Però en tot cas es tracta de problemes que no s'haurien de menystenir. Més enllà de les oscil·lacions naturals en les relacions interpersonals, la manca perllongada d'amics, o de bons companys, comporta un risc de limitar o deteriorar l'aprenentatge d'habilitats socials d'importància crítica, com ara la capacitat d'iniciar i mantenir noves relacions, de gestionar els conflictes que es pugin generar, de desenvolupar les capacitats de comunicació o de pacte. De fet, una exposició perllongada a relacions molt insatisfactòries amb els companys i les companyes pot tenir efectes severos sobre l'autoestima i la capacitat d'integració social dels nois i noies afectats.

La necessitat de prestar atenció a aquest àmbit és inexcusable tenint en compte que, en general, no està sotmès a problemes d'ocultació insuperables i pot ser objecte d'observació pràcticament a totes les edats, fins i tot entre els més petits. Sense perdre de vista l'existència de sentiments no directament observables entre l'alumnat i, per tant, difícils d'estudiar, també cal destacar que la simple observació visual permet sovint una primera detecció dels nois i de les noies que es troben més o menys aïllats. I, adicionalment, és senzill i viable que els mateixos ensenyants o altres professionals realitzin entrevistes utilitzant conceptes normalment entesos des dels primers anys d'escolarització i amb respostes generalment fiables (Què vol dir estar trist o sol? Tu estàs trist o sol? Què et faria estar més content?...).

De fet, aquestes aproximacions podrien constituir el marc natural dels estudis específicament dedicats al maltractament entre iguals o a la victimització de la població escolar. Tot i que la detecció de problemes de relació o de manca d'amics no estigui únicament relacionada amb els

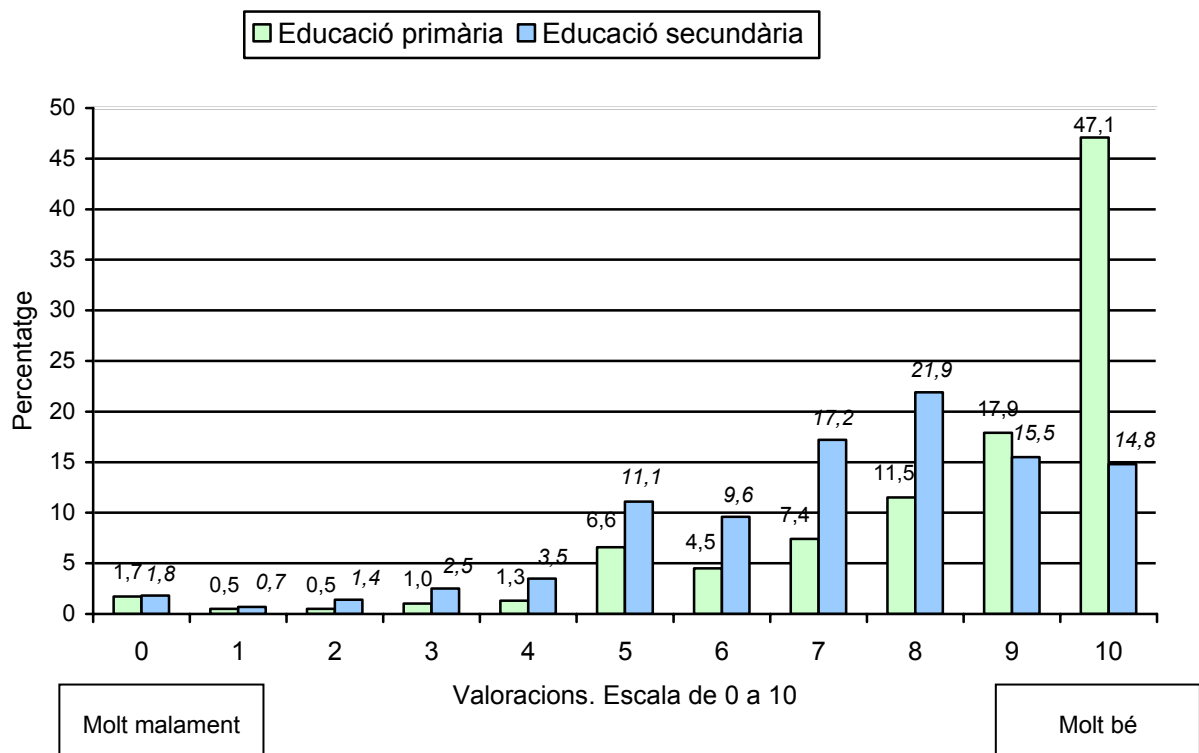
maltractaments, és evident que unes relacions insatisfactòries amb l'alumnat constitueixen per si soles un problema de convivència absolutament fonamental, amb efectes generalitzats sobre tots els àmbits de la vida escolar i de la formació personal dels afectats⁵.

Les relacions amb el professorat

També s'intentava conèixer com es trobaven els nois i les noies amb el professorat. El plantejament de la pregunta era similar a l'anterior (*Com et trobes amb els teus professors o professores?* o *Com et trobes amb els teus mestres?* en la versió de primària), i els resultats globals assenyalen novament un grau de satisfacció notable: en una escala de 0 a 10, la valoració mitjana ha estat de 7,7 punts, però, en aquest cas, les puntuacions han estat significativament diferents entre l'educació primària i la secundària. A primària, la valoració mitjana ha estat de 8,5 punts sobre 10 i a secundària de 7,2. Observem les puntuacions que s'han enregistrat per a cada valor de l'escala:

Gràfic 15. Valoració de les relacions amb el professorat

Distribució de les freqüències per a cada valor de l'escala 0-10
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

D'entrada hem de constatar, doncs, que l'alumnat dels cicles mitjà i superior d'educació primària té unes relacions generalment excel·lents amb el seu professorat: el 47,1% les qualifica amb 10 punts i en afegir-hi els que les qualifiquen amb 9 punts s'arriba al 65% del total. Si hi suméssim addicionalment els nens i les nenes que opten per valorar-les amb 7 i 8 punts assoliríem xifres que freguen el 84% de l'alumnat d'aquests cicles.

Aquestes dades són d'una contundència que gairebé no requereix comentaris: és evident que a al cicle mitjà i superior d'educació primària les relacions entre l'alumnat i el professorat són molt bones, *similars o millors a les relacions amb els companys o les companyes*. La qual cosa no exclou l'existència d'un grup significatiu de nois i noies que manifesten problemes evidents de

relació: en xifres rodones, el 5% dels nens i nenes de primària valoren les seves relacions amb el professorat de 0 a 4 punts, i l'11% les valoren amb 5 i 6 punts.

Els resultats a secundària són força diferents. Les qualificacions més elevades disminueixen enèrgicament, sobretot les valoracions amb 10 punts (primària 47,1%; secundària 14,8%), i augmenten la resta de valors, especialment la franja dels 5 als 8 punts. Sembla que les relacions amb el professorat es desmitifiquen, es matisen o simplement empitjoren. Sense perdre de vista que, malgrat tot, reben una valoració mitjana de 7,2 punts sobre 10 (7,4 punts a l'enquesta realitzada durant el curs 2000-2001), i gairebé el 70% de les valoracions se situen entre els 7 i els 10 punts, la qual cosa obliga a parlar d'una majoria inequívoca de puntuacions bones o excel·lents. Probablement els mateixos professors i professores no són del tot conscients de la bona imatge que tenen entre l'alumnat de l'educació secundària, fet que es confirma en diverses enquestes⁶.

Tal com s'assenyalava anteriorment, en aquest estudi es tracta de detectar els segments de l'alumnat que no es troben prou bé i identificar en la mesura del possible les variables associades a la seva situació. Comencem, doncs, per distribuir la valoració de les relacions amb el professorat en les franges ja proposades anteriorment:

Taula 23. Valoració de les relacions amb el professorat

Pregunta: *Com et trobes amb els teus professors o professores?* Escala de 0 a 10
CEESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

	Distribució de les puntuacions en percentatges horitzontals					Valoració mitjana
	De 0 a 4	5 i 6	7 i 8	9 i 10	ns/nc	
Educació primària	5,0	10,9	18,8	64,6	0,7	8,5
Educació secundària	9,7	20,3	38,3	29,7	1,9	7,2
TOTAL	7,9	16,6	30,7	43,4	1,4	7,7

n = 10.414; ns/nc = 146

S'observa immediatament que la situació és diferent de la que hem trobat en estudiar les relacions entre iguals, i no únicament perquè les valoracions mitjanes siguin més baixes, sinó també perquè les corbes són diferents. Esquemàticament, en aquell cas les relacions insatisfactòries disminueixen amb l'edat mentre que aquí, a grans trets, s'incrementen amb l'edat seguint una corba que estudiarem més endavant amb més detall.

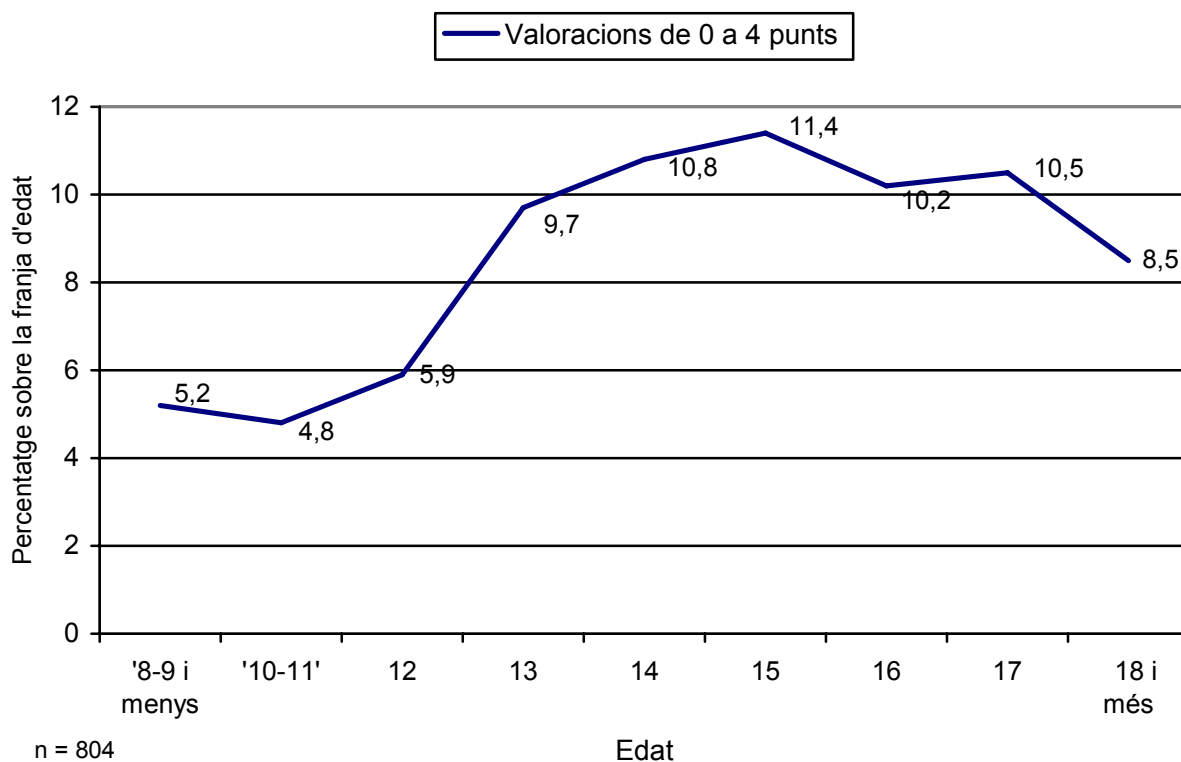
És a dir, les dificultats de relació entre iguals es concentren a l'educació primària i les dificultats de relació amb el professorat es concentren a l'educació secundària, sobretot a l'ESO. I potser hauríem d'afegir que mentre que els problemes d'indisciplina o de disrupció a l'ESO han rebut una atenció considerable, les dificultats de relació entre iguals a l'educació primària no sembla que hagin estat objecte de la mateixa atenció.

En hipòtesi, les relacions dels més petits amb el professorat responen a un tipologia que encara recorda a les relacions familiars, i evoluciona amb els anys a través d'una diferenciació progressiva, fins a travessar les dificultats característiques de relació entre alumnes i professors

pròpies de l'adolescència, amb un punt de màxima fricció situat a l'ESO i amb una disminució posterior de les dificultats de relació.

Gràfic 16. Evolució de les relacions insatisfactòries amb el professorat segons l'edat

Distribució percentual de les valoracions de 0 a 4 punts en una escala de 0 a 10
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

Aquesta millora no recupera els nivells de satisfacció que s'enregistren a primària, però les situacions tampoc no són comparables: l'estadi evolutiu de l'alumnat és qualitativament diferent i l'entorn escolar també. Les relacions amb els ensenyants han perdut la seva estructura d'inspiració *familiar* i les relacions amb el grup classe han perdut els seus components *comunitaris*. Addicionalment, l'entorn escolar passa d'un model integrat a un model instrumental o, si es vol, d'un model concentrat a un model dispers.

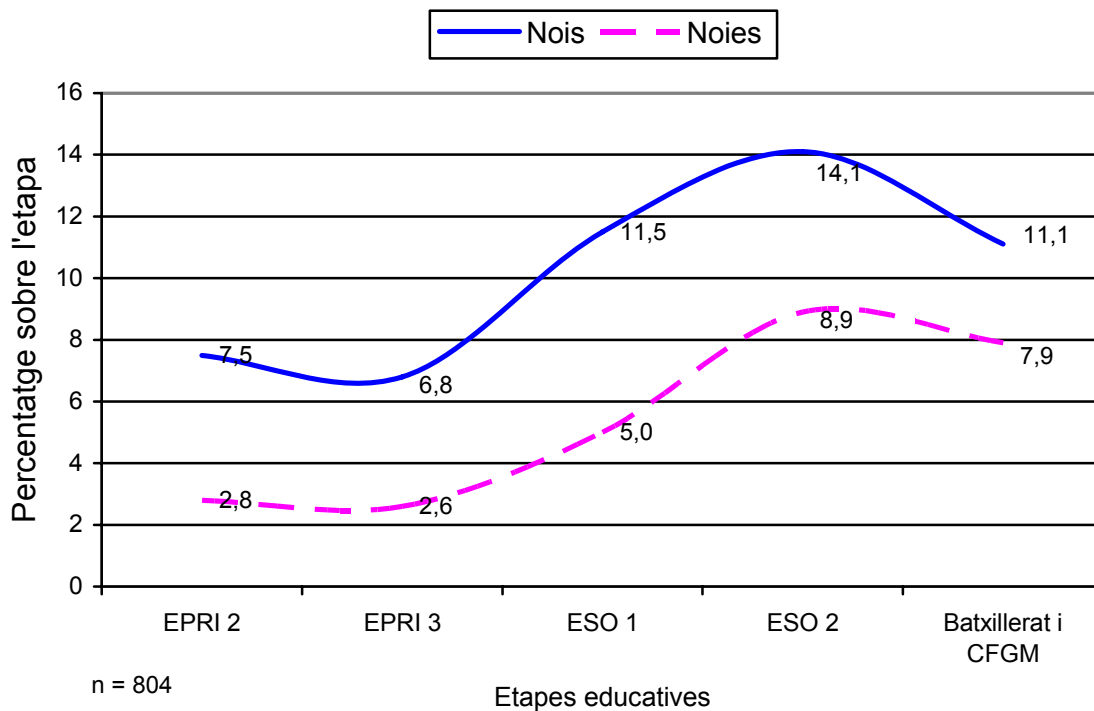
Sense qüestionar la contribució d'aquest nou entorn al desenvolupament de l'alumnat, hem d'assenyalar que l'augment de la insatisfacció amb el professorat s'incrementa més d'un 64% entre els 12 i el 13 anys, i això fa pensar que persisteixen problemes de transició o d'acollida de l'alumnat que arriba de primària. Potser és inevitable una certa crisi, però no ha de tenir necessàriament aquestes proporcions ni aquest ritme. Les dimensions que generalment es consideren pròpies de la tasca docent (la transmissió de coneixements, la supervisió, la intervenció en cas de conflicte, l'atenció personalitzada...) semblen sotmeses aquí a reptes específics sobre els quals s'ha de seguir reflexionant⁷.

En aquest sentit, ja hem comentat que les relacions amb el professorat s'ajusten a diferents models segons l'edat, i ara hem d'afegir que també presenten diferències significatives per gènere. Si segmentem per etapes formatives, per evitar l'inconvenient d'inferir sobre

submostres massa reduïdes, les dades per sexe plantegen una qüestió que gairebé podem considerar *clàssica*: el nombre de noies que valoren les seves relacions amb el professorat de 0 a 4 punts és significativament inferior al dels nois.

Gràfic 17. Evolució de les relacions insatisfactòries amb el professorat per gènere

Distribució percentual de les valoracions de 0 a 4 punts en una escala de 0 a 10
 ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

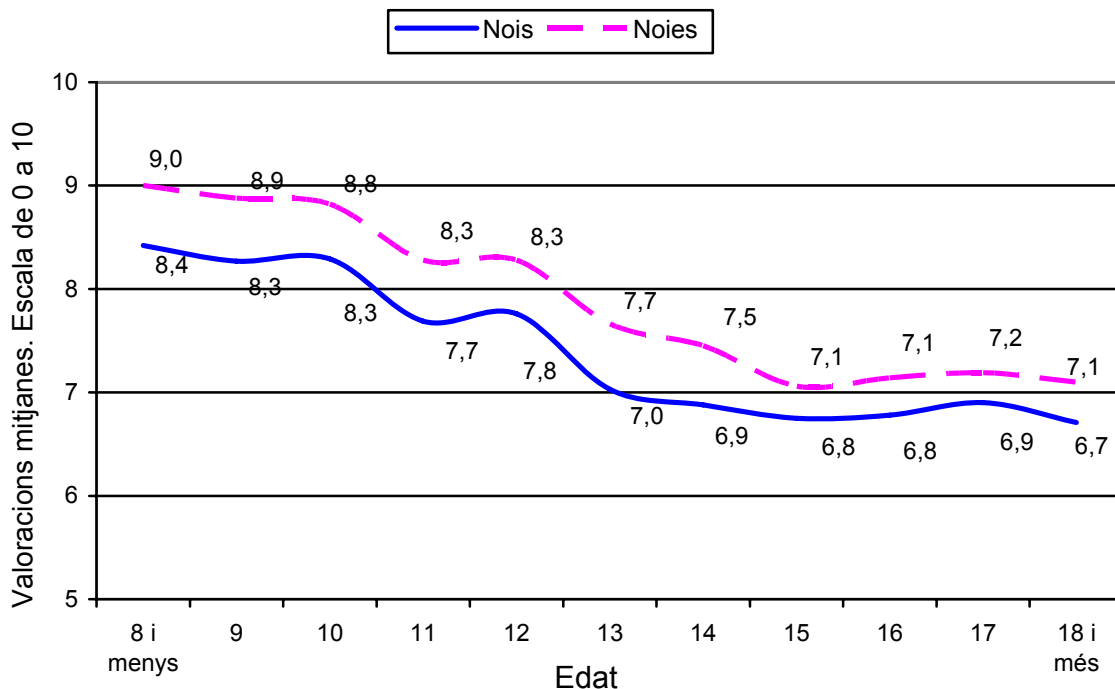
Als efectes d'aquest informe, ens hem de centrar en la detecció de les relacions problemàtiques amb el professorat i constatar senzillament que els problemes de relació afecten més els nois que les noies a totes les etapes educatives, amb una diferència màxima cap al primer cicle de l'ESO i una tendència posterior a l'aproximació, mantenint-se però sempre les distàncies per sobre dels tres punts percentuals. Aquí no podem abordar els efectes que pot tenir la millor relació de les noies amb el professorat en altres àmbits, començant pel probable assoliment d'uns nivells superiors d'integració i de rendiment acadèmics.

Pel que fa a la resta, el comportament valoratiu de les noies recorda una tendència que es pot trobar en altres contextos: semblaria que les dones (les noies) valorin els serveis rebuts amb més benevolència que els homes (els nois)⁸. A tall d'hipòtesi, això suggereix que en la puntuació de les noies podrien expressar-se uns valors més normatius i en la dels nois uns valors més crítics. Sigui com sigui, cal recordar que les diferències són sempre significatives però mai dramàtiques, i que més aviat es tendeixen a suavitzar amb l'edat. Una mesura de concentració, com ara la mitjana, permet presentar de nou els resultats detalladament per cada any d'edat.

Gràfic 18. Valoració de les relacions amb el professorat per gènere i edat

Valoracions mitjanes per gènere i edat, escala de 0 a 10

ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

Pel que fa al lloc d'origen i a la llengua de preferència, es pot observar una situació pràcticament invertida respecte a la que observàvem en les relacions entre iguals. En aquell cas, els problemes de relació amb l'alumnat eren més intensos entre els nois i les noies d'origen extracomunitari o de països que no formen part de l'OCDE, mentre que ara les valoracions més favorables al professorat són, precisament, les d'aquests mateixos alumnes.

Les diferències pel lloc d'origen són limitades però significatives. Si ens referim a les mitjanes, els alumnes originaris dels països que formen part de l'OCDE enregistren la mateixa mitjana que els originaris de Catalunya, és a dir, 7,7 punts sobre 10, mentre que l'alumnat provinent dels països que no formen part de l'OCDE enregistren una mitjana de 8,0 punts. I en segmentar de manera més detallada observem que l'alumnat provinent dels països econòmicament més desenvolupats valoren en una forquilla que es mou, aproximadament, entre 7,4 i 7,8 punts, mentre que els nois i les noies provinents de països en desenvolupament valoren les relacions amb el professorat entre 8,0 i 9,1 punts. Vegem aquesta distribució amb més detall:

Taula 24. Valoració de les relacions amb el professorat segons el lloc d'origen

Segmentació pel lloc d'origen

ECESCS, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

Lloc d'origen Per ordre de puntuació	Valoració de les relacions amb el professorat	
	Escala de 0 a 10	n
Països de l'Àsia (excepte Japó)	8,3	47
Països de l'Àfrica	8,1	199
Països de l'Europa de l'Est	9,1	109
Amèrica Llatina	8,0	622
Països de l'OCDE (excepte la Unió Europea)	7,8	24
Catalunya	7,7	8.832
Unió Europea (excepte l'Estat espanyol)	7,6	62
Resta de l'Estat espanyol	7,4	249
Altres països	7,3	19
Total	7,7	10.268

Llengua preferent no oficial

<i>Quina és la llengua que parles amb més facilitat?</i>	Valoració de les relacions amb el professorat	
	Escala de 0 a 10	n
Llengües asiàtiques	8,5	34
Llengües europees (excepte llengües de la UE15)	8,2	64
Àrab o amazic (llengua del poble berber)	8,0	142
Llengües europees de la UE15	7,4	101

n = 10.414; ns/nc acumulat = 146

Més enllà de les diferències culturals que es puguin expressar a través d'aquestes valoracions, l'alumnat d'origen extracomunitari valora més les relacions amb el professorat que el d'origen català i això expressa, si més no, l'existència d'una voluntat d'integració per part de l'alumnat i d'una tasca d'acollida per part del professorat.

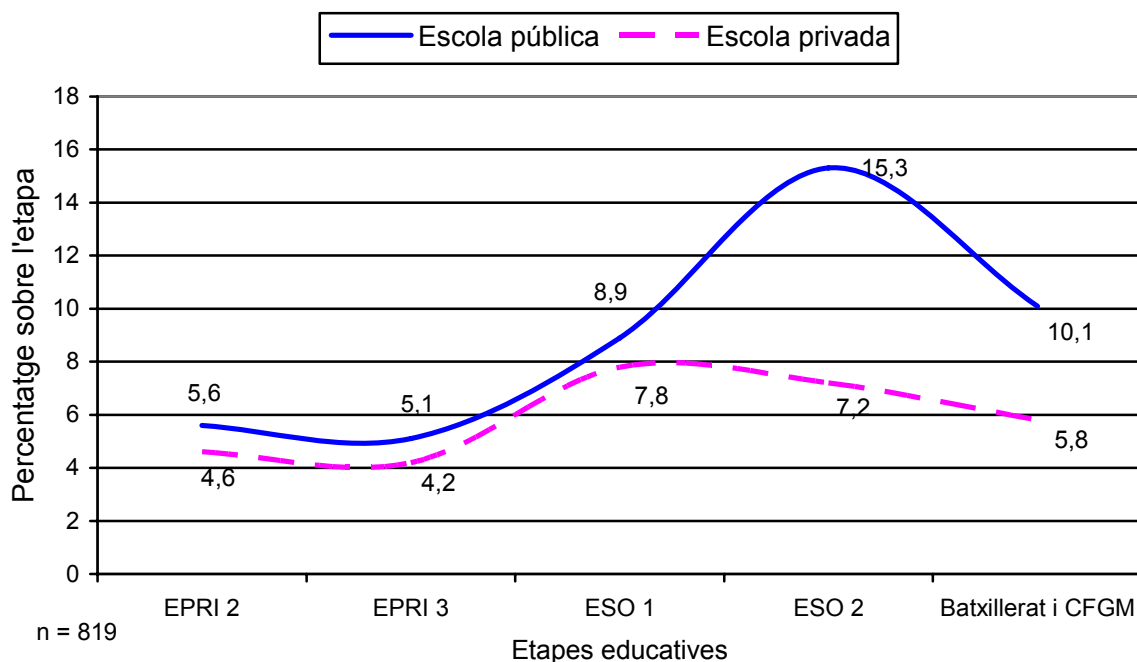
Com ja s'ha indicat de forma reiterada, les relacions insatisfactòries no estan distribuïdes de manera homogènia, sinó que es concentren en determinats punts que requereixen una atenció especial. Ja hem pogut observar una concentració entre els nois (respecte a les noies) i a l'ESO (respecte a altres etapes educatives), i ara hem d'afegir que són especialment intensos a l'escola pública. Observem la distribució de les relacions directament insatisfactòries (valoracions de 0 a 4 punts) per etapes educatives a l'escola pública i a la privada.

Gràfic 19. Les relacions insatisfactòries amb el professorat per etapes educatives

Distribució percentual de les valoracions de 0 a 4 punts en una escala de 0 a 10

ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

La diferència entre aquestes dues corbes és eloqüent. Una part significativa de l'alumnat que continua l'ensenyament obligatori a l'escola pública ho fa mantenint relacions insatisfactòries amb el professorat i creant, per tant, una situació necessàriament erosiva per a totes les parts implicades, sobretot si tenim en compte addicionalment els nois i les noies que valoren la seva relació amb el professorat amb 5 i 6 punts, els quals constitueixen una quarta part del total a l'escola pública a partir del segon cicle de l'ESO.

Taula 25. Tipus de relacions amb el professorat segons etapes i titularitat dels centres

Relacions insatisfactòries (valoracions de 0 a 4 punts) i mediocres (5 i 6 punts)

Percentatges respecte a la sub població de l'etapa educativa

ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

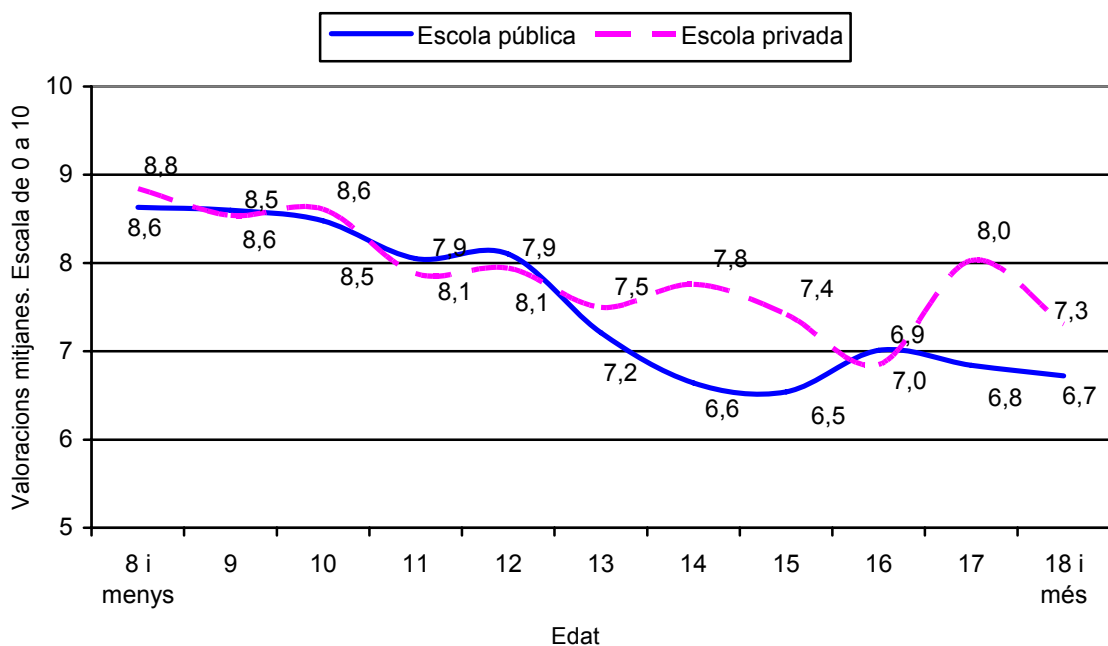
Titularitat	Valoracions	EPRI 2	EPRI 3	ESO 1	ESO2	BATX I CFGM
Pública	0 – 4	5,6%	5,1%	8,9%	15,3%	10,1%
	5 – 6	9,3%	13,0%	18,6%	25,5%	24,2%
	Suma 0- 6	14,9%	18,1%	27,5%	40,8%	34,3%
Privada	0 – 4	4,6%	4,2%	7,8%	7,2%	5,8%
	5 – 6	9,8%	11,5%	13,2%	17,0%	20,9%
	Suma 0 – 6	14,4%	15,7%	21,0%	24,2	26,7%

n = 2.552

L'estudi d'aquestes corbes a partir de les valoracions mitjanes aporta alguna precisió addicional, perquè les mesures de concentració permeten treballar amb submostres més grans i seguir l'evolució per a cada any d'edat. I així podem comprovar que les valoracions mitjanes són molt similars, tècnicament iguals, fins al primer curs de l'ESO, i comencen a divergir a partir dels 13 anys d'edat, amb punts màxims de distanciament als 14 i 15 i una curiosa aproximació als 16 anys, com si la finalització de l'ESO i el començament d'una nova etapa educativa igualés les expectatives. No obstant això, posteriorment es torna a enregistrar una diferència favorable a l'escola privada i un moviment final d'aproximació. Vegem-ho en forma de gràfic.

Gràfic 20. Valoració de les relacions amb el professorat per edat i tipus de centre

Valoracions mitjanes per edat i titularitat del centre, escala de 0 a 10
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

És massa evident que aquests problemes de relació amb el professorat són, en gran part, la manifestació de dificultats d'integració i de rendiment acadèmic que es concentren de manera desproporcionada durant l'ensenyament obligatori a l'escola pública i poden generar problemes de disrupció i d'indisciplina que, finalment, afecten la convivència i la tasca docent.

Notes

---

¹ Les preguntes formulades a l'alumnat d'educació primària i d'educació secundària són comparables. No obstant això, la formulació literal de les preguntes pot presentar lleugeres diferències. En aquest cas, a l'educació primària es feia referència als *nens i nenes de l'escola (Com et trobes amb els nens i nenes de l'escola?)* i a l'educació secundària als *companys i companyes*. Per raons de simplicitat, en aquest informe es farà referència a la formulació retinguda per l'educació secundària. Vegeu els qüestionaris corresponents a l'annex 3.

² En hipòtesi, els nivells de satisfacció d'aquesta escala estan positivament correlacionats amb la percepció de ser acceptat, inclòs en un grup de companys i en les seves activitats lúdiques, de ser objecte d'ajuda, d'orientació i de confidències. Per contra, està negativament correlacionat amb les percepcions de conflicte i amb les deslleialtats. Lamentablement, no coneixem estudis específics en aquest camp realitzats a Catalunya, de manera que hem de sostenir aquesta hipòtesi en investigacions realitzades fora de Catalunya, com ara les de Parker, J.G i Asher, S.R. (1993) "Friendship and friendship quality in middle childhood: Links with peer group acceptance and feelings of loneliness and social dissatisfaction". *Developmental Psychology*, 29: p. 611 – 621.

³ Llengua amazic: llengua camitosemítica (afroasiàtica) parlada a l'Àfrica del Nord, tradicionalment anomenada *berber*. <http://www.termcat.cat>

⁴ Salmivali, C, Huttunen, A., Lagerspetz, K. (1997), "Peer networks and bullying in schools". *Scandinavian Journal of Psychology*, 38 (4): p. 305-312.

⁵ En aquest àmbit existeix una considerable bibliografia que no podrà ser tractada en el present informe perquè ens allunyaria de l'objecte central de l'*Enquesta de convivència escolar i seguretat a Catalunya*. No obstant això, suggerim que els futurs estudis sobre els maltractaments a l'escola dediquin més atenció a aquesta dimensió del problema. Una revisió dels procediments de mesura d'aquestes variables la podem trobar a Ladd, G. W., (2005) *Children Peer Relations and Social Competence: A Century of Progress*. Yale: Yale University Press. I una confirmació recent de les conseqüències de la marginació dels nens i nenes petits sobre el seu rendiment escolar i sobre la probabilitat de ser objecte de maltractament en el futur a Buhs, S.E. i Herald, L.S., i Ladd, G. H., (2006) "Peer Exclusion and Victimization: Processes That Mediate the Relation Between Peer Group Rejection and Children's Classroom Engagement and Achievement". *Journal of Educational Psychology*, Vol. 98, No 1: p. 1-13. Disponible a Internet.

⁶ Alguns estudis que senyalen aquesta tendència són dos de Javier Elzo, (2005). *L'educació del futur i els valors*. Debats d'Educació. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, i (2004). "El papel de la escuela como agente de socialización". *Contextos educativos y acción tutorial*. Actes del Curso de Verano 2003, Fundación Universidad de Verano Castilla y León, Segovia. Madrid: Instituto Superior de Formación del Profesorado, Ministerio de Educación, Cultura y Deporte. I també vegeu els estudis realitzats per diversos autors com: Elzo, J. (Dir.), Laespada, M.T., Pallarès, J. (2003). *Más allá del botellón: análisis socioantropológico del consumo de alcohol en los adolescentes y jóvenes*. Madrid: Agencia Antidroga, Consejería de Sanidad, Comunidad de Madrid. González Blasco, P. (Dir.), González-Anleo, J., Elzo, J., González-Anleo Sánchez, J.M., López Ruiz, J.A., Valls Iparraguirre, M. (2006). *Jóvenes españoles 2005*. Madrid: Editorial S.M. Fundación Santa María. I, finalment, Megías, E. (Dir.), Comas, D., Elzo, J., Navarro, J., Vega, A. (1999). *Los docentes españoles y la prevención del consumo de drogas*. Madrid: Fundación de Ayuda contra la Drogadicción.

⁷ Alguns estudis relativament recents i prometedors es concentren en la relació entre els estils de gestió docent o l'organització escolar i els maltractaments (*bullying*). No tenim constància que s'hagin dut a terme recerques empíriques amb aquest enfocament a Catalunya ni al conjunt de l'Estat. Pel que fa a l'experiència internacional, vegeu Roland, E. (1998). *School Influences on Bullying*. Durham: University of Durham, i també Roland, E., Galloway, D. (2002). "Classroom influences on bullying" a *Educational Research*, Vol. 44, Winter 2002: p. 299-312.

⁸ En l'àmbit dels estudis de victimització aquest fenomen ha estat reiteradament comprovat en diversos estudis empírics, com ara l'*Enquesta de seguretat pública de Catalunya*, (http://www.gencat.net/interior/docs/int_espc04.htm).

Hi ha alumnes maltractats a la teva classe?

Percepcions subjectives sobre l'existència de maltractaments

Punts destacats

Percepcions subjectives sobre l'existència de maltractaments

Un de cada tres alumnes coneix a la seva classe algun noi o noia maltractat

Un 37,3% de l'alumnat afirma conèixer companys o companyes del seu grup classe amb els quals altres companys d'escola es fiquen *sovint per molestar-los* (el 49,3% a primària i el 29,5% a secundària). La comparació amb les dades de l'enquesta que es va dur a terme el curs 2000-2001 permet afirmar que la percepció a secundària s'ha incrementat cinc punts al llarg d'aquests anys, del 24,3% al 29,5%. No obstant això, una anàlisi més detallada demostra que aquesta dada no reflecteix un increment dels casos d'alumnes maltractats, sinó de la consciència del problema.

Les percepcions a l'escola pública i a la privada presenten evolucions diferenciades

El percentatge de l'alumnat que opina que a la seva classe hi ha algú amb el qual els altres companys d'escola es fiquen sovint per molestar-lo és del 35,9% a l'escola pública i arriba al 39,5% a la privada, és a dir, està quatre punts per sobre. Aquesta percepció més elevada pot indicar una major sensibilitat al problema que, com veurem més endavant, no s'ha de traduir necessàriament en un major nombre d'experiències de victimització.

Les relacions crítiques amb els companys incrementen la percepció de maltractaments

L'alumnat que no es troba bé amb els altres nois i noies de l'escola (puntuacions de 0 a 4) constitueix el 3,6% del total, però, entre aquest, gairebé dos de cada tres perceben casos de maltractaments en el seu grup. Evidentment, es tracta d'una subpoblació molt reduïda, però la desproporció és notable i és sistemàtica: la percepció dels maltractaments disminueix proporcionalment a mesura que es puntua millor la relació amb la resta d'alumnes.

Un 16% de l'alumnat sent força o molta por de ser maltractat a l'escola

Els sentiments de por varien amb l'edat (tendeixen a la baixa), però també crida l'atenció la diferència entre noies i noies, així com l'oscil·lació de la por associada al final de l'educació primària i a l'inici de la secundària, sobretot en el cas de les noies. Són les noies i l'alumnat de menys edat relativa els que tenen més por, simplement perquè se senten més febles. Perceben amb realisme que les víctimes són seleccionades entre els que tenen dificultats per defensar-se, i la primera dificultat, però no l'única, és generalment la força física.

Hi ha una correlació positiva entre la grandària dels centres i els sentiments de por

Els sentiments de por són més intensos a l'escola privada (un 18,9% de l'alumnat afirma que té força o molta por de ser maltractat) que a la pública (un 14,3%), tot i que el nombre de

casos de maltractaments coneguts és similar en els dos sectors i la percepció de la disciplina existent al centre és superior a l'escola privada. Una possible variable explicativa podria tenir relació amb la grandària dels centres i en el fet que els centres privats integren la primària i la secundària en una sola estructura: l'existència de molts alumnes en unes instal·lacions properes o relacionades sembla incrementar els sentiments de por dels més petits.

Les relacions crítiques amb els companys incrementen els sentiments de por

Hi ha una associació significativa i conceptualment directa entre la valoració de la relació amb els companys i les companyes de l'escola i els sentiments de por. L'associació és particularment nítida entre els que puntuen les relacions amb la resta de l'alumnat per sota dels 5 punts. En aquest grup, els que afirmen sentir *molta o força por* són gairebé el doble que en el conjunt de la població. Concretament, un 30,7% contra un 16% de mitjana.

Hi ha alumnes maltractats a la teva classe?

Percepcions subjectives sobre l'existència de maltractaments

Precisions terminològiques i conceptuals

Les accions negatives continuades contra un alumne poden afectar-lo amb una intensitat equivalent o superior a la de multitud d'il·lícits tipificats. Considerades de manera aïllada aquestes accions semblen trivials (burles, empenyes, alguna destrossa, algun furt...), però el conjunt dels fets finalment experimentats per un noi o una noia sotmesos a accions negatives continuades poden tenir efectes substancials, fins i tot greus. El que resulta decisiu en aquests casos és la freqüència de les accions, el temps durant el qual la víctima hi està sotmesa i la desigualtat de la relació, és a dir, la impossibilitat de defensar-se amb eficàcia dels agressors. No importen tant els fets aïllats com l'establiment d'una relació abusiva que pot tenir conseqüències molt severes per a les víctimes.

Malgrat la importància d'aquest fenomen, no comptem amb un terme generalment acceptat per designar-lo. Hi ha termes propers, però inapropiats, poc utilitzats o simplement discutibles. Així, per exemple, els autors d'accions negatives estarien a prop dels *matons* i les víctimes recordarien als *caps d'esquila*. Però aquests termes no s'ajusten al nostre objecte i poden tenir connotacions inapropiades. El llenguatge col·loquial, per la seva banda, descriu aquestes situacions de manera expressiva, com ara *ficar-se amb algú* o *putejar-lo*. I no és inusual que l'expressió vagi acompanyada de referències a la intensitat o al temps: *ficar-se sense parar*, *putejar tot el curs*. Però la força expressiva del llenguatge col·loquial no s'adequa sempre a les necessitats de la nomenclatura estadística.

Per altra banda, la literatura professional en català o castellà tampoc no compta amb una terminologia consolidada i és, a vegades, conceptualment imprecisa. Es parla de manera gairebé indistinta d'*abús*, d'*intimidació*, d'*assetjament* o, fins i tot, es reproduïx la concepció normativa dels fets. Malgrat les dimensions que ha adquirit el debat públic i malgrat les iniciatives que s'han dut a terme darrerament en aquest àmbit, no podem donar per descomptat que els *maltractaments* constitueixen un concepte generalment conegut i definit de forma similar per tothom, especialment per tot l'alumnat.

En tot cas, no disposem de termes comparables a la veu anglesa *bullying* o a les expressions basades en l'arrel *mob* (*mobbing*, etc.) que s'han estès especialment al nord d'Europa. La paraula *bullying* és d'ús corrent als països anglosaxons i està generalment acceptada per descriure les accions negatives contra persones en situació de feblesa, especialment a l'escola⁹. I el terme *mobbing*, amb independència de la seva significació inicial com a agressió grupal contra individus aïllats, també s'ha fet d'ús general als països nòrdics per designar les accions negatives entre iguals a l'escola¹⁰.

No obstant això, és freqüent que les enquestes escolars en aquests països vagin precedides d'una definició més precisa del concepte per determinar, en la mesura del possible, que totes les respostes es refereixen als mateixos fets. En aquests qüestionaris, dissenyats sovint a partir

dels treballs de Dan Olweus, és freqüent que alguna pregunta introductòria es refereixi al concepte genèric de *bullying* o *mobbing*: és a dir, es comença preguntant genèricament als entrevistats si ells han estat objecte d'aquest comportament (o si ells l'han dut a terme), i es pregunta després sobre una sèrie d'accions negatives concretes i la seva freqüència¹¹.

Sense aprofundir ara en els avantatges i els inconvenients dels diversos enfocaments existents en aquest àmbit de recerca¹², podem constatar simplement que no hi ha cap expressió similar en català i no es compta amb una definició del concepte generalment coneguda i acceptada. En el qüestionari de l'ECESC s'ha optat, doncs, per una expressió genèrica: *maltractaments*, i s'ha decidit introduir-la amb una breu explicació en utilitzar-la per primer cop¹³:

Diuen que hi ha nois o noies MALTRACTATS a les escoles, nois o noies amb els quals altres companys d'escola es fiquen SOVINT per MOLESTAR-LOS, per exemple, es burlen d'ells, els deixen de banda, els roben, els peguen o els amenacen sovint.

En aquesta formulació la referència al desequilibri de poder entre els agressors i les víctimes és *implícita*, és a dir, se sobreentén a partir de la freqüència amb la qual tenen lloc les accions negatives. Concretament, la veu *sovint* es fa servir dues vegades i la primera ressaltada en majúscules per connotar la *facilitat*, la *impunitat* i, en definitiva, les dificultats per defensar-se de la víctima.

Es va decidir no esmentar explícitament el desequilibri de poder, sobretot, per facilitar la comparabilitat amb les dades de l'enquesta realitzada el curs 2000-2001, on s'havia optat precisament per posar l'èmfasi en la *freqüència* de les accions negatives, considerant que és de comprensió immediata i tècnicament implica l'altra: les accions negatives no es poden produir sovint si les relacions de poder entre agressors i víctimes són equilibrades. Addicionalment, les dificultats per defensar-se (en el límit, la impossibilitat de fer-ho) no són sempre òbvies per als implicats, ni són emocionalment neutres. No ho són ni per a les mateixes víctimes que, a vegades, experimenten sentiments de culpa per no haver-se defensat amb eficàcia.

Pel que fa a la resta, a partir d'aquesta definició es van esglaonar les preguntes intentant una aproximació al concepte a partir de cinc àmbits temàtics que corresponen a cinc realitats diferents i empíricament controlables, per tant, mesurables:

- la percepció de casos de maltractament en l'entorn immediat de l'alumne (la classe, l'escola)
- el sentiments de por a l'escola experimentats per l'alumne
- les accions negatives experimentades personalment com a víctima
- la classificació subjectiva d'aquestes accions negatives com a maltractaments o no
- la valoració de la importància conjunta de les accions negatives experimentades

S'ha optat, doncs, per una aproximació més atenta a la comprensió de l'alumnat que als requeriments d'una definició formal. És a dir, s'ha optat per introduir el concepte amb una definició *intuitiva*, orientant la seqüència de preguntes de manera que permetin avançar progressivament cap al nucli dur de la problemàtica.

Aquesta seqüència s'obre immediatament després de respondre com es troben amb els seus companys i companyes d'escola, fent una pregunta sobre els casos de maltractament que han observat a la seva classe (a secundària es pregunta també pel conjunt de l'escola) i acostant-se a les seves vivències personals a través d'una nova pregunta sobre els possibles sentiments de por que hagin experimentat a l'escola. A continuació ja es comencen a enregistrar les accions negatives concretes que han patit personalment (burles, insults, robatoris, cops, amenaces...).

A efectes d'anàlisi, es consideren *continuaes* les accions negatives que han passat un cop a la setmana o més, però al qüestionari el mateix alumne té ocasió de confirmar si, en resum, s'han ficat sovint amb ell per molestar-lo. Finalment, es mesura la gravetat subjectiva dels fets d'acord amb les valoracions de la mateixa víctima. Per fer-ho, es demana que puntuïn la importància conjunta de les accions negatives experimentades en una escala de 0 (no tenen gens d'importància) a 10 (tenen moltíssima importància) i es proposa centrar l'anàlisi en el fets que han estat considerats d'una importància de 5 a 10 punts, sobretot en els que han rebut valoracions de 7 a 10 punts.

Entenem que l'indicador sintètic dels maltractaments entre iguals existents a l'escola catalana s'ha de basar sobretot en les afirmacions de les mateixes víctimes, però a efectes d'anàlisi tenen també una rellevància especial les accions negatives freqüents, sobretot si han estat valorades de 7 a 10 punts en una escala de 0 a 10. En definitiva, es tracta de centrar l'atenció en les accions que els mateixos alumnes han qualificat de *maltractaments* o han valorat com a *importants*.

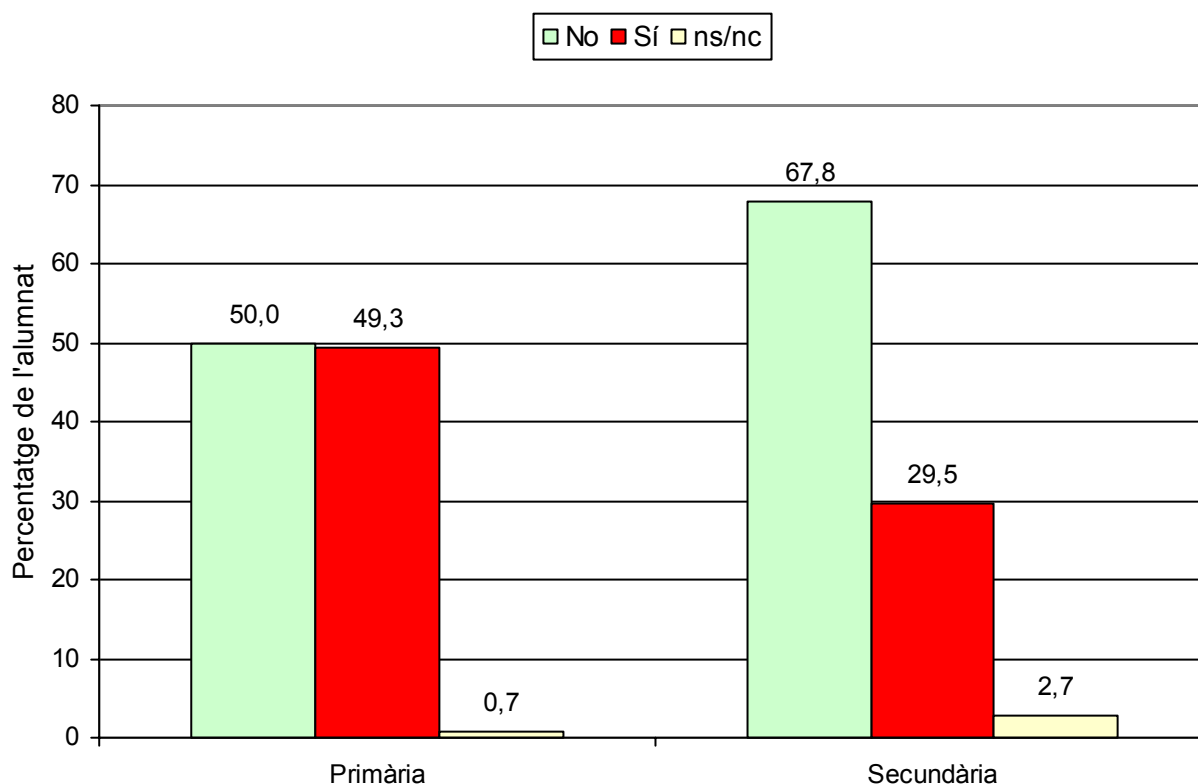
I per arribar a aquest punt, podem seguir la seqüència proposada, començant per descriure la percepció que té l'alumnat sobre l'existència de maltractaments en el seu grup classe.

La percepció de maltractaments al propi grup classe

Tal com s'ha indicat, l'ECESC planteja la problemàtica dels maltractaments entre iguals de forma seqüencial, començant per abordar la *percepció* del problema entre l'alumnat amb una pregunta comparable a primària i a secundària: *En general, tu creus que hi ha companys o companyes maltractats a LA TEVA CLASSE? (nens o nenes en la versió de primària)*. I les respostes han estat inequívokes: gairebé la meitat de l'alumnat de primària creu que, efectivament, hi ha nens o nenes maltractats al seu grup i quasi el 30% opina el mateix a l'educació secundària. La notorietat del problema és, doncs, considerable i congruent amb la valoració de les relacions entre companys: recordem que a primària era més baixa que a secundària. I, en aquest context, no és gaire agosarat suposar que, en part, es troben pitjor perquè perceben més accions negatives. Tindrem ocasió de tornar sobre el tema.

Gràfic 21. Percepció de l'existència d'alumnes maltractats al propi grup

Distribució de les respostes a l'Educació primària i secundària
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre.

Destaquem ara que aquesta pregunta es fa immediatament després d'exposar la definició de *maltractaments* que fa servir l'enquesta, i que a l'educació primària la definició es presenta verbalment a cada grup abans que l'alumnat respongui a la pregunta, la qual cosa en principi incrementa la comprensió dels nens i de les nenes que responen a la pregunta, permetent aclarir dubtes, introduir matisos o adequar-se a les competències lingüístiques de l'alumnat.

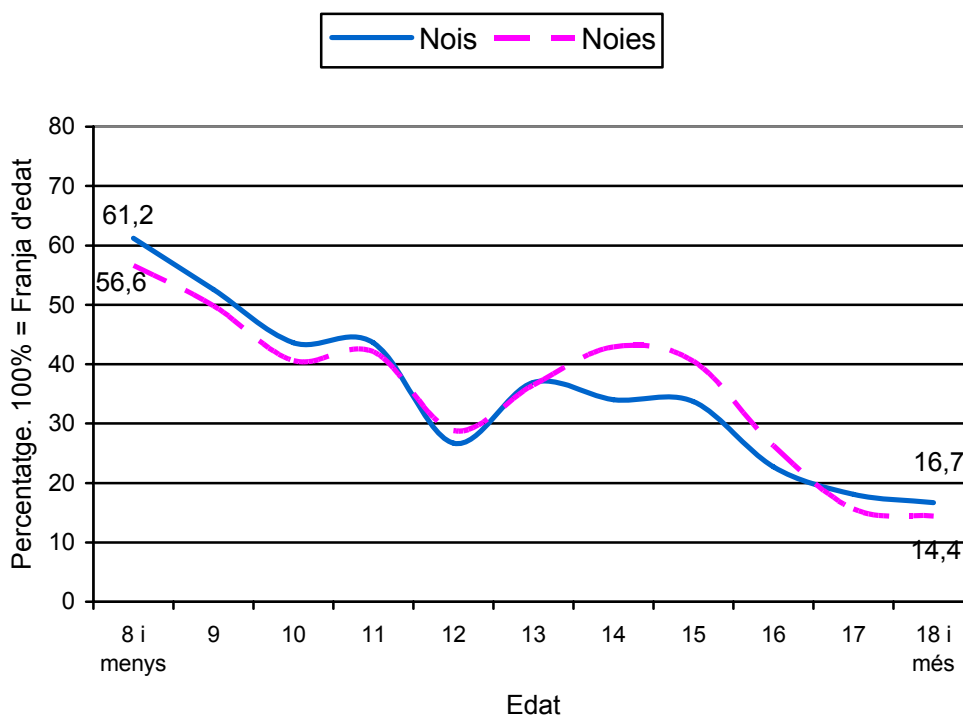
En aquestes condicions no és excessiu afirmar, amb paraules del mateix qüestionari, que gairebé la meitat dels nois i de les noies escolaritzats a l'educació primària consideren que a la

seva classe hi ha nens o nenes amb els quals altres companys de l'escola es fiquen sovint per molestar-los; per exemple, es burlen d'ells, els deixen de banda, els roben, els peguen o els amenacen *sovint*. Les xifres obtingudes donen una idea del caràcter generalitzat d'aquest tipus de microvictimització i permeten comprovar que aquesta percepció disminueix amb l'edat. Cap als 8 anys, la majoria dels nens i de les nenes creuen que hi ha algú maltractat al seu grup; cap als 18 anys, només un 16,7% dels nois i un 14,4% de les noies ho pensen.

Gràfic 22. Percepció de l'existència d'alumnes maltractats al propi grup per edat

Distribució de les respostes per edats

ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

La percepció del problema entre les noies està dos o tres punts per sota de la percepció entre els nois fins a l'adolescència, produint-se el canvi aproximadament entre els 14 i 16 anys d'edat, una etapa en la qual les noies es fan més conscients de l'existència d'accions negatives continuades potser a causa del procés de maduració personal i de l'increment de la microvictimització específica de gènere.

Complementàriament, es demanava a l'alumnat que precisés el nombre de casos d'aquestes característiques que es produïen a la seva classe. I els que van respondre afirmativament, és a dir, els que informaven de l'existència d'algun noi o noia maltractats a la seva classe indicaven majoritàriament que només es produïa un cas (43,2% de les respostes afirmatives; 14,6% del total) o dos casos (27,1% de les respostes afirmatives; 9,1% del total).

Es tracta, doncs, d'un fenomen percebut per segments molt amplis de l'alumnat. Un de cada tres alumnes afirma conèixer algun cas a la seva classe. I una xifra d'aquesta magnitud hauria de ser suficient per resoldre els dubtes que puguin subsistir sobre l'existència del fenomen. Els maltractaments entre iguals a l'escola s'han de definir i s'han de caracteritzar amb més precisió,

però la seva existència és difícilment qüestionable. Òbviament, això no suposa que els casos observats siguin greus, ni que els casos greus siguin freqüents, més aviat al contrari. Tindrem ocasió d'aprofundir en aquest punt, però ja ara hem d'assenyalar que el fenomen està estès pel conjunt del sistema, tant a l'educació primària com a la secundària, i que tots els centres d'ensenyament haurien de mantenir-se alerta, sense excepcions i sense reduir el concepte de maltractament als supòsits més tràgics o als estereotips mediàtics.

L'existència d'un 60,8% de l'alumnat que no ha observat cap cas en el seu entorn immediat (1,9% no respon) no autoritza les interpretacions laxes. Aquesta majoria sembla que es constitueix per agregació d'experiències diferents que inclouen, naturalment, grups en els quals no es produeixen casos de maltractament, però també situacions de desconeixement per manca d'atenció, d'inconsciència o, fins i tot, de manca d'empatia pels que pateixen el problema.

Però en aquest punt sembla que s'estigui produint algun canvi. Com s'ha assenyalat anteriorment, durant el curs 2005-2006 el 29,5% de l'alumnat de secundària afirma haver observat algun cas de maltractament al seu grup, i durant el curs 2000-2001 la xifra equivalent va ser del 24,3%. És a dir, en quatre anys s'ha produït un increment de més de cinc punts en la percepció del problema i, paradoxalment, aquesta dada constitueix un signe esperançador perquè en aquest cas reflecteix un increment de la consciència i no un augment dels casos. Com observarem més endavant, la prevalença comparable, és a dir, el percentatge de nois i de noies que es poden considerar maltractats a l'educació secundària no s'ha incrementat significativament des del curs 2000-2001. I podem indicar que la mitjana de casos de maltractament identificats al grup classe també és similar al que es va registrar fa quatre anys, situant-se lleugerament per sobre dels dos casos per grup si ens basem només en les respostes de l'alumnat que identifica algun company o companya maltractat. Tot i que, lògicament, si fonamentem el càlcul en el conjunt de l'alumnat (no coneixen cap cas = 0) la mitjana disminueix enèrgicament, situant-se al voltant dels 0,75 casos per grup.

Els grups classe en els quals no s'informava de cap alumne objecte d'accions negatives continuades era, en xifres rodones, del 7% (40 grups d'un total de 555 a la mostra). A la resta, és a dir, al 93% dels grups, s'enregistraven respostes afirmatives i negatives i la quantificació del nombre de casos entre els diferents alumnes no era coincident. És obvi que en aquest punt s'ha d'aprofundir en la recerca i creuar de manera individualitzada els casos autoinformats per les víctimes o els victimitzadors amb els assenyalats pels companys i les companyes o el professorat. Aquesta important investigació encara no s'ha dut a terme a Catalunya i els requeriments d'anonimat de l'ECESC impedièren abordar-la en aquesta edició. No obstant això, aquesta recerca és indispensable per validar un qüestionari de referència, i aconsellem que es dugui a terme, en línia amb la investigació internacional en aquest àmbit¹⁴, amb una mostra reduïda d'alumnes i de professors i els permisos necessaris de l'administració educativa, dels centres i dels progenitors per poder creuar les diverses fonts d'informació de manera individualitzada.

Amb les dades disponibles actualment, ens hem de limitar a constatar que les percepcions varien entre els diversos alumnes d'un mateix grup, i això suposa que tenen experiències diferents o no valoren de la mateixa manera les experiències compartides. En tot cas, hi ha motius per pensar que la percepció del problema dels maltractaments es produeix sobretot entre els que estan més afectats per les accions negatives continuades i es tendeix a relativitzar entre els que no ho estan. I aquesta mateixa hipòtesi és aplicable a tots els membres de la comunitat escolar, inclosos els adults.

Pel que fa a la resta, ja hem vist que l'evolució per edats constitueix una variable de segmentació de primera importància, i aquí ens limitarem a afegir que la corba que té en compte els que no han observat cap cas de maltractaments al seu grup (casos observats = 0) és novament decreixent des d'un màxim d'1,24 nois o noies amb els quals altres companys es fiquen sovint per molestar-los *al principi* del cicle mitjà d'educació primària, fins a un mínim de 0,29 per grup al final de la secundària postobligatòria¹⁵.

Però aquí hem d'assenyalar, sobretot, que la distribució per centres i per grups tampoc és homogènia. Aquesta interessant qüestió s'haurà de presentar a tall d'hipòtesi, ja que l'ECESC és especialment rigorosa en qüestions d'anonimat i està dissenyada de manera que no es puguin inferir resultats a nivell de centre. És a dir, no només es preserva l'anonimat dels nois i de les noies que contesten el qüestionari sinó que, addicionalment, es dissenya la mostra limitant el nombre de grups entrevistats a cada centre amb l'objectiu que resulti tècnicament impossible generalitzar per una escola en concret i, per tant, poder comparar la situació entre dos o més centres. S'ha optat per aquest disseny perquè resulta especialment garantista però, en aquest cas, ens obliga a parlar amb cautela d'un assumpte important.

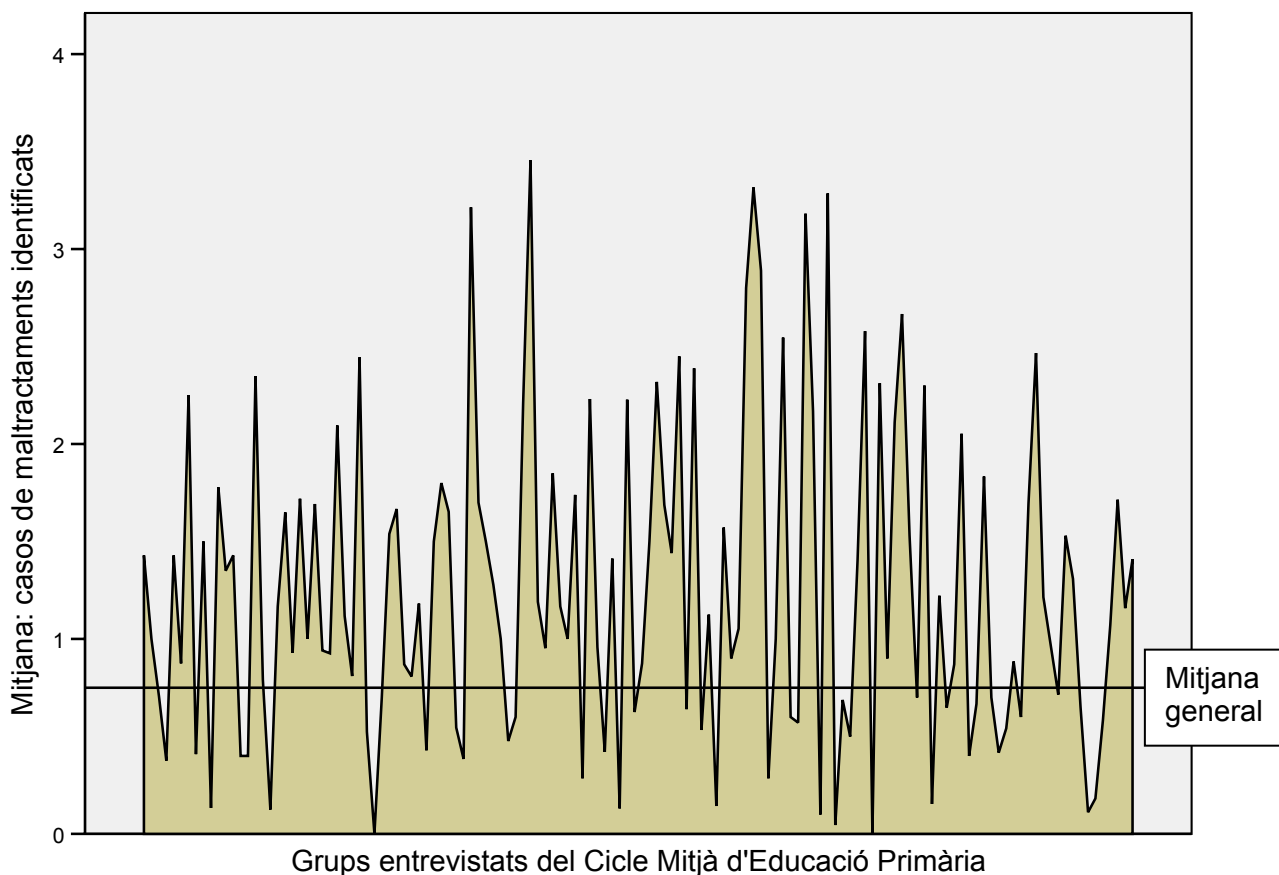
Les dades disponibles enregistren percepcions força desiguals entre els diferents centres d'ensenyament i, per tant, no es pot descartar un *efecte centre*. És a dir, centres aproximadament comparables semblen enregistrar percepcions força desiguals en matèria de maltractaments i, més enllà de les diferències aleatòries o de les situacions idiosincràtiques, la possible existència de diferències atribuïbles a les pràctiques organitzatives, pedagògiques, convivencials o de resolució de conflictes de l'escola comporta una esperança, ja que suggereix que les actuacions dels centres poden marcar una diferència en matèria de maltractaments.

En tot cas, és evident que la dispersió dels resultats per grups és considerable, i disminueix però no desapareix amb l'edat. Resultaria difícil reproduir aquí els resultats del 555 grups però, a tall il·lustratiu, ens podem concentrar en els 134 grups del cicle mitjà d'educació primària que, com podem recordar, enregistren les xifres més elevades en els àmbits clau: el 55,7% creuen que hi ha algun alumne maltractat en el seu grup, la mitjana de casos de maltractaments identificats arribaria a 1,24 (comptant també els que no identifiquen cap cas, valor = 0), la desviació típica seria 1,453 i el nombre de nois i de noies entrevistats 1.950. D'una manera impressionista podem reproduir les mitjanes dels casos de maltractaments enregistrades a tots els grups del cicle mitjà d'educació primària amb un gràfic d'àrees.

Gràfic 23. Percepció de l'existència d'alumnes maltractats al propi grup classe

Distribució de les mitjanes de 134 grups classe del cicle mitjà d'educació primària

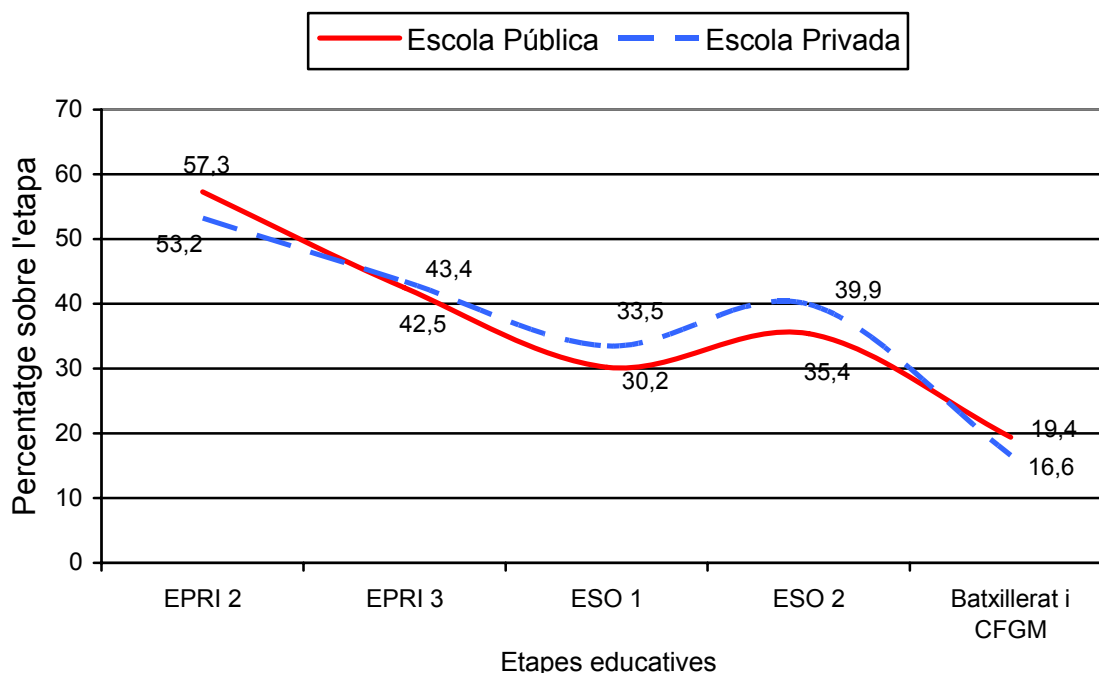
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre

Amb les dades disponibles, no podem descartar, doncs, l'existència d'un *efecte centre* que explicaria una part de la variabilitat enregistrada, sobretot tenint en compte que les altres correlacions considerades a l'ECESC són insuficients per justificar aquestes diferències.

No obstant això, hi ha altres correlacions significatives. Per començar les percepcions a l'escola pública i a la privada són diferents i registren una evolució desigual al llarg de les diverses etapes formatives. A l'escola pública, el 35,9% de l'alumnat opina que a la seva classe hi ha algú amb el qual els altres companys d'escola es fiquen sovint per molestar-lo, i la xifra equivalent a l'escola privada és significativament superior, arriba al 39,5%, és a dir, està quatre punts per sobre. Però aquí s'està parlant de percepcions i no d'experiències de victimització, i una percepció més elevada també pot ser un indicador de sensibilitat al problema. Tornarem sobre aquesta qüestió quan estudiem el nombre de nois i de noies efectivament maltractats a les escoles, però ja podem avançar que, en termes generals, l'alumnat de l'escola privada no està més afectat pels maltractaments que l'alumnat de la pública, però la seva percepció del problema sí que és més intensa i la interpretació d'aquest fet no és òbvia a partir de les dades disponibles.

Gràfic 24. Percepció de l'existència d'alumnes maltractats al propi grup per titularitat i etapa
 Distribució de la percepció al propi grup a les escoles públiques i privades, per etapes educatives
 ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre

Pel que fa a la resta, retrobem un esquema similar al que ja hem assenyalat en analitzar la valoració en una escala de 0 a 10 de les relacions amb els companys i les companyes. Tornem a comprovar que la llengua de preferència de l'alumnat diferencia de forma notable entre les subpoblacions que parlen preferentment les llengües oficials i la minoria que no ho fa (el 3,6% del total). Gairebé el 42,9% dels que s'expressen preferentment en alguna llengua no oficial perceben casos de maltractament en el seu grup, contra una mitjana de 37,3% per al conjunt de l'alumnat.

Per contra, les variables dicotòmiques referides al lloc d'origen (Catalunya, Estat espanyol, OCDE, etc.), assenyalen que la percepció del problema tendeix a ser més elevada entre els nascuts a Catalunya o a l'Estat espanyol, tot i que algunes submostres són massa minses per pronunciar-s'hi taxativament. Les excepcions aparents, com ara la dels nois i les noies nascuts a l'Àfrica, es produeixen pel pes dels que encara parlen preferentment les seves llengües d'origen. Per il·lustrar aquest punt, podríem assenyalar que el 42% dels nois i les noies provinents de l'Àfrica (86 casos d'un total de 205) consideren que hi ha alumnes maltractats a la seva classe, una xifra clarament per sobre de la mitjana. Però si comptabilitzem els que han optat per modificar les seves preferències lingüístiques, la xifra es redueix al 18,1%, és a dir, una de les més baixes de tots els subgrups estudiats.

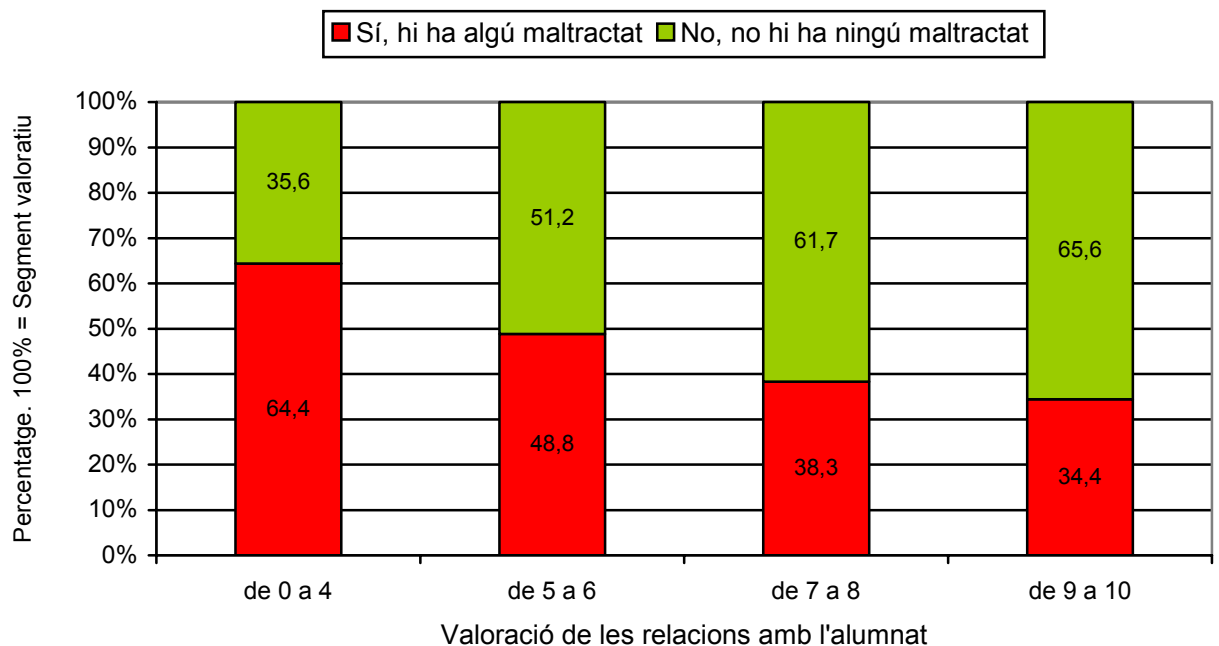
Finalment, s'ha d'indicar que la percepció de maltractaments per part dels nois i les noies escolaritzats no mostra correlacions sistemàtiques amb la grandària del centre, el percentatge d'alumnes immigrants matriculats al centre o les beques de menjador concedides. Semblaria que aquests assumptes, òbviament importants, no tinguessin una relació directa amb la percepció de les accions negatives continuades per part de l'alumnat.

I, pel que fa a la tipologia d'escoles, les úniques que mostren un diferencial significatiu i favorable són les escoles de primària rural on la percepció del problema està uns deu punts percentuals per sota de la percepció mitjana del problema a l'educació primària (mitjana a primària: 49,3%; mitjana a primària rural: 39,2%). Una dada òbviament significativa que, no obstant això, no ens autoritza a generalitzar i parlar dels avantatges dels centres petits. Més enllà del cas específic de les escoles rurals, les percepcions més baixes es produeixen als centres més grans, és a dir, als centres que compten amb més de 1.000 alumnes matriculats (41,0%) que, per altra banda, són sovint privats.

Per acabar aquest apartat, podem relacionar breument la valoració dels companys amb la percepció dels maltractaments. L'alumnat que no es troba bé amb els altres nois i noies de l'escola (puntuacions de 0 a 4) constitueixen el 3,6%, però gairebé dos de cada tres perceben casos de maltractaments en el seu grup. Evidentment, es tracta d'una subpoblació molt reduïda, però la desproporció és notable i és sistemàtica: la percepció dels maltractaments disminueix proporcionalment a mesura que es puntua millor la relació amb la resta d'alumnes. Per visualitzar aquesta tendència, s'ha elaborat un gràfic que relaciona la valoració dels companys en l'escala de 0 (m'hi trobo molt malament) a 10 (m'hi trobo molt bé), segmentada en quatre grups, diferenciant per a cada segment el percentatge dels que pensen que a la seva classe no hi ha nois o noies maltractats i els que pensen que sí que n'hi ha. El gràfic és força il·lustratiu, però en la seva lectura no hem d'oblidar que les valoracions de 7 a 10 punts concentren el 86,5 % de la mostra, que la franja de 5 a 6 té el 10,1% i, com ja s'ha indicat, la franja més problemàtica, és a dir, la franja que inclou els que valoren les seves relacions amb l'alumnat de 0 a 4 punts concentra només el 3,6% de la mostra. Finalment, amb l'objectiu de presentar un gràfic més entenedor, hem prescindit de la no resposta acumulada (351 casos de 10.414: 3,4%).

Gràfic 25. Percepció de maltractaments i relacions personals amb la resta de l'alumnat

Distribució de la percepció en funció de com es valoren les relacions amb la resta de l'alumnat
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

En definitiva, quan parlem d'alumnes que no es troben bé amb els seus companys o que no tenen amics a l'escola, estem parlant d'un fenomen que constitueix, com a mínim, el símptoma d'una problemàtica subjacent o, fins i tot, el marcador d'un tipus de *victimització relacional* que s'haurà d'estudiar més detingudament en el futur, amb un enfocament explícitament psicosocial. Hi ha motius per pensar que les dificultats per relacionar-se amb els companys o les companyes i, molt especialment, la solitud presenten un nivell de correlació amb els maltractaments sobre el que potser no s'ha insistit prou¹⁶. I, en tot cas, la seva associació amb la percepció dels maltractaments al propi grup és evident.

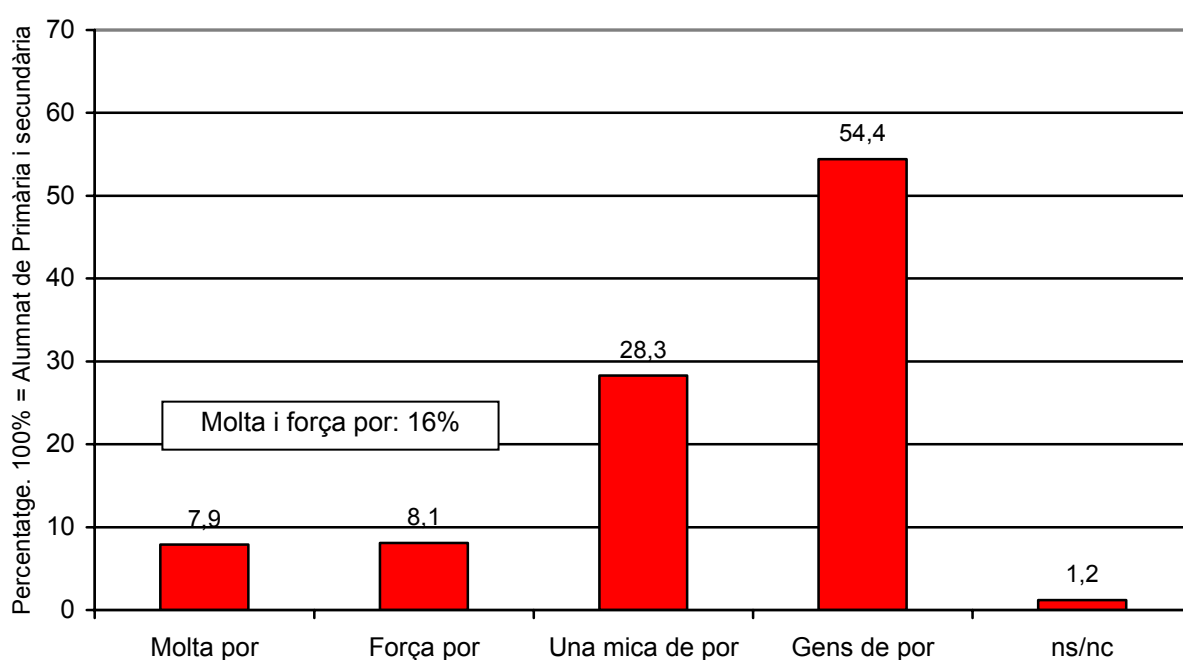
La por a l'escola

A vegades encara costa admetre que algú pugui sentir por a l'escola, però l'ECESC va considerar convenient preguntar-ho directament als nois i les noies escolaritzats i els resultats han estat instructius. En aquest cas, la pregunta ja no es referia genèricament a l'entorn, als altres, sinó a la mateixa persona entrevistada: *I A TU et fa por que altres nois o noies de l'escola et maltractin durant AQUEST CURS? (nens o nenes en la versió de primària)*. Els resultats indicaven que un 16% de l'alumnat sentia força o molta por de ser maltractat.

Gràfic 26. Sentiments de por a l'escola

Dades globals

ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

La xifra és notable, fins i tot, si diferenciem entre l'educació primària i la secundària en un exercici previ a la desagregació detallada per edats.

Taula 26. Sentiments de por a l'escola segons nivell educatiu

Segmentació per a l'educació primària i la secundària

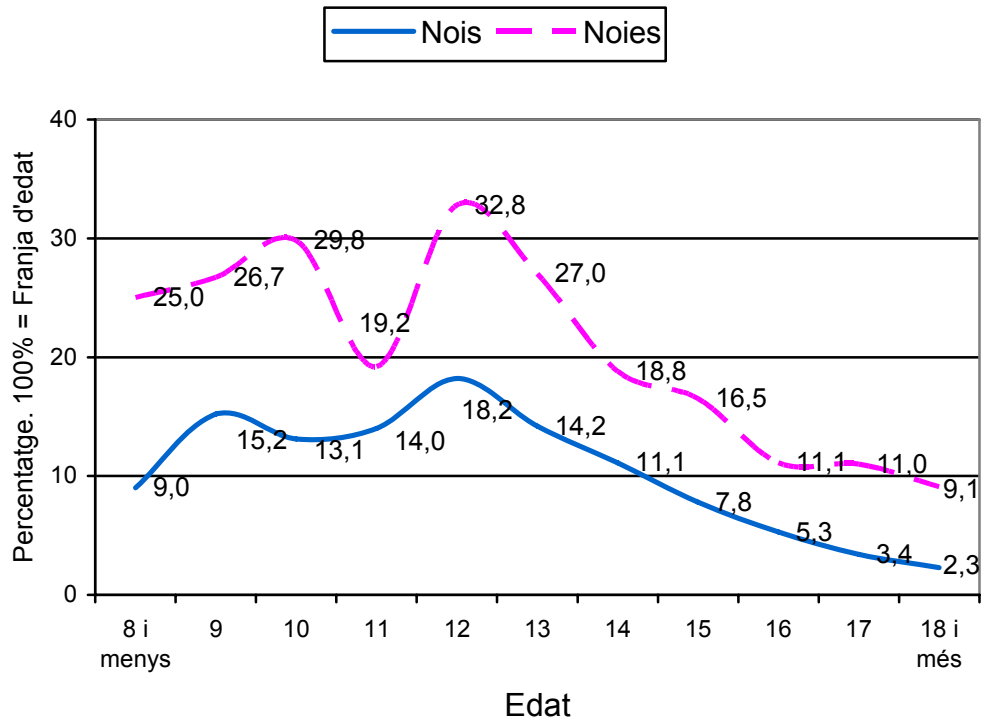
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre

Ensenyament	Molta por	Força por	Una mica	Gens de por	ns/nc
Educació primària	10,3%	8,2%	31,8%	49,0%	0,7%
Educació secundària	6,4%	8,0%	26,0%	57,9%	1,6%

És evident que els sentiments de por varien amb l'edat i la corba que es presenta a continuació permet visualitzar-ho, però també crida l'atenció la diferència entre nois i noies, així com l'oscil·lació de la por associada al final de l'educació primària i a l'inici de la secundària, sobretot

en el cas de les noies. Després, la davallada dels sentiments de por serà contínua, tot i que entre les noies es manté una minoria notable, lleugerament superior al 9%, que expressa sentiments de por a l'escola més enllà dels 17 anys (2,3% en el cas dels nois).

Gràfic 27. Alumnat que sent força i molta por a l'escola per gènere i edat
 ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

Aquestes xifres ens interpel·len per la seva contundència i s'han de tenir en compte des de diversos punts de vista. En primer lloc, cal insistir en els problemes de transició entre l'educació primària i la secundària. Ja abans, en comentar com es troba l'alumnat amb els seus professors i les professores s'assenyalava que es produeix un increment del 64% en el segment que valora el professorat de 0 a 4 punts durant el primer curs de l'ESO, i aquest fet convida a la reflexió. Ara hem d'afegir que increments de la por superiors al 70% entre les noies o del 30% entre els nois, durant aquest mateix curs, també fan pensar que l'acollida a l'ESO és millorable.

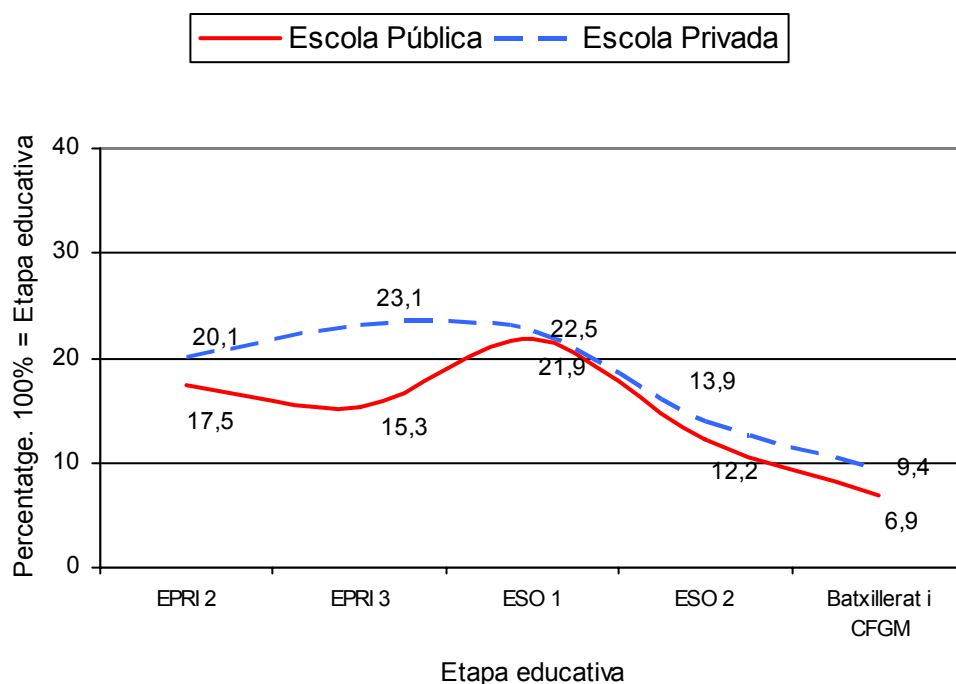
Però més enllà d'aquesta reflexió *organitzativa*, les dades assenyalen en una direcció elemental i particularment refractària als tractaments ràpids o superficials. Com podem observar, la por està nítidament correlacionada amb l'edat, gairebé diríem que sembla correlacionada amb la força física: són les noies i l'alumnat de menys edat relativa els que tenen més por, simplement perquè se senten més febles. Perceben amb realisme que les víctimes són seleccionades entre els que tenen dificultats per defensar-se, i la primera dificultat és generalment física, no és la única dificultat, però sí la primera, la més elemental.

I la protecció que els ofereix l'organització escolar no modifica aquesta vivència bàsica: els que es troben en situació de feblesa són els que tenen més probabilitats de ser sotmesos a injustícies i, en especial, a accions negatives continuades que massa sovint han passat desapercebudes o han estat trivialitzades. Quan finalment es produeix una intervenció de

l'escola els seus efectes no sempre resulten reparadors per a la víctima. En casos extrems poden comportar-li dificultats addicionals, sobretot en casos mal diagnosticats, en els quals poden equiparar les accions negatives sistemàtiques que pateix la víctima amb les seves respostes emocionals, generant situacions de falsa equanimitat que contribueixen a vexar la víctima, a intensificar el seu aïllament i a erosionar la seva autoestima.

En un sentit diferent, també resulten il·lustratives les diferències que s'enregistren entre l'escola pública i la privada. Observem, en primer lloc, l'evolució del percentatge dels que tenen *força o molta por* al llarg de les diferents etapes educatives.

Gràfic 28. Alumnat que sent *força i molta por* a l'escola per tipus de centre i etapa educativa ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

Com es pot observar, els sentiments de por són més intensos a l'escola privada que a la pública. Un 18,9% de l'alumnat de l'escola privada afirma que té força o molta por de ser maltractat i la xifra equivalent a la pública és del 14,3%. Aquesta diferència crida l'atenció perquè que no es corresponen amb el nombre de casos de maltractament coneguts, que és similar en els dos sectors, ni es correspon amb la percepció de la disciplina existent al centre, que és superior a l'escola privada. Tornarem sobre el tema, però cal assenyalar que les variables explicatives han de ser unes altres i podrien tenir relació amb la grandària dels centres.

És evident que gran part de la diferència es concentra a l'educació primària, i també és evident que la crisi de la transició entre la primària i la secundària és molt més suau a l'ensenyament privat. Això apunta, en hipòtesi, a un efecte de la tipologia del centre i de les seves dimensions sobre la transició a l'ESO i sobre la por, dos assumptes diferents que aquí apareixen associats.

És a dir, els centres privats que inclouen sota una mateixa estructura l'educació primària i la secundària semblen aconseguir una transició més suau, però l'existència de molts alumnes en unes instal·lacions properes o relacionades sembla incrementar els sentiments de por dels més petits. És com si la simple proximitat de molts nois grans generés por als petits.

En aquest sentit, pot presentar-se un creuament general entre els sentiments de por i la totalitat dels centres segmentats per la seva grandària, seguida més específicament pels percentatges mitjans que s'enregistren als centres que integren la primària i la secundària en una estructura única. No cal afegir que aquests últims centres sovint tenen un nombre relativament elevat d'alumnes (prop de la meitat en tenen més de 500).

Taula 27. Sentiments de por a l'escola segons la grandària del centre

Distribució per grandària del centre

ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

Grandària del centre	Molta o força por	Una mica de por	Gens de por	ns/nc	Total
Fins a 120	10,8	31,0	57,8	0,5	100
De 120 a 240	15,8	27,4	56,2	0,6	100
De 241 a 360	13,4	27,5	57,7	1,4	100
De 361 a 480	18,2	29,5	50,8	1,5	100
De 481 a 600	14,9	27,6	56,2	1,3	100
De 601 a 1000	17,3	27,1	54,3	1,3	100
Més de 1000 alumnes	18,9	30,1	49,6	1,5	100
Total	16,0	28,3	54,4	1,2	100
Centres que integren l'educació primària i la secundària en una única estructura					
Percentatges del conjunt	19,5	29,9	49,7	1,0	100

Amb les dades disponibles, la hipòtesi més versemblant apunta, doncs, a una correlació positiva entre la grandària dels centres i els sentiments de por, sobretot a l'educació primària i molt especialment als centres que integren la primària i la secundària en una sola estructura.

Altres variables sociodemogràfiques o escolars semblen tenir un impacte reduït o, fins i tot, negatiu sobre els sentiments de por de l'alumnat. Així, els nois o les noies nascuts als països menys desenvolupats (concretament als països que no formen part de l'OCDE) enregistren nivells de por significativament més reduïts que la resta, assenyalant les considerables interrelacions culturals i actitudinals que es manifesten en els sentiments de por. Concretament el 12,2% de l'alumnat provinent de països en desenvolupament afirma tenir molta o força por, contra una mitjana general del 16% (o del 16,4% per als nascuts a Catalunya).

També es pot trobar alguna associació entre el nombre de beques concedides a un centre i el nivell de por enregistrat, però la relació és feble i complexa: a l'extrem de l'espectre, els centres on es concedeixen més beques enregistren uns nivells de por relativament baixos, sobretot pel que fa als sentiments de *molta o força por*, però si s'inclouen els que responen *una mica de por*, la situació es tendeix a invertir, la qual cosa ens permet sospitar que ens trobem novament

davant d'una qüestió cultural, parcialment solapada amb l'anterior (la referida a la immigració): és a dir, en els ambients socials més modestos, d'on provenen una part dels nois i les noies amb beca de menjador, el reconeixement que es té *molta o força por* és possiblement més circumspecte. A efectes d'anàlisi genèric pot ser, doncs, preferible agregar aquests dos conceptes (o referir-se als que no tenen gens de por) i constatar que, a excepció dels segments socialment més desfavorits, el nivell agregat de por s'incrementa amb la precarietat socioeconòmica.

Taula 28. Sentiments de por a l'escola segons el nombre de beques de menjador

Distribució pel nombre de beques de menjador concedides al centre. Percentatges horitzontals
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

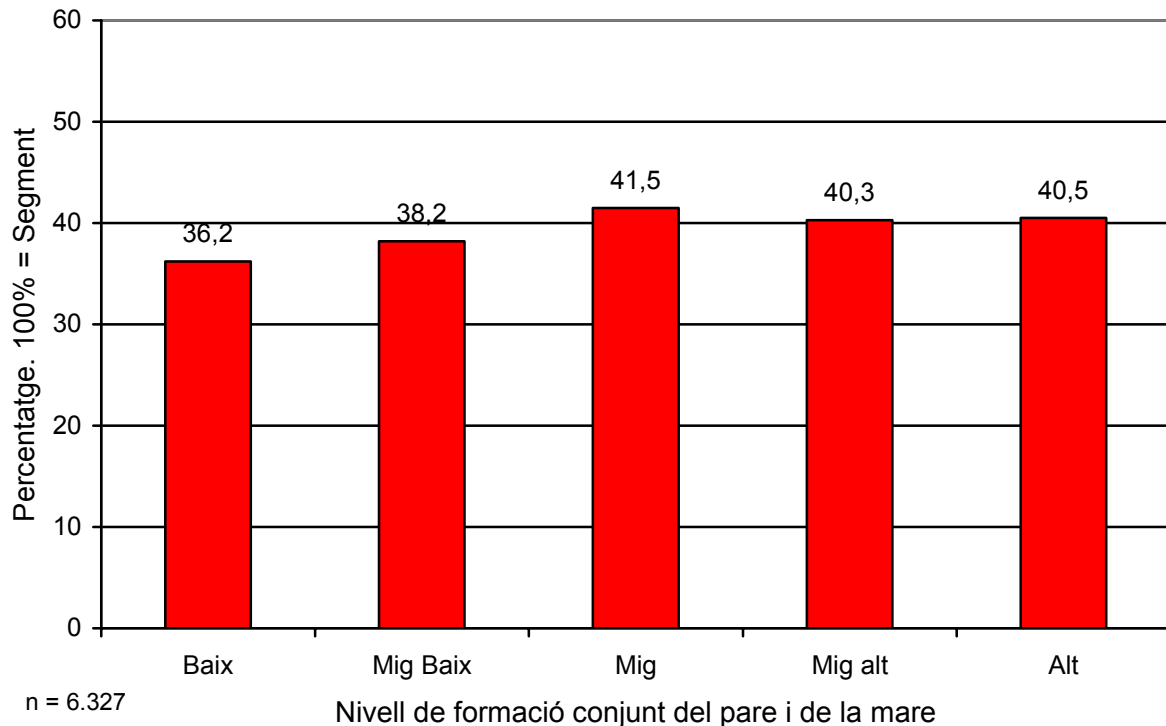
Beques de menjador per estrats	Por: molta o força	Por: una mica	Por: gens	ns/nc	Total: 100% = n
No té menjador	19,1	24,4	55,1	1,3	225
No sol·licitades o no concedides	16,1	26,1	56,5	1,2	3.988
Del 0,1 al 5,0%	16,0	29,4	53,2	1,4	4.697
Del 5,1% al 10%	17,3	30,4	51,3	1,0	809
Del 10,1% al 20,0%	15,1	33,3	51,1	0,5	423
Més del 20,1%	10,7	29,8	58,5	1,1	272
Total	16,0	28,3	54,4	1,2	10.414

Però s'observa de seguida que aquesta relació no és lineal. Al segment on es concedeixen més d'un 20% de beques de menjador es produeix una disminució molt significativa del nivell de por amb independència de l'origen personal o familiar, és a dir, amb independència que vinguin de la immigració o no. Semblaria, doncs, que en aquest segment més precaritzat els criteris valoratius fossin generalment més prudents i menys projectius.

De fet, el nivell de formació conjunt del pare i de la mare confirmen aquesta apreciació: als sectors socials amb un nivell educatiu més modest l'expressió dels sentiments de por és més continguda, amb una diferència de més de 4 punts percentuals amb la franja amb un major nivell d'estudis. Per facilitar l'exposició gràfica hem agregat els tres nivells de por que enregistra l'ECESC: *molta por*, *força por* i *una mica de por*.

Gràfic 29. Alumnat amb sentiments de por a l'escola i nivell educatiu dels progenitors

Distribució dels sentiments de por (*molta, força i una mica*) pel nivell educatiu conjunt del pare i de la mare ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

Gairebé per concloure aquest apartat, podem constatar també que hi ha una associació significativa i conceptualment directa entre la valoració dels companys i les companyes de l'escola (*Com et trobes amb els companys i les companyes...?* Escala de 0 a 10) i els sentiments de por. L'associació és particularment nítida entre els que puntuen les relacions amb la resta de l'alumnat per sota dels 5 punts. En aquest grup, els que afirmen sentir *molta o força por* són gairebé el doble que en el conjunt de la població. Concretament, un 30,7% contra un 16% de mitjana.

Potser la millor manera de presentar aquestes dades és creuant els valors vàlids, és a dir, creuant els resultats sense tenir en compte els que no contesten o no saben contestar algunes de les dues preguntes.

En resum, entre els que tenen relacions insatisfactòries amb els seus companys i companyes, més de la meitat expressen certa por de ser maltractats (*molta, força o una mica*). L'associació de les dues problemàtiques és, doncs, significativa.

Taula 29. Sentiments de por a l'escola segons la valoració de la relació amb l'alumnat
 Distribució d'acord amb la valoració de com es troben amb els companys i les companyes de l'escola
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

<i>Et fa por que et maltractin?</i>	<i>Com et trobes amb els companys i les companyes de l'escola?</i> Escala de 0 a 10			
	0 - 4	5 - 6	7-8	9-10
Molta i força por	31,3%	20,2%	16,0%	14,7%
Una mica de por	23,2%	30,6%	32,0%	27,1%
Gens de por	45,5%	49,2%	52,0%	58,2%
Total	100%	100%	100%	100%

Resumint, és possible que els sentiments de por s'hagin incrementat els darrers anys. L'edició de l'enquesta que es va dur a terme el curs 2000-2001 a l'educació secundària formulava la pregunta sobre la por d'una manera que no resulta estrictament comparable: *...aquest curs, hi ha algun alumne de l'escola que et faci por?*, i el 84,6% va contestar negativament. Enguany s'ha preguntat si *... et fa por que altres nois o noies de l'escola et maltractin...?*. I a l'educació secundària només el 57,9% han contestat negativament. No cal reiterar que no es preguntava exactament el mateix i, per tant, no es poden comparar els resultats numèrics. No és pot dir, específicament, que els sentiments de por s'han incrementat en gairebé 27 punts percentuals, però la diferència és de tal magnitud que obliga a mantenir-se alerta.

En definitiva no és impossible que s'estigui produint un increment dels sentiments d'inseguretat entre l'alumnat que, probablement, respongui a una amalgama de problemàtiques que no es limita als maltractaments. Com a mínim, hauríem d'afegir la microvictimització, els comportaments disruptius i la victimització convencional, però els maltractaments semblen ocupar un lloc d'importància estratègica entre els fets que vulneren les normes de convivència a l'escola. I ara no ens referim únicament al retret ètic i normatiu que mereixen els maltractaments, sinó també a la capacitat nuclear d'una reacció àmplia i enèrgica a favor de la convivència amb efectes positius en tots els àmbits, fins i tot en els àmbits disciplinaris i docents.

Notes

---

⁹ L'Oxford Dictionary defineix *bully* com a person (or animal) who makes himself or herself a terror to the weak or defenceless i *bullying* com to intimidate, to abuse.

¹⁰ De fet, *mobbing* també és un terme anglès, d'origen llatí (de *mobile vulgus*) que s'ha incorporat a diverses llengües per designar les agressions d'un grup contra un individu aïllat i, per extensió, les accions negatives entre iguals. La seva especial popularitat als països nòrdics sembla relacionada amb els estudis de Peter Paul Heinemann, un metge que va creure observar en humans comportaments similars als descrits per Konrad Lorenz en alguns animals que atacaven els membres més febles del propi ramat; i el fenomen va ser designat precisament amb aquest terme. Les dades disponibles no han donat un suport suficient a la tesi etològica de Heinemann, però l'expressió s'ha fet d'ús general malgrat el seu origen acadèmic.

¹¹ En l'àmbit internacional, la definició més estesa dels maltractaments entre l'alumnat és, probablement, la de Dan Olweus, que podríem formular amb les mateixes paraules de l'autor: "In my definition, the phenomenon of bullying is thus characterized by the following three criteria: (1) It is aggressive behavior or intentional "harm doing" (2) which is carried out "repeatedly and over time" (3) in an interpersonal relationship characterized by an imbalance of power. One might add that the bullying behaviour often occurs without apparent provocation. This definition makes clear that bullying may be considered a form of abuse...". Olweus, D. (1999). "Sweden" a Smith, P. K. i col·laboradors (Eds.) (1999). *The Nature of School Bullying. A Cross-National Perspective*. London: Routledge.

¹² Més enllà de la recerca referenciada en la publicació citada en la nota anterior, poden consultar-se els qüestionaris més estesos als EUA a U.S Departement of Justice (2001). *Choosing and Using Child Victimization Questionnaires*. Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention. No obstant això, s'ha de constatar que en l'àmbit específic del maltractament entre iguals (Peer Victimization Questionnaires) l'experiència als EUA també és recent.

¹³ Pregunta 10 del Qüestionari de primària i Pregunta 22 del Qüestionari de secundària. Vegeu annexos.

¹⁴ Els treballs de validació citats habitualment són els que va dur a terme el mateix Olweus, D. (1978). *Agression in the schools. Bullies and whipping boys*. Washington DC: Hemisphere Press, on s'informa que un conjunt de tres a cinc variables autoinformades correlacionaven entre .40 i .60 amb les nominacions dels membres del grup (correlació de Pearson). I la investigació de Perry, Kusel i Perry (1988) que informava d'una correlació de .42 entre tres variables autoinformades i les nominacions realitzades pels iguals: Perry D.G., Kusel, S.J., Perry, L.C. (1988). "Victims of peer aggression". *Developmental Psychology*. 24: p. 807-814, citat de la presentació del qüestionari Olweus, feta per ell mateix i disponible a Internet: http://www.colorado.edu/cspv/blueprints/model/BPP_OrderForm.pdf. No obstant això, l'aplicació d'aquests instruments en àmbits culturals diferents als nòrdics o als anglosaxons justificarien una nova recerca en aquest àmbit.

¹⁵ La desviació estàndard referida a la mitjana poblacional és de 1,173, però al cicle mitjà de l'educació primària arriba al 1,453 i a l'educació secundària postobligatòria és només de 0,746. Això també podria suggerir una progressiva delimitació del concepte entre l'alumnat. Pel que fa a la resta s'ha d'assenyalar que les feines de depuració van ser particularment intenses entre els més petits, on es manifesta una tendència a donar xifres de *maltractats* molt elevades, que finalment no van ser retingudes establint com a màxim 4 o més. Mantenint els registres originals, la mitjana hauria arribat a 1,6 i la desviació estàndard a 2,670 al cicle mitjà d'educació primària.

¹⁶ En aquest sentit, vegeu Hawker, D.S. i els seus col·laboradors (2000). "Twenty Years' Research on Peer Victimization and Psychosocial Maladjustment: A Meta-analytic Review of Cross-sectional Studies". *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. Vol. 41, No. 4: p. 441-455, Cambridge University Press, disponible a Internet a l'adreça <http://gcis.oise.utoronto.ca/>.

S'han ficat amb tu per molestar-te?

Les accions negatives directament experimentades

Punts destacats

Aspectes generals sobre les accions negatives enregistrades

El nombre d'afectats disminueix a mesura que augmenta la gravetat dels fets

El nombre d'afectats per una determinada acció negativa disminueix a mesura que augmenta la gravetat dels fets, tot i que els cops, les empentes o les puntades de peu són més freqüents i considerades menys greus entre la gent més jove, constituint un exemple típic de l'evolució del concepte de violència amb l'edat. Un 44% ha estat objecte al menys d'una burla i un 11% ha estat amenaçat al menys una vegada *per a fer una cosa que no volia fer*. Aquestes accions negatives són generalment esporàdiques i no s'han de confondre amb els maltractaments que comporten accions negatives continuades contra víctimes que es troben una situació de feblesa relativa.

El nombre d'afectats disminueix a mesura que augmenta la freqüència dels fets

L'alumnat que ha experimentat moltes agressions tendeix a constituir un segment relativament reduït del total. Si comparem les accions negatives patides una o dues vegades al trimestre amb les que s'han experimentat una o més vegades a la setmana, les diferències són substancials. En xifres rodones, les burles i els insults disminueixen un 44%, les exclusions relacionals més d'un 61%, els fets contra els béns al voltant d'un 80%, les agressions físiques més d'un 58% i les amenaces gairebé un 55%. I no es tracta només d'una disminució quantitativa, sinó també d'un canvi qualitatiu: en principi, s'ha de prestar una atenció especial a l'alumnat objecte d'accions negatives un cop a la setmana o més perquè probablement en aquest segment es troben tots o la majoria de casos de maltractament.

La síntesi dels fets: accions negatives patides un cop a la setmana o més

Les accions negatives són molt freqüents entre els petits i disminueixen amb l'edat

Les víctimes d'una acció negativa a la setmana passen del 7,0% a primària al 3,1% a secundària, i les de dues o més vegades a la setmana passen del 26,7% al 7,2%. La disminució és, doncs, molt marcada i ens obliga a utilitzar amb cautela qualsevol xifra que no estigui referida a un grup d'edat específic. Als extrems, passaríem de xifres que superen el 40% entre els nens i les nenes de 8 anys, a xifres que no arriben al 6% entre els nois i les noies de 16 anys i més. És més, les accions negatives entre iguals continuen disminuint després dels 16 anys fins a fer-se un fenomen estadísticament molt infreqüent.

Els nois predominen entre les víctimes, excepte en l'àmbit de l'exclusió grupal

Les accions negatives verbals, així com els fets contra els béns, les agressions físiques i les coaccions o intimidacions responen a l'esquema general. L'exclusió grupal o relacional (*...t'han deixat de banda, t'han ignorat completament?*) constitueix un cas particular: és una de les formes més freqüents de victimització entre les noies que, en aquest àmbit, arriben excepcionalment a superar als nois, sobretot a l'educació primària, però probablement també durant l'adolescència.

La síntesi de la percepció: s'han ficat amb tu per molestar-te o de broma?

Ficar-se amb algú de broma és molt freqüent: afecta a més d'un terç de l'alumnat

Ficar-se amb algú de broma és molt freqüent: el 36,5% de l'alumnat a primària i el 37,9% a secundària s'han sentit afectats per aquestes accions durant els dos primers mesos del curs. Les xifres són, doncs, similars a primària i a secundària, indicant una diferència substancial amb els maltractaments que disminueixen enèrgicament amb l'edat. No s'han de menystenir les molèsties que puguin ocasionar les accions negatives realitzades *de broma* ni les dificultats de delimitació que es poden produir entre els fets realitzats per molestar i els realitzats de broma, però sí que cal assenyalar que formen dos àmbits diferents des del punt de vista subjectiu, conceptual i sociodemogràfic. Així, hi ha una forta associació entre les variables que mesuren les accions realitzades *per molestar* (*sovint, algunes vegades...*), i gairebé no hi ha cap associació entre aquestes variables i la que mesura els fets realitzats *de broma*.

Prop del 6% està afectat sovint per accions negatives intencionades (*per molestar*)

Ja hem dit que les mitjanes s'han d'utilitzar aquí cautelosament ja que es tracta d'un àmbit on s'enregistren diferències molt importants per grups d'edat. En aquest cas, els que responen que altres alumnes es fiquen *sovint* amb ells per molestar constitueix el 17,7% als 8 anys d'edat i només el 1,4% a partir dels 16 anys. No obstant això, en la mesura en la que calgui utilitzar resums numèrics, podem dir que la mitjana és del 5,8%, (11,4% a primària i 2,2% a secundària). Addicionalment, cal tenir en compte els que responen que altres alumnes es fiquen *algunes vegades* amb ells per molestar-los que són un 14,6% del total (26,2% a primària, 7,1% a secundària).

La valoració: fins a quin punt t'ha dolgut o t'ha fet ràbia?

Un de cada quatre afectats considera que les accions patides no són importants

Una quarta part de l'alumnat que ha estat objecte d'accions negatives intencionades (*per molestar*) valora la importància conjunta dels fets que han patit de 0 a 4 punts, sobre 10, és a dir, els hi atribueix una importància d'insignificant a baixa. Addicionalment, un 20,2% els valora amb 5 i 6 punts, un nivell que es pot considerar intermedi.

La importància atribuïda a les accions negatives també disminueix amb l'edat

Amb l'edat, el nombre d'afectats és menor i la intensitat de l'afectació subjectiva també: als 8 anys d'edat el 27,7% dels afectats valoren les accions que han patit de 7 a 10 punts; a l'altra extrem, a partir dels 16 anys, només el 2,1% ho fa; i ha calgut agrupar a tot l'alumnat de 16 anys i més perquè els subgrups a partir d'aquesta edat resulten ja massa reduïts per a ser desagregats. Sembla evident que al llarg de la secundària postobligatòria la problemàtica es desplaça de la microvictimització escolar a la victimització convencional, on el nombre de fets és molt inferior però cada fet pot tenir rellevància. No obstant això, els casos d'accions negatives continuades contra adolescents requereixen una atenció especial perquè poden amalgamar les dues formes de victimització en moments d'especial vulnerabilitat personal i d'aïllament de la víctima respecte els adults que podrien ajudar-la.

L'11% està afectat per accions negatives que ha considerat importants

Ja hem assenyalat reiteradament que les mitjanes s'han d'utilitzar amb cautela, perquè la població estudiada enregistra diferències substancials entre grups d'edat. En tot cas, si ens concentrem en la valoració de la importància dels fets experimentats, amb independència de la seva freqüència, i utilitzem l'escala de 0 a 10, podem constatar que el 20,0% de l'alumnat de primària afirma haver estat objecte d'accions negatives valorades de 7 a 10 punts, i la xifra equivalent a l'educació secundària és del 5,2%. La mitjana és doncs d'un 11% pel conjunt de la població que va del cicle mitjà de primària a la secundària postobligatòria.

Cap a uns indicadors globals: el creuament de fets i percepcions

Cap un indicador global de maltractaments enregistrats

En matèria d'indicadors globals ens hem de referir en primer lloc al percentatge de l'alumnat que ha patit accions negatives un cop a la setmana o més, que ells mateixos consideren d'una importància alta o molt alta (de 7 a 10 punts en una escala de 0 a 10). Aquest segment arriba al 12,6% a primària i només al 3% a secundària. Addicionalment, també mereixen atenció les accions negatives freqüents valorades amb 5 o 6 punts que són del 4,5% a primària i d'1% a secundària. Crida l'atenció l'existència d'un nombre considerable d'accions negatives freqüents, sobretot verbals, considerades d'escassa o nul·la importància per les víctimes.

Cap un indicador global de maltractaments percebuts

Complementàriament, es pot quantificar el percentatge de l'alumnat que es considera *sovint* objecte d'accions negatives destinades a molestar. En aquest segon càlcul, el nucli que valora la importància de les accions negatives de 7 a 10 punts és del 7,8% a primària (contra 12,6% en el càlcul anterior) i de l'1,5% a secundària (contra el 3% en el càlcul anterior).

Per la resta, també s'enregistren casos de conflicte no continuat però rellevant per a la convivència: l'11,3% a primària i el 3,2% a secundària consideren que s'han ficat amb ells per molestar-los, *però només algunes vegades*, considerant que els fets han tingut una importància conjunta entre 7 i 10 punts, en l'escala de 0 a 10.

Segmentacions sociodemogràfiques

El problema de les accions negatives entre iguals és particularment intens a primària

Les accions considerades intencionals i valorades entre 7 i 10 punts passen del 23,5% en el cicle mitjà d'educació primària al 13,3% en el cicle superior. Les disminucions de les accions negatives amb l'edat, que sempre són força marcades, resulten doncs especialment pronunciades al passar del cicle mitjà al cicle superior d'educació primària. Al passar de la primària al primer cicle de l'ESO novament es tornen a reduir a la meitat, mantenint-se el ritme descendent en les etapes posteriors.

A secundària, disminueix el nombre de fets però s'incrementa el sentiment de risc

El que es produeix a principi de l'ESO no és un increment dels fets. Ben al contrari, el nombre de fets disminueix de manera inequívoca, com hem pogut veure abans. El que s'incrementa és la por, és a dir, el sentiment de risc, la percepció del problema, segurament per l'afebliment dels mecanismes de control i d'intervenció a l'ESO, acompanyats sovint de canvis de centre i d'altres canvis substancials en la vida de l'alumnat.

El nivell d'afectació subjectiva de la victimització és superior en les noies

Si es té en compte l'opinió de l'alumnat que es considera víctima, els nivells de victimització de nois i noies s'equilibren i, en certes circumstàncies, els de les noies són superiors. Els nois i les noies valoren la importància de les accions negatives que han viscut de forma diferent, com ja es percep quan s'observa que les valoracions mitjanes són lleugerament superiors entre les noies (nois: 6,1 i noies 6,4 punts sobre 10).

L'alumnat d'origen estranger, sobretot els més petits, pateix més accions negatives

En xifres globals el 18,8% dels nascuts a Catalunya són objecte d'accions negatives un cop a la setmana o més, i la xifra equivalent per als nascuts fora de Catalunya és del 23,4%: 4,6 punts per sobre. I aquí també es produeixen diferències molt substancials entre primària i secundària que reflecteixen la disminució del problema amb l'edat.

Els problemes de convivència semblen relacionar-se amb les dificultats de comunicació

Les dades obtingudes assenyalen una concentració dels problemes de l'alumnat nascut fora de Catalunya entre el de menys edat, a l'educació primària, i a suggerir certa relació amb les dificultats de comunicació lingüística. En termes generals, l'alumnat que prové d'àmbits sociolingüísticament més allunyats enregistra més problemes de convivència, especialment si les dificultats de comunicació estan acompanyades per distàncies d'ordre cultural o social.

El nivell d'afectació subjectiva de la victimització és superior entre l'alumnat estranger

Les experiències enregistrades tenen interès per a apreciar el volum de la problemàtica, no obstant això, aquesta dada *en brut* requereix ser depurada quan es pretén precisar la victimització de l'alumnat. Així doncs, si es tenen en compte les opinions de l'alumnat, la diferència final dels nivells de victimització entre els nascuts a Catalunya i els nascuts fora és estadísticament significativa (1,2 punts), però modesta en comparació a les correlacions amb d'altres variables de segmentació.

L'escola pública enregistra més accions negatives, però no més casos de maltractament

Les accions negatives enregistrades a l'ensenyament públic i al privat recorden novament la necessitat de diferenciar entre la conflictivitat dispersa i el maltractaments entre iguals. Així, a l'ensenyament públic s'enregistren més accions negatives però, d'acord amb l'opinió de les pròpies víctimes, no hi ha més casos de maltractaments (9,9% a l'ensenyament públic i 10,0% al privat, quan ens referim a les accions negatives intencionades d'una importància subjectiva valorada entre 7 i 10 punts).

Altres variables sociodemogràfiques correlacionen de manera feble amb els maltractaments

El nombre d'alumnes matriculats al centre té una importància limitada o nul·la en matèria de maltractaments. Així, sembla que no hi hagi una relació nítida entre el nivell educatiu de la família i el grau de victimització reconegut per l'alumnat, calculat novament a partir de les accions negatives considerades d'una importància subjectiva de 7 a 10 punts. No obstant, s'enregistra un increment de la vulnerabilitat quan els progenitors es troben en situació de precarietat, i no és gens agosarat suposar que la vulnerabilitat s'incrementa amb l'acumulació de problemàtiques.

Determinades escoles o grups assoleixen millors resultats en situacions comparables

Sense qüestionar la importància dels factors socioeconòmics en les problemàtiques escolars, un dels aspectes destacables de les dades obtingudes és precisament l'existència d'una notable variabilitat entre els centres d'ensenyament (o els grups) en matèria d'accions negatives intencionades, fins i tot quan es mantenen constants l'edat, el sexe, el lloc d'origen, la tipologia del centre o d'altres variables relacionada amb els maltractaments.

S'han ficat amb tu per molestar-te?

Les accions negatives directament experimentades

La totalitat de les accions negatives enregistrades

En aquest punt, l'ECESC preguntava ja per la freqüència amb la qual els nois i les noies havien patit personalment cinc tipus diferents d'accions negatives que no esgoten tots els supòsits de (micro)victimització, però sí que s'ajusten als factors que estructuraven les accions negatives, és a dir, les agressions verbals, materials i relacionals (també denominades *socials*)¹⁷.

Concretament, es va preguntar a l'alumnat si alguns companys o companyes de l'escola s'havien ficat amb ells per molestar-los, demanant que recordessin totes les coses que els havien fet durant el curs, és a dir, durant unes dotze setmanes, tenint en compte que el treball de camp es realitzava a finals del primer trimestre.

Taula 30. Alumnes que han experimentat accions negatives segons acció i freqüència

Distribució per tipus d'acció negativa i freqüència.

ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

Accions negatives	Percentatges horitzontals respecte a tot l'alumnat					
	Mai	1 o 2 vegades	3 o 4 vegades	1 cop a la setmana	2 o més cops a la setmana	ns/nc
Accions verbals directes						
<i>S'han burlat de tu o t'han insultat?</i>	54,6	25,1	5,2	3,6	10,5	1
Accions relacionals:						
<i>T'han deixat de banda, t'han ignorat completament?</i>	75,8	14,5	2,7	1,6	4,0	1,4
Accions contra els béns						
<i>T'han robat o han fet malbé coses teves?</i>	79,1	14,5	2,2	1,0	1,9	1,3
Accions contra les persones						
<i>T'han donat cops, empentes o puntades de peu ?</i>	67,0	19,3	4,5	2,4	5,6	1,1
Coaccions, amenaces						
<i>T'han amenaçat per obligar-te a fer coses que no volies fer?</i>	88,0	6,4	1,8	0,9	2,0	1,0

Com es pot observar, el nombre d'afectats per una determinada acció negativa disminueix a mesura que augmenta la gravetat convencional dels fets, tot i que els cops, les empentes o les puntades de peu són més freqüents i considerades menys greus entre la gent més jove, constituint un exemple típic de l'evolució del concepte de violència amb l'edat.

És a dir, les freqüències varien per tipus de fet. Els nois i les noies afectats per alguna acció negativa al llarg del trimestre arriba al 44% quan es tracta de burles o insults i no passa de

l'11%, quan es tracta de coaccions o intimidacions. És a dir, un 44% ha estat objecte almenys d'una burla entre l'inici del curs i el més de desembre i un 11% hauria estat amenaçat al menys una vegada *per fer una cosa que no volia fer*. Aquestes dades recullen tots els fets dels quals ha informat l'alumnat a l'ECESC sense estudiar encara la seva freqüència agregada o la seva importància subjectiva. Amb altres paraules, no hem de confondre els maltractaments amb la totalitat dels incidents enregistrats, on s'inclouen multitud de fets esporàdics, experimentats una o dues vegades al llarg del trimestre i que, fins i tot, poden sorgir com a conseqüència d'una relació lúdica desafortunada. Com ja s'ha assenyalat de manera reiterada, els maltractaments tendeixen a comportar accions negatives freqüents, la qual cosa no significa que l'estudi de les accions negatives s'hagi de limitar a aquests supòsits de victimització continuada. Podríem dir que aquestes primeres dades ens proporcionen el context en el qual es produeixen els maltractaments.

I, evidentment, l'alumnat que ha experimentat moltes agressions tendeix a constituir un segment relativament reduït d'aquest total. Si comparem les accions negatives patides una o dues vegades al trimestre amb les que s'han experimentat una o més vegades a la setmana, les diferències són substancials. En xifres rodones, les burles i els insults disminueixen un 44%, les exclusions relacionals més d'un 61%, els fets contra els béns prop d'un 80%, les agressions físiques més d'un 58% i les amenaces gairebé un 55%. I no es tracta només d'una disminució quantitativa, sinó d'un canvi qualitatiu: ser objecte d'alguna agressió esporàdica no s'ha de confondre amb ser víctima d'accions negatives continuades que comporten agressions sistemàtiques. I no cal afegir que aquestes agressions són sistemàtiques precisament perquè la víctima té dificultats per a defensar-se.

No obstant això, d'acord amb les categories que estem utilitzant, el nombre de víctimes no disminueix linealment. El percentatge de nois i noies victimitzats es va reduint fins arribar a la categoria d'*una vegada a la setmana*. I més enllà d'aquest punt, el nombre d'afectats torna a augmentar constituint l'important segment dels que han estat objecte d'accions negatives *algunes vegades a la setmana*. A proposta de Dan Olweus, molts investigadors han decidit situar en aquest canvi de tendència el llindar entre la (micro)victimització dispersa i el *bullying*¹⁸. Però en el nostre context cultural considerem que els nois o les noies que han experimentat alguna acció negativa una vegada a la setmana o més no haurien de ser classificats automàticament entre els *maltractats*. Com a mínim, els hauríem de demanar la seva opinió sobre si es consideren objecte d'accions continuades destinades a molestar-los, i tenir en compte la importància global que atribueixen als fets que han patit.

No obstant això, sembla perfectament justificat, fins i tot per motius de comparabilitat internacional, prestar una especial atenció a l'alumnat que pateix accions negatives una vegada a la setmana o més, ja que aquest segment inclou la majoria dels casos de maltractament entre iguals a l'escola.

La síntesi dels fets: accions patides un cop a la setmana o més

La freqüència i el tipus d'incidents enregistrats són, doncs, desiguals i poden generar situacions de naturalesa radicalment diferent. Amb altres paraules, poden reflectir casos de victimització o de maltractament, però també poden constituir episodis amb escassa capacitat d'afectar el benestar de les víctimes. Com s'assenyalava en l'apartat anterior, fins i tot es poden haver originat a partir de relacions lúdiques mal plantejades que degeneren en algun episodi puntual de descontrol. I, òbviament, inclouen situacions en les quals dues parts, amb capacitats similars de defensa, entren en conflicte.

És, doncs, important establir diferències en aquest conjunt d'accions negatives que inclouen fins i tot conflictes que poden ser funcionals en el procés de socialització. En dosis baixes (diguem-ne *homeopàtiques* o *d'immunització*) els conflictes poden tenir funcions positives, perquè generen defenses, assenyalen límits, contribueixen al creixement en un entorn social que exigeix disposar de capacitats per evitar-los i, si cal, gestionar-los amb habilitat. En definitiva, contribueixen a exercitar les capacitats de prevenció, de defensa, d'autocontrol i al mateix establiment dels límits en les relacions interpersonals. Paracels afirmava que la diferència entre un verí i una medicina està en la dosi, i això també és d'aplicació als conflictes interpersonals.

I per a evitar la confusió entre els incidents esporàdics i els continuats, començarem per centrar l'atenció en la freqüència dels fets que s'han patit, és a dir, en el nombre de vegades que un noi o una noia han estat objecte de qualsevol de les cinc accions negatives estudiades. Més endavant, s'abordarà l'opinió dels mateixos afectats sobre aquests fets, però ara centrem-nos en el nombre d'incidents, recordant que una part considerable de la recerca recomana prestar una atenció especial a l'alumnat víctima d'accions negatives un cop a la setmana o més.

Taula 31. Alumnat víctima d'accions negatives segons freqüència i nivell educatiu

Distribució de les cinc accions negatives estudiades per freqüència i nivell educatiu

Percentatges horitzontals. 100% : alumnat del nivell educatiu

ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

Nivell educatiu	Percentatges horitzontals respecte a l'alumnat					
	Mai	1 o 2 vegades	3 o 4 vegades	1 cop a la setmana	2 o més cops a la setmana	ns/nc
Educació primària	17,4%	37,6%	10,8%	7,0%	26,7%	0,4%
Educació secundària	55,2%	29,3%	4,3%	3,1%	7,2%	0,9%
Total	40,4%	32,6%	6,9%	4,6%	14,9%	0,7%

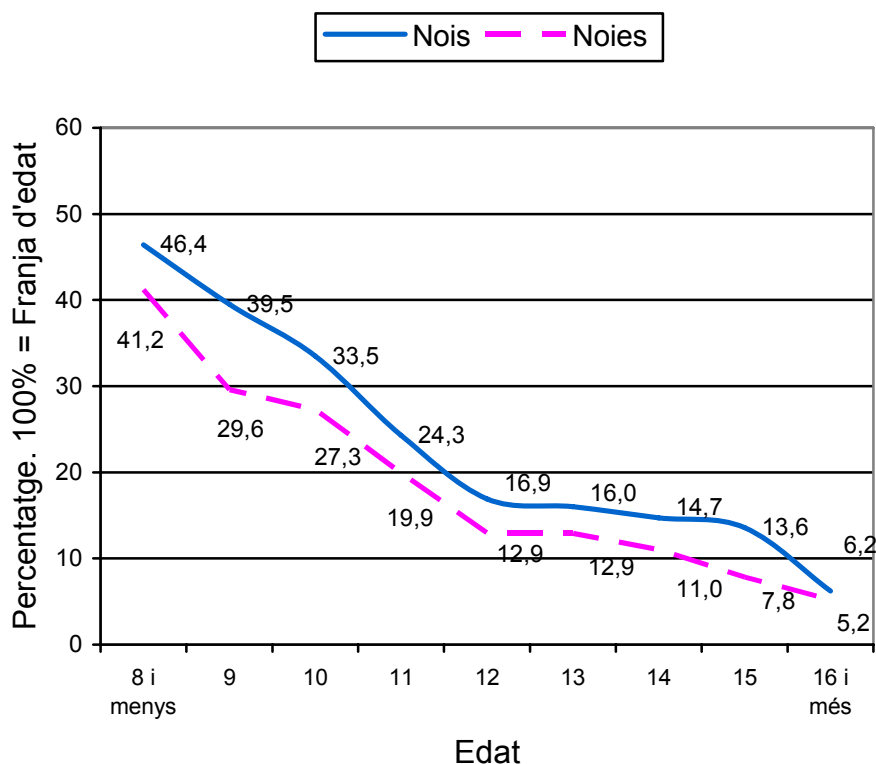
Aquestes xifres ja constitueixen *un primer indicador*, però la seva distribució entre l'educació primària i la secundària assenyalen d'immediat que es tracta d'un fenomen que disminueix nítidament amb l'edat: la prevalença corresponent a una vegada a la setmana passa del 7% a primària al 3,1% a secundària, i per a dues o més vegades a la setmana passa del 26,7% al 7,2% respectivament. La disminució és, doncs, molt marcada i ens obliga a utilitzar amb cautela qualsevol xifra que no estigui degudament referida a un grup d'edat específic.

En aquest sentit, observem amb més detall l'evolució de la prevalença d'una vegada a la setmana o més, per edat i gènere. La disminució amb l'edat és enèrgica i, en termes generals,

el nombre de nois afectats és sistemàticament superior, seguint un esquema que recorda el que ja hem trobat anteriorment al descriure la percepció subjectiva del problema.

Gràfic 30. Alumnes víctimes d'accions negatives freqüents per gènere i edat

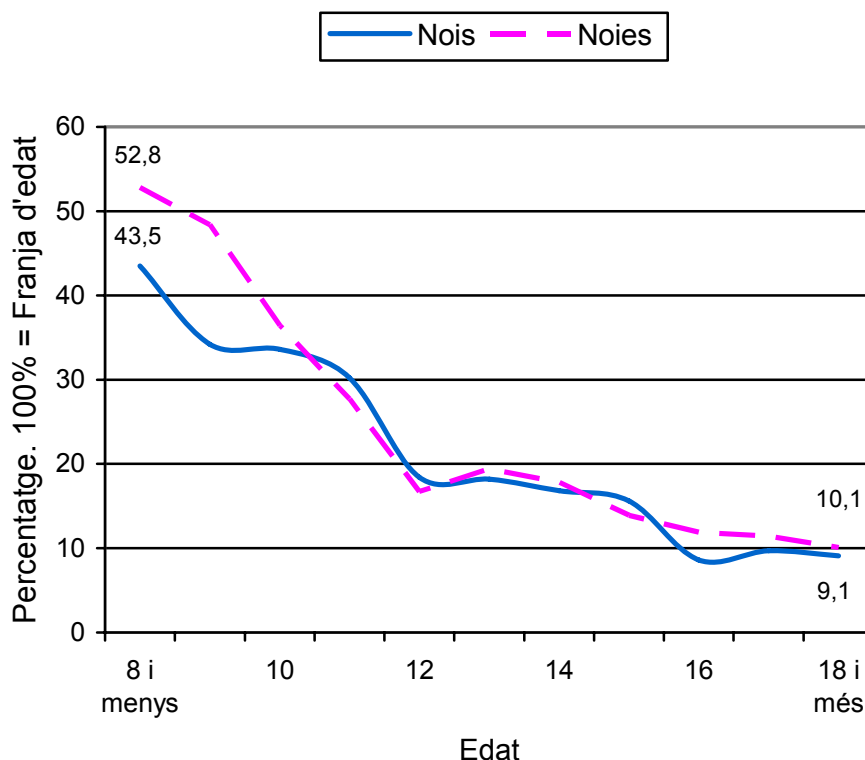
Percentatge d'alumnes que pateixen accions negatives un cop a la setmana o més
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre

Aquest esquema és vàlid per les accions negatives verbals així com pels fets contra els béns, les agressions físiques i les coaccions o les intimidacions, però no és aplicable quan es tracta de l'exclusió grupal (...*t'han deixat de banda, t'han ignorat completament?*). En aquest supòsit, la victimització dels nois i de les noies, en la categoria *un cop a la setmana o més* és pràcticament idèntica (nois: 8,3%; noies: 8,2%) i la seva distribució per edats no segueix l'esquema general.

Al llarg del cicle mitjà de l'educació primària, les noies que han estat objecte d'exclusió grupal constitueixen un grup relativament més nombrós que el dels nois, i aquesta situació es manté fins als onze anys d'edat, després a l'ECESC s'enregistra una evolució amb oscil·lacions que no convida a cap conclusió taxativa. Si ens limitem a estudiar la victimització un cop a la setmana o més, l'evolució de l'exclusió grupal entre els nois i les noies és molt similar després del cicle mitjà de l'educació primària, però si, complementàriament, tenim en compte la totalitat de les accions negatives que es poden patir (des d'una o dues vegades durant el trimestre fins a diverses vegades a la setmana) llavors el nombre global de noies objecte d'exclusió grupal resulta lleugerament superior (nois afectats algun cop durant el trimestre: 21,5%: noies: 24,1%). I no és impossible que l'afectació entre les noies sigui lleugerament superior també durant l'adolescència.

Gràfic 31. Alumnes víctimes d'exclusió grupal un cop al trimestre o més per gènere i edat ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre

En definitiva, l'exclusió grupal o relacional constitueix una de les formes més freqüents de victimització entre les noies que, en aquest àmbit, arriben excepcionalment a superar els nois, sobretot a l'educació primària, però probablement també durant l'adolescència. Tot i que les diferències siguin massa primes per pronunciar-se taxativament, també sembla que, entre els nois, aquest tipus d'agressió està més correlacionada amb altres modalitats de victimització.

En tot cas, hi ha motius per aprofundir en l'estudi de l'exclusió grupal en estudis futurs. En primer lloc, perquè resulta més difícil de detectar i, per tant, requereix un perfeccionament dels instruments actuals de mesura. I, sobretot, perquè els seus efectes sobre l'autoestima de les víctimes poden ser severos: la solitud i el menyspreu deixen seqüeles tant o més persistents i de tractament tant o més difícil que les de qualsevol altra modalitat. I no cal afegir que aquest tipus d'agressió rara vegada es presenta aïllat, sinó associat a altres tipus d'agressions.

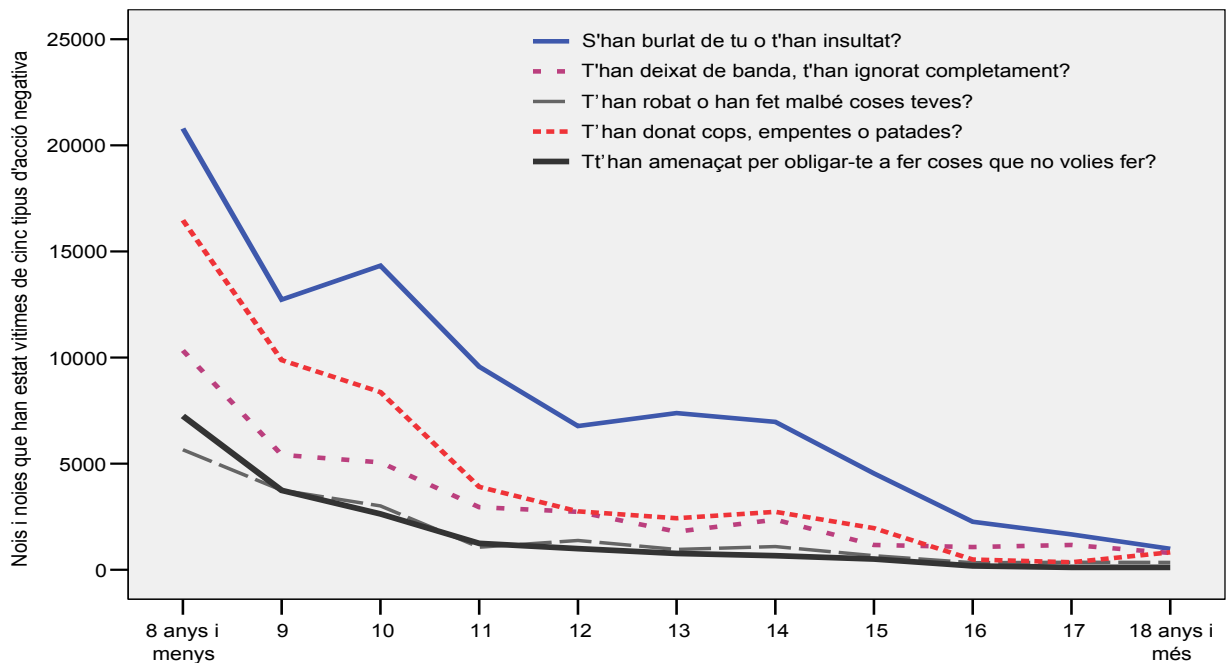
Addicionalment, l'existència de xifres elevades de victimització relacional ja a l'educació primària dóna suport a les iniciatives orientades al diagnòstic precoç i a l'estudi de les formes específiques de maltractament entre els més petits. Òbviament, l'estudi de la convivència entre els més petits s'haurà de fer amb instruments específics i, en principi, no comparables amb la resta de l'alumnat, però les dades obtingudes a l'ECESC assenyalen que el problema té arrels en els primers anys d'escolarització. I no sembla prudent suposar que els nostres coneixements i les nostres capacitats d'intervenció ja són suficients en aquestes primeres etapes¹⁹.

En resum, podem reiterar que el problema és lleugerament més intens entre els nois i disminueix amb l'edat en tots els supòsits. L'existència d'algunes oscil·lacions interessants (com

ara l'augment relatiu de les burles i els insults dels 12 als 14 anys, o les oscil·lacions de la victimització relacional ja esmentada) no justifica que es desdibuixi la visió del conjunt. Podríem dir que les accions negatives disminueixen amb l'edat perquè, malgrat tot, la socialització progressa generalment amb èxit. I en termes generals això és cert però, lamentablement, hem d'afegir que algunes víctimes quedaran afectades per les seqüeles dels maltractaments que ja han patit i alguns agressors continuaran cercant víctimes entre els que tinguin més dificultats per a defensar-se.

Gràfic 32. Tipus d'accions negatives patides personalment un cop a la setmana o més

Alumnat, en xifres absolutes, que ha patit alguna de les cinc accions negatives estudiades ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

Complementàriament, també és bo saber com evolucionen les accions negatives en un determinat grup d'edat amb el temps, és a dir, si en aquell segment d'edat hi ha més o menys casos de maltractament que fa uns anys. Com ja s'ha comentat prèviament al capítol comparatiu entre l'edició 2000-2001 i l'edició 2005-2006, recordem que el nombre global d'accions negatives no sembla haver augmentat durant els darrers cinc anys. En tot cas, disposem de dades comparables per a l'alumnat de secundària (de 12 a 18 anys, aproximadament), i en aquesta franja, *s'enregistra una disminució significativa dels fets*. Concretament, durant el curs 2000-2001 el 13,2 % de l'alumnat de secundària havia patit accions negatives un cop a la setmana o més i la xifra corresponent pel curs 2005-2006 és de

10,3%. Una bona notícia que ha de ser immediatament matisada: en primer lloc, si ens concentrem en els casos més greus la situació no ha millorat, simplement s'ha estabilitzat. És a dir, les víctimes d'accions negatives freqüents que valoren la seva importància conjunta entre 7 i 10 punts, en una escala de 0 a 10, eren el 3,1% de l'alumnat de secundària el curs 2000-2001 i són del 3,0% el curs 2005-2006.

La síntesi de la percepció: s'han ficat sovint amb tu per molestar-te o de broma?

L'ECESC formulava a continuació una pregunta confirmatòria destinada a filtrar les accions negatives que la mateixa víctima considerava que s'havien dut a terme *de broma* i, en conseqüència, assenyalar les que considerava intencionalment destinades a molestar-la. La formulació de la pregunta va ser literalment la següent (referint-se a *nens i nenes* a primària):

EN RESUM, durant aquest curs, alguns nois o noies de l'escola s'han ficat SOVINT amb tu per MOLESTAR-TE?

1. Sí, s'han ficat SOVINT amb mi per MOLESTAR-ME.
2. Sí, però només algunes vegades per MOLESTAR-ME.
3. Sí, però només DE BROMA.
4. Mai.

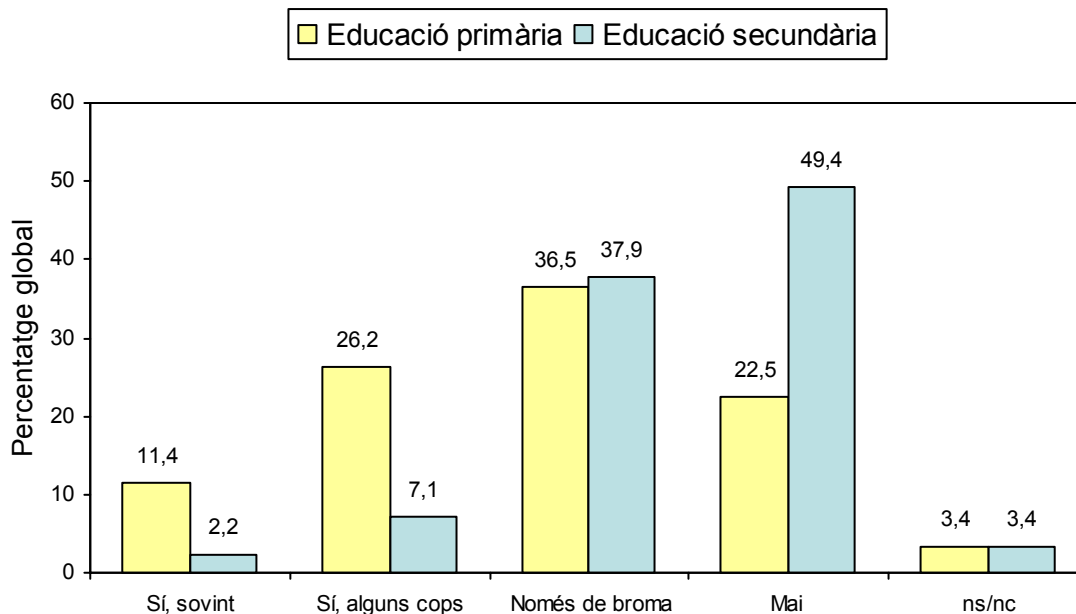
I els resultats globals es poden presentar en un gràfic de barres en què destaca el volum de les accions negatives que les mateixes víctimes consideren que no tenien la intenció explícita de molestar: més d'una tercera part opina que es van ficar amb ells només de broma.

Gràfic 33. Accions negatives intencionades patides

Alumnat que considera que ha estat objecte d'accions negatives intencionades. Dades globals

Pregunta: ...s'han ficat sovint amb tu per molestar-te?

ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

En xifres globals, el 5,8% de l'alumnat opina que s'han ficat sovint amb ell per molestar-lo i el 14,6% que ho han fet però només algunes vegades. I la diferència de resultats entre l'educació primària i la secundària és novament substancial, recordant un cop més la tendència de les accions negatives entre iguals a disminuir amb l'edat.

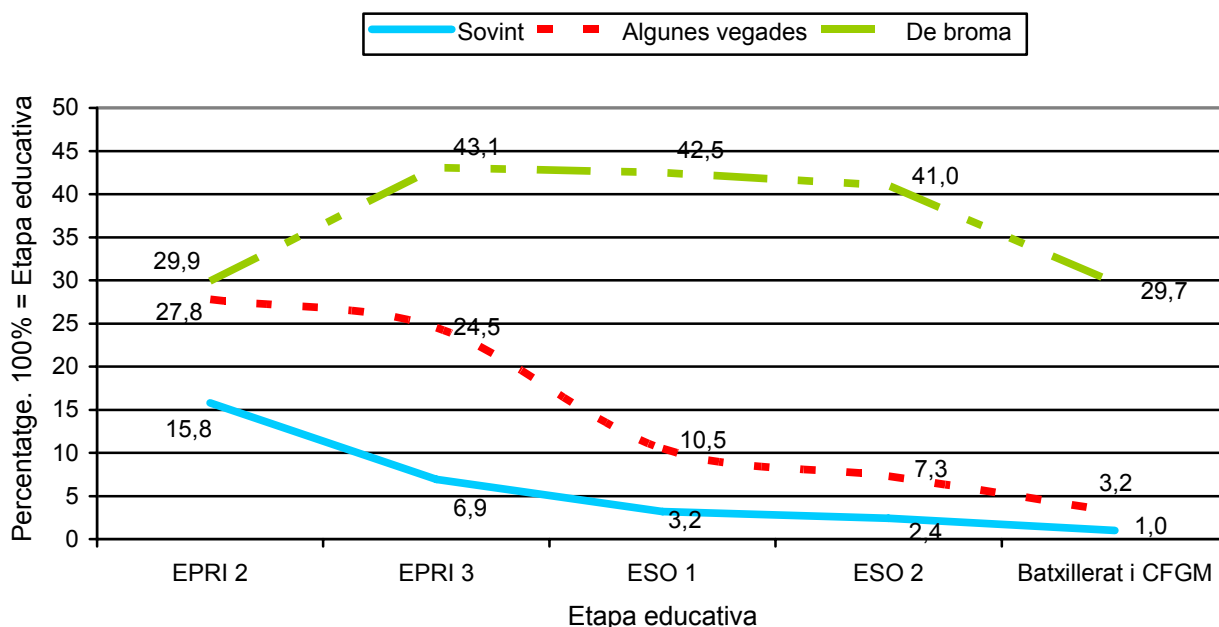
En aquest cas potser s'ha de prestar una atenció especial a l'evolució de les accions negatives no intencionals, és a dir, a l'evolució dels fets que d'acord amb la mateixa víctima s'han dut a terme *només de broma*. És evident que es tracta d'un fenomen que no s'hauria de confondre amb els maltractaments, tot i que es puguin produir zones de solapament.

La primera diferència es refereix al seu volum: les accions no intencionals afecten més d'una tercera part de la població (primària: 36,5%, secundària: 37,9%). I aquestes mitjanes són similars entre l'educació primària i la secundària, la qual cosa ja marca una nova diferència respecte als maltractaments. És a dir, aquí no es produeix l'evolució descendent amb l'edat que hem pogut observar en les diverses variables associades a les accions negatives intencionals. Amb l'objectiu de detallar aquestes diferències podem comparar com evolucionen al llarg de les diferents etapes educatives les categories retingudes, és a dir, literalment:

- Sí, s'han ficat sovint amb mi per molestar-me
- Si, però només algunes vegades
- Sí, però només de broma

Gràfic 34. Accions negatives intencionades patides per etapa educativa

Alumnat que considera que ha estat objecte d'accions negatives distribuït per etapa educativa ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

El fort increment de les accions negatives no intencionals al llarg del cicle mitjà i del cicle superior de l'educació primària permet suposar que es produeix una capacitat creixent de discriminar entre diferents tipus de conflictes relacionals. Òbviament, no es tracta de trivialitzar les molèsties que puguin ocasionar les accions negatives realitzades *de broma* ni de menystenir les dificultats de delimitació que es poden produir en situacions ambigües, però sí s'ha d'assenyalar que, en termes generals, s'enregistra una capacitat suficient de distingir entre accions intencionals i no intencionals. Així, estadísticament, hi ha una forta associació entre els fets destinats a *molestar*: la correlació de Pearson entre *sovint per molestar* i *algunes vegades*

per molestar és de 0,893, mentre que la correlació entre *sovint per molestar* i *només de broma* és de 0,019. No hi ha dubte que es tracta de fenòmens diferents²⁰.

A l'apartat anterior s'ha assenyalat que el percentatge de l'alumnat que ha estat objecte d'accions negatives una vegada a la setmana o més constitueix un primer indicador dels problemes de convivència a l'escola. Podríem dir, que aquest primer indicador està basat en els fets coneguts, és a dir, *en els fets sobre els quals s'ha preguntat explícitament*. I un dels inconvenients d'aquests indicadors globals és, precisament, que són molt sensibles a la relació de fets sobre els quals es pregunta explícitament. La realització de preguntes sobre un llistat exhaustiu és inviable perquè el qüestionari resultaria massa llarg i tediós per a ser administrat satisfactòriament. I les solucions basades en components principals presenten precisament aquesta inestabilitat a la qual ens estem referint.

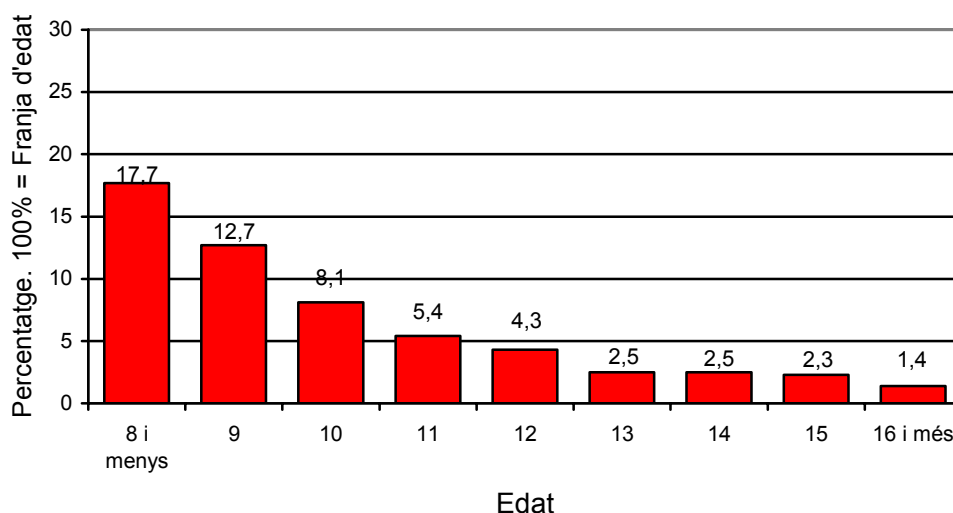
Per a resoldre aquest inconvenient, s'ha considerat necessari comptar addicionalment amb una pregunta que permeti a la persona entrevistada sintetitzar la seva experiència global, amb independència de la varietat de supòsits i de circumstàncies. Aquesta pretensió no és una singularitat del qüestionari de l'ECESC. Així, en el qüestionari de Dan Olweus és compta amb una pregunta basada en el concepte genèric de *bullying* i no en cap supòsit concret, i és precisament aquesta pregunta genèrica la que introdueix la bateria de preguntes sobre accions negatives específiques (a la versió anglesa: *How often have you been bullied at school in the past couple of months?*). A l'Enquesta de Seguretat Pública de Catalunya aquesta pregunta de síntesi també es formula al principi del qüestionari: *Recorda si l'any passat va ser víctima d'algun delicte (robatori, atracament, agressió...)?*. I aquestes variables han de ser diferenciades de la prevalença agregada, que s'obté al final de l'entrevista, ja que quan es plantegen preguntes específiques, es rememoren fets que no encaixen amb la percepció espontània d'allò que és un delicte o un maltractament, que han estat inicialment oblidats o no considerats prou importants per la persona entrevistada.

No obstant això, a l'ECESC s'ha optat per formular la pregunta *al final* i no al principi de la bateria de preguntes sobre supòsits concrets, ja que s'entenia que el concepte de maltractament entre iguals no es podia donar per suposat i convenia consolidar-lo al llarg de l'administració del qüestionari. En tot cas es compta amb un indicador global complementari, formulat de manera inclusiva i basat en la percepció espontània de l'alumnat sobre què és un maltractament. Recordem de nou la formulació literal d'aquesta pregunta: *EN RESUM, durant aquest curs, alguns nois o noies de l'escola s'han ficat SOVINT amb tu per MOLESTAR-TE?*

Evidentment, aquest indicador fonamentat en la percepció de l'alumnat s'ha d'utilitzar amb cautela, sobretot en un àmbit d'estudi relativament nou que encara presenta problemes d'indefinició. No obstant això, en matèria de victimització l'opinió de l'afectat és cabdal. En definitiva, i amb la prudència deguda, proposem utilitzar també com a indicador global d'accions negatives intencionades i freqüents, el percentatge d'aquells que a la pregunta anterior han contestat *Sí, s'han ficat SOVINT amb mi per MOLESTAR-ME*. La distribució percentual d'aquesta població per edats és la següent (agregant novament l'alumnat de 16 anys i més per disposar d'una submostra suficient).

Gràfic 35. Alumnat sotmès a accions negatives continuades per edat

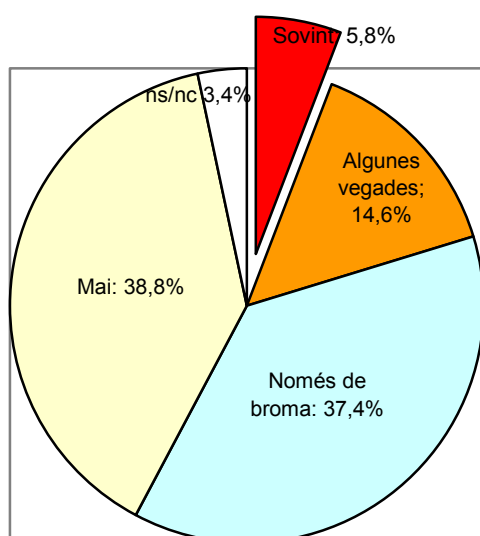
Distribució per edats dels que informen que s'han ficat *sovint* amb ells per molestar-los
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

No cal insistir en la tendència a disminuir amb l'edat que mostra la prevalença de la victimització per accions negatives. El fenomen ha quedat prou acreditat en les dades presentades fins ara que, pel que fa a la resta, resulten congruents amb el nucli central de la recerca nacional i internacional en la matèria²¹, de manera que aquí ens limitarem a tancar aquest apartat proposant un primer resum numèric sobre la freqüència de les accions negatives enregistrades a les escoles catalanes, sense perjudici de les precisions que correspongui introduir més endavant, on proposarem tenir també en compte la valoració subjectiva dels fets.

Gràfic 36. Nivells d'exposició a les accions negatives

Distribució basada en les respostes directes de l'alumnat
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Dades globals. Educació primària i secundària

RESUM SOBRE LA FREQUÈNCIA **Educació primària:**

Accions negatives:

Han patit accions negatives sovint: 11,4%
 Han patit accions negatives algunes vegades: 26,2%

RESUM SOBRE LA FREQUÈNCIA **Educació secundària:**

Accions negatives:

Han patit accions negatives sovint: 2,2%
 Han patit accions negatives algunes vegades: 7,1%

Adicionalment, una mateixa persona pot ser objecte de més d'un tipus d'acció negativa continuada, la qual cosa suposa que se sumen les modalitats de victimització i es multiplica la seva freqüència, fins a límits que justifiquen parlar d'un subgrup de nois i noies especialment afectat. Com assenyalàvem anteriorment, en aquests casos les agressions poden ser diàries o produir-se, fins i tot, més d'un cop al dia.

Òbviament, aquests casos són infreqüents i es presten més a la identificació individualitzada que a l'estudi estadístic, però la seva importància és cabdal. Constitueixen la motivació nuclear per estudiar, prevenir i corregir el problema, i ens plantegen reptes ètics i professionals de primer ordre.

Per aproximar-nos al segment de l'alumnat especialment afectat hem optat per agregar esglaonadament tots els nois i les noies que afirmen ser víctimes d'alguna acció negativa un cop a la setmana o més, partint de les cinc modalitats estudiades, i eliminant els que opinaven que només s'havien ficat amb ells *de broma*. No és un criteri de càlcul indiscutible, però constitueix una aproximació al problema i resulta il·lustratiu.

Taula 32. Alumnes que han experimentat accions negatives continuades a l'escola

Accions experimentades		Percentatges Sobre tot l'alumnat	Valoració Escala 0-10
NO són víctimes d'accions negatives (o només de broma)		79,6	-
SÍ que són víctimes	Sí són víctimes: menys d'un cop a la setmana	9,2	5,5
	Un tipus d'acció negativa a la setmana o més	5,1	6,2
	Dos tipus d'acció negativa a la setmana o més	3,3	7,0
	Tres tipus d'acció negativa a la setmana o més	1,5	7,4
	Quatre tipus d'acció negativa a la setmana o més	0,9 (n = 91)	7,8
	Cinc tipus d'acció negativa a la setmana o més	0,3 (n = 33)	8,3
NC en tots els supòsits		0,2	-
TOTAL		100	6,2

Aquestes dades ens permeten afirmar que l'alumnat amb edats aproximades de 8 a 18 anys que afirma haver estat objecte, cada setmana, d'una o més accions negatives se situa lleugerament per sobre de l'11%. La gran majoria han patit només un tipus d'acció negativa (5,1%) o dos (3,3%). I la subpoblació restant és reduïda però no insignificant, l'1,5% afirma patir fins a tres modalitats d'acció negativa un cop a la setmana o més i un 1,2% fins a quatre i cinc tipus simultàniament. En aquests últims segments semblen concentrar-se el casos més greus: les agressions formen part de la seva vida quotidiana.

Tot fa pensar que aquí hi ha una part del nucli dur del problema. En tot cas, la valoració subjectiva dels fets, que es descriurà més detalladament en el proper apartat, assenjala un augment significatiu a mesura que augmenta la freqüència de les accions negatives, de manera que a partir de dues accions negatives continuades a la setmana les mitjanes de la importància global atribuïda al problema s'eleva fins als set i punts i segueixen augmentant fins assolir els 8,3 punts de mitjana entre els més afectats. Constatar que la suma dels més afectats només se situa prop de l'1,2% no ens hauria de tranquil·litzar: estem parlant d'uns 7.500 nois i noies.

La valoració: fins a quin punt t'ha dolgut o t'ha fet ràbia?

Les investigacions de referència sobre *bullying* no utilitzen habitualment les valoracions subjectives i se centren en l'establiment d'una tipologia dels fets, amb escales que mesuren l'ocurrència d'aquests fets i amb alguna variable de síntesi que pot tenir valor confirmatori. Aquest no és el lloc per entrar en debats tècnics, però l'ECESC sí que compta amb una pregunta de caràcter valoratiu, en la qual el noi o la noia victimitzat estableix fins a quin punt li semblen importants totes les coses que li han fet per molestar-lo/a, és a dir *fins a quin punt t'han dolgut a t'han fet ràbia TOTES JUNTES?* i s'aconsella mantenir aquest enfocament analític en el futur, fins i tot ampliar-lo.

De manera impressionista podríem dir que una puntada de peu, la importància de la qual ha estat valorada subjectivament amb 0 punts (en una escala de 0 a 10), difícilment es pot sumar a una altra puntada de peu valorada amb 10 punts en la mateixa escala. Fer-ho ens sembla un excés de confiança en la tipificació objectiva, i la inclusió de circumstàncies *agreujants*, *atenuants* o *eximents* dificultaria o impossibilitaria l'administració d'un qüestionari, fins i tot entre gent adulta. Amb altres paraules, considerem que en la situació actual la valoració subjectiva dels fets per part de la víctima aporta una informació útil, possible d'aconseguir i a vegades indispensable per a interpretar els fets.

I, en aquest sentit, s'ha decidit valorar el conjunt de les experiències patides durant el curs, és a dir, s'ha demanat a la víctima que valorés la importància conjunta de totes les coses que li havien fet per molestar-la. La valoració concreta d'una experiència determinada s'ha reservat per als supòsits de victimització convencional, que estudiarem més endavant, on cada fet pot tenir una importància singular. En matèria d'accions negatives continuades els fets aïllats poden semblar insignificants i no es presenten sempre a una valoració individualitzada i, en conseqüència, s'ha optat per preguntar per l'efecte conjunt de tots els fets experimentats. Tenint en compte la singularitat d'aquesta variable respecte a altres estudis (que, simplement, no la utilitzen), i la importància final que tindrà en el càlcul dels nivells de maltractament existents a les escoles a Catalunya, sembla convenient reproduir la pregunta literalment²².

**Fins a quin punt et semblen importants totes les coses que t'han fet per molestar-te?
És a dir, fins a quin punt t'han dolgut o t'han fet ràbia TOTES JUNTES?**

Valora-ho de 0 a 10

0 = No tenen gens d'importància (no m'han dolgut gens, no m'han fet gens de ràbia)

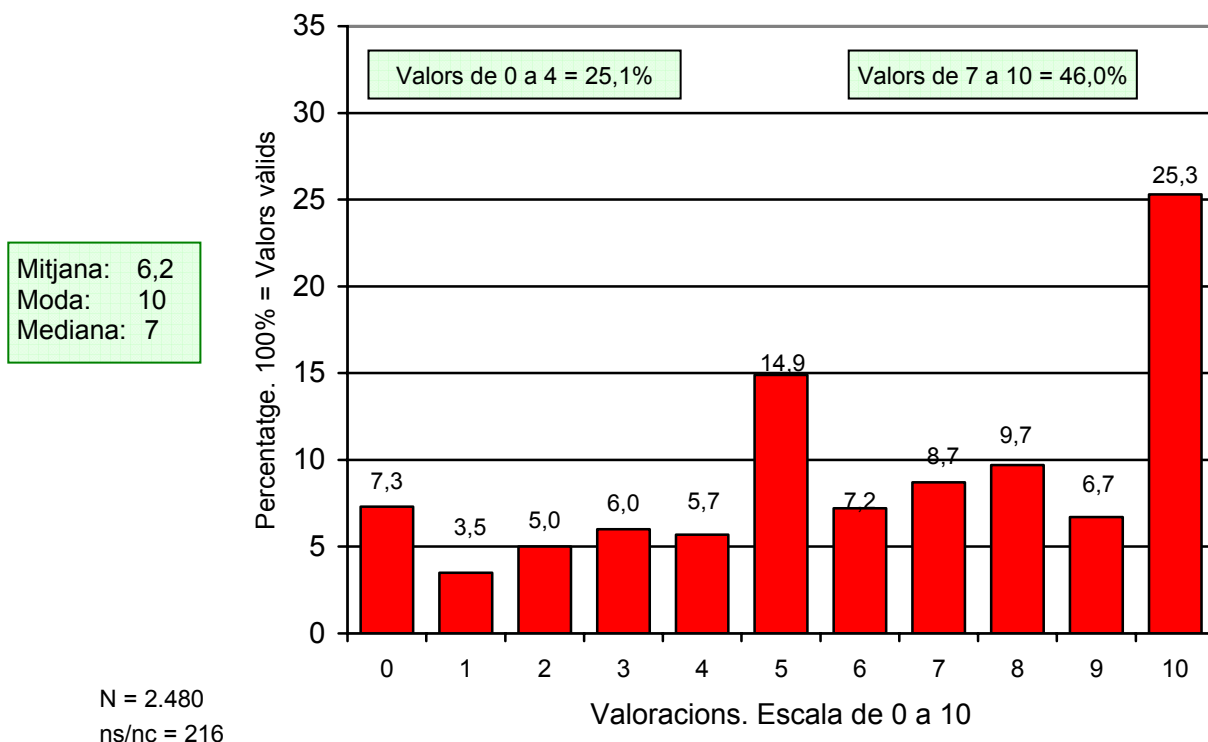
10 = Tenen moltíssima importància (m'han dolgut molt, m'han fet molta ràbia)

No tenen gens d'importància 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Tenen moltíssima importància

Els resultats globals obtinguts a partir d'aquesta pregunta es poden presentar de la manera següent.

Gràfic 37. Valoració conjunta de totes les accions negatives patides

Distribució basada en les respostes de l'alumnat que ha estat objecte d'accions negatives ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

Com es pot comprovar, una quarta part de l'alumnat que ha estat objecte d'accions negatives valora la importància conjunta dels fets que ha patit entre 0 i 4 punts, és a dir, els atribueix una importància insignificant o baixa. Addicionalment, un 20,2% els valora amb 5 i 6 punts i un significatiu 46% els puntua entre 7 i 10 punts. No caldrà afegir que ens estem referint només a la subpoblació dels afectats per accions negatives intencionals, és a dir, 2.480 individus d'una mostra de 10.414 i que, en conseqüència, aquests percentatges disminuiran substancialment quan els referim a la població total. No obstant això, avancem que el subgrup de nois i de noies victimitzats que valoren el conjunt de les accions negatives rebudes de 7 a 10 punts constitueixen l'11% de tot l'alumnat amb edats aproximades entre 8 i 18 anys.

Ja hem comentat anteriorment que pot ser d'interès estudiar l'impacte de les bromes en la convivència escolar, però això no s'hauria de confondre amb l'estudi dels maltractaments. Les dades disponibles permeten afirmar que incloure les bromes entre els supòsits a valorar comporta un descens dràstic de la importància mitjana atribuïda a les accions negatives, és a dir, un increment molt enèrgic dels supòsits considerats de poca o nul·la importància. En aquest

sentit, no hi ha motius per suposar que una ampliació dels casos als incidents que han estat qualificats com a *bromes* per les mateixes víctimes pugui contribuir a quantificar el problema.

A tall comparatiu, en l'edició del curs 2000-2001, la pregunta valorativa en l'escala de 0 a 10 es va formular a tots els alumnes de secundària que havien informat ser víctimes d'alguna acció negativa, és a dir, no es va distingir entre les accions *de broma* i les accions *per molestar* i, en conseqüència, la valoració de la importància conjunta més freqüent va ser de 0 punts, és a dir, el valor que designa les experiències sense cap importància (enguany, a secundària ha estat de 8 punts); l'any 2000-2001 la mitjana va ser de 3,7 punts sobre 10 (enguany a secundària de 6,14) i les valoracions de 0 a 4 punts el curs 2000-2001 constituïen el 61,4% de les respostes, és a dir, la gran majoria de les respostes vàlides (i enguany a secundària només el 21,7%). En definitiva, hi ha motius lògics i empírics per suposar que incloure les bromes entre els casos a valorar (o no filtrar-les d'alguna manera) incrementa el nombre d'experiències d'escassa o nul·la importància, la qual cosa pot ser pertinent per estudiar l'impacte de les bromes en la convivència escolar, però s'ha d'evitar curosament que aquest enfocament *ampli* tingui efectes inflacionaris sobre els indicadors de maltractaments. Els maltractaments no són cap broma ni es poden confondre amb cap broma, per desafortunada que sigui.

Com ja avançàvem anteriorment, entre l'alumnat que ha estat objecte d'accions negatives intencionals (bromes, doncs, excloses), aproximadament un de cada cinc consideren que aquestes accions han estat subjectivament lleus (valoracions de 5 i 6 punts en l'escala de 0 a 10), però la resta, és a dir, un considerable 46%, les consideren greus (valoracions de 7 a 10 punts). Naturalment, en referir aquestes mateixes xifres a tot l'alumnat, és a dir, no únicament als afectats per alguna acció negativa, sinó a la totalitat dels nois i de les noies matriculats entre el cicle mitjà de primària i l'educació secundària postobligatòria, les xifres són unes altres.

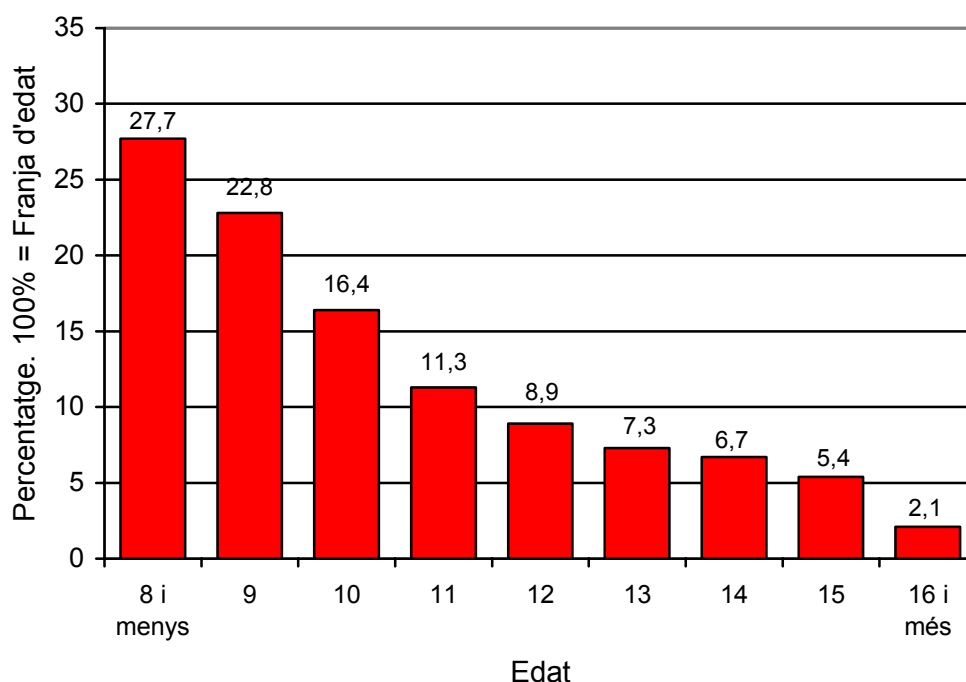
Concretament, l'alumnat que ha patit accions negatives intencionals i les ha valorat amb 5 o 6 punts constitueixen el 4,8% del total, i els que les valoren entre 7 i 10 punts arriben a l'11%, tal com avançàvem anteriorment. Presentem aquestes dades en forma de taula, incorporant-hi no únicament els que han estat objecte d'accions negatives intencionals, és a dir, orientades a molestar-los, sinó incorporant també els que no han estat mai objecte d'accions negatives o només ho han estat de broma, de manera que es pugui obtenir una visió global de la situació.

Taula 33. Distribució de l'alumnat per a la valoració de les accions negatives patides ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre

Percentatges horitzontals						
Nivell educatiu	Informen d'accions <i>per molestar</i> Valoracions de la importància en l'escala de 0 a 10				No informen d'accions <i>per molestar</i>	ns/nc
	De 0 a 4	De 5 a 6	De 7 a 8	De 9 a 10		
Primària	10,9	8,4	5,8	14,2	58,9	1,7
Secundària	2,8	2,4	2,9	2,3	87,2	2,3
TOTAL	6,0	4,8	4,0	7,0	76,2	1,7

Un cop més, la incidència del problema disminueix en passar de la primària a la secundària. Com ja s'ha comprovat reiteradament, la victimització per accions negatives tendeix a disminuir inequívocament amb l'edat. En l'apartat anterior ho hem vist en referir-nos a la freqüència dels fets i ara podrem tornar a observar-ho en descriure la seva valoració. I ho farem concentrant l'atenció en les prevalences valorades entre 7 i 10 punts, és a dir, en les més importants.

Gràfic 38. Alumnat que es considera víctima d'accions negatives importants ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Valoracions de 7 a 10 punts (Escala de 0 a 10)

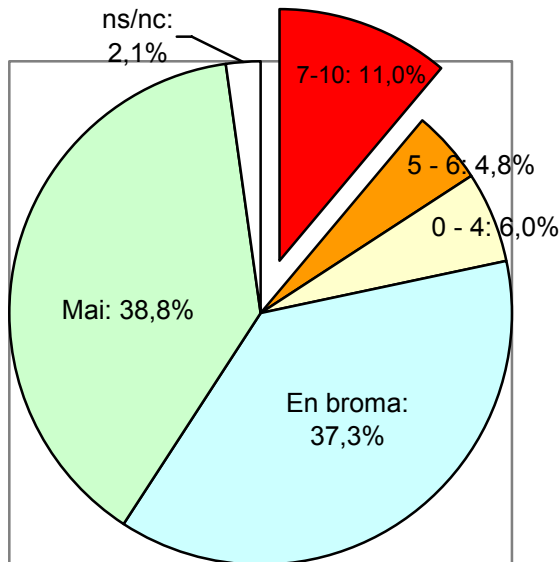
En resum podríem dir que, amb l'edat, el nombre d'afectats és menor i la intensitat de l'afectació subjectiva també, almenys en referir-nos a les accions negatives entre iguals. No cal afegir que la franja d'edats és tan àmplia que planteja dificultats de comparació. En tot cas, la forma de les corbes que estem presentant i altres dades concordants (com ara l'augment de la victimització o els comportaments conflictius *fora de l'escola* a partir dels 16 anys) fan pensar que al llarg de l'educació secundària postobligatòria la conflictivitat tendeix a adoptar formes noves. Es fa menys freqüent, tot i que cada experiència de victimització pot ser important. Si més no en part, es passa de la microvictimització escolar a la victimització convencional, de les relacions primàries de pertinença i de convivència (o domini) a les relacions socials on cap d'aquests problemes desapareix, però tots es transformen. El requeriment estadístic de constituir un grup amb tota la sub població de 16 anys i més per estudiar les accions negatives en el marc escolar és un exponent d'aquestes transformacions. No és que no tinguin problemes, és que en tenen d'altres.

I tancarem aquest apartat proposant un segon indicador sobre la valoració de les accions negatives intencionals enregistrades a les escoles, sense perjudici de dissenyar més endavant un indicador de síntesi que tingui en compte tant la freqüència com la valoració de la importància dels fets que s'han patit.

Gràfic 39. Importància subjectiva de les accions negatives patides

Distribució de la valoració de la importància conjunta dels fets en un escala de 0 a 10
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Dades globals. Educació primària i secundària

RESUM DE LA VALORACIÓ	
Educació primària:	
<u>Accions negatives:</u>	
Accions valorades de 7 a 10 punts	20,0%
Accions valorades de 5 a 6 punts:	8,4%

RESUM DE LA VALORACIÓ	
Educació secundària:	
<u>Accions negatives:</u>	
Accions valorades de 7 a 10 punts:	5,2%
Accions valorades de 5 a 6 punts:	2,4%

Cap a uns indicadors globals: el creuament de fets i percepcions

Ja hem assenyalat reiteradament les cauteles amb les que s'han d'utilitzar els indicadors globals en poblacions com la nostra, amb edats que van aproximadament dels 8 als 18 anys. Entre aquestes edats, les diferències en els nivells de desenvolupament personal i en les problemàtiques de l'alumnat són de tal magnitud que qualsevol indicador global, fins i tot diferenciat per a primària i secundària, constitueix un resum numèric que no ens autoritza a oblidar la variabilitat subjacent. I malgrat això, existeix una demanda d'indicadors globals per a realitzar comparacions ràpides en l'espai i en el temps.

En aquest sentit, suggerim un sistema d'indicadors que tingui en compte, com a mínim, tres dimensions. En primer lloc, la prevalença de les accions negatives freqüents, sobretot les que es produeixen un cop a la setmana o més. En segon lloc, la percepció de la víctima sobre la intencionalitat de les accions negatives, sobretot si les considera explícitament destinades a molestar i si considera subjectivament que és objecte d'accions negatives *sovint*, amb independència de la freqüència *objectiva* que la mateixa víctima hagi indicat. I, en tercer lloc, la importància global que la víctima atribueix als fets, és a dir, fins a quin punt l'han dolgut o li han fet ràbia. Els diversos tractaments que permeten aquestes variables poden proporcionar-nos una visió prou matisada de la problemàtica, sense perjudici de la necessitat d'aprofundir en la recerca.

Amb les dades disponibles hi ha dos creuaments que poden resultar particularment pertinents. D'una banda, les accions negatives que s'han patit un cop a la setmana o més, segmentades d'acord amb la importància global que la víctima atribueix als fets. I, d'una altra banda, la percepció que té la víctima tant de la naturalesa de les agressions com de la freqüència dels fets, és a dir, si se sent sovint víctima d'accions destinades a molestar-la, segmentant sempre les respostes per la importància global que la mateixa víctima atribueix als fets. El primer tractament el podríem denominar provisionalment *indicador global de maltractaments enregistrats* i el segon *indicador global de maltractaments percebuts*.

Els dos indicadors es fonamenten, doncs, en els còmputos d'accions negatives que ja hem presentat en els apartats anteriors d'aquest mateix capítol i, en conseqüència, la seva construcció només requereix ara un creuament que permeti segmentar les prevalences d'acord amb la importància que les mateixes víctimes atribueixen als fets, que també han estat discutits. Com es recordarà, les víctimes valoraven la importància dels fets en una escala de 0 a 10. I aquí es proposa realitzar el creuament a partir de quatre segments que podríem interpretar i etiquetar de la manera següent:

Valoracions de 0 a 4:	Importància nul·la, molt baixa o baixa
Valoracions de 5 a 6:	Importància intermèdia
Valoracions de 7 a 8:	Importància alta
Valoracions de 9 a 10:	Importància molt alta

Taula 34. Alumnat que ha experimentat accions negatives segons freqüència i nivell educatiu

Distribució de les cinc accions negatives estudiades per freqüència i nivell educatiu

Percentatges horitzontals. 100% : alumnat del nivell educatiu

ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

	Mai	1 o 2 vegades	3 o 4 vegades	1 cop a la setmana	2 o més cops a la setmana	ns/nc	TOTAL
Educació primària	17,4%	37,6%	10,8%	7,0%	26,7%	0,4%	100
Educació secundària	55,2%	29,3%	4,3%	3,1%	7,2%	0,9%	100
Total	40,4%	32,6%	6,9%	4,6%	14,9%	0,7%	100

Com es pot observar, aquestes dades ja estan referides a cada un dels nivells formatius (primària, secundària), de manera que el tractament proposat requereix únicament reordenar les categories, identificant la subpoblació de víctimes d'accions negatives un cop a la setmana o més i segmentar-la en els nivells d'importància que les pròpies víctimes han atribuït a les accions negatives experimentades. Vegem-ho:

Taula 35. Cap un indicador global de maltractaments enregistrats

Alumnes que han estat víctimes d'accions negatives un cop a la setmana o més

- Víctimes d'accions negatives en els cinc àmbits de victimització estudiats un cop a la setmana o més

- Segmentació de les accions negatives patides d'acord amb la valoració de la seva importància

ECESC, curs 2005-2006. 1r trimestre. Proposta d'indicadors per a primària i secundària

		<u>Percentatge respecte al nivell</u>			
		Total alumnat primària = 100%			
		Total alumnat secundària = 100%			
		Primària		Secundària	
Consideren que NO els han tractat malament o només de broma		11,6		4,8	
Valoració de la importància global de les molèsties. Escala de 0 a 10	Puntuacions de 0 a 4	4,5		1,1	
	Puntuacions de 5 i 6	4,5		1,0	
0 = No tenen gens d'importància 10= Tenen moltíssima importància	Puntuacions de 7 i 8	3,2	12,6	1,7	3,0
	Puntuacions de 9 i 10	9,4		1,3	
ns/nc la valoració de la importància		0,5		0,4	
TOTAL (accions sense importància aparent incloses)		33,7		10,3	

D'acord amb aquest resum numèric, les subpoblacions que es poden considerar particularment afectades pels maltractaments arribarien al 12,6% de l'alumnat a l'educació primària i al 3% a l'educació secundària (valoracions de 7 a 10). Addicionalment, poden requerir atenció els que valoren la importància dels fets amb 5 o 6 punts (4,5% a primària i un 1,0% a secundària), però les accions negatives valorades per sota dels 5 punts i les qualificades globalment de *bromes* per les pròpies víctimes requereixen un diagnòstic i un tractament específic que no coincidirà necessàriament amb el dels maltractaments.

Amb altres paraules, les dades obtingudes semblen reflectir símptomes d'aclimatació a certs tipus d'accions negatives, sobretot verbals (insults, burles, etc.), i a atmosferes de convivència desordenades, potser cantelludes, que han de tenir efectes sobre el benestar dels alumnes i sobre el treball docent. En tot cas, aquesta és una interpretació possible del caràcter aparentment contradictori d'algunes respostes: d'una banda, s'informa d'accions negatives un

cop a la setmana o més però, de l'altra, es considera que ningú s'ha ficat amb ells per molestar-los o es consideren d'importància nul·la. Les respostes semblen reflectir, doncs, un clima de convivència on cert nivell de conflictivitat es considera *normal* i on es produeixen amb freqüència enfrontaments de baixa intensitat entre nois i noies de força equivalent. En definitiva, un clima escolar millorable, però on hauríem de poder identificar i tractar els diversos problemes de manera específica, sobretot per motius d'eficàcia. No totes les accions negatives entre iguals constitueixen maltractaments.

També cal tenir en compte que hi ha un subgrup de l'alumnat que considera que sí que es fiquen *sovint* amb ell per molestar-lo tot i que només declara ser víctima d'accions negatives algunes vegades al trimestre, és a dir, amb una freqüència situada sota del llindar de referència. En definitiva, alguns dels que sobrepassen el llindar establert afirmen que les accions negatives que han experimentat no tenen importància, i altres que no arriben al llindar consideren que el seu cas és important. Precisament per això, i a l'espera que progressi la recerca i millorin els instruments de mesura, proposem que el nostre sistema d'indicadors inclogui un *indicador global de maltractaments percebuts* basat que en l'opinió directa de l'alumnat. És a dir, si qualsevol alumne opina que es fiquen *sovint* amb ell o ella amb la intenció de molestar, fins i tot si només s'hi fiquen *algunes vegades*, nosaltres proposem tenir en compte aquestes respostes i comptabilitzar-les per a avaluar la situació de la convivència a l'escola, diferenciant però entre *sovint* i *algunes vegades* i mantenint l'escala de valoracions de 0 a 10 per a graduar la importància dels fets. Si ens referim, per començar, a la percepció subjectiva de ser objecte d'accions negatives intencionades *sovint*, les dades d'aquest indicador global de maltractaments percebuts serien les següents:

Taula 36. Cap un indicador global de maltractaments percebuts: SOVINT

Alumnes que opinen que s'han ficat *sovint* amb ells per molestar-los
 - Segmentació de les accions negatives patides d'acord amb la valoració de la seva importància
ECESC, curs 2005-2006. 1r trimestre. Proposta d'indicadors per a primària i secundària

		Percentatge respecte al nivell			
		Total alumnat de primària = 100% Total alumnat secundària = 100%			
		Primària		Secundària	
Valoració de la importància global de les molèsties. Escala de 0 a 10	Puntuacions de 0 a 4	2,4		0,4	
	Puntuacions de 5 i 6	1,4		0,3	
0 = No tenen gens d'importància 10 = Tenen moltíssima importància	Puntuacions de 7 i 8	1,4	7,8	0,6	1,5
	Puntuacions de 9 i 10	6,4		0,9	
ns/nc la valoració de la importància		0,2		0,1	
TOTAL (accions sense importància aparent incloses)		11,9		2,3	

*La no resposta restant, tractada com a perduda per motius de comparabilitat (n ponderat = 354, sobre 10.414)

Els maltractaments continuats percebuts per l'alumnat resulten, doncs sensiblement inferiors als establerts a partir del còmput d'una acció negativa a la setmana o més. I el nucli d'atenció preferent, és a dir, el nucli que valora la importància de les accions negatives experimentades de 7 a 10 punts passa de 12,6% a 7,8% a primària i de 3% a 1,5% a secundària.

Aquest fet no justifica *en absolut* una actitud despreocupada per les dimensions del problema, ja que més enllà dels segments més afectats existeix un ampli entorn en el qual la problemàtica es manifesta amb menys intensitat però amb efectes subjectius comparables. En els termes de l'ECESC es tractaria de l'alumnat afectat per accions negatives intencionades *algunes vegades*.

Probablement, aquí ens introduïm en un àmbit on es solapa la conflictivitat entre iguals de força equivalent amb els supòsits de maltractaments continuats i, per tant, estaríem més propers a l'avaluació de la convivència que a la quantificació dels maltractaments. En tot cas, ja a aquestes freqüències podem identificar nuclis considerables de nois i noies afectats, a voltes intensament. És doncs evident que les xifres assenyalen l'existència de mancances de competències relacionals i socials entre l'alumnat que, molt probablement, contribueixen a degradar el clima escolar.

Taula 37. Cap un indicador global de maltractaments percebuts: **ALGUNES VEGADES**

Alumnes que opinen que s'han ficat *algunes vegades* o *sovint* amb ells per molestar-los
 - Segmentació de les accions negatives patides d'acord amb la valoració de la seva importància
ECESC, curs 2005-2006. 1r trimestre. Proposta d'indicadors per a primària i secundària

		Percentatge respecte al nivell			
		Total alumnat de primària = 100%		Total alumnat secundària = 100%	
		Primària		Secundària	
Valoració de la importància global de les molèsties. Escala de 0 a 10	Puntuacions de 0 a 4	8,6		2,1	
	Puntuacions de 5 i 6	6,5		1,7	
0 = No tenen gens d'importància 10= Tenen moltíssima importància	Puntuacions de 7 i 8	4,2	11,3	2,0	3,2
	Puntuacions de 9 i 10	7,1		1,2	
ns/nc la valoració de la importància*		0,7		0,3	
TOTAL (accions sense importància aparent incloses)		27,1		7,4	

*La no resposta restant, tractada com a perduda per motius de comparabilitat (n ponderat = 354, sobre 10.414)

En fi, si ens referíssim al conjunt de la mostra, agregant tot l'alumnat des del cicle mitjà de primària a la secundària postobligatòria, podríem resumir aquestes dades afirmant que els nois i les noies especialment afectats per les accions negatives, és a dir, l'alumnat que ha experimentat accions negatives *sovint* i valora la seva importància de 7 a 10 punts constitueixen un 3,8% de la població escolaritzada entre els 8 i els 18 anys d'edat aproximadament. Si afegim els que es consideren objecte d'accions negatives *algunes vegades*, però les valoren igualment de 7 a 10 punts, hauríem d'afegir addicionalment un 6,1% de l'alumnat, de manera que la xifra s'eleva a un 9,9% del total. *En resum, estaríem parlant, en xifres rodones, d'un noi o d'una noia de cada deu.* Però ja hem advertit que aquestes dades globals requereixen una presentació més detallada per edats i etapes formatives. Abordem-la immediatament en el proper apartat.

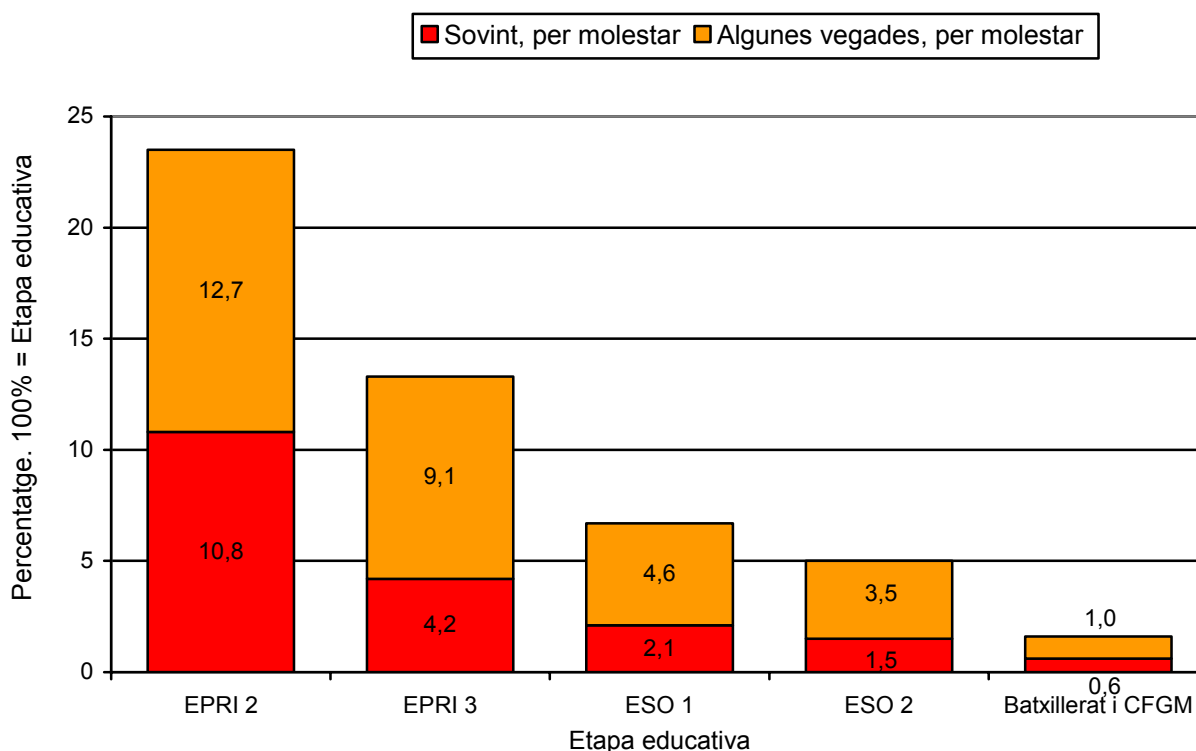
L'edat

Hem pogut comprovar reiteradament que el maltractament entre iguals i les seves variables associades (la percepció del problema, la por...) disminueixen amb l'edat. L'evolució és tant nítida, de fet recorda una asímptota, que ens podria fer oblidar que no es tracta d'un procés d'extinció sinó de transformació dels problemes de l'alumnat, que es fan més conscients, més variats, més substancials i que, en definitiva, poden ser menys nombrosos però tenir conseqüències tant o més importants.

En aquest nou context, la prevalença dels maltractaments és molt menys freqüent, però pot ser igualment preocupant precisament perquè la importància relativa dels adults disminueix i la significació dels iguals augmenta. I, si en aquestes noves circumstàncies persisteixen les accions negatives per part dels mateixos companys, el seu efecte sobre la víctima pot ser especialment dur. Que el problema es faci menys visible no significa que hagi desaparegut o que els casos subsistents siguin intranscendents²³. Però abans de continuar, observem un gràfic de barres, que diferencia sobre l'evolució de les accions intencionades valorades entre 7 i 10 punts. La disminució amb l'edat, que sempre és pronunciada, aquí resulta evident.

Gràfic 40. Distribució dels maltractaments patits per etapes educatives

Accions considerades intencionades (*per molestar*), d'importància global entre 7 i 10 punts
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre.

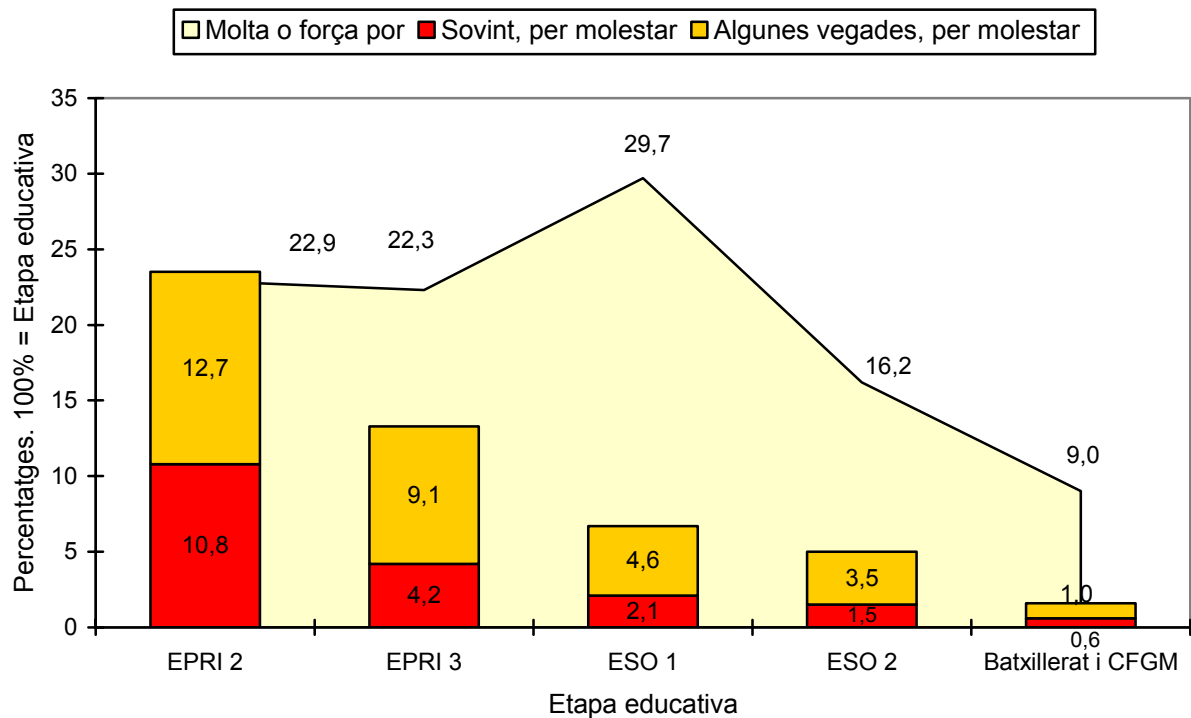
Les disminucions resulten especialment pronunciades en passar del cicle mitjà al cicle superior d'educació primària, on aproximadament es redueixen a la meitat, i novament es tornen a reduir a la meitat en passar de primària al primer cicle de l'ESO, mentre que a les etapes posteriors es manté un ritme descendent notable.

Quantitativament el problema sembla concentrat al cicle mitjà i superior de l'educació primària, però justament en aquestes etapes educatives la capacitat d'intervenció del professorat és determinant, i la gran majoria de l'alumnat el valora amb puntuacions altes (entre 8,0 i 8,7 punts sobre 10). Fins i tot, les qualificacions dels nois i de les noies que són objecte d'accions negatives són generalment elevades, tot i que es trobin algunes dècimes per sota. En tot cas, la capacitat d'intervenció del professorat no està en qüestió i potser aquesta sensació de control explica, si més no en part, perquè no s'ha prestat fins ara més atenció al problema de les accions negatives entre iguals a primària, on aquest problema és particularment intens.

El que es produeix a principis de l'ESO no és un increment dels fets. Ben al contrari, el nombre de fets disminueix de manera inequívoca, com hem pogut veure abans i com reproduïm ara per a una major claredat: el que s'incrementa és la por, és a dir, el sentiment de risc, la percepció del problema, segurament per l'afebliment dels mecanismes de control i d'intervenció a l'ESO, acompanyats sovint de canvis de centre i d'altres canvis substancials en la vida de l'alumnat.

Gràfic 41. Comparació entre els sentiments de por i els maltractaments patits

Sentiments de molta i força por agregats i sovint i moltes vegades per molestar agregats
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre.

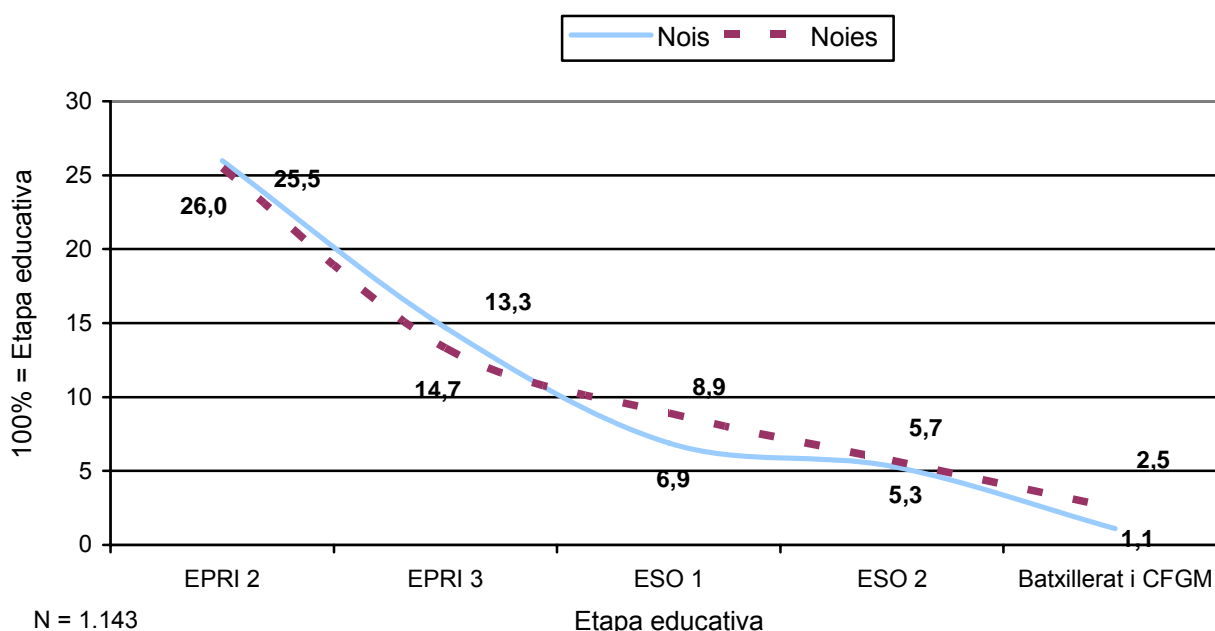

El gènere

La diferència de gènere, presenta una singularitat: com s'ha assenyalat anteriorment, els nois predominen entre les víctimes de les accions negatives (amb excepció de l'exclusió grupal), però quan ens referim de manera més específica a la prevalença de l'alumnat que ha patit accions negatives intencionades i valorades amb una importància global entre 7 i 10 punts, la situació es modifica: el nivell de prevalença és tècnicament idèntic: l'11,0% de les noies i el 10,9% dels nois són victimitzats. I si ampliem l'espectre per incloure totes les accions intencionades valorades de 5 a 10 punts, la proporció de noies és, fins i tot, lleugerament superior: el 15,1% de les noies i el 14,4% dels nois són objecte d'aquest tipus d'acció negativa.

Gràfic 42. Accions negatives intencionades patides per gènere i etapa educativa

Distribució de les accions negatives fetes *per molestar* valorades de 7 a 10 punts sobre 10 ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre

La diferència és reduïda i les corbes són similars. Però cal destacar que, *si tenim en compte l'opinió de les víctimes*, els nois i les noies pateixen uns nivells de victimització similars i que, en certes circumstàncies, els nivells de victimització de les noies són superiors. L'assumpte s'ha d'assenyalar perquè podria matisar algunes idees força esteses en aquest àmbit, que afirmen el contrari basant-se en registres que no tenen en compte la valoració de les víctimes.

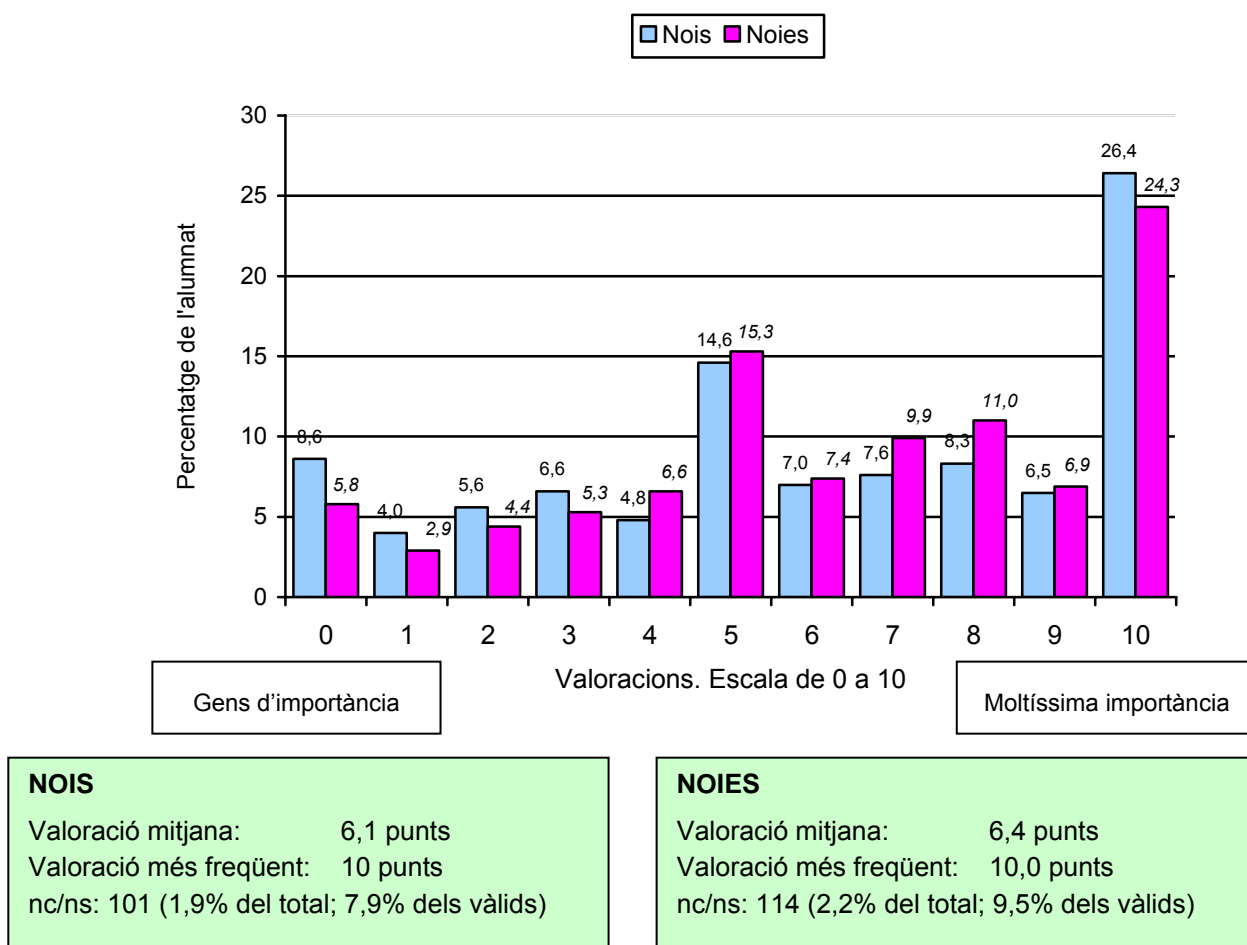
Sovint s'accepta que els nois experimenten més accions negatives que les noies. Si ens referim a les accions enregistrades, *sense tenir en compte la seva importància subjectiva*, les noies predominen entre l'alumnat que no ha experimentat cap acció negativa (mai: 21,1% per a les noies i 17,7% per als nois), i també han experimentat menys accions *de broma* (noies 17,0%, nois 20,3%). Les prevalències són similars pel que fa a les accions experimentades *algunes*

vegades per molestar (nois 7,2%, noies 7,4%) i, finalment, els nois predominen entre els afectats per les accions freqüents (nois 3,3%, noies 2,6%).

Però els nois i les noies valoren la importància de les accions negatives que han viscut de forma diferent. I aquesta diferència ja es detecta a les valoracions mitjanes que són lleugerament superiors entre les noies (nois 6,1 i noies 6,4 punts sobre 10). Observem amb més detall aquests valors punt per punt de l'escala.

Gràfic 43. Valoració per gènere de les accions negatives intencionades patides
Distribució per sexes de la importància de les accions negatives en una escala de 0 a 10
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Dades globals. Educació primària i secundària

Com assenyalàvem anteriorment, aquestes dades semblen matisar les idees adquirides sobre la distribució de la victimització per gèneres, tot i que s'hagi de mantenir la cautela perquè les diferències enregistrades a l'ECESC són reduïdes i la no resposta és alta en relació amb els valors vàlids. En tot cas, a tall d'hipòtesi, sembla que els nois pateixin més accions negatives però que els dolguin menys, és a dir, que la seva afectació subjectiva sigui menor. La predominança dels nois entre les víctimes que valoren amb puntuacions baixes la importància conjunta dels fets sembla concloent: el 24,9% dels nois, un de cada quatre, valora les accions negatives experimentades entre 0 i 3 punts, i la xifra equivalent per a les noies és del 18,4%²⁴.

L'origen

Les accions negatives contra l'alumnat d'origen immigrant requereixen un tractament particularment curós i, per tant, ha estat objecte de dos amidaments complementaris. En primer lloc, s'ha utilitzat un indicador habitual en la recerca internacional: les accions negatives enregistrades un cop a la setmana o més sense tenir en compte la importància global d'aquests fets per a les mateixes víctimes i, posteriorment, s'han contrastat aquests resultats amb l'indicador sintètic que proposa l'ECESC, i que sí que té en compte la valoració subjectiva de les víctimes.

En xifres globals, doncs, el 18,8% dels nascuts a Catalunya són objecte d'accions negatives un cop a la setmana o més, i la xifra equivalent per als nascuts fora de Catalunya és del 23,4%: 4,6 punts per sobre. I aquí també es produeixen diferències molt substancials entre primària i secundària que reflecteixen la disminució del problema amb l'edat.

Taula 38. Alumnat objecte d'accions negatives un cop a la setmana o més per nivell educatiu

Distribució percentual respecte a l'alumnat del nivell educatiu i el lloc d'origen respectius
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre

Nivell educatiu	On vas néixer?		Total
	Catalunya	Fora de Catalunya	
Educació primària	32,9%	38,9%	33,7%
Educació secundària	9,8%	12,9%	10,2%
Total	18,8%	23,4%	19,4%

Evidentment, l'alumnat nascut fora de Catalunya presenta una gran varietat d'orígens i resulta impossible estudiar-los de manera diferenciada, per tant, s'han agrupat per grans àmbits geogràfics i sense desagregar primària de secundària, amb la intenció de comptar amb submostres que permetin realitzar inferència sobre el conjunt de l'alumnat, i els resultats ens faran tornar a una hipòtesi que ja hem presentat anteriorment en l'analitzar les relacions entre l'alumnat (...com et trobes amb els companys i les companyes...?).

Taula 39. Alumnat objecte d'accions negatives un cop a la setmana o més per origen

Distribució percentual per grans àrees geogràfiques d'origen. Ordenació ascendent
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Dades globals. Educació primària i secundària

	Víctimes d'accions negatives un cop a la setmana o més		TOTAL = 100% n
	SI	NO	
Estat espanyol	18,9	81,1	9206
Amèrica Llatina	19,1	80,9	632
Europa i resta de l'OCDE	24,4	75,6	201
Àfrica	34,1	65,9	205
Altres països	25,8	74,2	66
TOTAL	19,4	80,6	10.309; ns/nc: 105

És a dir, les dades obtingudes tornen a assenyalar una concentració del problema entre l'alumnat de menys edat, a educació primària, i a suggerir certa relació amb les dificultats de comunicació lingüística. En termes generals, els que provenen d'àmbits sociolingüístics més allunyats enregistren més problemes de convivència, especialment si les dificultats de comunicació van acompanyades de distàncies d'ordre cultural o social. No cal destacar que el problema afecta especialment els nois i les noies d'origen africà.

No obstant això, el problema té altres dimensions que no sempre podem estudiar amb la profunditat que voldríem. Com a mínim hem d'afegir que, més enllà de l'origen del noi o de la noia, s'ha de tenir en compte l'origen familiar. No hi ha correlacions significatives en la victimització de l'alumnat associades a l'origen dels progenitors quan els dos han nascut a l'Estat espanyol, però poden aparèixer diferències en la resta de supòsits que en ordre ascendent poden relacionar-se de la manera següent:

▪ L'alumne i els dos progenitors nascuts a l'Estat	18,1% (n = 8.141)
▪ L'alumne i els dos progenitors nascuts fora de l'Estat	21,6% (n = 929)
▪ L'alumne nascut a l'Estat i els dos progenitors nascuts fora	23,2% (n = 181)
▪ L'alumne i un dels progenitors nascuts a l'Estat	25,4% (n = 925)
▪ No resposta acumulada	33,1% (n = 239)

Les xifres més baixes de victimització, un cop a la setmana o més, es donen entre les famílies originàries de l'Estat, la qual cosa es podria considerar *normal* en el sentit de suposar que aquest segment concentra avantatges adaptatius que minimitzen els possibles problemes de convivència que es poden presentar, però, sorprenentment, el segon grup menys afectat és el format per les famílies on tots han nascut fora de l'Estat. Per altra banda, s'enregistraria un nivell de victimització relativament elevat a les famílies mixtes, és a dir, a aquelles on un dels progenitors és nascut a l'Estat i l'altre no.

No tenim cap interpretació satisfactòria d'aquestes dades que, addicionalment, requereixen la cautela d'una no resposta acumulada (és a dir, la no resposta per manca d'informació sobre el lloc de naixement de l'alumne, del pare o de la mare), que s'eleva a 239 casos distribuïts de manera òbviament no aleatòria: *de fet, constitueixen el grup més victimitzat*. No ens correspon entrar en l'àmbit de les suposicions que no estiguin suggerides per alguna dada empírica, però està clar que la no resposta oculta problemàtiques familiars o personals i que els diferents orígens familiars semblen generar actituds més o menys exposades a les accions negatives.

En tot cas, la variable interpretativa fonamental és novament l'edat: l'evolució per edats de les accions negatives una vegada a la setmana o més segueix una corba descendent, molt pronunciada, similar a les que ja hem vist en estudiar altres variables associades als maltractaments, des de xifres properes al 50% d'afectats cap als 8 anys d'edat (49,5%) a xifres lleugerament per sobre del 5% (5,1%) en un segment d'edat on s'ha d'agrupar tot l'alumnat de 16 anys i més per tenir un nombre prou significatiu de victimitzats.

Fins ara, ens hem referit al percentatge de l'alumnat d'origen estranger que ha estat objecte d'accions negatives una vegada a la setmana o més, sense tenir en compte la importància subjectiva que les mateixes víctimes atribuïen a aquestes experiències de (micro)victimització.

Les experiències enregistrades tenen interès per apreciar el volum de la problemàtica i abordar assumptes importants, com ara l'evolució psicològica de l'alumnat o els problemes de disrupció que es puguin registrar a les escoles. No obstant això, aquesta dada *en brut* requereix ser depurada quan es pretén precisar la victimització de l'alumnat.

Com ja s'ha assenyalat anteriorment, en aquest sentit l'ECESC proposa tenir en compte les opinions de l'alumnat i referir el càlcul d'indicadors a les experiències que ells consideren freqüents (*sovint*), intencionades (*per molestar*) i amb una valoració global de la seva importància de 7 a 10 punts en una escala de 0 (no tenen gens d'importància) a 10 (tenen moltíssima importància). Ja hem dit que això no suposa oblidar les accions que es pateixen *algunes vegades* o que són valorades amb 5 o 6 punts, però sí que suposa considerar que aquestes experiències menys freqüents o menys importants constitueixen l'entorn del problema i no el seu nucli central, configuren un àmbit de risc, no un indicador de victimització.

Pel que fa a la resta, es proposa definitivament *no comptabilitzar* les accions que els mateixos afectats consideren que s'han dut a terme *de broma*, ni tampoc les experiències valorades de 0 a 4 punts, entenent que la seva importància subjectiva és insuficient per ser tipificada en l'àmbit de la victimització. En fi, per simplificar l'exposició es presentarà primer una taula amb les dades globals i després un gràfic amb l'evolució per etapes educatives.

Taula 40. Prevalença d'accions negatives intencionades patides valorades per origen

Distribució percentual respecte a la totalitat de l'alumnat

ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

On vas néixer?	... s'han ficat SOVINT amb tu per MOLESTAR-TE?				Ns/nc
	Algunes vegades		Sovint		
	Valors 5-6	Valors 7-10	Valors 5-6	Valors 7-10	
Catalunya	3,5%	6,1%	0,7%	3,7%	3,4% 303 de 8.954
Fora de Catalunya	2,9%	6,1%	0,9% (n = 13)	3,9%	8,1% 113 de 1.399
Total	3,5%	6,1%	0,7%	3,8%	4,1%

Aquesta presentació de les dades sorprenentment aproxima els nivells de victimització de l'alumnat amb independència del seu origen. És una informació esperançadora que immediatament cal matisar per la importància relativa de la no resposta dels nascuts fora de Catalunya: 113 sobre 1.399 són massa casos, sobretot si estudiem l'origen detallat d'aquesta no resposta que es produeix més en la tipificació (*...algunes vegades per a molestar?, ...sovint per a molestar?, ... de broma?*) que en la valoració de la importància subjectiva en l'escala de 0 a 10.

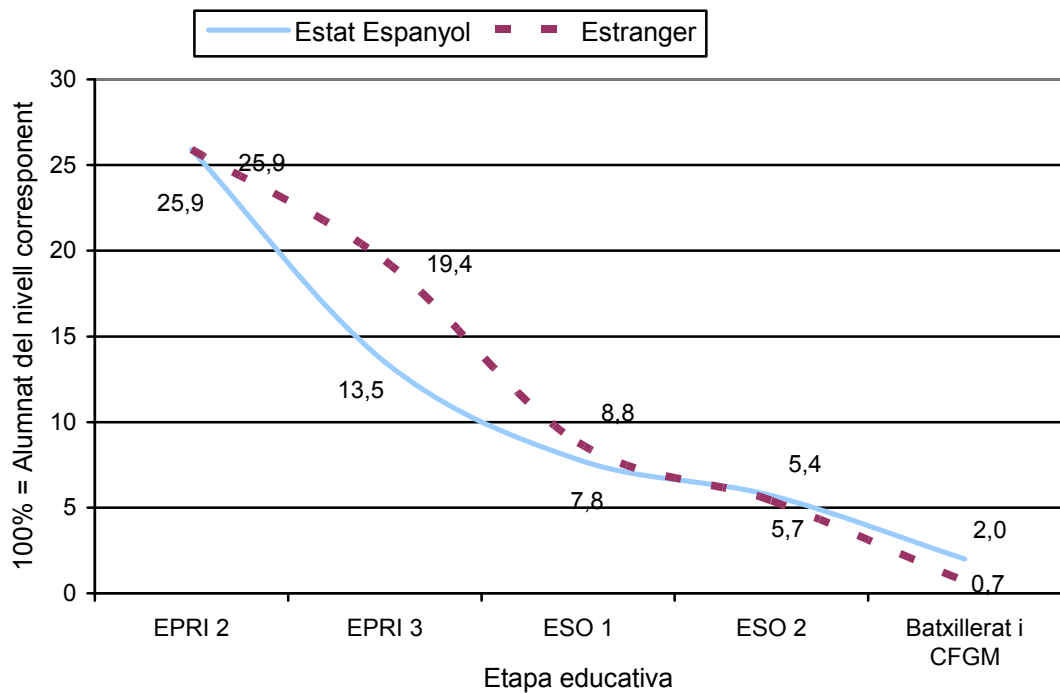
Tenint en compte aquest fet, es pot fer un nou càlcul que no tingui en consideració l'ampli percentatge de no resposta, resumir la situació sense diferenciar entre *sovint* i *algunes vegades* i referir-se conjuntament al segment de l'alumnat afectat per accions negatives intencionades valorades de 7 a 10 punts. Aquest segment és del 10,8% per als nascuts a Catalunya i del 12,0% per als nascuts fora.

La diferència final és, doncs, estadísticament significativa, però modesta per comparació a les correlacions amb altres variables de segmentació. No obstant això, les dades obtingudes tampoc justifiquen baixar la guàrdia: l'alumnat d'origen estranger, sobretot els més petits, és objecte de més accions negatives, té més dificultats per relacionar-se amb els companys i les companyes i, un cop depurades les dades, el seu nivell de victimització (*sovint i algunes vegades*, de 7 a 10) està 1,2 punts per sobre del que s'enregistra per als nascuts a Catalunya.

I, en fi, l'evolució per etapes formatives ens permet novament situar el problema en perspectiva. L'alumnat d'origen estranger afectat per accions negatives intencionades valorades de 7 a 10 punts, un cop distribuït per etapes formatives (100% = alumnat de l'etapa de l'origen considerat), permet apreciar una altra vegada la concentració del problema a l'educació primària i una evolució posterior que el situa a uns nivells relatius iguals o inferiors a la de la resta de l'alumnat.

Gràfic 44. Accions negatives intencionades patides per origen

Víctimes de fets intencionats, valorats de 7 a 10 punts, originàries o no de l'Estat espanyol
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre

Els centres

Les accions negatives enregistrades a l'ensenyament públic i al privat recorden novament la necessitat de diferenciar entre la conflictivitat dispersa i els maltractaments entre iguals. Així, a l'ensenyament públic s'enregistren més accions negatives però, d'acord amb l'opinió de les mateixes víctimes, no hi ha més casos de maltractaments. Les xifres en matèria de maltractaments són les mateixes: 9,9% a l'ensenyament públic i 10,0% al privat (referint-nos ara a les accions negatives intencionades d'una importància subjectiva valorada entre 7 i 10 punts).

Amb altres paraules, si observéssim només els registres quantitius de les cinc modalitats d'agressió estudiades, sense tenir en compte la classificació o la valoració de les víctimes, hauríem de concloure que, en termes generals, un 12% de l'alumnat de l'escola pública ha estat afectat per accions negatives un cop a la setmana o més, mentre que únicament un 7,5% ho ha estat a l'escola privada. I si passem de les accions freqüents a totes les accions conegudes, ens trobem que a la pública un de cada dos alumnes ens diu que li ha passat alguna cosa al llarg del trimestre (alguna burla, algun insult, alguna empenta...), mentre que a l'escola privada la xifra corresponent no arriba a un de cada tres.

La diferència entre l'escola pública i la privada és substancial i, evidentment, això ha d'afectar la convivència i el treball docent. Tot i això, no totes aquestes accions negatives es poden considerar maltractaments. En tot cas, l'alumnat les classifica i les valora de la manera següent:

Taula 41. Maltractaments patits a l'ensenyament públic i al privat
ECESCS, curs 2005-2006. 1r trimestre. Dades globals d'educació primària i secundària

<i>EN RESUM, durant aquest curs, ... s'han ficat SOVINT amb tu PER MOLESTAR-TE?</i>				
	Ensenyament públic		Ensenyament privat	
Mai	40,2		36,5	
Sí, però només de broma	36,5		38,8	
Sí, per molestar-me	Algunes vegades	Sovint	Algunes vegades	Sovint
Puntuacions de 0 a 4	3,9	1,1	5,4	1,2
Puntuacions de 5 i 6	3,3	0,6	3,7	0,9
Puntuacions de 7 i 8	2,6	0,9	2,9	0,8
Puntuacions de 9 i 10	3,2	3,2	3,8	2,5
ns/nc acumulat	4,5%		3,5%	
TOTAL	100		100	

Com avançàvem al principi d'aquest punt, en la zona que inclou les experiències valorades entre 7 i 10 punts, a l'ensenyament públic es detecta un segment d'un 9,9% de nois i noies afectats, i a l'ensenyament privat un 10,0%, és a dir, dos segments tècnicament idèntics. Si ampliéssim l'àmbit d'estudi a les accions negatives valorades amb 5 i 6 punts resultaria que l'escola privada enregistraria una prevalença superior i, per contra, si ens concentréssim en el nucli més afectat (*sovint*, importància de 9 a 10 punts) el percentatge de la pública estaria unes set dècimes per sobre. Unes diferències que ocasionalment s'han de tenir en compte, però que

no afecten la conclusió central que hem de destacar: el risc que es produeixi un cas de maltractament és pràcticament el mateix a l'escola pública que a la privada.

En un sentit similar, també hem d'afegir que el nombre d'alumnes matriculats al centre té una importància limitada o nul·la en matèria de maltractaments. Pot ser un assumpte cabdal en altres àmbits d'interès com ara la gestió, la supervisió o l'atenció a la diversitat, però les correlacions directes entre la grandària del centre i els maltractaments són febles o insignificants. Potser els centres petits (fins a 120 alumnes) presenten algun lleuger avantatge, però tota la cautela és poca: d'entrada, l'escola primària rural comptabilitza un 17,3% de nois i noies objecte d'accions negatives intencionades valorades de 7 a 10 punts, és a dir, està en una situació pitjor que la resta del seu segment (16,6%), segurament per la dificultat de mantenir els diversos grups d'edat prou separats i, addicionalment, alguns dels millors resultats, sobretot a l'educació secundària, s'aconsegueixen en els centres amb més alumnes²⁵.

Pel que fa a la resta, no cal dir que les variables socioeconòmiques tenen un impacte general sobre les condicions de vida que, òbviament, afecten també l'escola. Però aquest informe no tracta genèricament dels impactes socioeconòmics, sinó que es limita a estudiar les correlacions existents entre les accions negatives continuades i dues variables de caràcter socioeconòmic: l'una, el nivell educatiu del pare, i l'altra, el percentatge de l'alumnat del centre que rep beques de menjador.

Sobre el nivell de formació del pare i de la mare només es van formular preguntes a l'educació secundària i, per tant, el seu valor és merament indicatiu per al conjunt de la població. Però, en hipòtesi, sembla que no existeixi una relació nítida entre el nivell educatiu de la família i el grau de victimització reconegut, calculat novament a partir de les accions negatives considerades d'una importància subjectiva de 7 a 10 punts. És a dir, la relació és feble o insignificant tant si analitzem les correlacions a partir dels estudis del pare, de la mare o d'una combinació d'ambdós. L'afectació més forta es produeix, en tot cas, entre l'alumnat amb mares sense estudis (7,5% d'afectats contra una mitjana de 5,3%, sempre referint-nos a l'educació secundària), però també entre aquells nois o noies que, simptomàticament, desconeixen el nivell d'estudis dels seus pares, on s'amalgamen els més joves amb alumnes que mantenen una relació feble amb la figura paterna. I la xifra encara es fa més voluminosa quan estudiem les accions negatives en el seu conjunt, és a dir, quan no ens limitem només a les accions que poden tenir caràcter de maltractament. En definitiva, s'enregistra un increment de la vulnerabilitat quan els progenitors es troben en situació de precarietat, i no és gens agosarat suposar que la vulnerabilitat s'incrementa amb l'acumulació de problemàtiques.

Evidentment, una acumulació de problemàtiques sobre un mateix centre pot incrementar l'afectació, però no sempre tenim una sèrie de variables independents, fàcilment disponibles i generalment acceptades per estudiar el seu impacte aïllat o conjunt sobre la convivència. En una aproximació experimental, l'ECESC ha estudiat el percentatge de beques de menjador concedides al centre, i s'ha pogut detectar una correlació lineal significativa entre el nombre d'accions negatives intencionades valorades de 7 a 10 i el percentatge d'alumnes del centre que reben beques de menjador (correlació de Pearson: 0,410). D'alguna manera semblaria que

la presència de nens i nenes d'ambients més precaritzats augmenta la vulnerabilitat del conjunt, començant per ells mateixos.

Taula 42. Prevalença d'accions negatives intencionades patides valorades de 7 a 10

Distribució per centres en funció del percentatge de beques de menjador concedides
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

	Víctimes d'accions per molestar valorades de 7 a 10				
	Víctimes	No víctimes	%	Distribució vertical	
				n	%
No té menjador	7,7%	92,3%	100%	220	2,2%
No sol·licitades o no concedides	9,5%	90,5%	100%	3.905	38,3%
De 0,1% al 5%	9,4%	90,6%	100%	4.595	45,1%
De 5,1% al 10,0%	23,7%	76,3%	100%	792	7,8%
Més del 10,1%	19,7%	80,3%	100%	686	6,7%
	11,2%	88,8%	100%	10.198	100%

Sense qüestionar la importància dels factors socioeconòmics en les problemàtiques escolars, un dels aspectes destacables de les dades obtingudes és precisament l'existència d'una notable variabilitat entre els centres d'ensenyament (o els grups) en matèria d'accions negatives intencionades, fins i tot quan es mantenen constants l'edat, el sexe, el lloc d'origen, la tipologia del centre o altres variables relacionades amb els maltractaments²⁶. Ja hem avançat anteriorment el tema, però l'assumpte justifica insistir-hi perquè qüestiona alguns enfocaments predominants fins ara en matèria de correcció de les accions negatives. En definitiva, les intervencions promogudes fins ara, centrades sovint o en les característiques individuals dels agressors, de les víctimes o en les circumstàncies socials o familiars que determinen el seu entorn, podrien resultar insuficients. Més enllà d'aquest enfocament tradicional d'importància inqüestionable, s'han de plantejar addicionalment iniciatives de centre i de grup classe no únicament per motius ètics o formals, sinó sobretot per raons d'eficàcia tècnica.

Es pot considerar provat que determinades escoles o grups estan aconseguint millors resultats que d'altres en condicions comparables, i sembla convenient conèixer amb algun detall els motius d'aquestes millores i difondre les pràctiques més prometedores. Bé és cert que en la nostra cultura administrativa, l'avaluació quasi experimental de la convivència en un centre d'ensenyament és una pràctica infreqüent, però la situació actual podria comportar un canvi de tendència, impulsada per l'aflorament dels problemes i la disponibilitat dels instruments (qüestionaris, suports informàtics). I en un futur no gaire llunyà, és perfectament possible que els programes per a la convivència als centres d'ensenyament siguin objecte d'una avaluació normalitzada, anual o bianual, no basada en l'opinió subjectiva d'algunes persones, sinó en l'enregistrament sobre suport informàtic de les experiències i les opinions de l'alumnat, del professorat i potser dels pares, comparant els resultats obtinguts en aquell centre abans i després d'una actuació anual, i comparant-los també amb les mitjanes catalanes o, encara millor, amb les d'un grup de control format per altres centres que hagin adoptat programes d'intervenció diferents. En un termini de temps raonable, un centre d'ensenyament que no

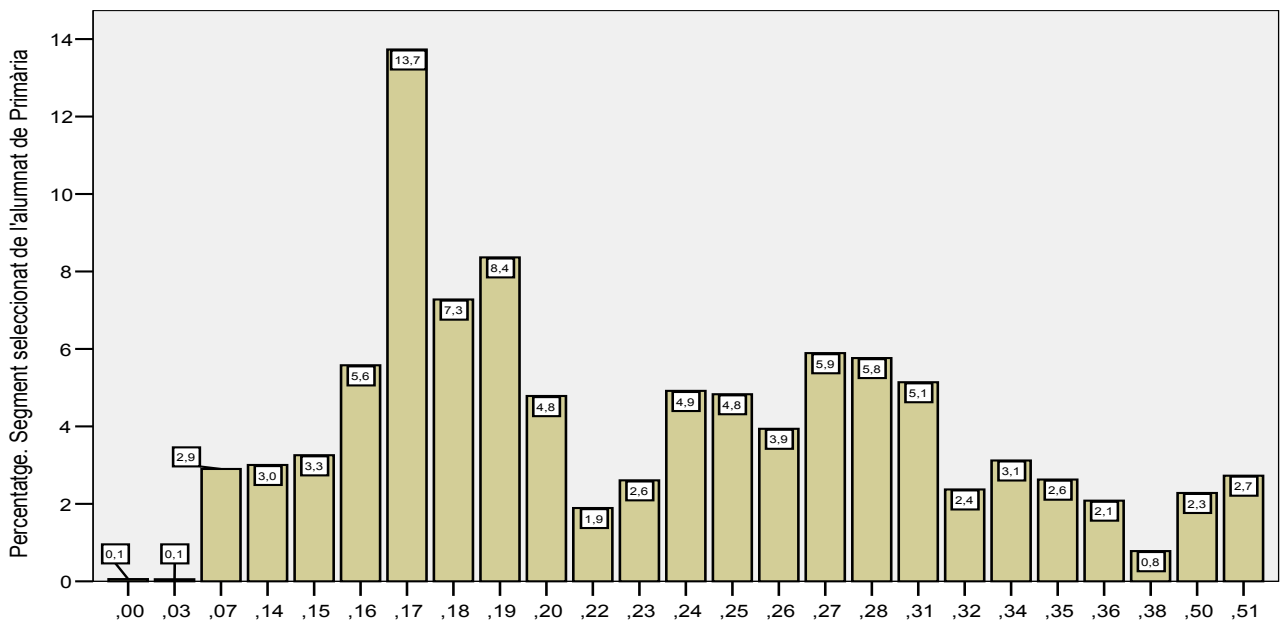

avaluï amb algun instrument *homologable* la qualitat de la convivència podria arribar a constituir una excepció incòmoda que requerís justificació.

En fi, a tall impressionista, podem tancar aquest apartat insistint en la possible presència d'alumnes maltractats en tota mena de grups. Per fer-ho, hem intentat seleccionar unes sub poblacions que podem suposar relativament alliberades de problemàtiques especials.

Gràfic 45. Distribució mitjana d'alumnes maltractats per grups classe

Grups de primària, d'ensenyament privat amb escassa presència d'alumnes becats o immigrants
 Víctimes de fets intencionats, valorats de 7 a 10 punts
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària.

Mitjana de nois o noies maltractats per grup (accions negatives intencionades valorades de 7 a 10)

Notes

---

¹⁷ Entre els supòsits no inclosos es poden citar breument les accions d'inspiració racista i l'assetjament sexual. Les accions d'inspiració racista van resultar estadísticament infreqüents en la fase pilot de l'enquesta, fins i tot, en centres d'ensenyament amb proporcions particularment elevades d'immigrants extracomunitaris i, per tant, l'ECESC ha optat per tractar aquesta problemàtica a partir de l'opinió dels alumnes i només a l'educació secundària (preguntes 18-20 del qüestionari de secundària, vegeu apartat d'opinió). Pel que fa a les agressions sexuals, es van identificar diversos subtipus de característiques molt diferents que desaconsellaven una pregunta genèrica i, sobretot, es va trobar una distribució per edats diferent de la d'altres accions negatives. En conseqüència, ha semblat preferible dedicar un apartat diferenciats a les agressions sexuals, com a supòsit de victimització, i només a l'educació secundària, per esbrinar, a partir d'aquí, si podria ser també considerada un supòsit d'acció negativa continuada entre els alumnes de les diferents edats (preguntes 69 – 81 del qüestionari de secundària, vegeu apartat d'agressions sexuals).

¹⁸ La proposta de prestar una atenció especial a la prevalença de les accions negatives experimentades *una vegada a la setmana o més* té el seu origen en els primers treballs de Dan Olweus, que es van basar en tres operacions estadístiques realitzades el curs 1983-1984: una gran enquesta a l'alumnat a Noruega, una enquesta menor a Suècia i un estudi en profunditat, que incloïa pares i mestres a la ciutat de Bergen, amb nominacions personalitzades. Aquests estudis són considerats generalment el fonament de la investigació actual sobre el *bullying*, i han rebut una difusió considerable a partir dels treballs de divulgació del mateix Olweus (1986). *Mobbing – vad vi vet och vad vi kan göra*. Stockhol: Liber förlag, sobretot a partir de les adaptacions a l'anglès d'aquest treball, com ara *Bullying at School*, que ha estat reiteradament editada des de 1993 a Oxford per Blackwell. De fet en aquells primers treballs, Olweus dubtava entre establir el lliandar en *now and then* o en *about once a week* d'acord amb la traducció anglesa de les categories, tot i que la pràctica internacional sembla que ha optat per establir el lliandar en una vegada a la setmana o més. No cal insistir que seria convenient dur a terme aquest tipus d'estudis a Catalunya, comparant el resultat de les enquestes amb les nominacions de l'alumnat i el professorat. Fins que no es realitzi aquesta recerca bàsica haurem d'acceptar el caràcter preliminar dels càlculs que es puguin dur a terme a Catalunya.

¹⁹ L'estudi dels maltractaments entre els nens i les nenes que no han arribat encara al cicle mitjà d'educació primària cau fora de l'àmbit de l'ECESC; no obstant això, algunes de les dades obtingudes donen suport a les iniciatives orientades a estudiar els problemes de convivència des del principi mateix de l'educació primària i, fins i tot, al parvulari. Òbviament, aquestes problemàtiques requereixen instruments d'estudi específics. Vegeu Ladd, G.W., Kochenderfer, B. J., Coleman, C.C. (1996). "Friendship Quality as a Predictor of Young Children's Early School Adjustment". *Child Development*, 67: p. 1103 – 1118., i també Crick, N., Casas, J., Mosher, M. (1997). "Relational and Overt Aggressions in Preschool". *Developmental Psychology*. 33 (4): p. 579-588. Una metaanàlisi disponible a Internet és la ja citada de Hawker, D.S. (2000: 441-455).

²⁰ La correlació de Pearson mesura el grau de relació lineal entre dues variables quantitatives contínues i pot adoptar valors entre 0 i 1 si la relació és positiva (*directa*) o entre 0 i -1 si és negativa (*inversa*). El valor 0 indica la inexistència de relació lineal entre les variables i el coeficient 1 indicaria una relació lineal perfecta.

²¹ Entre els primers autors que van detectar la tendència decreixent de la prevalença amb l'edat en l'àmbit del *bullying* hem de citar novament Dan Olweus, que ja va informar d'aquest fet l'any 1986 a les publicacions citades anteriorment. Uns anys més tard, en un dels primers estudis realitzats a Anglaterra, es van replicar independentment els resultats d'Olweus: Whitney, I., Smith, P.K. (1993). "A survey of the nature and extent of bully/victim problems in junior/middle and secondary schools". *Educational Research*. Vol. 35: p. 3-25. I posteriorment, multitud de recerques han observat el mateix fenomen. Per obtenir una panoràmica general en aquest i altres àmbits relacionats amb els maltractaments a l'escola es pot consultar la recopilació d'estudis també citada anteriorment: Smith, P.K., Morita, Y., i col·laboradors (1999).

²² Vegeu annexos. Qüestionari d'educació primària, pregunta 15 i Qüestionari d'educació secundària, pregunta 32.

²³ Al nostre entorn no es destaquen prou les conseqüències dels maltractaments més enllà de l'edat escolar, tot i que hom considera evident que les víctimes de maltractaments manifesten tendències depressives a nivells significativament superiors a la resta. Vegeu, l'obra citada de Hawker, D. i Boulton, M. (2000: 441-455). Una bona

---

introducció al tema es pot trobar a la pàgina de l'OCDE a Internet: Christina Salmivalli, *Consequences of School Bullying and Violence*: <http://www.oecd.org/dataoecd/28/5/33866612.ppt>. Com indica la mateixa Salmivalli, els efectes sobre els agressors més enllà de l'edat escolar encara més estudiats però, en hipòtesi, no hem de suposar que desapareguin sense deixar seqüeles en els comportaments problemàtics fora de l'escola o en les dificultats d'adaptació social posteriors. En tot cas, els estudis de l'ECESC ha trobat correlacions entre els comportaments problemàtics dintre i fora de l'escola.

²⁴ Pràcticament des de les primeres recerques de Dan Olweus s'ha donat per suposat que els nois estaven més exposats a les accions negatives que les noies. Podem trobar aquesta idea a les primeres obres de divulgació que citàvem anteriorment, com ara Olweus (1986), i a les adaptacions a l'anglès d'aquest treball (Olweus, 1993: 18). Però la mateixa idea reapareix en diversos estudis nacionals d'una recopilació força més recent que també hem citat: Smith, P.K., Morita, Y., i col·laboradors (1999: 38). En algun estudi s'assenyala que les diferències podrien ser modestes, com ara Hernández de Frutos, T., Casares García, E. (2002). *Aportaciones teórico-prácticas para el conocimiento de actitudes violentas en el ámbito escolar*. Pamplona: Instituto Navarro de la Mujer.

²⁵ La correlació entre la grandària dels centres d'ensenyament i les dificultats de relació entre l'alumnat ha estat una hipòtesi recurrent en el debat públic i en els estudis sobre la convivència als centres. Dan Olweus va arribar a qualificar-la com un dels mites existents en aquest àmbit. El suport empíric d'aquesta hipòtesi és feble o inexistent a Catalunya i arreu. Vegeu Olweus, Dan (1999) a Smith, P.K, Morita, Y., i col·laboradors (1999: 36).

²⁶ Les relacions existents entre les variables socioeconòmiques i territorials i la violència escolar és d'una complexitat que no pot ser esgotada en aquest informe, i no obstant això, ens importa destacar l'existència d'una tradició de recerca que, amb enfocaments diversos, considera que la gestió del centre, fins i tot la gestió del grup classe és rellevant en el nivell de conflictivitat final. Vegeu a Gottfredson, G. D., Gottfredson, D. C. (1985). *Victimization in schools*, New York: Plenum o Roland. E. (2000). "Bullying in school: three national innovations in Norwegian schools in 15 years". *Aggressive Behavior*. Vol. 26, o Debarbieux, E (1999). *La violence en milieu scolaire 2. Le desordre de choses*. Paris: ESF.

T'has ficat amb ells per molestar-los?

Les accions negatives reconegudes pels mateixos victimitzadors

Punts destacats

Les accions negatives reconegudes pels mateixos victimitzadors

El nombre d'agressors disminueix a mesura que augmenta la gravetat formal dels fets

Com en el cas de les víctimes, el nombre d'agressors disminueix a mesura que augmenta la gravetat formal dels fets, tot i que les agressions físiques es mantenen a un nivell relativament elevat en relació amb el que hom considera acceptable entre els majors d'edat. En tot cas, s'enregistra una disminució pronunciada del nombre de fets quan es passa de les accions verbals a les relacionals i novament quan s'entra en l'àmbit dels fets contra la propietat o les coaccions.

Les burles i els insults es comencen a percebre com actes contraris a la convivència

En l'àmbit de les burles i els insults, s'ha experimentat un canvi notable en relació amb el curs 2000-2001: s'enregistra un descens de gairebé 20 punts percentuals, i no sembla degut únicament a una millora de la situació, sinó també a un canvi d'actitud d'un segment de l'alumnat que, probablement, ja no considera apropiat reconèixer certs actes contraris a la convivència que han estat trivialitzats fins fa ben poc.

Un terç de l'alumnat s'ha burlat alguna vegada de companys i companyes o els ha insultat

No arriben al 18% els que reconeixen haver actuat amb voluntat d'excloure socialment o agredir físicament; els que reconeixen haver robat o trencat coses dels seus companys o companyes superen lleugerament el 4%, i els que afirmen haver-los amenaçat per obligar-los a fer coses que no volien fer se situen prop del 3%.

Un 8,2% de l'alumnat reconeix accions negatives continuades

Una mateixa persona pot dur a terme diferents accions negatives, la qual cosa obliga a realitzar un càlcul complementari dels victimitzadors amb independència del tipus de fet, és a dir, tenint únicament en compte si han reconegut o no alguna acció negativa i amb quina freqüència (màxima) afirmen haver-la dut a terme. Partint dels cinc fets estudiats, un 8,2% de l'alumnat reconeix accions negatives contra els seus companys i companyes una vegada a la setmana o més. En aquest segment es concentren alguns dels problemes més importants.

Hi ha un subgrup autor d'una part desproporcionada dels fets enregistrats

Entre els nois i les noies que reconeixen dur a terme accions negatives continuades (un 8,2% de l'alumnat) hi ha un subgrup particularment conflictiu, de l'1,2%, que concentra els comportaments més preocupants. No és agosarat suposar que aquests nois i noies estan implicats en accions negatives diàriament i, fins i tot, diverses vegades cada dia. El fet que es tracti d'un grup de dimensions relativament reduïdes no autoritza a considerar-lo insignificant: estem parlant de més de 7.000 nois i noies.

Un 13% *addicional* de l'alumnat contribueix a la degradació de la convivència

L'ECESC formula una pregunta per conèixer les reaccions de l'alumnat davant dels maltractaments que havien presenciat a l'escola. I les respostes obtingudes ens obliguen a concloure que, més enllà dels victimitzadors, les accions negatives compten amb un entorn d'indiferència o, fins i tot, de complicitat que constitueix una problemàtica de base substancial. Fent les deduccions corresponents, i referint-nos a tot l'alumnat, resulta que un 2,2% *també s'hi fica*, un 4,4% pensa que *s'ho mereixen* i un 6,4% és *indiferent*. Amb altres paraules, un 13% *addicional* de l'alumnat contribueix de diverses maneres i amb distinta intensitat a la degradació de la convivència.

El percentatge de victimitzadors es manté relativament estable amb l'edat

A diferència de la marcada disminució de la victimització amb l'edat, en el cas dels victimitzadors els percentatges es mantenen relativament estables en els diferents grups d'edat, amb un recorregut de 2,6 punts, entre un mínim de 5,8% cap als 12 anys i un màxim de 9,6% als 18 anys d'edat. I resulta significatiu que els mínims corresponguin als canvis de nivell educatiu, és a dir, als moments en els quals els agressors canvien de centre d'ensenyament o són *els petits* d'un nou nivell.

Dues terceres parts dels victimitzadors habituals són nois

Per contra, la diferència per gènere és aquí molt més marcada que en el cas de la victimització i es reflecteix a tots els grups d'edat: dues terceres parts dels victimitzadors habituals són nois (66,9%). En resum podríem dir que els nois predominen entre les víctimes, però encara predominen més entre els victimitzadors.

L'exclusió relacional té un pes específic notable entre les estratègies agressives de les noies

Si tenim en compte la totalitat de les accions d'exclusió relacional que es poden dur a terme, (des d'una o dues vegades durant el trimestre fins a varies vegades a la setmana) el nombre global de noies que reconeixen haver dut a terme accions d'exclusió resulta similar al dels nois. Fins i tot s'insinuen dues èpoques més inclinades a l'exclusió grupal, a finals de la primària i de la secundària obligatòria.

La impunitat dels que reconeixen agressions intencionades és propera al 50%

El qüestionari també ens indica fins a quin punt els alumnes que reconeixen dur a terme agressions intencionades (*per molestar*) i que consideren que ho han aconseguit, és a dir, que valoren les accions negatives que han dut a terme de 5 a 10 punts (que han aconseguit que les seves accions dolguin i facin ràbia a les víctimes), han estat renyats o castigats pel professorat per tractar malament altres alumnes: en xifres rodones la impunitat sembla propera al 50%.

Les agressions intencionades reconegudes disminueixen enèrgicament de primària a secundària

Pràcticament es divideixen per quatre, i contradiuen la disminució del nombre d'accions freqüents enregistrades anteriorment que no arriba al 15%. La diferència és excessiva, fins i tot tenint en compte l'augment de les accions que s'han dut a terme en broma. En hipòtesi, aquests resultats assenyalen un increment de l'ocultació, sobretot entre els 13 i el 15 anys, en què la no resposta a la pregunta és superior al 7%.

El 3,8% dels autors d'accions per molestar consideren aquests fets importants per a les víctimes

El 3,8% de l'alumnat reconeix que ha dut a terme actuacions amb la intenció de molestar a altres companys o companyes d'escola, i que els efectes conjunts d'aquestes accions han tingut una importància per a la víctima que els victimitzadors consideren que es pot valorar entre 7 i 10 punts. I un 1,2% d'aquests nois i noies conformarien el nucli que reconeix dur-les a terme *sovint*, una xifra idèntica i una subpoblació similar a la que ja havíem identificat anteriorment entre les més conflictives.

Cap als 8 anys, un de cada quatre alumnes reconeix accions per a molestar; cap als 18, ho reconeix un 4%

Les dades obtingudes semblen la resultant, com a mínim, de dos processos interrelacionats però distints: d'una banda, un procés de socialització que impulsa el volum d'accions negatives a la baixa al llarg de tot el procés d'escolarització i, d'una altra banda, la subsistència, cada cop més reduïda i finalment marginal, d'un segment que persisteix en les accions contràries a la convivència quan hi ha víctimes disponibles a les que es pot agredir amb una certa impunitat.

Les diferències pel lloc d'origen són menys marcades entre victimitzadors que entre víctimes

Utilitzant el mateix indicador de prevalença que s'ha fet servir per descriure els nivells de victimització, podem constatar que, globalment, un 8,7% de l'alumnat d'origen estranger reconeix dur a terme accions negatives un cop a la setmana o més, mentre que la xifra equivalent per a l'alumnat nascut a Catalunya és del 8,0%. Estem parlant, doncs, d'una diferència de 0,7 punts entre victimitzadors (de 4,6 punts entre victimitzats).

Les diferències pel lloc d'origen són especialment marcades a l'educació primària

L'alumnat d'origen estranger reconeix més accions contràries a la convivència a l'educació primària. I aquí, com en el cas de la victimització, la diferència sembla relacionada, si més no en part, amb les dificultats per adquirir un *nivell funcional* d'habilitat lingüística en algun dels dos idiomes oficials a Catalunya: el subgrup d'alumnes nascuts a Amèrica Llatina suggereix que la fluïdesa en algun dels idiomes oficials elimina el diferencial.

L'alumnat de l'escola pública reconeix més accions negatives durant l'educació primària

A l'educació primària, el percentatge de l'alumnat que reconeix accions negatives habituals contra la resta de nois i noies és més elevat a l'ensenyament públic (9,5%) que al privat (7,7%). La diferència no és dramàtica però sí notable, i crida l'atenció que desaparegui completament a l'educació secundària (7,8% tant a la pública com a la privada). S'insinua una possible correlació amb l'origen social de l'alumnat: les dificultats d'adaptació a les actituds i els valors escolars poden comportar alguna dificultat inicial superior entre els nois i noies amb un origen socioeconòmic més feble.

T'has ficat amb ells per molestar-los?

Les accions negatives reconegudes pels mateixos victimitzadors

La totalitat de les accions negatives reconegudes

L'ECESC també s'interessava per les accions contràries a la convivència que els mateixos entrevistats havien dut a terme. Després de preguntar pels fets que havien experimentat passivament, com a víctimes, es preguntava pels fets que havien protagonitzat activament, com a autors o victimitzadors. I la primera pregunta *autoinculpatòria* es referia de manera directa a les accions negatives que havien dut a terme contra els seus companys o companyes d'escola. Vegem els resultats obtinguts:

Taula 43. Alumnes que reconeixen haver victimitzat altres nois o noies

Distribució per tipus d'acció negativa i freqüència.

ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

Accions negatives	Percentatges horitzontals respecte a tot l'alumnat					
	Mai	1 o 2 vegades	3 o 4 vegades	1 cop a la setmana	2 o més cops a la setmana	ns/nc
Accions verbals directes						
<i>Te n'has burlat o els has insultat?</i>	60,2	29,8	3,9	1,8	3,6	0,7
Accions relacionals						
<i>Els has deixat de banda, els has ignorat completament?</i>	76,6	17,8	1,6	0,8	2,3	0,9
Accions contra els béns						
<i>Has robat o fet malbé coses seves?</i>	94,3	3,4	0,6	0,3 (n = 28)	0,6	0,8
Accions contra les persones						
<i>Els has donat cops, empentes o puntades de peu ?</i>	76,9	17,0	2,3	1,0	2,1	0,8
Coaccions, amenaces						
<i>Els has amenaçat per obligar-los a fer coses que no volien fer?</i>	95,3	2,6	0,5	0,2 (n = 21)	0,6	0,7

Com en el cas de les víctimes, el nombre d'agressors disminueix a mesura que augmenta la gravetat formal dels fets, tot i que les agressions físiques es mantenen a un nivell relativament elevat en relació amb el que hom considera acceptable entre els majors d'edat. En tot cas, s'enregistra una disminució pronunciada del nombre de fets quan es passa de les accions verbals a les relacionals i novament quan s'entra en l'àmbit dels fets contra la propietat o les coaccions.

Més endavant insistirem en l'evolució de la convivència a les escoles durant els últims anys, però ara ja cal assenyalar un canvi notori: l'alumnat que es declara objecte d'alguna burla o d'algun insult ha disminuït gairebé 20 punts percentuals des del curs 2000-2001, i aquesta

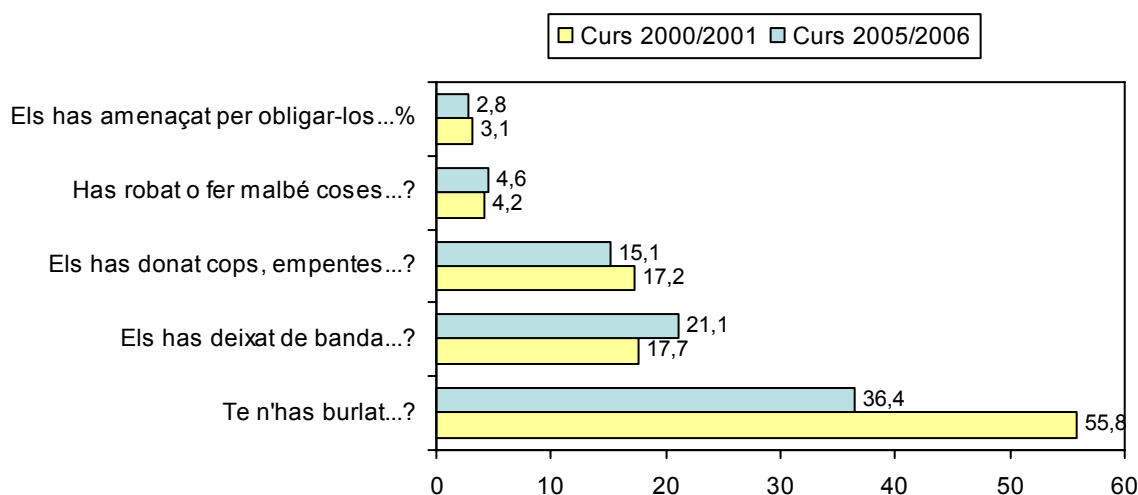
disminució no sembla deguda únicament a una millora de la convivència, sinó també al canvi d'actitud d'un segment de l'alumnat que, probablement, ja no considera apropiat reconèixer certes accions negatives que han estat trivialitzades fins fa ben poc. No podem determinar quina part d'aquesta diferència és atribuïble a l'ocultació, però sí que podem afegir que reconèixer el caràcter agressiu d'un comportament és sovint el primer pas per corregir-lo.

Gràfic 46. Alumnat que es reconeix autor d'accions negatives, comparativa

Autors d'alguna acció negativa al llarg de tot el trimestre. Percentatge sobre el total

Pregunta: ...tu t'has ficat amb altres nois o noies per molestar-los?

ECESC, comparació entre el curs 2000-2001 i el curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació secundària

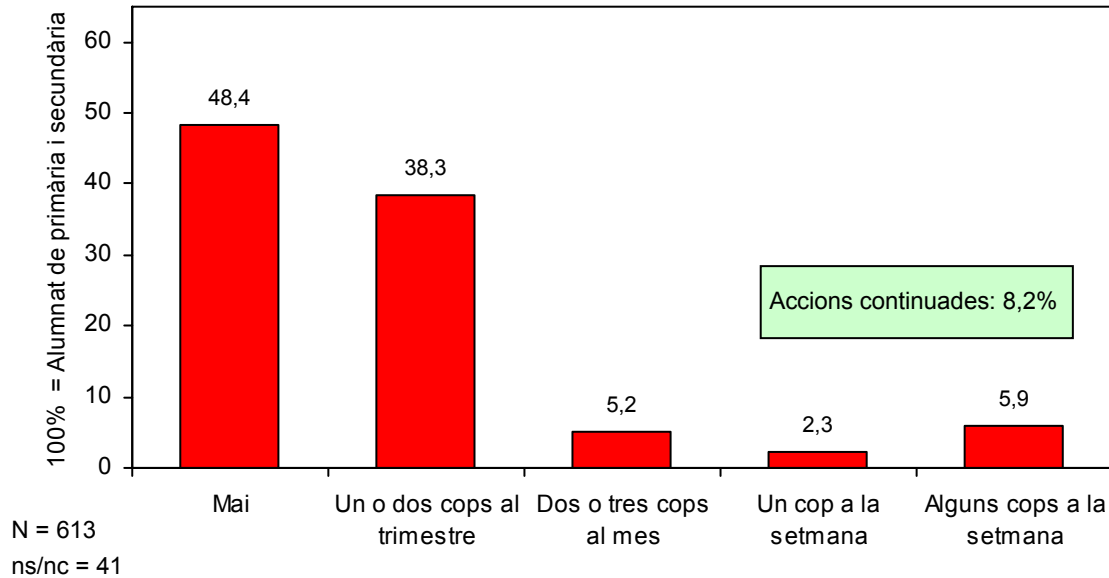
En tot cas, i en xifres rodones, una tercera part de l'alumnat s'ha burlat alguna vegada dels seus companys i companyes o els ha insultat durant el curs 2005-2006, i eren bastants més de la meitat durant el curs 2000-2001. Pel que fa a la resta, els que reconeixen haver actuat amb voluntat d'excloure algú o agredir-lo físicament no arriben al 18%, i la disminució continua de manera enèrgica: els que reconeixen haver robat o trencat coses dels seus companys o companyes superen lleugerament el 4%, i els que afirmen haver-los amenaçat per obligar-los a fer coses que no volien fer se situen prop del 3%.

Entre els que reconeixen victimitzar altres alumnes *una o dues vegades* durant el trimestre i els que afirmen fer-ho *tres o quatre vegades*, el descens és dràstic: pot ser d'onze a cinc vegades inferior en funció de la modalitat considerada. El segment més reduït se situa novament entre els que reconeixen dur a terme accions negatives *una vegada a la setmana* s'incrementa posteriorment a l'última categoria i conforma el subgrup que afirma ficar-se amb la resta de l'alumnat *algunes vegades a la setmana*. Com en el cas de les víctimes, aquí també hem convingut a prestar una atenció especial al subgrup de l'alumnat que du a terme accions negatives un cop a la setmana o més, ja que considerem que es troben en una zona de risc en què els comportaments contraris a la convivència són habituals, gairebé formen part de la vida quotidiana, resulten pràcticament *continus*. En l'àmbit de les agressions verbals, el 5,4% de l'alumnat reconeix aquest tipus d'accions una vegada a la setmana o més, i, en matèria d'exclusió social o d'agressions físiques, aquesta xifra arriba al 3,1% de l'alumnat.

Pel que fa a la resta, una mateixa persona pot dur a terme diferents accions negatives, la qual cosa obliga a realitzar un càlcul complementari dels victimitzadors amb independència del tipus de fet que hagin reconegut, és a dir, només tenint en compte si han reconegut o no alguna acció negativa i amb quina freqüència (màxima) afirmen haver-la dut a terme.

Gràfic 47. Alumnat distribuït per l'acció negativa reconeguda més freqüent

Pregunta: *...tu t'has ficat amb altres nois o noies per molestar-los?*
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

Amb altres paraules, a partir dels cinc fets estudiats, un 8,2% de l'alumnat reconeix dur a terme accions negatives contra els seus companys i companyes, com a mínim, una vegada a la setmana o més, és a dir, amb una freqüència que justifica que parlem d'accions negatives continuades o habituals, i és evident que aquí es concentren alguns dels casos que requereixen atenció preferent.

Les agressions realitzades un cop a la setmana o més

L'anàlisi de les accions negatives reconegudes i la valoració de la seva importància feta pels mateixos victimitzadors presenta òbviament dificultats de fiabilitat que aconsellen fonamentar l'anàlisi en els fets coneguts i utilitzar les valoracions subjectives dels autors de manera suplementària i sempre amb cautela. I començarem constatant que una mateixa persona pot dur a terme diferents accions negatives al llarg del període de referència, per exemple, al llarg d'una setmana, la qual cosa permet pensar en l'existència d'un segment reduït de *multiagressors* que poden ser responsables d'una part desproporcionada dels fets enregistrats.

En conseqüència, hem segmentat els nois i les noies que admeten haver realitzat accions negatives habitualment (mínim un cop a la setmana) pel nombre de modalitats de victimització que han reconegut (mínim una i màxim cinc tipus simultàniament) i hem estratificat el gràfic anterior en funció de la freqüència reconeguda dels diferents tipus d'agressions. Vegem-ho:

Taula 44. Alumnes que reconeixen ser autors d'accions negatives habituals

Pel nombre d'accions negatives habituals reconegudes (un cop a la setmana i més)

Catalunya, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

Nombre de modalitats d'acció negativa habitual	Percentatges desagregats	Percentatges agregats
No informa de cap acció negativa habitual	91,4	91,4
Un tipus d'acció negativa a la setmana o més	4,9	8,2
Dos tipus d'acció negativa a la setmana o més	2,1	
Tres tipus d'acció negativa a la setmana o més	0,8	
Quatre tipus d'acció negativa a la setmana o més	0,2	
Cinc tipus d'acció negativa a la setmana o més	0,2	
NC en tots els supòsits	0,4	0,4
TOTAL	100,0	100,0

El nombre total de nois i de noies que reconeixen dur a terme accions negatives continuades és òbviament el mateix que s'ha calculat anteriorment, és a dir, un 8,2% de l'alumnat. Però aquí s'ha diferenciat un subgrup particularment conflictiu, de l'1,2%, que concentra els comportaments més preocupants (de 3 a 5 cops a la setmana o més). No és agosarat suposar que aquests nois i noies estan implicats en accions negatives diàriament i, fins i tot, diverses vegades cada dia. I constatar que es tracta d'un grup de dimensions relativament reduïdes, cosa que no autoritza a considerar-lo insignificant: estem parlant de més de 7.000 nois i noies.

Els comportaments contraris a la convivència reconeguts per aquests nois i noies són notables: el 94,2% admet que es burla dels seus companys o els insulta habitualment; el 92,6%, que els dóna cops, empentes, puntades de peu; el 76,9%, que els deixa de banda o els ignora; el 41,0%, que els roba o fa malbé coses seves, i el 50,4%, que els obliga a fer coses que no volien fer.

En definitiva, es tracta d'un grup que requereix atenció per les conseqüències directes de les seves accions i pel risc que comporta de generar models de referència erronis en un entorn on

aquestes actuacions no són sempre observades amb el rebuig que mereixen. D'entrada, cal recordar que aquest nucli particularment conflictiu forma part d'un col·lectiu més ampli on s'inclou el 8,2% de l'alumnat que reconeix alguna acció negativa *una vegada a la setmana o més*, però que gaudeix d'un suport indirecte encara superior.

De fet, un dels problemes crítics de les accions negatives a l'escola no es troba en l'existència d'un grup relativament reduït de multiagressors (un 1,2% de l'alumnat), inclòs en un segment més ampli que reconeix accions negatives habituals (un 8,2% del total), sinó en l'existència d'un entorn d'indiferència o, fins i tot, de complicitat més ampli.

En aquest punt s'ha de reproduir la pregunta destinada a conèixer les reaccions de l'alumnat davant dels maltractaments que havien presenciats a l'escola. Qualsevol estratègia de prevenció o de correcció de les infraccions contra la convivència ha de tenir en compte els testimonis, ja que constitueixen el millor recurs de prevenció o de correcció. Però si en aquest entorn immediat les actituds de complicitat amb els agressors o d'indiferència per les víctimes guanyen terreny, poden dificultar el tractament del problema de forma greu, fins i tot, irreversible.

Taula 45. Actituds davant de les accions negatives presenciades

Formulació literal de la pregunta:

Quan veus que MALTRACTEN algun noi o noia de l'escola, tu què fas GENERALMENT

Per exemple, quan veus que es burlen, que deixen de banda, que roben, que peguen o que amenacen SOVINT algú?

ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

Respostes previstes	Percentatge
Mai he vist que maltractessin cap noi o noia de l'escola	18,2
Jo hi participo: quan altres es fiquen amb algú, jo també m'hi fico	3,7
No hi participo, però penso que hi ha nois o noies que mereixen que es fiquin amb ells	5,2
Només miro sense fer res, m'és igual el que passa	7,4
Només miro, sense fer res, però voldria ajudar el noi o la noia que tracten malament	27,0
Intento ajudar com puc el noi o la noia que tracten malament	35,0
Ns/nc	3,6
TOTAL	100

És a dir, un 7,4% de l'alumnat es declara indiferent, mentre que el 5,2% manifesta que *s'ho mereixen* i un 3,7% *també s'hi fica*. En total, semblaria, doncs, que un 16,3% de l'alumnat contempla amb complicitat o amb indiferència els maltractaments contra els seus companys i companyes. Però resulta instructiu desagregar aquestes dades: una part de les respostes corresponen a nois i noies que ja han admès dur a terme habitualment accions contra la convivència, de manera que el seu posicionament en aquest punt no resulta sorprenent. Crida més l'atenció la complicitat o la indiferència manifestada pels que semblaven no estar implicats en la dinàmica de les accions negatives. Si fem les deduccions corresponents i ens referim a tot l'alumnat, resulta que un 2,2% *també s'hi fica*, un 4,4% pensa que *s'ho mereixen* i un 6,4% és *indiferent*. Amb altres paraules, un 13% *addicional* de l'alumnat contribueix de diverses maneres i amb distinta intensitat a la degradació de la convivència²⁷.

Pel que fa a la resta, la distribució dels victimitzadors per nivells educatius ens permet detectar d'immediat d'altres característiques rellevants. Recordem que la disminució de la victimització amb l'edat era molt marcada, constituïa una de les característiques principals del fenomen dels maltractaments. Per contra, en el cas dels victimitzadors la disminució amb l'edat no és tan intensa. I podem començar a comprovar-ho diferenciant entre les dades corresponents a l'educació primària i a la secundària.

Taula 46. Alumnat que es reconeix autor d'accions negatives

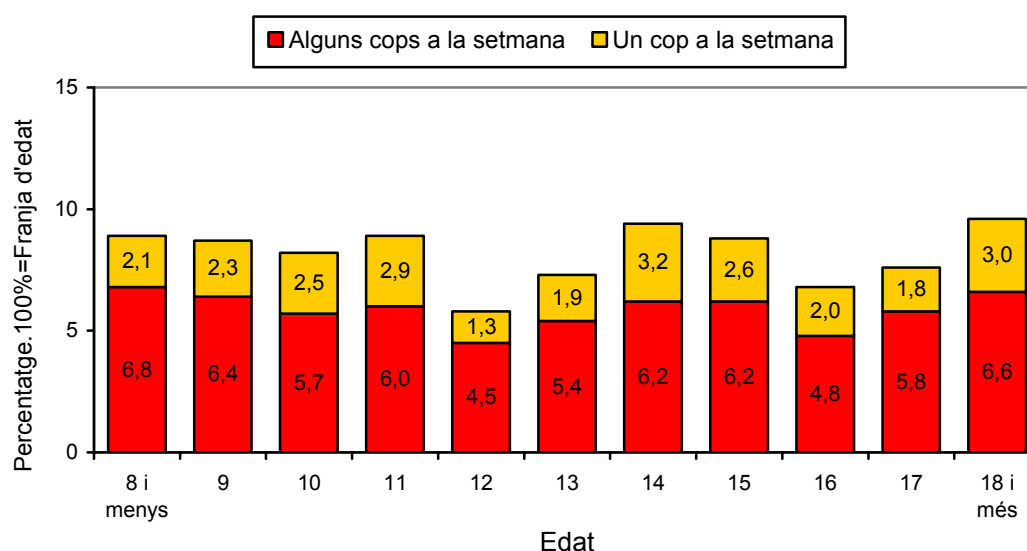
Distribució de les cinc accions negatives estudiades per freqüència i nivell educatiu
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

Nivell educatiu	Percentatges horitzontals respecte del nivell educatiu de l'alumnat					
	Mai	1 o 2 vegades	3 o 4 vegades	1 cop a la setmana	2 o més cops a la setmana	ns/hc
Educació primària	41,1	44,1	5,6	2,4	6,4	0,4
Educació secundària	52,7	34,2	4,9	2,2	5,6	0,4
Total	48,2	38,1	5,1	2,3	5,9	0,4

El nombre de nois i de noies que reconeixen dur a terme accions negatives un cop a la setmana o més disminueix del 8,8% a l'educació primària al 7,8% a la secundària, mentre que en el cas de les víctimes es reduïa aproximadament a una tercera part (del 33,7% al 10,3%). Addicionalment, la distribució d'aquesta disminució per edats adopta una forma diferent a la que caracteritzava a les víctimes, i la diferència és significativa. Vegem-ho:

Gràfic 48. Alumnat que es reconeix autor d'accions negatives per edat

Distribució per edats
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre

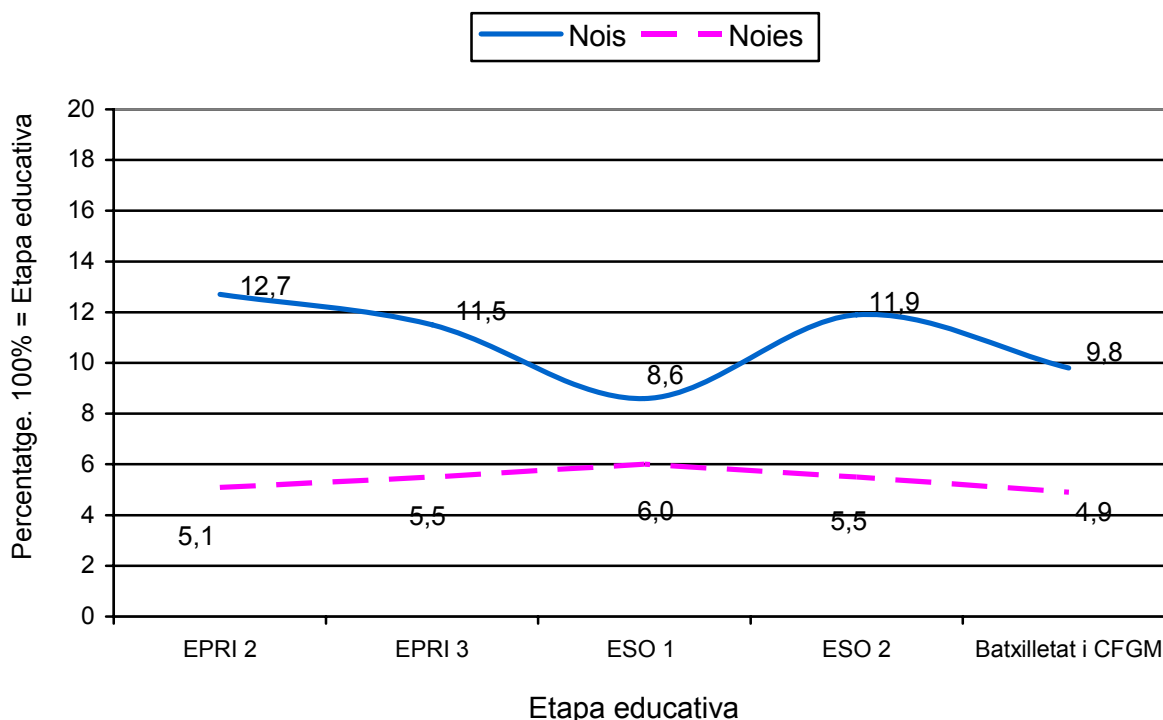
L'alumnat que reconeix accions negatives un cop a la setmana o més constitueix, doncs, un percentatge relativament estable dels diferents grups d'edat, amb un recorregut de 2,6 punts, entre un mínim de 5,8% cap als 12 anys i un màxim de 9,6% als 18 anys d'edat. I resulta

significatiu que els mínims corresponguin als canvis de nivell educatiu, és a dir, als moments en els quals els agressors canvien de centre d'ensenyament o són *els petits* d'un nou nivell. La situació resulta especialment marcada als 12 anys, quan comença l'ESO, però també cap als 16 anys amb el inici de la secundària postobligatòria.

Adicionalment, la diferència per gènere aquí és molt més nítida que en el cas de la victimització i es reflecteix a tots els grups d'edat: dues terceres parts dels victimitzadors habituals són nois (66,9%) i la predominança del nois es manté si s'inclou, més enllà de l'habitualitat, tot l'alumnat que reconeix com a mínim una acció negativa al llarg del trimestre (en aquest cas, el 57,4% serien nois). En resum, podríem dir que els nois predominen entre les víctimes, però encara predominen més entre els victimitzadors.

Gràfic 49. Victimitzadors habituals per gènere i etapa educativa

Victimitzadors habituals, un cop a la setmana o més, per gènere i etapa educativa
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre

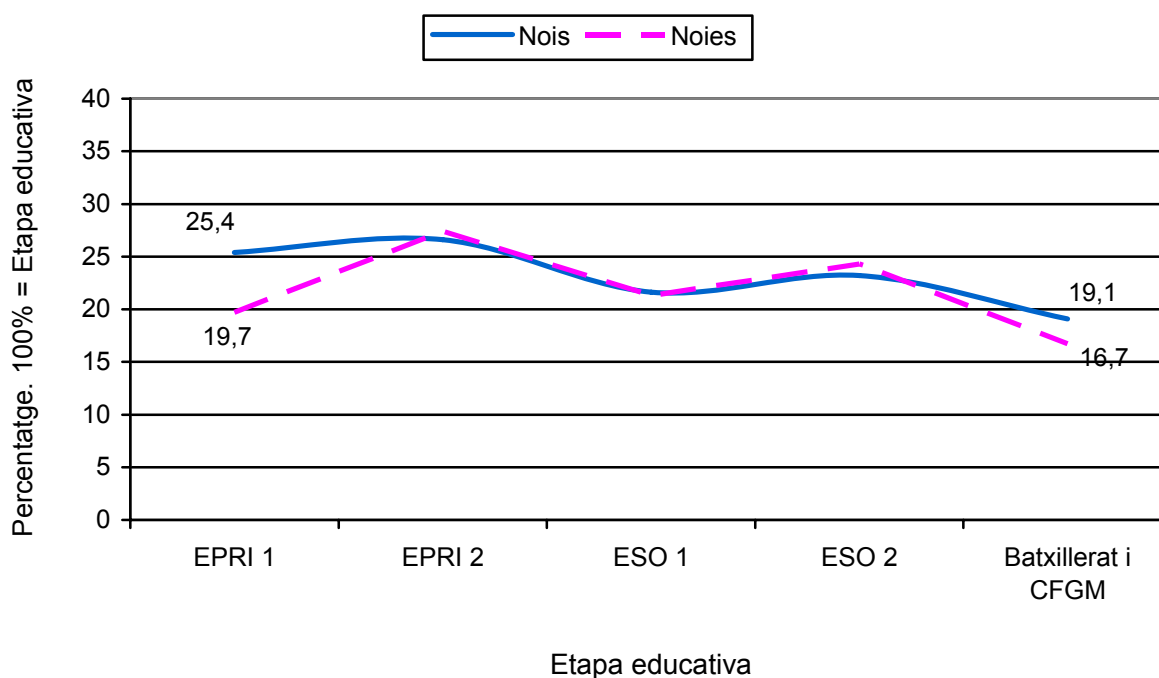

Com en el cas de la victimització, aquest esquema general és vàlid per a les accions negatives verbals així com per als fets contra els béns, les agressions físiques i les coaccions o intimidacions, però s'ha d'aplicar de manera més matisada a l'exclusió grupal (*...t'han deixat de banda, t'han ignorat completament?*). En aquest supòsit, les accions negatives reconegudes, a la categoria *un cop a la setmana o més* són també més freqüents entre els nois (nois: 3,5 %; noies: 2,6%) però la diferència no és tan marcada.

L'exclusió relacional té un pes específic notable entre les estratègies defensives o agressives de les noies que, significativament, també estan representades de manera més que proporcional

entre les víctimes d'aquests tipus de fets. I si tenim en compte la totalitat de les accions d'exclusió relacional que enregistra l'ECESC (des d'una o dues vegades durant el trimestre fins a varies vegades a la setmana), el nombre global de noies que reconeixen haver dut a terme accions d'exclusió resulta similar al dels nois, exceptuant els més joves i els més grans de la nostra població. És a dir, el nombre és similar i la distribució per edats també, excepte entre els més petits i els més grans. Fins i tot s'insinuen dues èpoques més inclinades a l'exclusió grupal, a finals de la primària i de la secundària obligatòria. Vegem-ho.

Gràfic 50. Autors d'exclusió grupal un cop al trimestre o més, per gènere i etapa educativa ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre

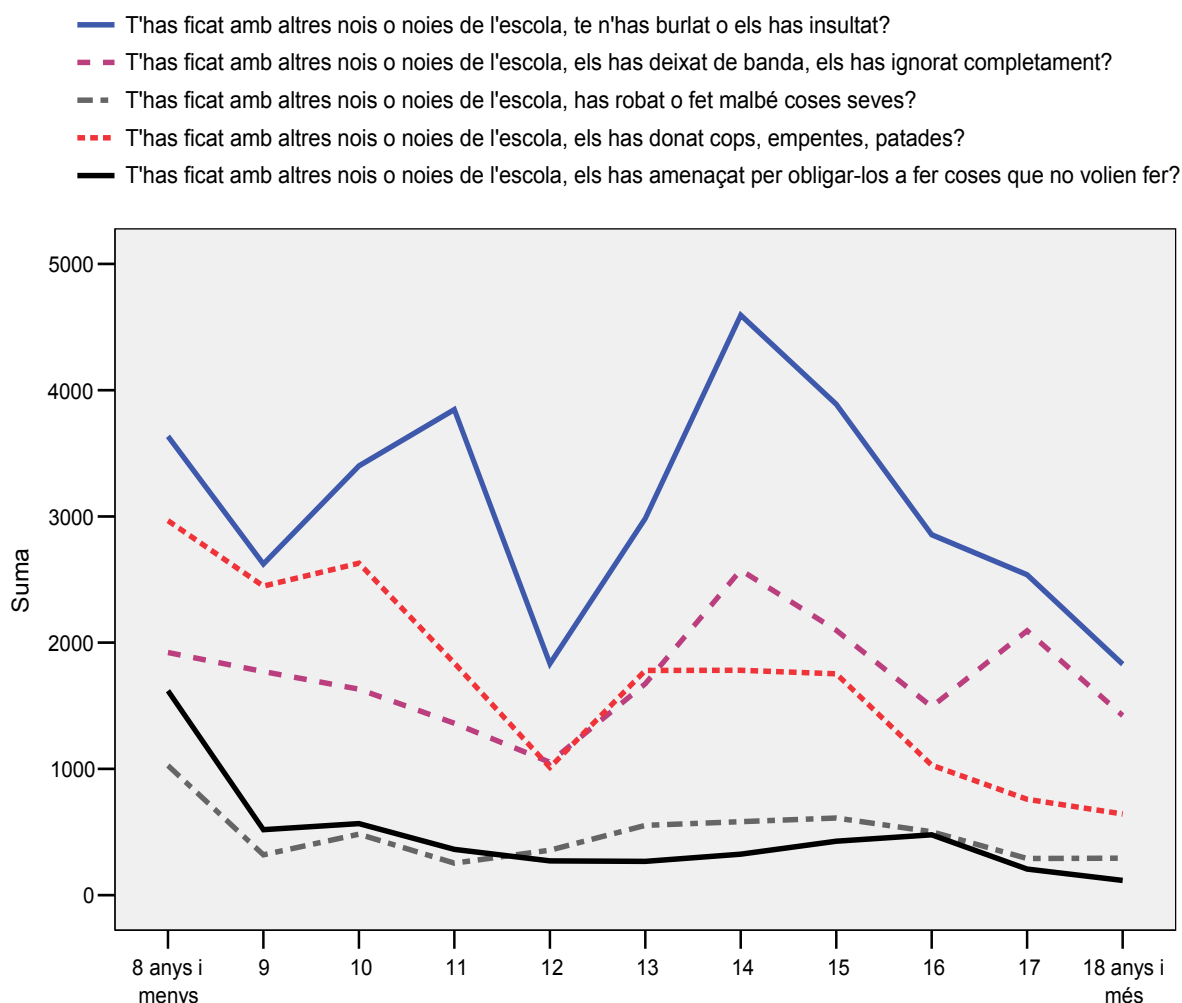

Hem ressaltat anteriorment aquest àmbit de victimització perquè resulta més difícil de detectar i, per tant, més impune, malgrat la importància dels seus efectes sobre l'autoestima de les víctimes. Però potser no hem mencionat prou que possiblement es tracta d'una modalitat emergent de victimització, en una societat en què la inhibició de les formes més explícites de violència no sembla comportar una disminució global de l'agressivitat, i en què l'augment de la diversitat tampoc sembla anar acompanyat d'un reforç de la cohesió.

Sigui com sigui, l'evolució de les víctimes amb l'edat no recorda l'evolució dels victimitzadors. En el cas de les víctimes, es produeix una disminució clara amb l'edat, sobretot perquè els alumnes més grans tenen possibilitats de defensar-se dels petits. L'aturador de la victimització és inequívoc i simple: la víctima s'acaba defensant sola, tot i que l'ajuda externa no sigui necessàriament inútil. Però la mateixa qüestió no resulta òbvia quan es parla dels autors d'accions negatives. Vegem l'evolució amb l'edat dels cinc tipus d'accions negatives que enregistra l'ECESC.

Gràfic 51. Accions negatives reconegudes un cop a la setmana o més
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

Aquí també s'observa una disminució de les accions negatives amb l'edat. Però és evident que resulta força més erràtica i menys concloent, i l'afectació del canvi de nivell educatiu és espectacular, sobretot pel que fa a les burles i a les agressions físiques. La interpretació més versemblant és la menys atractiva: el nombre de victimitzadors no disminueix amb la mateixa contundència que el de les víctimes perquè l'agressor encara troba víctimes disponibles amb certa impunitat, i les troba entre els més joves o entre els més febles, en un ambient on l'estigmatització o el desprestigi associat a l'abús de força no sempre és taxatiu.

En aquest punt, mereix atenció l'alumnat que reconeix dur a terme agressions intencionades (*per molestar*) i que considera que ho ha aconseguit, és a dir, que valora les accions negatives que ha dut a terme de 5 a 10 punts en una escala de 0 (no tenen gens d'importància) a 10 (tenen moltíssima importància). Aquest segment ha aconseguit, doncs, que les seves accions dolguin o que facin ràbia a les víctimes, i el mateix qüestionari ens indica, sempre d'acord amb les respostes dels victimitzadors, fins a quin punt han estat renyats o castigats pel professorat

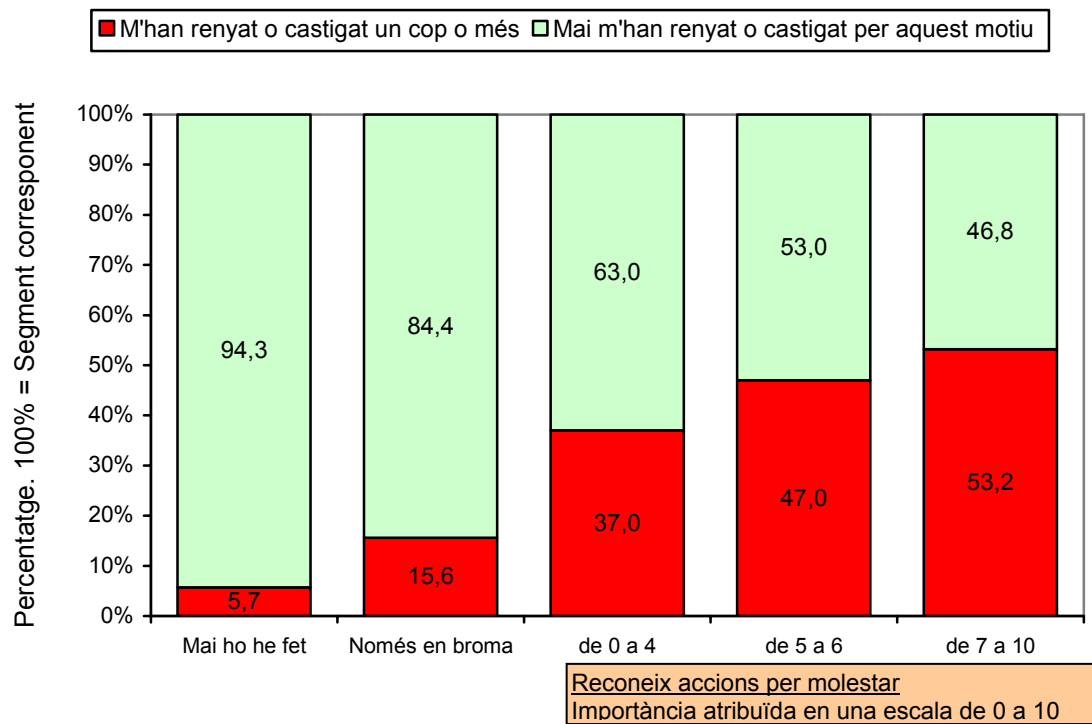
per tractar malament altres alumnes: en xifres rodones la impunitat sembla propera al 50%, sense entrar a discutir sobre l'eficàcia de les mesures de correcció.

Gràfic 52. Accions negatives reconegudes per l'alumnat i intervencions del professorat

Accions negatives intencionades (*per molestar*) i reaccions del professorat segons l'alumnat
 Valoració subjectiva de la importància de l'acció, en una escala de 0 a 10, per part de l'agressor

Pregunta: ...t'han renyat o castigat per tractar malament altres alumnes?

ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Dades globals. Educació primària i secundària

No-resposta acumulada: 7% del total. Tractada com a valor perdut

L'assumpte és prou important per justificar la insistència: les accions negatives subsisteixen perquè hi ha víctimes amb dificultats per defensar-se, de les quals els agressors poden aconseguir avantatges materials o satisfaccions pulsionals, en un entorn de relativa impunitat. Vistes les xifres d'impunitat, més aviat crida l'atenció que el nombre d'agressors no sigui més elevat.

La intenció: en resum, t'has ficat sovint amb altres per molestar-los?

Ja hem vist que, més enllà dels cinc tipus d'accions contràries a la convivència que hem esmentat fins ara, l'ECESC formulava una pregunta genèrica destinada a diferenciar entre les accions negatives que l'agressor considerava que havia dut a terme de *broma* i les que considerava intencionalment destinades a molestar. No cal reiterar els problemes d'ocultació o de trivialització que afecten els resultats quan s'estudien variables d'autoinculpació, però la necessitat de ser cautelosos no anul·la completament d'interès les respostes. La formulació de la pregunta va ser literalment la següent (referint-se a *nens i nenes* a primària):

EN RESUM, durant aquest curs t'has ficat SOVINT amb altres companys o companyes de l'escola per MOLESTAR-LOS?

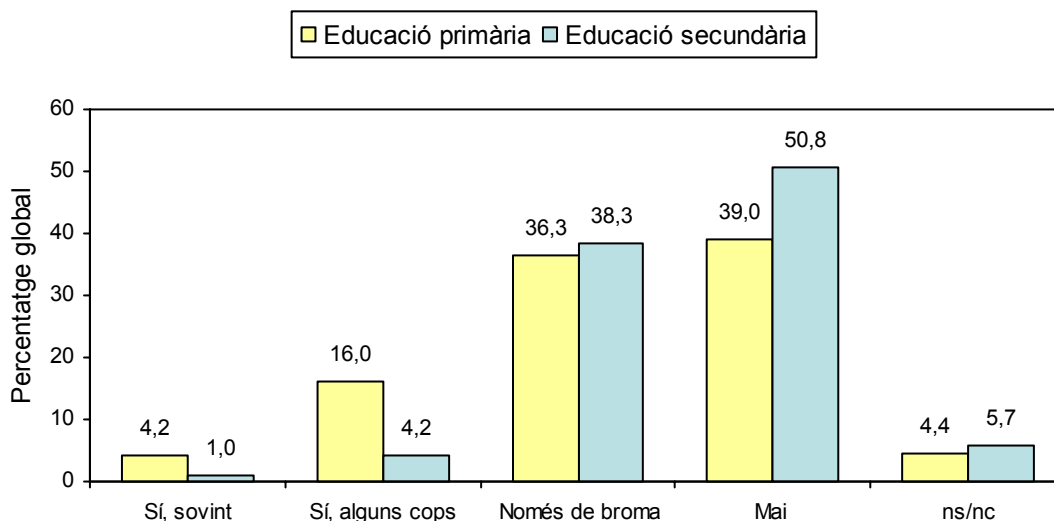
1. Sí, SOVINT per MOLESTAR-LOS.
2. Sí, algunes vegades per MOLESTAR-LOS.
3. Sí, però només DE BROMA.
4. Mai.

I els resultats globals es poden presentar en un gràfic de barres en què destaca quantitativament el segment dels que afirmen no haver dut mai a terme cap acció negativa i l'alumnat que afirma haver-les dut a terme *només de broma*.

Gràfic 53. Agressions intencionades contra altres companys i companyes

Alumnat que considera que ha realitzat accions amb la intenció de molestar. Dades globals
Pregunta: *...t'has ficat sovint amb ells per molestar-los?*

ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

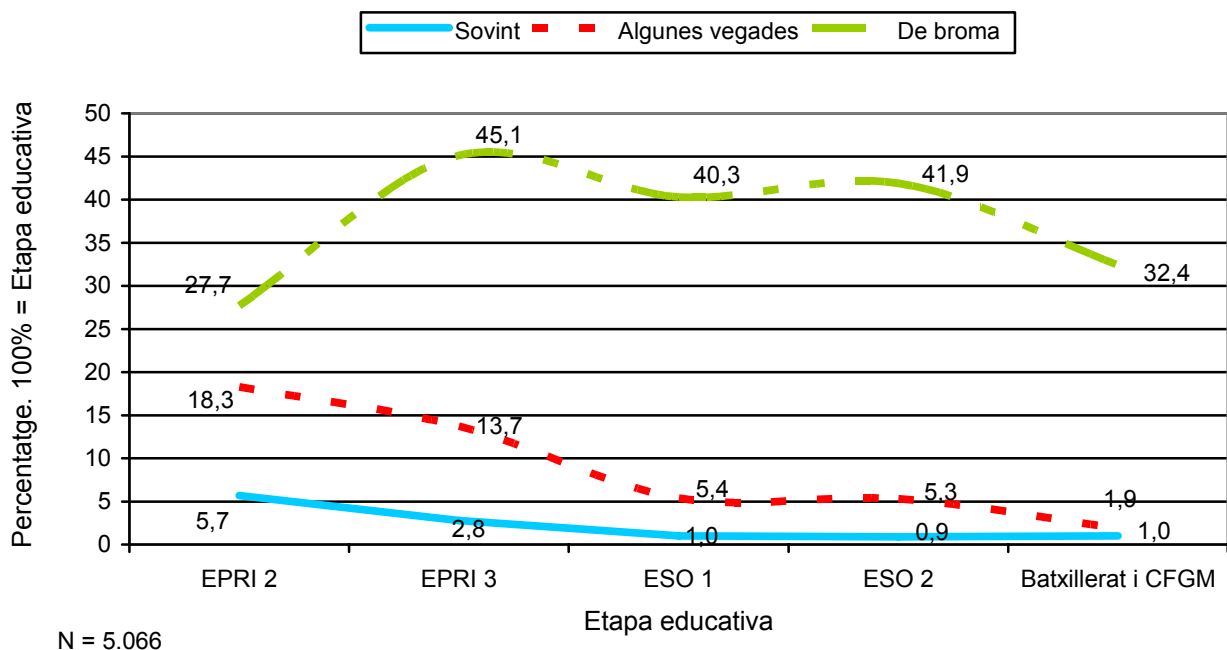

Les accions intencionades reconegudes disminueixen enèrgicament de l'educació primària a la secundària, gairebé es divideixen per quatre, molt per sobre de la disminució que havíem observat fins ara en estudiar les accions freqüents que no arribava al 15%. No cal afegir que la diferència és sospitosa i, en hipòtesi, es basa en un increment de l'ocultació, sobretot entre els 13 i els 15 anys, en què la no resposta a la pregunta se situa prop del 7%.

En aquestes condicions, renunciarem a realitzar un exercici equivalent al que s'ha dut a terme per a quantificar l'alumnat objecte de maltractaments. En aquell cas, es precisava la prevalença d'acord amb la classificació de les accions que feien les mateixes víctimes (*per molestar, de broma...*) i s'establí la gravetat de cada cas a partir de la valoració de la importància dels fets que realitzaven també les mateixes víctimes en una escala de 0 a 10. Aquesta aproximació, ens sembla prometedora en l'àmbit de la victimització, però força més discutible en matèria d'autoinculpació on optarem per utilitzar les classificacions o les valoracions subjectives com a suport interpretatiu i no com a base de l'anàlisi.

Gràfic 54. Accions negatives intencionades realitzades per etapa educativa

Alumnat que reconeix que ha dut a terme accions negatives distribuït per etapa educativa
ECESCS, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

L'evolució de les accions negatives reconegudes al llarg de les diverses etapes educatives recorda a grans trets les corbes corresponents a l'alumnat victimitzat, però hi ha diferències que cal tenir en compte. D'entrada, la correlació de Pearson entre *sovint per molestar* i *algunes vegades per molestar* aquí és més elevada: arriba a 0,940 (màxim 1,0) i ja era de 0,893 quan ens referíem als victimitzats. Però la correlació lineal entre *sovint per molestar* i *només de broma* és negativa: -0,549 (o de -0,233 respecte a *algunes vegades per molestar*), mentre que resultava de 0,019 en el cas dels victimitzats.

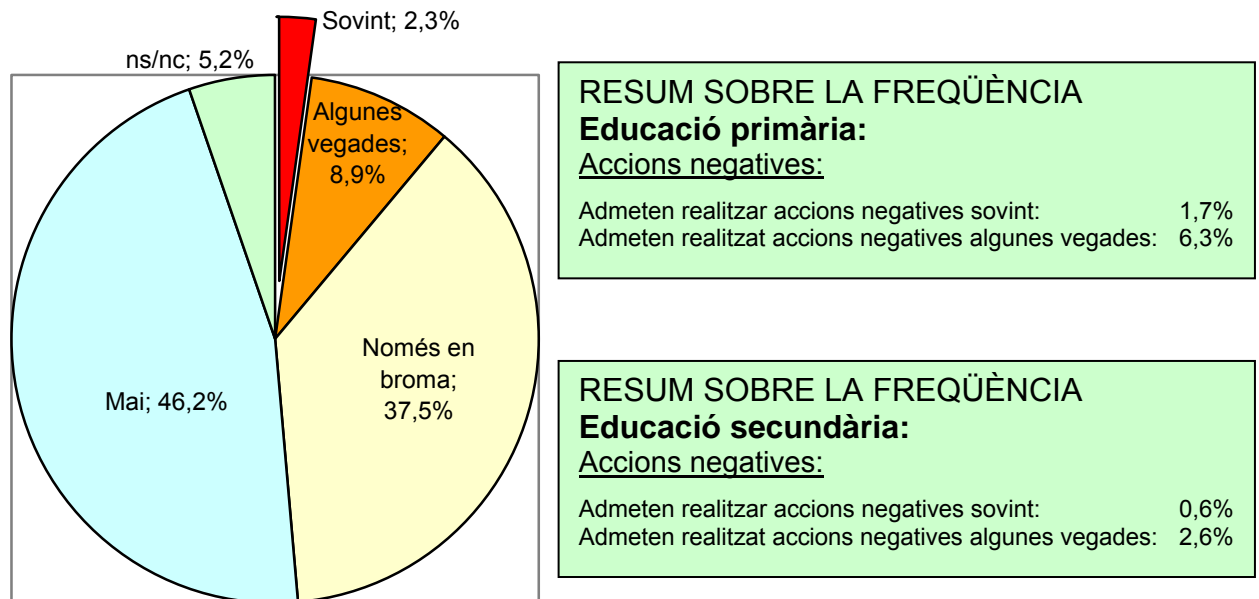
Aquestes dades, si fossin fiables, insinuarien una disminució dels maltractaments a mesura que s'incrementen les bromes, però les bromes, més o menys afortunades, configuren un àmbit distint de les accions negatives continuades, per molt que puguin produir-se algunes zones d'ambigüitat. Amb altres paraules, en aquestes respostes *les bromes* semblen més aviat l'opció preferent per amagar les accions negatives i la correlació negativa podria estar simplement reflectint l'ocultació.

L'alumnat que admet tractar malament els seus companys o companyes d'escola de manera intencionada (*per molestar*) i freqüent (*sovint*) té un interès, en primer lloc, perquè permet aproximar-nos a una xifra mínima d'agressors. Amb les cauteles del cas, podem, doncs, realitzar un càlcul basat en la pregunta esmentada (*EN RESUM, durant aquest curs, t'has ficat SOVINT amb altres nois i noies de l'escola per MOLESTAR-LOS?*) que proporciona, en primer lloc, la xifra global dels fets reconeguts i confirmats com a intencionalment dirigits a molestar entre els 8 i els 18 anys d'edat aproximada.

Gràfic 55. Freqüència de les accions per molestar reconegudes per l'alumnat

Distribució basada en les respostes directes de l'alumnat

ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Dades globals. Educació primària i secundària

No es pot passar per alt que el percentatge de la no resposta és considerable: era del 2,1% en el cas dels nois i de les noies víctimes d'accions negatives i augmenta significativament fins al 5,2% en el cas dels agressors. També s'incrementa substancialment el percentatge dels que *mai* s'han trobat en aquest tipus de situacions (38,8% en el cas de les víctimes; 46,2% en el cas dels agressors). I, molt particularment, una part de la subpoblació que hem considerat problemàtica, és a dir, una part del segment que reconeix accions negatives un cop a la setmana o més nega posteriorment que les dugui a terme *per molestar*: afirma que no ho ha fet mai, o només en broma o simplement no contesta la pregunta. Aquestes respostes, que comporten un nivell de congruència baix o nul permeten estimar uns nivells d'ocultació mínima entre el 1,5% i el 3,0%, simplement si es consideren certes les primeres respostes i no s'accepta la seva requalificació posterior durant l'entrevista.

La freqüència i la valoració de la importància pels victimitzadors

Sense menystenir la tendència a banalitzar o a justificar les pròpies accions negatives, hem de constatar que els victimitzadors poden tenir consciència de la importància del que han fet. En tot cas, l'ECESC formulava una pregunta en aquest sentit: *Fins a quin punt et semblen importants totes les coses que has fet per molestar-los? És a dir, fins a quin punt creus que els han dolgut o els han fet ràbia TOTES JUNTES?*. Aquests són els resultats:

Taula 47. Cap a un indicador sintètic sobre maltractadors a l'escola

Distribució de l'alumnat del cicle mitjà d'educació primària a l'educació secundària postobligatòria

Edats aproximades de 8 a 18 anys

ECESC, curs 2005-2006. 1r trimestre

<i>...t'has ficat SOVINT amb altres nenes o nenes de l'escola PER MOLESTAR-LOS?</i>		Percentatge vertical	
Mai		46,1%	
Sí, però només de broma		37,5%	
Sí, per molestar-los		només algunes vegades	sovint
Valoració de la importància global de les molèsties. Escala de 0 a 10 0 = No tenen gens d'importància 10= Tenen moltíssima importància	Puntuacions de 0 a 4	3,7%	0,5%
	Puntuacions de 5 i 6	2,2%	0,3%
	Puntuacions de 7 i 8	1,1%	0,2%
	Puntuacions de 9 i 10	1,5%	1,0%
ns/nc		5,7%	
TOTAL		100,0%	

En aquesta taula destaca que el 3,8% de l'alumnat reconeix que ha dut a terme actuacions amb la intenció de molestar altres companys o companyes d'escola, i que els efectes conjunts d'aquestes accions han tingut una importància per a la víctima que els victimitzadors consideren que es pot valorar entre 7 i 10 punts, és a dir, una importància que cal considerar alta. I un 1,2% d'aquests nois i noies conformarien el nucli que reconeix dur-les a terme *sovint*, una xifra idèntica i una subpoblació similar a la que ja havíem identificat anteriorment entre les més conflictives.

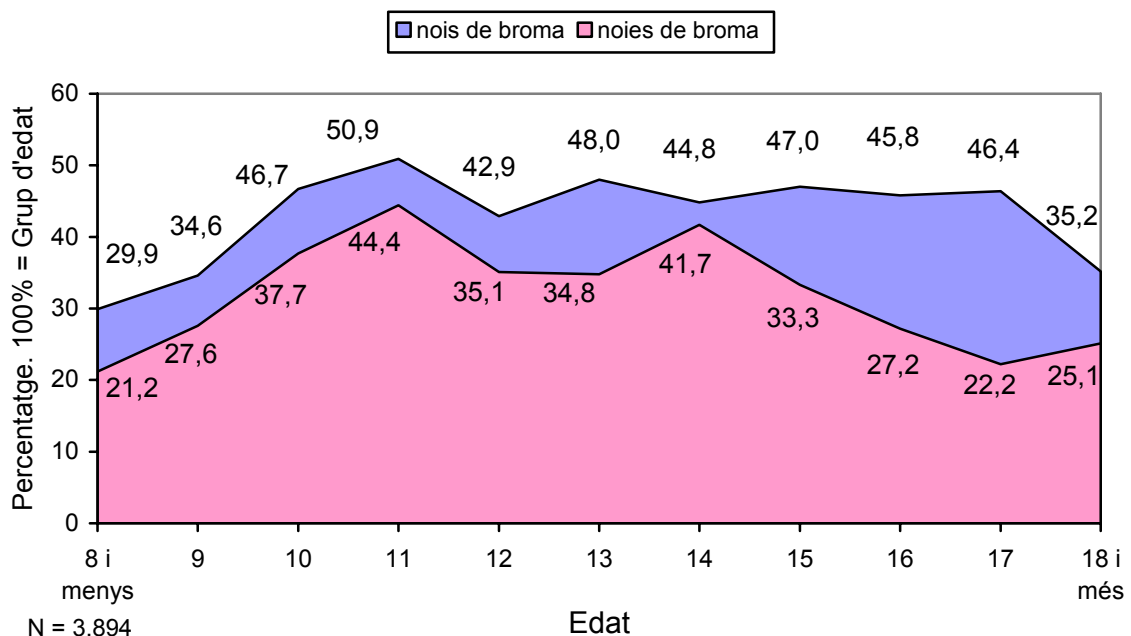
La desigualtat de forces

Ja hem vist que el nombre de nois que reconeixen dur a terme accions negatives és superior al de les noies. Fins ara, només ens hem referit als cinc tipus d'accions negatives entre iguals que estudia l'ECESC (*te n'has burlat...?, els has deixat de banda?*, etc.). Recordem que els nois que admeten haver dut a terme alguna d'aquestes accions un cop a la setmana o més són el 10,9% i les noies el 5,4%, és a dir, els nois són aproximadament el doble. Si els càlculs es basen en el reconeixement genèric d'haver-se ficat *sovint* amb altres alumnes *per molestar-los*, les xifres varien de manera notòria, però les proporcions es mantenen (nois: 2,9%; noies 1,6%), i el gruix de la diferència es concentra en les accions que els victimitzadors consideren que van dur a terme *de broma* o en la no resposta.

Pel que fa a la resta, aquests comportaments evolucionen amb l'edat, i assenyalen una associació entre les accions negatives i la força física dels alumnes, en què el gènere i l'edat estan interrelacionats. En tot cas, quan s'analitzen els comportaments a partir de la pregunta resum, s'observa la tendència assenyalada a reconèixer més accions entre els *grans* d'un nivell educatiu, i aquesta tendència és més marcada quan no comporta autoinculpació. Per estudiar aquest fenomen intentant evitar l'ocultació o la banalització, en aquest cas hem optat per concentrar l'atenció en les accions negatives que l'alumnat considera que ha dut a terme *només de broma*.

Gràfic 56. Accions negatives realitzades sense intenció de molestar per gènere i edat

Alumnat que reconeix que ha dut a terme alguna acció negativa, però *només de broma*
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

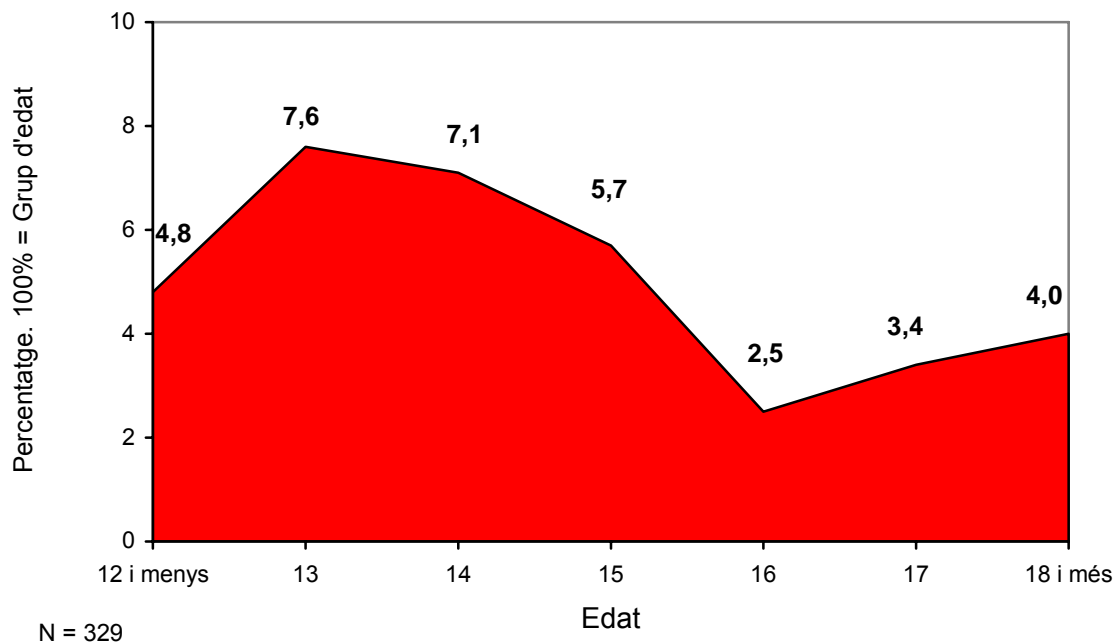

Els *grans* d'un determinat nivell, per exemple els *grans* d'educació primària, són els que reconeixen més accions negatives realitzades *de broma* i no és agosarat suposar que una part d'aquestes accions van adreçades contra els més *petits*, o simplement contra els més febles. En tot cas, quan els nois i les noies canvien de nivell i passen a ser els *petits* de l'ESO, el

nombre de *bromes* reconegudes disminueix de manera molt significativa, que repunta un curs després, i es produeix finalment una evolució diferent entre els nois i les noies. La disminució d'aquest tipus de *broma preadolescent* és molt enèrgica entre les noies a partir dels 14 anys amb un repunt posterior, probablement a causa de l'augment de les accions negatives relacionals, mentre que els nois mantenen la tipologia que podem denominar *preadolescent* fins als 17 anys aproximadament, amb una disminució posterior nítida.

Gràfic 57. Accions negatives realitzades amb intenció de molestar per edats

Alumnat que reconeix que ha dut a terme accions per molestar sovint o algunes vegades
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació secundària

Les dades obtingudes semblen les resultants, com a mínim, de dos processos interrelacionats però diferents: d'una banda, un procés de socialització que impulsa el volum d'accions negatives a la baixa al llarg de tot el procés d'escolarització i, d'altra banda, la subsistència, cada cop més reduïda i finalment marginal, d'un segment que persisteix en les accions contràries a la convivència quan hi ha víctimes disponibles a les quals es pot agredir amb una certa impunitat.

I ambdós assumptes són importants. Cap als 8 anys d'edat un de cada quatre alumnes reconeix accions explícitament destinades a molestar els seus companys o companyes, cap als 18 anys d'edat aquesta xifra és d'un 4%. La baixada és inqüestionable i, en bona part, expressa l'èxit del procés de socialització. No obstant això, també és cert que el segment d'agressors no tendeix a desaparèixer *naturalment*. Més aviat al contrari: recorda tendències ben conegudes d'agredir els que tenen dificultats per defensar-se i comporta un repte ineludible per garantir els nivells de protecció als quals tothom té dret, especialment un menor en un establiment de freqüentació obligatòria com és l'escola. Es tracta, doncs, d'un repte indefugible per a tots.

L'origen

En descriure la victimització definida com a prevalença un cop a la setmana o més, hem observat que l'alumnat d'origen estranger era víctima d'accions negatives amb una freqüència relativa superior a la que enregistra l'alumnat nascut a Catalunya o a la resta de l'Estat. Globalment, els nivells d'afectació es troben uns 4,6 punts percentuals per sobre. Concretament, les víctimes nascudes a Catalunya són el 18,8% del seu segment, mentre les nascudes fora de Catalunya arriben al 23,4%. I aquesta diferència s'intensifica a l'educació primària en què les víctimes nascudes a Catalunya són el 32,9% de tot l'alumnat nascut a Catalunya, mentre les víctimes nascudes fora de Catalunya arriben al 38,9% del seu grup.

No obstant això, en l'anàlisi d'aquests fets la variable més discriminant no ha estat pròpiament el lloc d'origen (ni personal, ni familiar) sinó la llengua de preferència quan no era ni el català ni el castellà. Així, el nivell de victimització dels nois i les noies d'origen llatinoamericà és tècnicament idèntic al de l'alumnat local, mentre que la victimització dels nois i les noies provinents de països desenvolupats, membres de l'OCDE, era superior a la mitjana quan parlaven preferentment un idioma no oficial. Sembla, doncs, que les dades, sobretot a l'educació primària, no assenyalen un problema cultural sinó un repte d'integració lingüística. I, no obstant això, s'ha d'admetre l'existència d'una afectació especialment elevada entre l'alumnat provinent d'Àfrica, sobretot entre aquells que s'expressen preferentment en àrab o en amazic²⁸.

Per contra, l'alumnat que reconeix realitzar habitualment accions contra la convivència no presenta diferències tan marcades segons el lloc d'origen, és a dir, hi ha diferències però la seva magnitud és menor. Utilitzant el mateix indicador de prevalença que s'ha fet servir per a descriure els nivells de victimització, podem constatar que, globalment, un 8,7% de l'alumnat d'origen estranger reconeix dur a terme accions negatives un cop a la setmana o més, mentre que la xifra equivalent per a l'alumnat nascut a Catalunya és del 8,0%. Estem parlant, doncs, d'una diferència de 0,7 punts entre victimitzadors i de 4,6 punts entre victimitzats.

Taula 48. Alumnat que admet accions negatives freqüents per nivell educatiu i origen

Percentatge respecte al nivell educatiu i l'origen dels autors d'accions negatives un cop a la setmana o més
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

Nivell educatiu	On vas néixer?		
	Catalunya	Fora de Catalunya	Total
Educació primària	8,4	10,6	8,7
Educació secundària	7,8	7,5	7,8
Total	8,0	8,7	8,1

Les mateixes xifres referides a l'Estat espanyol són pràcticament idèntiques, amb moviments de dècimes generalment insignificants o que, en tot cas, accentuen l'avantatge comparatiu dels nascuts fora de l'Estat a l'educació secundària.

Amb altres paraules, les dades assenyalen que l'alumnat d'origen estranger reconeix més accions contràries a la convivència a l'educació primària. I aquí, com en el cas de la

victimització, la diferència sembla relacionada, si més no en part, amb les dificultats per adquirir un *nivell funcional* d'habilitat lingüística en algun dels dos idiomes oficials a Catalunya. Les submostres per àmbits geogràfics d'origen són massa minses per generalitzar taxativament però, un cop més, el subgrup d'alumnes nascuts a Amèrica Llatina suggereix que la fluïdesa en algun dels idiomes oficials elimina el diferencial (només s'enregistren 17 casos de 236 pel que fa als nascuts a Amèrica Llatina: un 7,2%?). Però com ja s'ha indicat en parlar de victimització, s'ha de mantenir l'alerta amb l'alumnat provinent d'Àfrica, sobretot el d'expressió àrab o amazic, entre el qual la conflictivitat sembla més intensa (16 casos de 102: un 15,7%?).

No obstant això, a l'educació secundària, l'alumnat d'origen estranger tendeix a ser menys conflictiu que el nascut a Catalunya. Podríem dir que es produeix una inversió dels papers, i això és particularment cert per als nois i les noies provinents de països en vies de desenvolupament, entre els quals s'observen nivells particularment baixos de conflictivitat a l'educació secundària. Amb l'objecte de ressaltar aquest fenomen, hem elaborat una taula diferenciant l'alumnat provinent dels països que no formen part de l'OCDE.

Taula 49. Alumnat que admet accions negatives freqüents per nivell educatiu i origen

Percentatge respecte al nivell educatiu i l'origen dels autors d'accions negatives un cop a la setmana o més ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

Nivell educatiu	On vas néixer?		
	Països de l'OCDE	Països que no són de l'OCDE	Total
Educació primària	8,6	10,3	8,7
Educació secundària	7,8	6,7	7,7
Total	8,1	8,2	8,1

És probable que el millor comportament de l'alumnat d'origen estranger a l'educació secundària estigui relacionat amb l'assoliment i, sobretot, amb el manteniment d'unes expectatives d'integració escolar i social, la qual cosa sembla comportar un estímul addicional al procés general de socialització, i en aquest cas, especialment, a la superació de les pulsions primàries o desviades que s'expressen a través del *matonisme*.

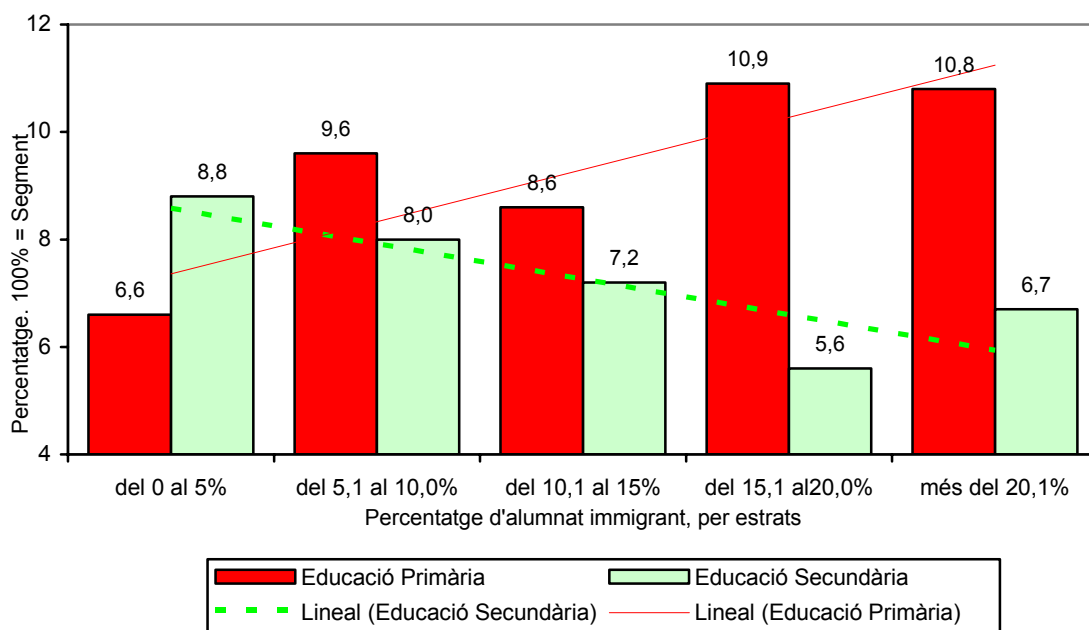
Els centres

A l'educació primària, el percentatge de l'alumnat que reconeix accions negatives habituals contra la resta de nois i noies és més elevat a l'ensenyament públic (9,5%) que al privat (7,7%). La diferència no és dramàtica però sí notable, i crida l'atenció que desaparegui completament a l'educació secundària (7,8% tant a la pública com a la privada). Si en comptes d'utilitzar l'indicador de prevalença com acabem de fer (accions negatives concretes reconegudes un cop a la setmana o més), utilitzem l'indicador d'intencionalitat (accions negatives reconegudes en resum *per molestar*), les xifres varien però la conclusió és exactament la mateixa: l'alumnat de la pública reconeix més accions negatives durant l'educació primària i la diferència s'esvaeix completament durant la secundària, fins i tot sembla que s'inverteix.

Aquest fenomen no té cap relació amb l'existència d'una suposada *passivitat* per part del professorat de l'ensenyament públic. De fet, el percentatge de nens i nenes de primària que han estat renyats o castigats per tractar malament altres alumnes és clarament superior a l'escola pública (pública 26,6%; privada: 22,8%). Més aviat s'insinua una possible correlació amb l'origen social de l'alumnat: les dificultats d'adaptació a les actituds i els valors escolars poden comportar alguna dificultat inicial superior entre els nois i les noies amb un origen socioeconòmic més feble però, un cop assolides les competències socials que requereix la convivència escolar, sembla que es respecten de manera tant o més consistent. En tot cas, aquesta podria ser la interpretació de les dades sobre les accions negatives reconegudes segmentades per centres, en funció del percentatge d'alumnes immigrants matriculats, en què conflueix la problemàtica de la immigració amb la de l'estratificació social.

Gràfic 58. Alumnat que admet accions negatives freqüents i entorn (immigració)

Distribució segons el percentatge de l'alumnat d'origen immigrant matriculat al centre
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

Notes

---

²⁷ No obstant això, també crida l'atenció que un segment substancial dels agressors habituals afirma defensar la víctima (han respost *intento ajudar* prop d'un 34% dels que admeten ficar-se sovint amb els seus companys i companyes per molestar), tot i que, lògicament, l'actitud majoritària dels agressors no sigui empàtica. Tornarem a parlar sobre aquesta qüestió més endavant, en el marc d'una aproximació tipològica als diversos perfils d'agressors i de víctimes.

²⁸ Llengua amazic: llengua camitosemítica (afroasiàtica) parlada a l'Àfrica del Nord, tradicionalment anomenada *berber*. <http://www.termcat.cat>

Necessites ajuda?

Les necessitats d'ajuda de l'alumnat que ha patit accions negatives

Punts destacats

Les necessitats d'ajuda

Més de la meitat dels alumnes afectats necessita molta, força o una mica d'ajuda

El 52,5% dels afectats demana una mica, força o molta ajuda. En xifres rodones, un de cada tres pensa que necessita una mica d'ajuda (8% de la població total) i un de cada cinc que necessita força o molta ajuda. (4,5% de la població total).

Les necessitats d'ajuda disminueixen amb l'edat; la diferència per gèneres és insignificant

L'alumnat que necessita ajuda disminueix nítidament amb l'edat: són gairebé dues terceres parts (64,3%) al cicle mitjà de primària i no arriben a una quarta part a les etapes postobligatòries de secundària (23,9%). Les diferències entre nois i noies són insignificants excepte entre els més petits en què els nois semblen més necessitats d'ajuda.

Les necessitats d'ajuda estan relacionades amb la importància subjectiva dels fets

D'acord amb les valoracions de l'alumnat, la importància de les accions negatives en una escala de 0 (no tenen gens d'importància) a 10 (tenen moltíssima importància) se situa prop dels 7,5 punts entre els que necessiten molta o força ajuda, baixa a 6,4 punts entre els que demanen una mica d'ajuda i a 5,6 punts entre els que afirmen no necessitar cap tipus d'ajuda, i aquestes mitjanes disminueixen amb l'edat fins a situar-se per sota els cinc punts.

Les necessitats d'ajuda són similars a l'escola pública i a la privada

Las diferències entre l'escola pública i la privada són minses. Els afectats que necessiten *molta ajuda* són relativament més nombrosos a l'escola pública (10,3% a la pública i 8,3% a la privada), mentre els casos en què es requereix *força ajuda* tenen unes dimensions similars (9,6% a la pública i 9,4% a la privada). I, finalment, els que demanen *una mica d'ajuda* suposen un percentatge superior a la privada (33,2% a la pública, 34,3% a la privada).

Un 9,3% dels afectats afirmen que necessiten ajuda però que no els ajuda ningú

Els afectats que se senten desatesos constitueixen un nucli d'atenció preferent: afirmen que necessiten ajuda però que ningú els ajuda. Concretament, hi ha un 4% que manifesta necessitar molta o força ajuda i un 5,3% addicional que afirma necessitar una mica d'ajuda. El primer subgrup estaria format, en xifres rodones, per uns 6.000 alumnes (1% del total) i el segon per uns 8.000 (1,3% del total). El seu perfil social, demogràfic i escolar no es diferencia de la resta d'afectats: per exemple, aquest subgrup disminueix amb l'edat i la seva distribució percentual entre l'escola pública i la privada és similar.

El coneixement dels fets per part del professorat

D'acord amb els afectats, el professorat coneix només un 40% dels casos

D'acord amb els nois i les noies que es declaren víctimes d'accions negatives intencionades, els professors ho saben tot en un 14,1% dels casos i saben algunes coses en un 26,3% addicional. La resta es distribueix entre els que afirmen que no ho saben (18,6%), o que no estan segurs que ho sàpiguen (30,8%), i una no resposta considerable.

El grau de coneixement del professorat disminueix nítidament amb l'edat dels afectats

Amb l'edat disminueix el percentatge dels que afirmen que el professorat ho sap tot o sap algunes coses, que són gairebé el 48% al cicle mitjà de primària i no arriben al 23% a les etapes postobligatòries.

Els casos desconeguts no són sempre lleus:

També s'oculten casos subjectivament importants, freqüents o tipològicament greus

El coneixement dels casos de maltractament pel professorat augmenta amb la gravetat dels fets, però s'ha d'assenyalar que l'ocultació també es produeix en supòsits que podem considerar subjectivament importants per als afectats, freqüents o convencionalment greus.

Així, un 9% dels afectats (2,2% del total) valoren la importància de les accions negatives que han patit de 7 a 10 punts i afirmen que el professorat no ho sap. També arriben al 9% els afectats que informen d'accions negatives un cop a la setmana o més i afirmen que els professors no ho saben, i els que no estan segurs que ho sàpiguen constitueixen un 14,7% addicional. Finalment, els nivells de coneixement no varien dramàticament per tipus de fet.

Els nivells de coneixement són similars a l'escola pública i a la privada

A l'educació primària, el coneixement dels fets pels ensenyants és lleugerament més elevat a l'escola pública, sobretot si acceptem que la resposta *no ho sé* (si el professors ho saben) es pot interpretar com una forma de desconeixement dels fets per part del professorat o com una diferència substancial en la seva qualificació. Per contra, a l'educació secundària els resultats són lleugerament més favorables a l'escola privada. Però estem parlant de diferències limitades que no permeten suposar que ningú estigui aconseguint resultats clarament millors.

Les accions negatives passen més desapercibudes als centres de grans dimensions

Tendencialment, les accions negatives intencionades passen més desapercibudes als centres de grans dimensions. No obstant això, també s'enregistren oscil·lacions algunes de les quals semblen reflectir un *efecte centre*, sobretot a l'estrat de les escoles de més de 1.000 alumnes que aconsegueixen uns resultats similars als d'escoles força més petites. És probable que en aquests centres existeixi una consciència especial sobre els problemes d'escala i es dediquin uns esforços humans, materials i organitzatius que neutralitzen amb un èxit notable aquest efecte no desitjat associat a la grandària.

El coneixement dels fets per part dels progenitors

D'acord amb els afectats, el progenitors coneixen unes dues terceres parts dels casos

El problema de l'ocultació subsisteix dintre de la família, tot i que el percentatge de pares que estan al corrent és superior al de professors. Especialment en l'opció *sí, ho saben tot*, que arriba al 32,5% dels afectats quan es refereix als progenitors i només al 14,1% quan es refereix al professorat. També és superior el percentatge de pares que *saben algunes coses*. Aquestes xifres recorden la necessitat de col·laboració entre els progenitors i l'escola.

La informació als pares disminueix amb l'edat, fins a final de l'ESO, i es recupera després

El flux d'informació que reben els pares disminueix amb l'edat dels seus fills, però no de manera continuada, sinó marcant un mínim durant el segon cicle de l'ESO. Entre els més petits els que diuen que els pares no ho saben són aproximadament un 17% i al segon cicle de l'ESO un 35%, un fet òbviament relacionat amb l'adolescència, que ja en les etapes de la secundària postobligatòries es comença a recuperar i se situa prop del 23%.

L'alumnat originari de països en vies de desenvolupament informa menys a la família

En termes generals, l'alumnat originari dels països en vies de desenvolupament informa menys als seus pares de les accions negatives que pateix a l'escola. El fenomen sembla, però, força concentrat a primària on el 31% assenyala que els seus pares no ho saben contra el 18,2% entre la resta de l'alumnat. Amb les cauteles a què obliguen unes submostres limitades, es pot afegir que al llarg de l'educació secundària els nivells d'informació dels pares tendeix a igualar-se amb independència del seu origen personal o familiar.

El 9,7% dels afectats (2,1% del total) considera els fets importants, però no informa els pares

En la majoria de casos els nois i noies que no diuen res als seus pares valoren la importància de les accions negatives amb puntuacions relativament baixes, però un nucli que arriba al 9,7% dels afectats (2,1% de tots els alumnes) les considera importants, és a dir, les valora de 7 a 10 punts sobre 10 i, no obstant això, no informa el seu pare ni la seva mare.

L'ocultació no suposa l'existència de relacions insatisfactòries amb els adults

El 84% dels afectats que no diuen res a la seva família tenen una relació amb els seus progenitors que ells mateixos qualifiquen de bones o excel·lents. La qualitat de les relacions amb els adults té efectes limitats sobre el flux d'informació, i és més probable que les explicacions de l'ocultació s'hagin de cercar en la necessitat de mantenir la imatge i en la desconfiança en la comprensió i la capacitat resolutiva dels adults.

Els que informen els adults reben més ajuda, però un 25% creu que ningú l'ajuda

Prop de tres quartes parts dels que ho han explicat tot als pares (74,4%) o als ensenyants (71,4%) rep algun tipus d'ajuda, la qual cosa també significa que, aproximadament, un de cada quatre d'aquest segment pensa que no rep cap ajuda. Aquesta xifra s'eleva a un de cada tres entre els que no informen els adults.

A manera de síntesi: el coneixement conjunt i l'ajuda dels adults

El nivell d'informació conjunt de pares i professors és predominantment mitjà- baix

El coneixement complert, molt alt o alt del problema (totes dues parts ho saben tot, o una part ho sap tot i l'altra algunes coses) no arriba al 25% dels afectats. En un 26,6% dels casos s'enregistra un nivell de coneixement que podríem etiquetar d'intermedi (totes dues parts saben algunes coses...). I la resta, és a dir, més del 41% dels afectats indica que els adults del seu entorn tenen un coneixement baix, molt baix o nul de les accions negatives que pateixen.

Els nivells d'ocultació són d'una magnitud que no s'explica per factors personals o familiars

L'existència de relacions insatisfactòries o mediocres amb els progenitors o amb el professorat explica una part limitada de l'ocultació. Fins i tot entre l'alumnat que no diu res als seus pares ni als seus professors predominen clarament els que valoren aquestes relacions amb puntuacions bones o excel·lents. Concretament entre els que més oculten les accions negatives que pateixen, el 89,2% puntua la seva relació amb els pares entre 7 i 10 punts, i el 70,5% puntua també de 7 a 10 un professorat al qual no explica els seus problemes.

Els afectats pensen que els adults desconeixen una gran part dels casos importants

No s'ha de pressuposar que només s'oculten els assumptes menors: també s'oculten experiències de victimització que els afectats consideren importants. Així, la majoria dels assumptes importants estan en la zona que va del nivell de coneixement mitjà al nivell de coneixement molt baix o nul. I en els nivells de coneixement més precaris (*baix i molt baix o nul*) es troben concentrats el 44,7% dels casos valorats de 7 a 8 punts i el 36,5% dels valorats de 9 a 10 punts.

El coneixement dels casos no sempre assegura que els afectats se sentin ajudats

Quan els fets són desconeguts pels adults la manca d'ajuda és força més elevada: així entre els que no informen als adults, el 41,4% pensa que ningú l'ajuda, i només el 22,1% respon el mateix entre l'alumnat que compta amb un entorn d'adults ben informats. No obstant això, s'ha d'assenyalar l'existència de minories significatives que se senten desprotegides després d'haver informat de tot o d'algunes coses als adults.

Necessites ajuda?

Les necessitats d'ajuda de l'alumnat que ha patit accions negatives

Les necessitats d'ajuda

L'existència de nois i noies que són objecte d'accions negatives intencionades planteja d'immediat la necessitat de saber si necessiten ajuda. I per abordar aquesta qüestió l'ECESC s'ha adreçat als que es consideren explícitament afectats, definits a partir de la pregunta de síntesi: *EN RESUM, durant aquest curs, alguns nois o noies de l'escola s'han ficat SOVINT amb tu per MOLESTAR-TE?* Recordem les dimensions precises d'aquesta subpoblació:

Taula 50. Alumnat que reconeix que s'han ficat sovint amb ell per molestar-lo ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

	Percentatge	n ponderat
Sí, sovint per MOLESTAR-ME	5,8%	607
Sí, algunes vegades per MOLESTAR-ME	14,6%	1.520
Sí, però només DE BROMA	37,4%	3.890
Mai	38,8%	4.044
Nc	3,4	353
Total	100,0	10.414

Els afectats inclouen, doncs, el segment format pels que consideren que s'han ficat *sovint* amb ells per molestar-los (5,8%) i els que diuen que s'han ficat amb ells *algunes vegades* (14,6%). Així com un 3,4% addicional que no contesten aquesta pregunta, però entre els quals s'enregistren respostes a altres preguntes que permeten suposar que han patit accions negatives de manera més o menys intensa. Així es constitueix una submostra de 2.480 individus (ponderats), és a dir, un 23,8% de l'alumnat format pels nois i noies que es consideren explícitament afectats, o que hi ha motius per pensar que podrien estar-ho.

Més de la meitat d'aquest nois i noies afirmen necessitar alguna ajuda: gairebé el 19% necessita *força o molta ajuda*, i més del 33% *una mica d'ajuda*. No són xifres insignificants, i les podem referir també al conjunt de l'alumnat per mostrar el seu pes sobre el total:

Taula 51. Alumnat que opina que necessita ajuda per evitar que el tractin malament

Pregunta als afectats: *Et sembla que necessites ajuda per evitar que altres alumnes et tractin malament?*
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

	Freqüència	% del total	% dels afectats
Si, molta ajuda	234	2,2	9,4
Sí, força ajuda	236	2,3	9,5
Si, una mica d'ajuda	834	8,0	33,6
No, no necessito ajuda	936	9,0	37,8
Ns/nc	240	2,3	9,7
TOTAL AFECTATS	2.480	23,8	100,0
No els han tractat malament o només en broma	7.934	76,2	
TOTAL MOSTRA	10.414	100,0	

És a dir, en xifres rodones, un de cada tres demana *una mica d'ajuda* i un de cada cinc *força o molta ajuda*. I referint les mateixes dades a la població total podem observar que un 4,5% necessita *força o molta ajuda* i un 8% necessita *una mica d'ajuda*.

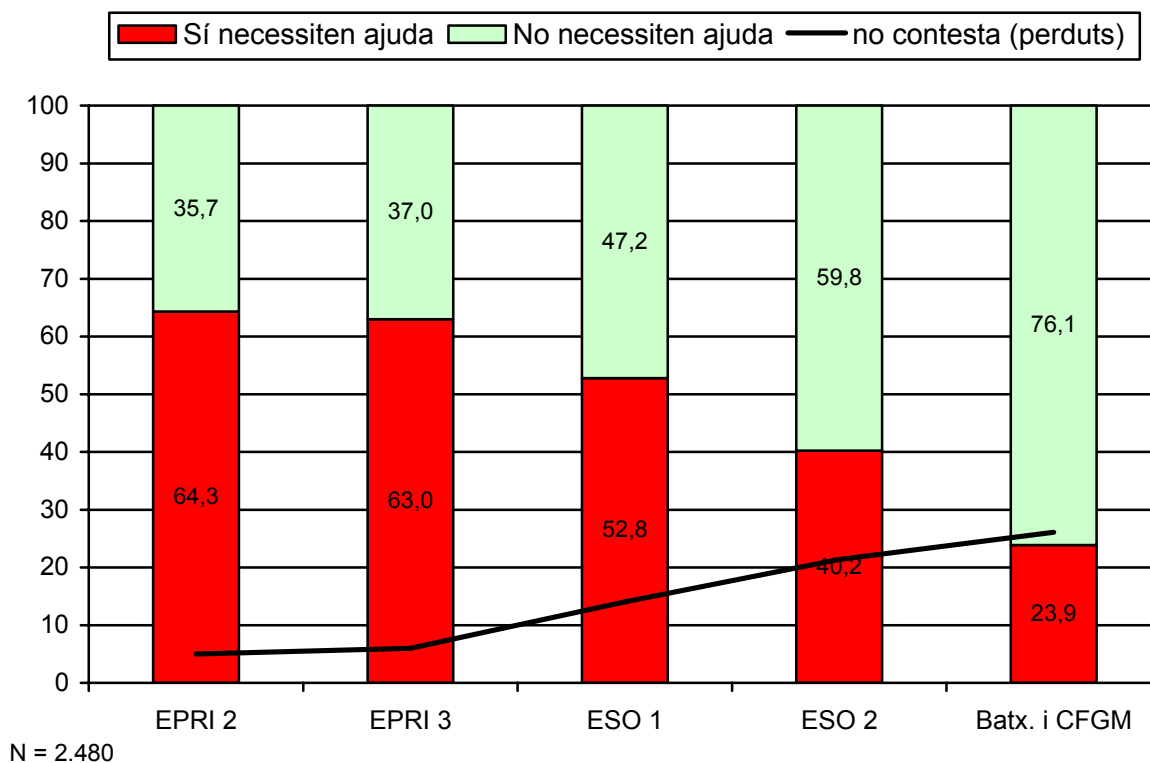
Les diferències entre nois i noies són gairebé insignificants excepte entre els més petits de la nostra població, que corresponen al cicle mitjà de primària (8 i 9 anys, aproximadament), en què els nois que demanen *força o molta ajuda* són el 15,6% dels nens, mentre que només el 13% de les nenes del cicle demanen aquest nivell d'ajuda. Per contra, sempre entre els petits, en el segment que necessita *una mica d'ajuda* són majoria les noies (nens: 15,6%; nenes: 19,7%). I a la resta d'etapes les diferències són insignificants, de dècimes, però al llarg de la secundària els nois predominen de manera estable entre els que afirmen que no necessiten cap ajuda.

Tenint en compte que les accions negatives continuades disminueixen clarament amb l'edat, no sorprèn que els alumnes que necessitin ajuda també disminueixin, i no únicament en relació amb el total o l'etapa educativa, sinó també en relació amb els afectats del seu segment. Es percep, doncs, una disminució nítida, però estem sotmesos a les cauteles d'una no resposta que augmenta amb l'edat, fins a situar-se a nivells anòmals, superiors al 20% des de finals de l'ESO.

Gràfic 59. Alumnat que necessita algun tipus d'ajuda per etapes educatives

Alumnat que necessita algun tipus d'ajuda (*una mica, força o molta*) en percentatges per etapes educatives

ECESC, 2005-2006. 1r trimestre. Educació primària i secundària

Una no resposta d'aquestes dimensions fa més difícil la validesa de qualsevol inferència, transformant els resultats aparents en una hipòtesi. No obstant això, hi ha motius per pensar

que les necessitats d'ajuda disminueixen amb l'edat i que el mateix augment de la no resposta està relacionat amb la importància decreixent dels fets a mesura que s'incrementa l'edat.

D'acord amb les valoracions de l'alumnat, la importància mitjana de les accions negatives que s'han patit se situa prop dels 7,5 punts (sobre 10) entre els que necessiten molta o força ajuda, baixa a 6,4 punts entre els que demanen una mica d'ajuda i a 5,6 entre els que afirmen que no necessiten cap ajuda, exactament la mateixa valoració que fan els que no contesten que, pel que fa a la resta, tendeixen a valorar la importància dels fets amb puntuacions més i més baixes a mesura que tenen més edat, de manera que cap als últims cursos de l'educació secundària predominen les valoracions inferiors als cinc punts. Aquestes dades insinuen que entre els que no contesten predominen els que no necessiten ajuda.

I la diferència entre escola pública i privada és, en aquest cas, limitada. Si ens referim al total de l'alumnat, amb prou feines s'enregistra una distància de dècimes entre l'escola pública i la privada. Aquesta diferència sembla lleugerament favorable a la privada pel que fa als casos probablement més greus (necessita *molta o força ajuda*: pública: 4,6%; privada 4,4%), però els resultats canvien de sentit quan observem els casos probablement més lleus (*d'una mica d'ajuda*: pública: 7,7%; privada: 8,5%), la qual cosa indica que les necessitats d'ajuda no mostren cap relació simple amb la titularitat del centre.

Si aquestes mateixes dades les referim a la població *afectada*, i no a la totalitat de l'alumnat, els percentatges són lògicament més elevats però la seva significació és idèntica: els casos en què es requereix *molta ajuda*, i que podem suposar més greus, resulten relativament més freqüents a l'escola pública (percentatge sobre afectats: 10,3% a la pública i 8,3% a la privada), mentre que els casos en què es requereix *força ajuda* tenen unes dimensions similars (percentatge sobre afectats: 9,6% a la pública i 9,4% a la privada). Finalment, els que demanen *una mica d'ajuda* suposen un percentatge superior a la privada (percentatge sobre afectats: 33,2% a la pública, 34,3% a la privada). I també semblen produir-se més necessitats d'ajuda en els centres amb una alta concentració de població immigrant, però les dades no són concloents en aquest punt.

En tot cas, en matèria d'ajuda, la intervenció del professorat i dels progenitors és literalment crítica, sobretot tenint en compte que la definició mateixa de maltractament pressuposa un desequilibri de forces i un aïllament relatiu de les víctimes que obliguen a desconfiar de l'eficàcia de les estratègies d'autodefensa o d'autoregulació del grup. En aquest sentit, L'ECESC preguntava literalment als afectats: *tu, què has fet quan altres alumnes t'han tractat malament?* i, com es pot observar, informar el professorat o els progenitors constitueix l'estratègia de preferència (ho ha dit als professors: 37,6%: ho ha dit al pare o a la mare: 37,9%). I es tracta d'una estratègia encertada d'acord amb el que sabem sobre el maltractament entre iguals.

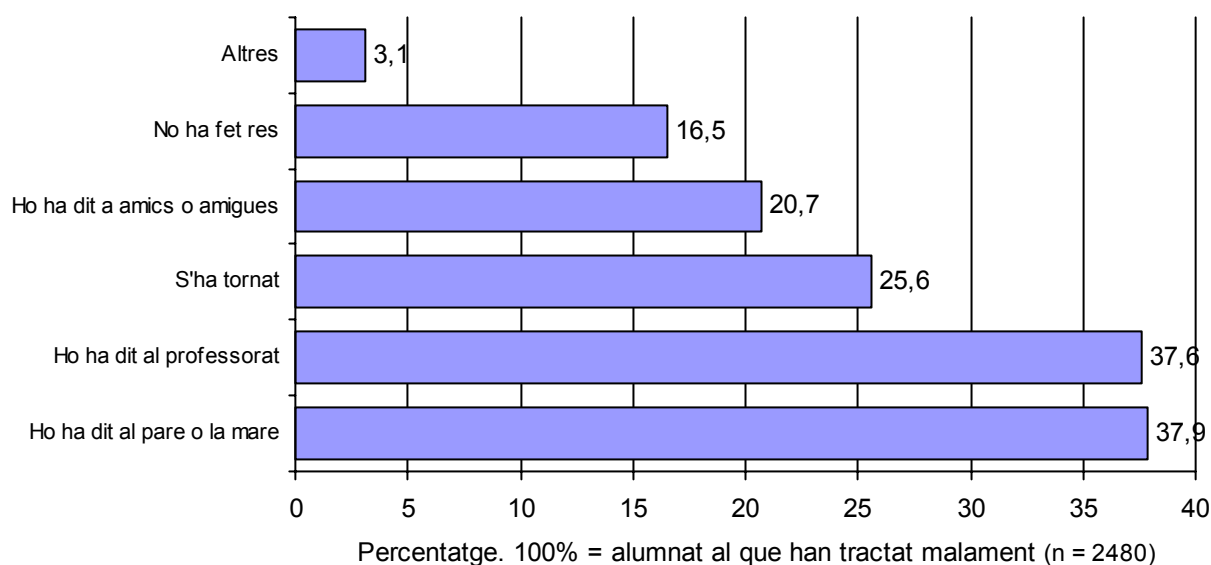
Precisament per això s'ha de destacar també que aquestes mateixes xifres poden ser interpretades en negatiu, assenyalant que segments molt importants dels afectats no informen als adults del problema. I això ens obliga a sospitar que el professorat o els pares no sempre

estan al corrent dels problemes de convivència que afecten els menors. En els apartats següents abordarem aquesta qüestió amb cert detall, però ja ara hem d'avançar que el grau de desconeixement dels problemes sembla superior al que habitualment es reconeix. En tot cas, quan s'ha preguntat als afectats com han reaccionat quan altres alumnes els han tractat malament, les respostes han estat les següents:

Gràfic 60. Reaccions de l'alumnat quan ha estat tractat malament pels iguals

Formulació de la pregunta: *I tu, què has fet quan altres alumnes t'han tractat malament?*

ECESC, 2005-2006. 1r trimestre. Educació primària i secundària

Adicionalment, malgrat la bona voluntat de tots els implicats, es produeixen casos en els quals els nois o les noies que expressen necessitats d'ajuda opinen que ningú no els ajuda. I aquest subgrup pot identificar-se a través d'una pregunta complementària que estableix si, en opinió dels afectats hi ha algú que els estigui ajudant (*Hi ha algú que t'ajudi...?*). Referint la taula exclusivament als afectats i considerant la no resposta vàlida a efectes de càlcul, les dimensions dels diferents subgrups són les següents:

Taula 52. Alumnes que opinen que necessiten ajuda i que ningú els ajuda

Percentatges referits a l'alumnat objecte d'accions negatives intencionades

ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

Necessitats d'ajuda expressada	No m'ajuda ningú	Sí, m'ajuda algú	No contesta	TOTAL
Necessita molta ajuda	2,1	7,1	0,3	9,4
Necessita força ajuda	1,9	7,2	0,4	9,5
Necessita una mica d'ajuda	5,3	27,7	0,6	33,6
No necessita ajuda	14,5	22,6	0,7	37,8
No contesta	0,1	0,4	9,2	9,7
TOTAL	23,9	65,0	11,1	100,0

n = submostra d'afectats: 2.480 ponderat; 23,8% de la mostra total

Aquí apareix un dels nuclis durs del problema: els afectats que se senten desatesos. Es tracta d'un nucli relativament petit, però no insignificant. Concretament, entre els que opinen que ningú no els ajuda, hi ha un 4% que manifesta necessitar *molta o força ajuda* i un 5,3% addicional que afirma necessitar *una mica d'ajuda*. El primer subgrup estaria format per uns 6.000 alumnes i el segon per uns 8.000 alumnes, però les dimensions de la no resposta podrien estar assenyalant disfuncions complementàries tot i que, d'acord amb la nostra hipòtesi, el gruix de la no resposta està format per nois i noies que sembla que no necessitar ajuda.

El perfil social i demogràfic dels afectats que se senten desprotegits coincideix amb el del conjunt dels afectats. Són un grup d'especial importància per la seva vulnerabilitat, i no presenta trets diferencials respecte al conjunt de les víctimes d'accions negatives intencionades.

Com la resta dels afectats, la majoria dels que se senten desprotegits es troben a l'educació primària. És a dir, les necessitats d'ajuda no satisfetes es concentren entre els més petits perquè és entre ells que les accions negatives resulten més freqüents i que les víctimes tenen menys capacitat de defensar-se de manera autònoma. Concretament, dos de cada tres alumnes que necessiten *molta o força ajuda* i pensen que ningú els ajuda es troben a primària, i gairebé tres de cada quatre dels que necessiten *una mica* d'ajuda i també dels que creuen que no la reben.

I no sorprèn comprovar que els nois estan sobrerrepresentats respecte de les noies: dos de cada tres dels que necessiten *molta o força ajuda* i no la reben són nois. L'alumnat d'origen estranger també apareix amb un pes superior al que té a la població general. En aquest sentit, tot i que la diferència sigui modesta, la mitjana d'afectats que necessiten *força o molta ajuda* i no la reben se situa prop del 4% dels afectats, i aquest mateix percentatge arriba al 5,6% entre l'alumnat d'origen estranger.

Finalment, la titularitat del centre no és significativa en aquest àmbit: en xifres globals l'ajuda no satisfeta és idèntica a l'ensenyament públic i al privat i les comparacions específiques entre molta, força i una mica d'ajuda no satisfeta donen diferències màximes de dues dècimes, aparentment favorables a l'escola privada però realment insignificants.

El coneixement dels fets per part del professorat

És difícil imaginar uns progenitors o uns professionals de l'educació passius davant d'un cas d'accions negatives intencionades i continuades contra nois o noies que es trobin en una situació de feblesa relativa. En principi, la passivitat o les intervencions desencertades dels adults són conseqüència del desconeixement o d'una diagnosi equivocada dels fets. I la qüestió és particularment rellevant perquè, a les edats en què el problema és més freqüent, els adults tenen recursos per intervenir-hi amb eficàcia. Fins i tot durant l'adolescència, quan la freqüència dels fets disminueix però la gravetat dels casos subsistents pot augmentar, una intervenció del centre o dels pares és generalment resolutiva.

En aquest sentit, s'ha de reconèixer que el *bullying* no ha estat sempre entre els problemes prioritaris de l'educació, potser perquè el procés d'escolarització generalitzada i la reforma de l'ensenyament posaven en primer pla els problemes de dotació material o humana, de disciplina o manteniment dels nivells d'instrucció, fins i tot els problemes de violència o victimització de manera que els maltractaments entre iguals, que comporten sobretot formes de microvictimització, eren sovint confosos amb problemes de disrupció o tractats com a assumptes d'escassa rellevància. Sembla que s'hagin percebut els fets sense diagnosticar el problema o, més exactament, sense diferenciar els diversos problemes existents, amb els efectes que això suposa sobre l'eficàcia dels tractaments²⁹.

En tot cas, quan es pregunta als nois o noies afectats per accions negatives intencionades si els professors saben que altres alumnes de l'escola els tracten malament, les respostes negatives (18,6%) superen les afirmatives (14,1%); i els que no saben si els seus professors n'estan al corrent (un important 30,8% que dubta) també superen els que consideren que els professors o professores saben només algunes coses (26,3%). Vegem-ho sistemàticament, presentant els percentatges tant sobre la mostra total com sobre la submostra d'afectats:

Taula 53. Percepció sobre el coneixement dels fets per part del professorat

Pregunta als afectats: *Els teus professors o professores saben que altres alumnes et tracten malament?*
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

Grau de coneixement dels fets	Freqüència	% mostra total	% mostra afectat
Ho saben tot	350	3,4	14,1
Saben algunes coses	652	6,3	26,3
No ho saben	462	4,4	18,6
No ho sé (si els professors ho saben)	765	7,3	30,8
Nc	251	2,4	10,1
TOTAL AFECTATS	2.480	23,8	100,0
No maltractats o només en broma	7.934	76,2	
TOTAL MOSTRA	10.414	100,0	

Tenint en compte que els maltractaments requereixen intervencions explícites, quan un afectat no sap si els ensenyants estan al corrent es pot deduir que no ho estan, o que no qualifiquen els fets de maltractaments ni d'accions negatives intencionades. És evident que poden produir-se valoracions divergents dels mateixos fets, però les nostres dades no permeten pronunciar-se al respecte ja que estan basades en les percepcions de l'alumnat i, en aquest punt, ens obliguen a constatar que en opinió dels afectats l'ocultació és notable.

Adicionalment, amb l'edat disminueix el percentatge dels que afirmen que el professorat ho sap tot o sap algunes coses, que són gairebé el 48% al cicle mitjà de primària, i no arriben al 23% a les etapes postobligatòries. Per tant, augmenta el percentatge dels que afirmen que els ensenyants no estan al corrent de les accions negatives que pateixen, un subgrup que sobrepassa el 31% a finals de la secundària. I també augmenta la proporció dels que no contesten. El percentatge de la no resposta, que és superior al 5% entre els petits, s'incrementa de manera continuada i supera el 20% al llarg del segon cicle de l'ESO, la qual cosa assenyala que aquesta pregunta no sembla igualment pertinent a totes les etapes educatives.

Podríem sospitar que els casos desconeguts pel professorat són els més lleus i, efectivament, el grau de coneixement augmenta amb la gravetat dels fets, però s'ha de constatar que el desconeixement de les accions negatives intencionades es produeix també en els supòsits que podem considerar tipològicament (*objectivament*) greus o subjectivament importants. Comencem per segmentar el grau de coneixement del professorat per la importància atribuïda al conjunt de les accions negatives pels afectats:

Taula 54. Coneixement per part del professorat i importància subjectiva dels fets

Valoració de la importància dels fets de 0 (no tenen gens d'importància) a 10 (moltíssima importància)
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

Coneixement dels fets	Valoració de la importància conjunta de les accions negatives					TOTAL
	de 0 a 4	De 5 a 6	De 7 a 8	De 9 a 10	nc	
Ho saben tot	3,3	1,9	2,3	6,2	0,4	14,1
Saben algunes coses	5,3	6,0	5,3	9,0	0,7	26,3
No ho saben	5,3	3,4	3,3	5,7	0,9	18,7
No sé (si ho saben)	9,3	7,8	5,3	7,5	0,9	30,8
Nc	1,9	1,0	0,6	0,8	5,8	10,1
TOTAL AFECTAT	25,1	20,2	16,8	29,3	8,7	100%

n = submostra d'afectats: 2.480 ponderat; 23,8% de la mostra total

És a dir, un 9% dels afectats (un 2,2% del total) valora la importància de les accions negatives que han patit de 7 a 10 punts i afirma que el professorat no ho sap. Són, doncs, prop de 13.000 nois o noies als que podríem afegir tots o una part dels que no estan segurs que el professorat ho sàpiga. És a dir, un 12,8% addicional (un 3,1% addicional de la població total).

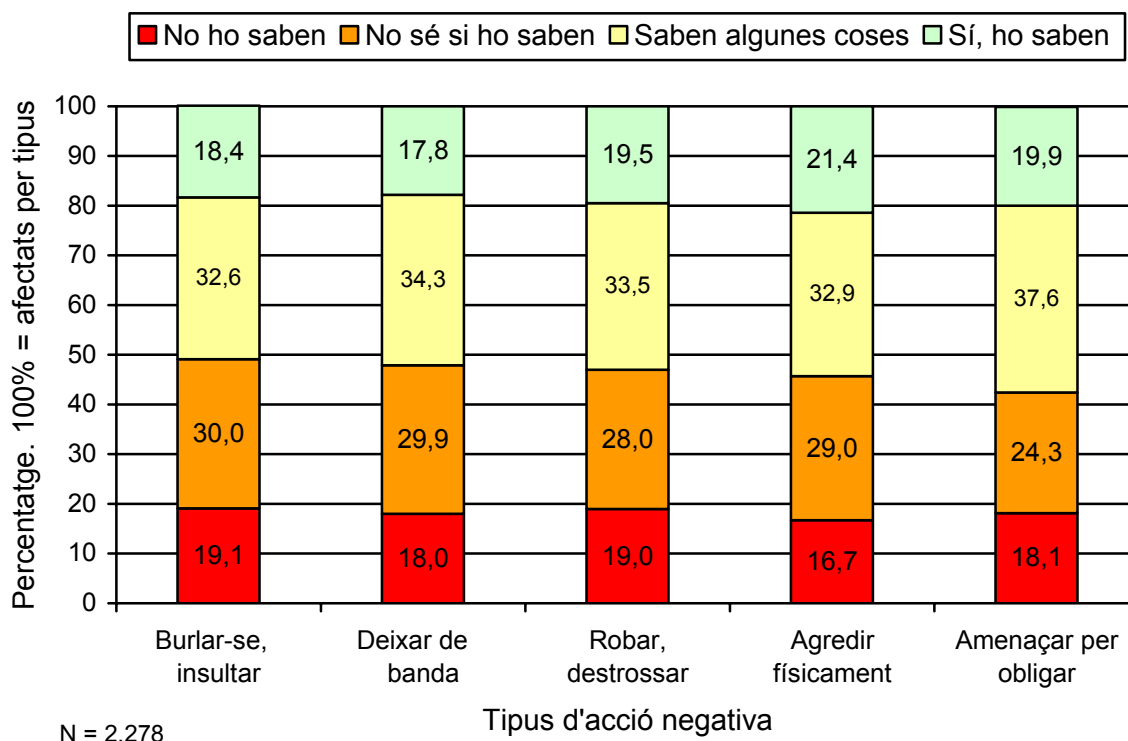
Aquestes xifres apunten l'existència d'uns graus d'ocultació considerables, que no resulten substancialment diferents si en comptes de referir el càlcul a la importància subjectiva dels fets el referim a la freqüència de les accions. Aquest procediment ens portaria a resultats molt similars: també el 9% dels afectats informa d'accions negatives un cop a la setmana o més i afirma que els professors no ho saben i els que no estan segurs que ho sàpiguen constitueixen un 14,7% adicional. A grans trets, gairebé tots els d'abans i alguns més.

Finalment, la percepció dels afectats sobre el grau de coneixement del professorat tampoc es diferencia substancialment per tipus d'acció negativa. Sorpren més aviat la similitud dels nivells de coneixement amb independència del tipus de fet. Això no obstant, el professorat té un coneixement superior dels fets més visibles, com ara les agressions físiques i més feble dels menys visibles, com ara l'exclusió relacional.

Si comparem els nivells de coneixement per tipus de (micro)victimització experimentada un cop a la setmana o més, el recorregut de les diferències no és superior als 6 punts en cap categoria, i en la més important, és a dir, en el segment que afirma taxativament que el professorat no n'està al corrent, els percentatges oscil·len entre un mínim de 16,7% en matèria d'agressions físiques i un màxim de 19,1% pel que fa a les accions verbals. Vegem-ho:

Gràfic 61. Coneixement dels fets per part del professorat i tipus d'acció negativa

Freqüència de les accions negatives considerades: un cop a la setmana o més
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

En definitiva, s'enregistra un problema d'ocultació i no sembla que es pugui corregir a partir dels procediments habituals de treball. Probablement, una disminució substancial de l'ocultació

requeriria una transformació d'alguns valors força estesos entre l'alumnat que, fins i tot, han arrelat entre alguns ensenyants i algunes famílies. Podríem dir que entre l'alumnat es detecten tendències a l'ocultació que podrien reflectir les actituds dels adults davant del problema.

En tot cas, les variables de centre tenen aquí un impacte limitat. Així, a l'educació primària el coneixement dels fets pels ensenyants és lleugerament més elevat a l'escola pública, sobretot si acceptem que la resposta *no ho sé*, es pot interpretar com una forma de desconeixement dels fets per part del professorat o com una diferència substancial en la seva qualificació. Per contra a l'educació secundària els resultats són lleugerament més favorables a l'escola privada. Però estem parlant d'unes diferències limitades que no permeten suposar que algú estigui aconseguint uns resultats clarament millors. Vegem-ho:

Taula 55. Coneixement de les accions negatives a l'ensenyament públic i al privat

Pregunta als afectats: *Els teus professors o professores saben que altres alumnes et tracten malament?*
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

Grau de coneixement dels fets	Educació primària		Educació secundària	
	Públic	Privat	Públic	Privat
Ho saben tot	16,1	14,5	11,3	11,6
Saben algunes coses	29,6	29,0	19,1	20,9
No ho saben	15,5	15,4	26,6	22,8
No ho sé (si els professors ho saben)	31,8	36,0	23,9	28,1
Nc	7,1	5,0	19,1	16,6
TOTAL AFECTATS	100,0	100,0	100,0	100,0

n = submostra d'afectats: 2.480 ponderat; 23,8% de la mostra total

Les diferències podrien estar relacionades, d'una banda, amb els nivells de tutorització que, en hipòtesi milloren el grau de coneixement dels problemes de convivència i, d'una altra banda, amb el nombre mitjà d'alumnes per grup que, sempre en hipòtesi, la dificulten. Però, s'ha de reiterar que aquí les diferències entre la pública i la privada són minses.

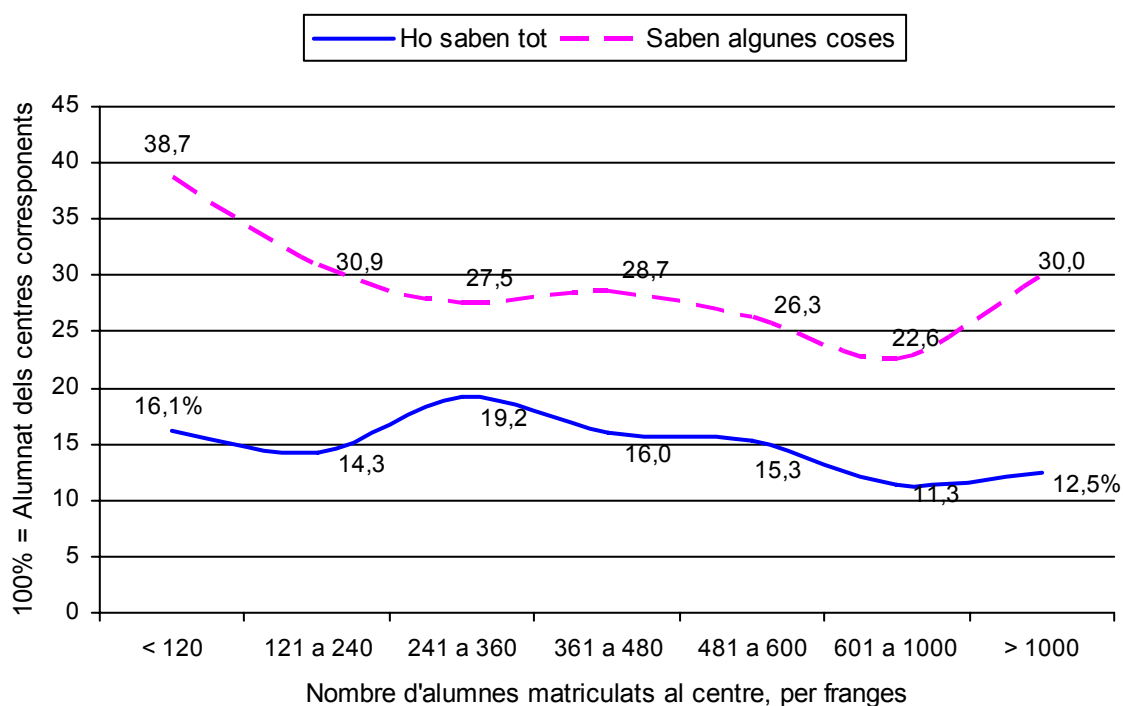
També s'enregistra una relació, limitada però significativa, entre el nombre d'alumnes matriculats en un centre i el grau de coneixement de les accions negatives intencionades per part del professorat. En general, als centres més petits els afectats perceben que el professorat està més al corrent dels maltractaments. Vegem-ho referint les dades només als nens i nenes d'educació primària, amb l'objecte d'evitar els efectes de la desigual dimensió dels ensenyaments secundaris als diferents estrats, és a dir, amb l'objecte de comparar franges amb una distribució per edats similar.

Gràfic 62. Coneixement de les accions negatives i nombre d'alumnes matriculats

Pregunta als afectats: *Els teus professors o professores saben que altres alumnes et tracten malament?*

Evolució de les respostes *ho saben tot* i *saben algunes coses*

ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària, aproximadament de 8 a 11 anys

n = submostra d'afectats d'educació primària: 1.676 ponderat

Es pot afirmar, doncs, que tendencialment les accions negatives intencionades passen més desapercibudes en els centres de grans dimensions. És a dir, es produeix una correlació negativa entre la grandària dels centres d'ensenyament i el grau percebut de coneixement de les accions negatives intencionades, amb algunes oscil·lacions que, en part, semblen reflectir un *efecte centre*, sobretot en l'estrat de les escoles amb més de 1.000 alumnes matriculats, que aconsegueixen un resultat similar al de les escoles de menys de 240 alumnes. En hipòtesi es tracta d'un *efecte centre* potser a causa de l'existència d'una especial consciència sobre els problemes d'escala, que els porta a dedicar uns esforços humans, materials i organitzatius que neutralitzen amb un èxit notable aquest efecte no desitjat associat a la grandària; és probable que en aquests centres existeixi una especial sensibilitat.

Finalment, les dades obtingudes no permeten pronunciar-se sobre l'eficàcia del *Programa de convivència i mediació escolar*. L'avaluació d'un programa requereix realitzar amidaments abans i després de la seva aplicació, amb mesures paral·leles en un grup de control comparable i preferiblement basades en estudis de centre. No és el cas de l'ECESC que, addicionalment només compta amb 200 afectats que es trobin en centres on existeix un programa d'aquest tipus. Això no obstant, podem assenyalar que sobretot destaca la grandària de la coesposa: un 20,5% (41 casos), que dobla la mitjana dels afectats. Pel que fa a la resta, el fenomen de l'ocultació s'enregistra amb tanta o més força que en la resta de centres: la suma dels que afirmen que els professors *ho saben tot* o *saben algunes coses* està uns 10 punts per sota de la mitjana (amb programa 31,5%, sense programa 41,2%).

El coneixement dels fets per part dels progenitors

Per a un menor sotmès a assetjament, el suport del pare i de la mare és d'una importància decisiva però, òbviament, la intervenció dels progenitors requereix que estiguin assabentats de l'existència del problema. I les dades obtingudes per l'ECESC ens assenyalen precisament que no tots els pares n'estan al corrent, ni els que estan al corrent del problema saben sempre tot el que passa. D'acord amb les respostes dels afectats, el grau de coneixement que tenen els progenitors sobre les accions negatives que han patit els seus fills o filles és el següent:

Taula 56. Coneixement de les accions negatives per part dels progenitors

Pregunta als afectats: *El teu pare o la teva mare saben que altres alumnes et tracten malament?*
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

Grau de coneixement dels fets	Freqüència	% mostra total	% mostra afectat
Ho saben tot	805	7,7	32,5
Saben algunes coses	843	8,1	34,0
No ho saben	579	5,6	23,3
nc	254	2,4	10,2
TOTAL AFECTATS	2.480	23,8	100,0
No maltractats o només en broma	7.934	76,2	
TOTAL MOSTRA	10.414	100,0	

Podem constatar, doncs, que el problema de l'ocultació subsisteix dintre de la família, tot i que el percentatge de pares que n'estan al corrent és superior al de professors. Especialment en l'opció *sí, ho saben tot*, que arriba al 32,5% dels afectats quan es refereix als progenitors i només al 14,1% quan es refereix al professorat. En aquest segment de l'alumnat, la comunicació és més fluïda a casa seva, potser perquè no està condicionada per l'existència d'altres versions dels fets o d'altres valoracions de la seva importància. També és superior el percentatge dels que pensen que el pare o la mare *saben algunes coses* (progenitors: 34,0%; professorat: 26,3% dels afectats). Xifres substancials que recorden, un cop més, la necessitat de col·laboració entre els progenitors i l'escola.

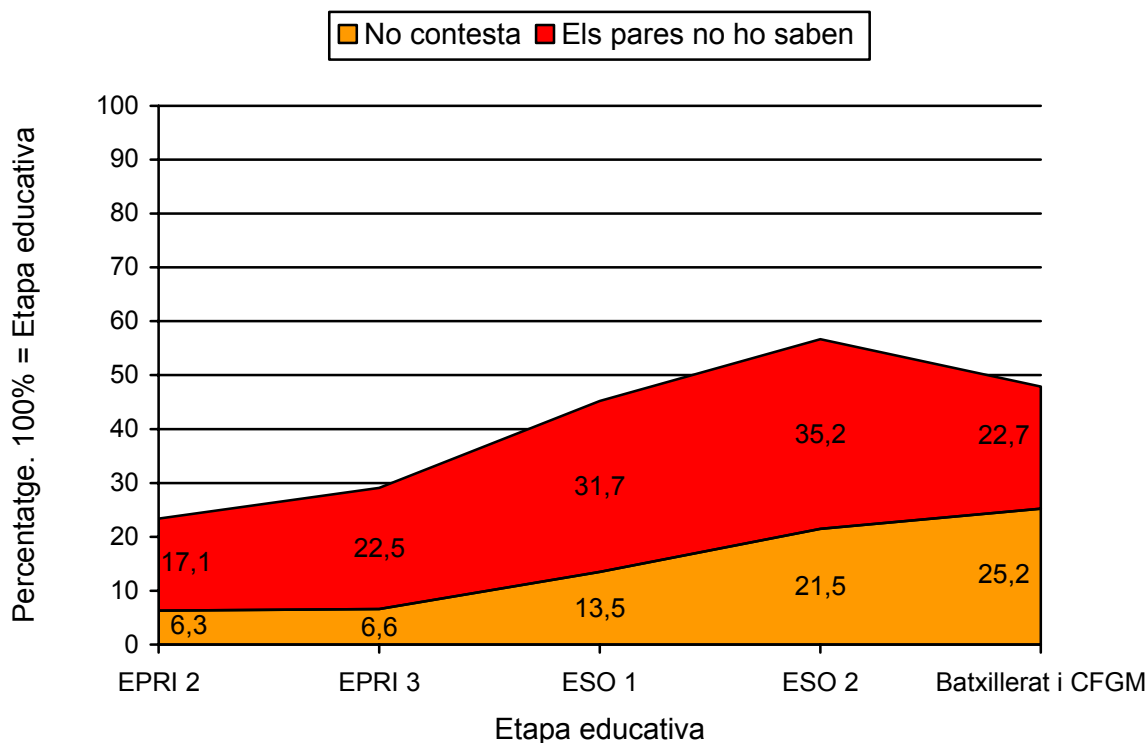
No obstant això, aquests mateixos resultats assenyalen simultàniament que la informació que arriba a les famílies està lluny de ser completa. És a dir, acabem de constatar que el 32,5% dels pares ho saben tot i el 34,0% saben algunes coses, però això suposa que el percentatge restant no ha comentat el problema a casa seva o no ha contestat la pregunta. Concretament, els que afirmen que el pare o la mare no ho saben són un considerable 23,3% dels afectats (5,6% de la població total) i la coesposa es manté a un nivell alt, gairebé idèntic al que tenia quan la pregunta es referia al professorat, és a dir, un 10,2% de la submostra d'afectats no contesta.

Les noies tendeixen a ser més comunicatives que els nois: el 28,0% dels nois afectats afirmen que els seus pares no saben que són víctimes d'accions negatives intencionades, i la xifra equivalent per a les noies està un 10 punts per sota, lleugerament per sobre del 18%.

Pel que fa a la resta, el flux d'informació que reben els pares disminueix amb l'edat dels seus fills, però no de manera continuada, la màxima dificultat de comunicació se situa durant el segon cicle de l'ESO, un fet òbviament relacionat amb l'adolescència. A aquestes edats la freqüència estadística dels maltractaments ja és relativament baixa, però en la mesura en que subsisteixin i resultin importants per a l'afectat, poden comportar un risc afegit ja que la relació amb els iguals pot ser del tot insatisfactòria en un moment en què els companys i les companyes tenen una importància especial i les relacions amb els adults està afeblida, o a voltes directament en crisi.

Gràfic 63. Coneixement de les accions negatives per part dels progenitors

Evolució per etapes educatives del *desconeixement* de les accions negatives i de la *no resposta* ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

El lloc d'origen de l'alumnat o de la seva família també és rellevant. En termes generals, l'alumnat originari dels països en vies de desenvolupament informa menys als seus pares de les accions negatives que pateix a l'escola. Les diferències són importants: a primària, els nascuts als països de l'OCDE (òbviament Catalunya i la resta de l'Estat espanyol inclosos) diuen que els seus pares no saben que han estat objecte d'accions negatives intencionades en un 18,2% dels casos, mentre que els originaris de països en vies de desenvolupament ho diuen en un 31% dels casos. Una xifra a què arriba el conjunt de l'alumnat cap a la preadolescència.

Aparentment, entre l'alumnat originari de països en vies de desenvolupament el flux d'informació als progenitors segueix una evolució diferent a la de la resta de l'alumnat, potser més *precoç*. La manca de submostres suficients per grups d'edat ens impedeix seguir-ho amb detall, però les dades disponibles insinuen precisament que, entre l'alumnat originari de països en vies de desenvolupament els fluxos d'informació se situen cap als 10 o 11 anys (i potser abans) a uns nivells similars als que enregistrarà el conjunt de la població cap als 12 o 13. Després la diferència no es manté, i al llarg de l'educació secundària els nivells d'informació dels pares tendeixen a igualar-se amb independència del seu origen personal o familiar.

També s'observa certa associació entre el nivell de formació dels progenitors i la informació que tenen sobre les accions negatives intencionades que pateixen els seus fills. Aquí, hem de reiterar les cauteles, ja que la pregunta sobre el nivell de formació es formulava només a l'alumnat de secundària, etapa en què les accions negatives continuades entre iguals són menys freqüents i, per tant, compta amb submostres d'afectats menys nombroses. No obstant això, la tendència que s'enregistra és consistent i suggereix que els progenitors sobretot les mares amb un nivell de formació més elevat coneixen més coses, en tot cas, els fills i les filles ho perceben així. Concretament, sempre d'acord amb els menors, entre les mares sense estudis el 20,3% ho sap tot, i entre les que tenen estudis superiors aquesta xifra augmenta fins al 26,5%.

Afortunadament, en la majoria de casos, els nois i noies que no diuen res als seus pares (o que no contesten la pregunta), valoren la importància de les accions negatives que han patit amb puntuacions relativament baixes, però un nucli que arriba al 9,7% dels afectats (2,1% del alumnat de 8 a 18 anys, aproximadament) les considera importants, és a dir, quan respon a la pregunta *...fins a quin punt t'han dolgut o t'han fet ràbia TOTES JUNTES*, les valora entre 7 i 10 punts i, no obstant això, no informa el seu pare ni la seva mare dels problemes de convivència que té a l'escola. Addicionalment, un 1,6% no indica si ha informat als seus pares o no, però reconeix que ha estat víctima d'accions negatives d'una importància global que valora entre 7 i 10 punts:

Taula 57. Coneixement dels fets per part dels pares i importància dels fets per a l'alumnat

Creuament dels graus de coneixement dels progenitors i importància dels alumnes

CEESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

Importància subjectiva Escala de 0 a 10	Ho saben tot	Saben algunes coses	No ho saben	nc	TOTAL
De 0 a 4	7,8	8,3	7,1	1,9	25,1
De 5 a 6	5,9	8,0	5,2	1,0	20,2
De 7 a 8	5,8	6,6	3,7	0,6	16,8
De 9 a 10	12,0	10,3	6,0	1,0	29,2
nc	0,9	0,8	1,3	5,7	8,7
TOTAL AFECTATS	32,4	34,0	23,3	10,2	100,0

n = submostra d'afectats: 2.480 ponderat; 23,8% de la mostra total

La xifra és similar a la dels alumnes maltractats que valoren la importància dels fets de 7 a 10 punts i afirmen que els seus professors no ho saben. I en gran part són els mateixos: gairebé tres de cada quatre alumnes d'aquest segment formen part d'un subgrup que afirma que *els seus pares no ho saben i els seus professors tampoc*. I òbviament, tot el que s'ha dit sobre aquests nois i noies quan parlàvem dels nivells d'informació del professorat és aplicable aquí.

L'existència d'encavalcaments entre els graus d'informació dels progenitors i el grau d'informació del professorat aconsellarà que creuem aquestes dues variables més endavant, per intentar precisar les dimensions i les característiques dels subgrups resultants, però ja ara hem d'assenyalar una qüestió que no sempre es destaca prou: la gran majoria dels que no diuen res a casa seva informen de relacions bones o excel·lents amb el seu pare i la seva mare.

Els afectats que no informen el seu pare ni la seva mare del maltractament que reben a l'escola constitueixen en la nostra mostra un subgrup de 578 individus (ponderats) dels quals 408 indiquen que valoren les relacions amb els seus pares amb 9 o 10 punts i 84 individus més que les valoren amb 7 o 8 punts. És a dir, el 84,9% dels afectats que no diuen res a la seva família tenen una relació amb els seus progenitors que ells mateixos qualifiquen de bones o excel·lents. Amb altres paraules, l'ocultació dels problemes de convivència no comporta necessàriament l'existència de relacions explícitament insatisfactòries amb els pares i, pel que fa a la resta, tampoc amb el professorat.

No obstant això, la qualitat de les relacions familiars té alguns efectes en aquest àmbit que han de tenir-se en compte tot i que no expliquin l'ocultació. En una primera aproximació podem constatar que les relacions amb els progenitors valorades entre 0 i 6 punts, és a dir, les relacions insatisfactòries o mediocres arriben al 5,4% entre els que diuen que els seus pares ho saben tot i pràcticament es multipliquen per dos (11,7%) entre els que afirmen que no saben res. La diferència és significativa, però el cert és que està condicionada per variables subjacents, sobretot per l'edat: els petits tendeixen a explicar més coses i a valorar amb puntuacions més elevades les relacions amb els seus pares, mentre que l'ocultació s'incrementa amb l'edat i també es moderen les puntuacions que reben les relacions amb els pares. En definitiva, la distribució per edats dels subgrups no és la mateixa i, per tant, la conclusió ha de ser matisada. Hauríem de comparar subgrups amb la mateixa distribució per edats, però les dimensions de les submostres resultants serien massa reduïdes per fer-ho, i ens hem de limitar a indicar a primària els que no informen a casa seva de les accions negatives que pateixen i alhora assenyalen relacions insatisfactòries o mediocres amb els seus progenitors són 21 casos ponderats la qual cosa suposaria el 6,4% dels que no informen els pares, mentre que les relacions insatisfactòries o mediocres arriben al 5,8 entre els afectats i al 5,1 al conjunt de l'educació primària. En definitiva, una diferència de dècimes que, potser, amb submostres adequades podria ser superior però no pot aspirar a ser un factor explicatiu determinant. A secundària les diferències semblen superiors, sobretot pel que fa a les relacions mediocres entre els que no diuen res als seus pares, que podrien situar-se prop del 12,6% (n = 32) contra 8,2% entre el conjunt dels afectats i 6,9% entre tot l'alumnat de secundària.

En tot cas, les relacions insatisfactòries amb els pares o els professors només explica una part limitada de l'ocultació. Els que pateixen maltractaments importants, però no ho diuen i tenen relacions *insatisfactòries* amb els adults constitueixen un subgrup d'atenció preferent ja que es poden trobar aïllats i ser, per tant, especialment vulnerables. En definitiva, es pot tractar de casos en situació de risc, però no expliquen el fenomen genèric de l'ocultació que sembla tenir arrels culturals de més abast i de més complexitat. Com s'assenyalava anteriorment, la gran majoria dels que pateixen maltractaments que consideren importants i no ho diuen ni als seus professors ni als seus pares tenen relacions *satisfactòries* amb aquets adults, que ells mateixos valoren entre 7 i 10 punts.

En hipòtesi, dir-ho pot ser viscut com el reconeixement d'un fracàs per part dels afectats, que han d'acceptar la seva feblesa, potser la seva estigmatització. Addicionalment poden tenir la sensació de que no seran ben atesos, i si són atesos no seran sempre compresos. Finalment, poden témer que la reacció dels adults resultarà inapropiada. Parlar de l'assumpte amb el tutor o amb els pares comportarà, com a mínim, una complicació addicional, i no és segur que els progenitors i el professorat es posi d'acord immediatament però, sobretot, dir-ho pot comportar una intensificació de la (micro)victimització continuada que massa sovint es du a terme amb impunitat i sense prou suport per part de la resta dels companys del grup. Com a mínim s'ha de preveure que determinades formes d'exclusió relacional poden intensificar-se. Després de dir-ho la víctima es pot sentir tant o més vulnerable que abans, i amb l'autoestima tant o més erosionada, sobretot si la reacció dels adults no és resolutiva.

En resum, un segment no insignificant de l'alumnat sospita que dir-ho pot comportar un problema per a tots, començant per la mateixa víctima, que pot tenir por d'empitjorar la seva situació, posant en evidència els abusos dels seus iguals i les insuficiències dels seus majors. Si no troben interlocutors empàtics, una part dels afectats opta per callar.

No obstant això, la gran majoria dels que ho diuen tot als seus pares o estan amb un professorat ben informat rep algun tipus d'ajuda. Recordem que els nois i noies que es troben amb adults ben informats constitueixen un subgrup que arriba al 32,5% dels afectats quan parlem de la família (n = 805 ponderat) i al 14,1% quan parlem del professorat (n = 307 ponderat). Així doncs, referint els càlculs a aquest subgrup específic, podem concloure que les tres quartes parts dels que ho han explicat tot als pares (74,4%) o als ensenyants (71,4%) rep algun tipus d'ajuda, la qual cosa ens permet, simultàniament, identificar els que no la reben, és a dir, més d'una quarta part creu haver-ho explicat tot, però pensa que ningú no l'ajuda.

Al proper apartat tornarem sobre aquesta qüestió, però ja ara podem avançar que la proporció dels que no reben ajuda és lògicament més alta entre els que no han dit res a casa (gairebé un de cada tres no rep cap ajuda) ni als seus professors, confirmant la recomanació genèrica de posar els fets en coneixement dels adults. Però hem de reconèixer que aquesta recomanació pot ser necessària però no suficient: una minoria significativa té la sensació d'haver-los informat sense rebre cap ajuda.

A manera de síntesi: el coneixement conjunt i l'ajuda dels adults

Tenint en compte l'existència de divergències i solapaments entre els nivells de coneixement dels progenitors i del professorat, podem creuar aquestes dues variables i obtenir una visió del nivell de coneixement conjunt dels adults sobre les accions negatives intencionades. Concretament, proposem diferenciar cinc segments formant una escala a partir dels que afirmen que tant els pares com els professors ho saben tot, fins als que diuen que ni els pares ni els professors saben res. Un sisè segment, que inclou un considerable 9,3% dels afectats no contesten alguna d'aquestes dues preguntes i quedarà generalment fora d'aquesta anàlisi de conjunt. Els criteris d'agrupació es poden observar a partir de les trames de la taula següent:

Taula 58. Coneixement conjunt de les accions negatives per part dels adults

Creuament dels graus de coneixement dels progenitors i del professorat
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

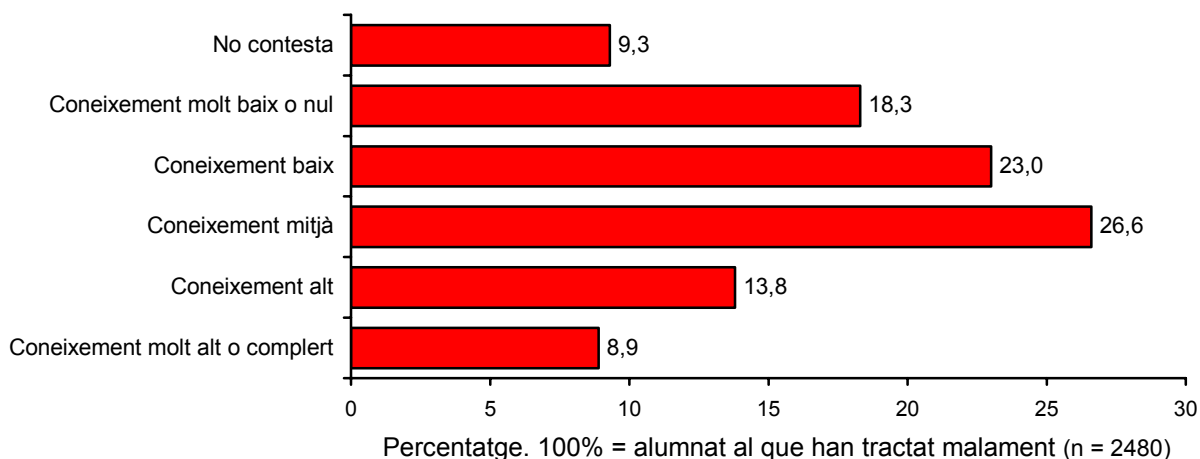
Grau de coneixement		Del pare i de la mare				TOTAL
		Ho saben tot	Saben algunes coses	No ho saben	nc	
Del professorat	Ho saben tot	8,9	3,2	1,8	0,2	14,1
	Saben algunes coses	10,6	11,7	3,8	0,2	26,2
	No ho saben	4,3	5,4	8,7	0,2	18,6
	No sé si ho saben	8,4	13,3	8,7	0,4	30,9
	nc	0,3	0,4	0,2	9,3	10,2
TOTAL AFFECTATS		32,5	34,0	23,3	10,2	100,0

n = submostra d'afectats: 2.480 ponderat. 23,8% de la mostra total

Aquesta taula confirma el que hem pogut intuir des del principi: és a dir, el coneixement dels fets per part del professorat i dels progenitors és notòriament millorable. Presentem primer aquests segments resultants en un gràfic de barres, per visualitzar millor la seva importància relativa.

Gràfic 64. Coneixement conjunt de les accions negatives per part dels adults

Escala categòrica basada en el creuament dels coneixements del professorat i dels progenitors
ECESC, curs 2005 – 2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

El coneixement complet, molt alt o alt del problema (totes dues parts ho saben tot, o una part ho sap tot i l'altra algunes coses) no arriba al 25% dels afectats. Addicionalment, en un 26,6% dels casos s'enregistren uns nivells de coneixement que podríem etiquetar de mitjans o intermedis (totes dues parts saben algunes coses...). I la resta, és a dir, més del 41% indica que els adults del seu entorn tenen un coneixement baix, molt baix o nul de les accions negatives que l'afecten. No es tracta d'un assumpte menor, ja que la disminució de les accions negatives continuades a l'escola requereix típicament la intervenció dels adults, i això pressuposa uns nivells d'informació segurament superiors als que estem enregistrant. En aquest sentit, a Catalunya, com arreu, un problema a resoldre és el de l'ocultació: mentre una part dels maltractaments es pateixen en silenci, les millores de la convivència es faran esperar.

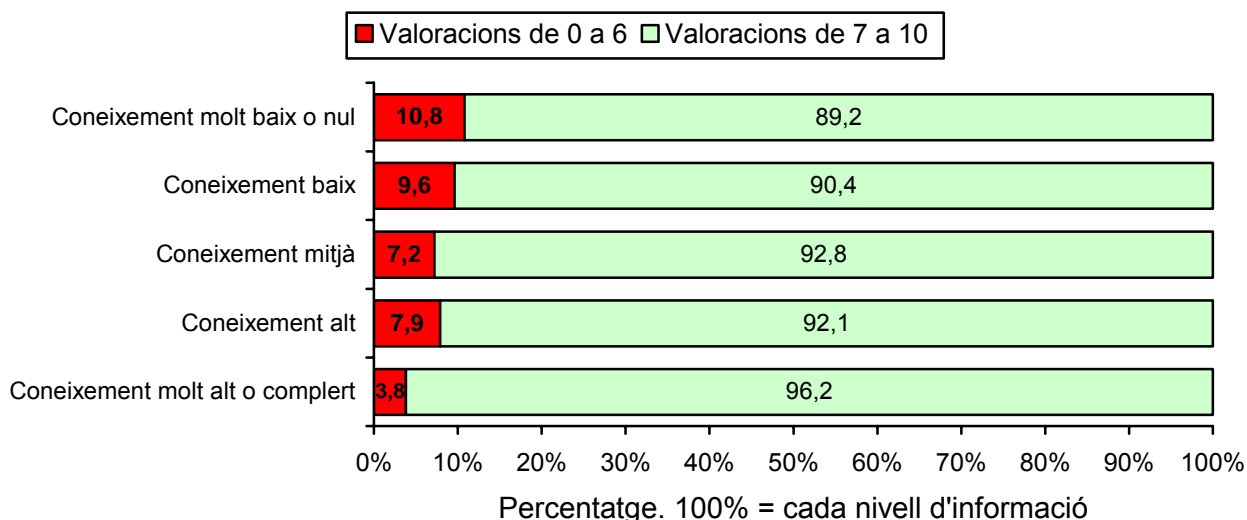
I uns nivells d'ocultació d'aquesta magnitud no poden ser producte dels trets de personalitat d'alguns afectats ni de l'existència de relacions insatisfactòries entre determinats nois o noies i certs adults. Com ja hem pogut comprovar, l'existència de relacions insatisfactòries, particularment amb els progenitors, constitueix un factor de risc addicional, però no explica uns volums d'ocultació tan elevats. Amb altres paraules, els condicionants caracterials o familiars tenen un pes inqüestionable, però les dades obtingudes no ens autoritzen a explicar l'ocultació només a partir de les circumstàncies personals dels afectats.

Per il·lustrar aquest punt, podem presentar la proporció dels afectats que tenen relacions insatisfactòries o mediocres amb els seus progenitors, és a dir, relacions que ells mateixos valoren de 0 a 6 punts, en una escala de 0 a 10, i expressar aquestes dificultats de relació com a percentatge de cada nivell d'informació (100% = nivell d'informació), considerant la coesposa en la valoració dels pares perduda a efectes de simplificar el gràfic (nc = 17 casos addicionals ponderats).

Gràfic 65. Coneixement conjunt dels fets i valoració de les relacions amb els progenitors

Pregunta: *Com et trobes amb els teus pares?* Escala de 0 (molt malament) a 10 (molt bé)

ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

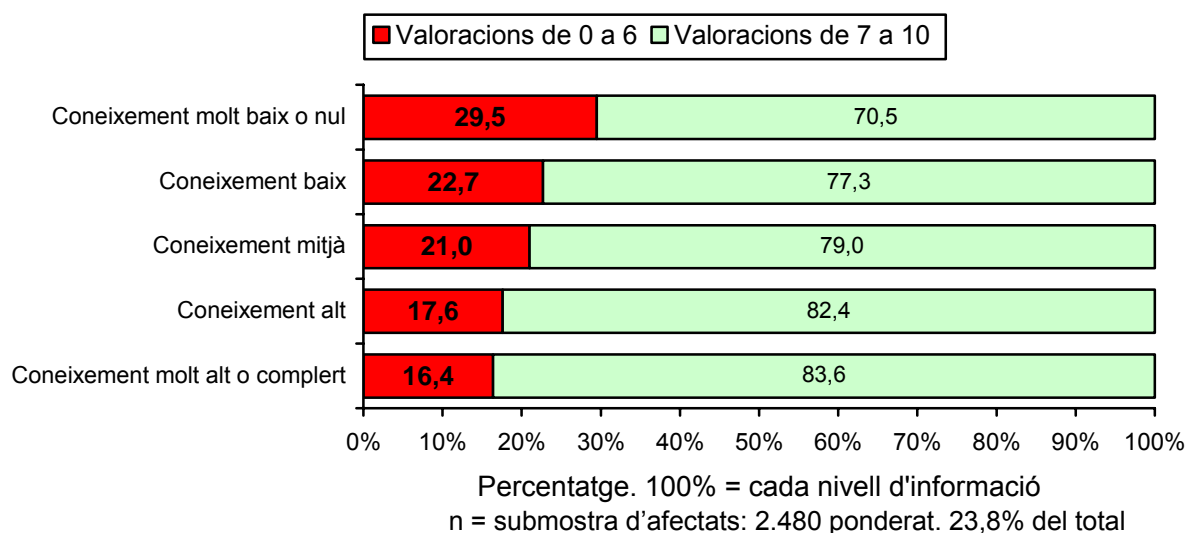
n = submostra d'afectats: 2.480 ponderat. 23,8% del total

L'existència de relacions insatisfactòries o mediocres amb els progenitors explica, doncs, una part limitada de l'ocultació. Com hem assenyalat anteriorment, fins i tot en els segments que menys parlen a casa de les accions negatives que pateixen predominen inequívocament les relacions bones o excel·lents amb els progenitors.

I el fenomen és similar si observem com es troben els afectats amb el professorat. És evident que les relacions insatisfactòries o mediocres, és a dir, les relacions valorades de 0 a 6 punts, són més freqüents entre els ensenyants que tenen nivells de coneixement baixos o nuls de les accions negatives intencionades que afecten el seu alumnat. I, no obstant això, fins i tot en el supòsit més desfavorable, quan es pot afirmar que el nivell de coneixement del professorat és molt baix o nul, predominen les relacions bones o excel·lents amb els professors i professores. Observem-ho en forma de gràfic, calculant novament els percentatges sense tenir en compte la coesposa per facilitar la presentació (nc = 26 casos addicionals ponderats).

Gràfic 66. Coneixement conjunt dels fets i valoració de les relacions amb el professorat

Pregunta: *Com et trobes amb els teus professors o professores?* Escala de 0 (molt malament) a 10 (molt bé)
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

En definitiva, no es pot menystenir la importància de les relacions personals amb el professorat, o la família, però el problema de l'ocultació sembla reflectir, més aviat, l'existència de tendències primàries a estigmatitzar o a abusar de persones que es troben en una situació de *feblesa* aparent, sobretot quan per algun motiu resulten molestes o es fan *veure massa*. Les pulsions que s'activen aquí perviuen més o menys ocultes a la mostra i afecten inexorablement l'escola. Sembla, doncs, que l'alumnat que intenta ocultar les accions negatives que l'afecten intenta ocultar la sensació de feblesa, intenta evitar un increment de l'exclusió relacional, una erosió de l'autoestima, potser fins i tot pot témer purament i simple la incomprensió dels adults i les represàlies dels maltractadors.

Amb altres paraules, malgrat els esforços de tots i la lletra de les normes, subsisteixen de fet uns valors que fan prevaler la força per sobre de la justícia, el domini per sobre de l'ètica. I l'assumpte no és gens trivial perquè la pervivència d'aquests valors constitueix el sòl en què arrela el *matonisme* amb els iguals, però també els comportaments disruptius o les

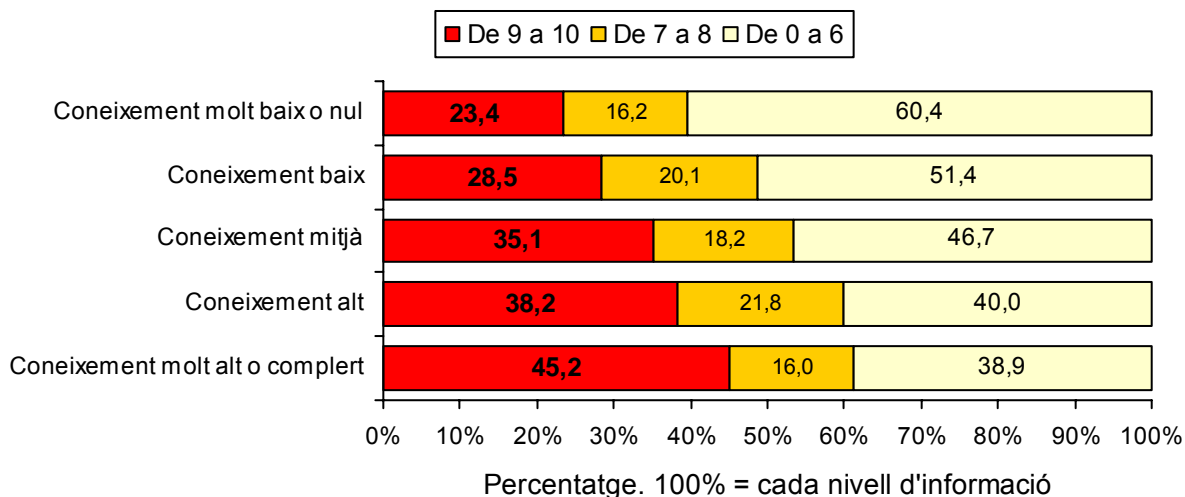
provocacions contra el professorat. I assegurar l'acompliment dels drets i dels deures entre iguals posa les bases per aconseguir-ho en tots els àmbits de la convivència escolar. L'actuació precoç contra totes les formes de violència escolar comença defensant els més febles, és a dir, les víctimes de maltractaments, amb la col·laboració dels seus pares i corregir el *matonisme* al més aviat possible, és a dir, des de l'educació primària.

I, òbviament, això requereix millorar la comunicació amb l'alumnat, especialment amb els afectats per accions negatives intencionades i amb els seus pares, creant una atmosfera en la qual es puguin expressar o s'estimuli l'expressió d'assumptes que massa sovint es pateixen en silenci. Escoltar amb respecte, amb paciència i amb modèstia, acceptant que no ho sabem tot i que la nostra pròpia valoració dels fets, fins i tot quan els hem presenciats, pot ser errònia. Òbviament no insinuem que l'afectat sempre tingui raó, però sí que destaquem que el professorat i els progenitors poden equivocar-se, que uns fets aparentment coneguts poden tenir més importància subjectiva de la que semblava als adults, poden formar part d'una sèrie oculta o tenir connotacions que no es perceben immediatament.

En aquest sentit hem d'advertir explícitament contra la creença que els adults potser desconeixen algun incident banal, però estan al corrent dels fets més importants: d'acord amb els afectats aquesta pretensió és excessiva. Les dades de l'ECESC simplement estableixen que els fets més importants per a les víctimes tendeixen a ser més coneguts pels adults. Però el percentatge de casos d'una importància subjectiva elevada i alhora desconeguts o poc coneguts pels adults és notable. Observem-ho considerant la coesposa en la puntuació perduda a efectes de simplificar la presentació gràfica (nc = 78 casos addicionals ponderats).

Gràfic 67. Coneixement conjunt dels fets i importància de les accions negatives

Pregunta: *Fins a quin punt et semblen importants totes les coses que t'han fet per molestar-te? És a dir, fins a quin punt t'han dolgut a t'han fet ràbia totes juntes?* Escala de 0 (...gens) a 10 (moltíssima)
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

n = submostra d'afectats: 2.480 ponderat. 23,8% del total

No hauríem de pressuposar, doncs, que només s'oculten els assumptes menors: també s'oculten experiències de victimització que els afectats consideren importants. El gràfic expressa que gairebé la meitat dels casos poc coneguts (*coneixement baix*) són importants per

a les víctimes (valoracions de 7 a 10), i més d'una tercera part dels casos molt poc o gens coneguts també (*coneixement molt baix o nul*).

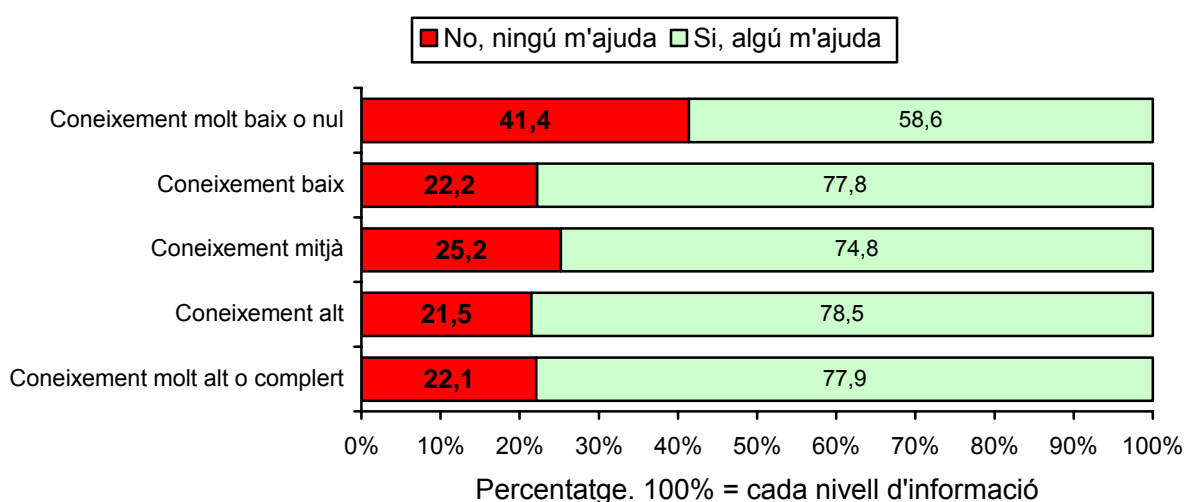
Adicionalment, si en comptes de referir el percentatge al nivell de coneixement, com es fa en el gràfic, el referíssim a la importància dels fets, hauríem de constatar que la majoria dels assumptes importants estan en la zona que va del nivell de coneixement mitjà al nivell de coneixement molt baix o nul. I en els nivells de coneixement més precaris (*baix i molt baix o nul*) trobem concentrats el 44,7% dels casos valorats de 7 a 8 punts i el 36,5% dels valorats de 9 a 10 punts.

Però l'ocultació no és l'únic problema, també hem de tractar adequadament els casos de maltractament que es puguin detectar i, en la mesura del possible, intentar que els implicats entenguin les mesures adoptades i les considerin adequades. Però hi ha motius per sospitar que també aquí hi ha una tasca pendent considerable. Com a mínim, una tasca d'explicació de les mesures adoptades per evitar que una part dels afectats, que sí han informat de les accions negatives que els afecten, no quedi amb la sensació que ningú no els ajuda.

Si optem, un cop més, per representar els nivells de coneixement dels fets amb un gràfic de barres, on cada barra representa el 100% d'un determinat grau de coneixement i diferenciem amb trames distintes els subgrups que consideren que algú els ajuda dels subgrups que consideren que ningú no els ajuda podrem observar que minories considerables dels que han informat els adults no tenen la sensació que algú els estigui ajudant. També en aquest cas considerarem la coesposa a la pregunta sobre l'ajuda com a perduda a efectes de simplificar la presentació gràfica en dues úniques categories: *No, ningú m'ajuda* i *sí, algú m'ajuda* (amb n 67 casos addicionals ponderats que no responen a aquesta pregunta).

Gràfic 68. Coneixement conjunt dels fets i percepció que algú ajuda l'afectat

Pregunta: *Hi ha algú que t'ajudi quan altres alumnes et tracten malament?*
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació primària i secundària

n = submostra d'afectats: 2.480 ponderat. 23,8% del total

En resum, quan els fets son desconeguts la manca d'ajuda és força més elevada, gairebé el doble que en la resta de casos. I, no obstant això, resulta que s'ha de destacar l'existència de segments minoritaris que es senten desprotegits malgrat haver informat als adults de tot o

d'algunes coses. Entre el 21 i el 22% dels que atribueixen als adults uns nivells de coneixement alts, molt alts o complets. Si ens referim al conjunt (i no al segment) i agregem els que es senten desprotegits en les categories de coneixement *molt alt o complet* i *alt*, estaríem parlant del 4,8% dels afectats (1,2% del total), i si hi afegim el nivell mitjà arribaríem al 11,3% (2,8% del total).

Les dades de l'ECESC no permeten avaluar fins a quin punt l'opinió d'aquests alumnes que creuen que ningú no els ajuda està justificada. Hi ha motius per sospitar que no ho està sempre però, en qualsevol cas, les seves respostes descriuen un estat d'ànim que la comunitat escolar no pot perdre de vista. Una part considerable del afectats senten que ningú no els ajuda fins i tot després d'haver informat dels fets d'una manera que ells consideren suficient.

Notes

---

²⁹ Al llarg dels anys noranta apareixen un seguit d'estudis que poden considerar-se entre els primers a l'Estat espanyol, com ara les recerques inicials que va dur a terme Rosario Ortega Ruiz i els seus col·laboradors a Sevilla, (vegeu "Violence in schools. Bully-victims problems in Spain", en *Vth European Conference on Delopmental Psychology, Sevilla*, Libro de Actas, 1992) o els primers estudis de Fuensanta Cerezo Ramírez y E. Esteban des de la Universitat de Murcia (vegeu "La dinàmica bully-víctima entre escolares. Diversos enfoques metodológicos", *Revista de Psicología Universitas Tarracinensis*, Vol XIV, 2, també de l'any 1992) o els de Maria José Díaz-Aguado Jalón i el seu equip a Madrid, ja per a institucions com el Ministeri d'Educació i Ciència o el Ministeri de Treball i Assumptes Socials (vegeu especialment la primera versió d'*El programa de educación para la tolerancia y prevención de la violencia en los jóvenes* que es va editar en quatre volums per primera vegada l'any 1997, no referint-nos ara a la darrera versió que apareix citada a la bibliografia). Sense voluntat exhaustiva també podríem recordar altres aportacions d'intenció aplicativa, com les de José Manuel Moreno Olmedilla i Juan Carlos Torrego Seijo i els seus col·laboradors de la UNED (com ara "Tres experiencias de asesoramiento para la mejora educativa en la zona sur metropolitana de Madrid", editat per Manuel Lorenzo i Antonio Bolívar a *Trabajar en los márgenes: Asesoramiento, formación e innovación en contextos educativos problemáticos*, ICE de la Universidad de Granada, 1996). Però malgrat aquestes i altres aportacions (vegeu també el número monogràfic sobre violència als centres educatius a la *Revista de Educación núm. 313*, MEC, Madrid, 1997) no ens sembla excessiu afirmar que la problemàtica del maltractament entre iguals no ha obert un espai específic en la recerca acadèmica i en el debat professional fins fa ben poc, i encara hi afegiríem que les diferents problemàtiques que afecten la convivència escolar no sempre estan prou diferenciades.

Problemes de convivència dintre i fora de l'escola.

La victimització i els comportaments problemàtics.

Et van robar? Et van agredir?

La victimització típica dintre i fora de l'escola al llarg d'un curs

Punts destacats

El marc general: dels maltractaments a la victimització típica

Amb l'edat es produeix una transformació tipològica de la victimització

Al llarg de l'educació secundària la microvictimització tendeix a ser substituïda per la victimització típica com a forma predominant d'agressió. Podríem dir que els fets es fan menys freqüents però formalment més greus. Les accions negatives continuades semblen que *es transformen* en victimització típica mantenint alguns dels seus trets originals, com ara la cerca de guanys o diversions il·lícites a costa de víctimes que es troben en una posició de feblesa relativa, real o aparent, i mantenint també la tendència característica a disminuir amb l'edat.

Els joves pateixen més agressions personals que la resta de la població

A partir de les dades de l'Enquesta de Seguretat Pública de Catalunya (ESPC) que enregistra la victimització de la població resident a partir dels 16 anys, es pot precisar que els residents de 16 a 18 anys corren el risc de patir entre tres i quatre vegades més agressions contra la seva seguretat personal que la població de més de 30 anys.

Els robatoris entre l'alumnat: la percepció del problema

Quatre de cada deu joves creu que la gent de la seva edat pateix bastants o molts robatoris

La percepció que hi ha robatoris entre els joves és força elevada entre l'alumnat. Ja durant el curs 2000-2001 pràcticament 1 de cada 3 joves assegurava que no es tractava de casos aïllats, sinó que hi havia bastants o molts robatoris. I hem de constatar que aquesta percepció s'ha ampliat, és a dir, s'ha estès encara més: eren el 35,9% i actualment ja són un 42% dels nois i noies matriculats a l'educació secundària.

Els robatoris entre l'alumnat: la victimització experimentada

El percentatge de joves victimitzats baixa, però els fets més greus no disminueixen

La prevalença, és a dir, el percentatge dels nois i noies victimitzats alguna vegada (amb independència del nombre de vegades) hauria baixat significativament del 34,1% del curs 2000-2001, al 32,4% del curs 2005-2006. Una evolució favorable que ha de ser immediatament matisada: s'han incrementat les experiències considerades més greus (d'11,7% a 12,3%), la qual cosa explica la percepció de l'alumnat en aquest àmbit. Potser passen menys coses, però són més molestes i segurament més greus.

Més d'una tercera part dels agressors tenen relació amb l'escola

Si es fa referència exclusivament als que han pogut ser observats i són coneguts, aquesta xifra se situa al voltant del 70%, és a dir, la gran majoria. Lògicament, les possibilitats d'identificar a

l'autor són més elevades al mateix centre d'ensenyament i, a sobre, es tendeix a atribuir a altres alumnes tots els fets ocorreguts en horari escolar. L'escola té una centralitat en el procés de socialització i en la generació i la gestió dels conflictes que difícilment es pot exagerar.

Les agressions físiques entre l'alumnat: la percepció del problema

La violència, l'agressió i la possibilitat de ser agredits forma part de l'imaginari de molts joves

La gran majoria de l'alumnat percep que hi ha *amenaces de paraula, bufetades, cops, empentes, etc.* contra els joves de la seva edat. En xifres rodones eren el 80% durant el curs 2000-2001 i ara ja són el 85%. No obstant això, la meitat d'aquest col·lectiu estima que aquesta violència té una freqüència escassa; però el 30% opinava que era bastant freqüent el curs 2000-2001 i aquest segment arriba ja gairebé al 35%, mentre que es mantenen al mateix nivell els que opinen que les agressions físiques contra els joves de la seva edat són molt freqüents.

Els escolars perceben les discoteques com el *locus* per excel·lència del risc d'agressió física

Prop del 90% estima que hi ha agressions físiques a joves de la seva edat a les discoteques. Fins i tot, més del 55% percep que a les discoteques hi ha agressions físiques força o moltes vegades, tot i que s'enregistra una disminució substancial respecte al curs 2000-2001. I, no obstant això, es tracta d'un dels pocs àmbits en els quals la percepció del problema ha millorat inequívocament. En segon lloc, se cita l'escola i, sobretot, destaca que la percepció en aquest àmbit hagi empitjorat sensiblement. Al voltant del 85% pensa que, poc o molt, a l'escola es produeixen agressions físiques (eren aproximadament un 75% fa quatre anys).

Les agressions físiques entre l'alumnat: la victimització experimentada

S'enregistren menys fets, però són més importants per a les víctimes

S'enregistra una disminució global de la prevalença respecte a l'any 2000-2001 acompanyada d'un lleuger increment dels fets més greus (com en el cas dels fets contra la propietat). Les xifres són similars pel que fa als fets valorats de 7 a 10 punts (8,0%, el curs 2000-2001 i 7,6%, el curs 2005-2006), però els fets als que s'atribueix una màxima importància, és a dir, els fets valorats amb 9 i 10 punts s'incrementen lleugerament. La puntuació mitjana dels fets és superior i ha augmentat el nombre d'agressors vinculats directament o indirecta a l'escola.

Les agressions sexuals entre l'alumnat: la percepció del problema

Una àmplia majoria opina que, poc o molt, la gent de la seva edat pateix agressions sexuals

Un 60% de l'alumnat de secundària considera que amb més o menys freqüència es produeixen agressions sexuals entre la gent de la seva edat. Els que opinen que les agressions sexuals es produeixen força o moltes vegades constitueixen una minoria substancial i, sobretot, creixent. (els que perceben agressions sexuals *força* o *moltes vegades* han passat del 17,4% el curs 2000-2001 al 20,4% el curs 2005-2006). I aquest increment ha estat particularment intens entre les noies que eren aproximadament una de cada cinc i ja són una de cada quatre entre les que perceben agressions amb aquest nivell d'intensitat.

Més del 80% estima que, poc o molt, hi ha agressions sexuals a joves a les discoteques

Les discoteques són percebudes, novament, com un lloc on el risc de patir agressions sexuals és particularment elevat. I gairebé el 49% percep que això succeeix força o moltes vegades. La percepció d'agressions sexuals a l'escola i als carrers on es viu no són insignificants, però resulten nítidament més baixes que les agressions físiques percebudes en aquests mateixos llocs. La percepció d'agressions sexuals (força o moltes vegades) mitjançant l'ordinador és molt elevada (30,2%) i ocupa el segon lloc, clarament per sobre del tercer, el telèfon mòbil (15,2%).

Les agressions sexuals entre l'alumnat: la victimització experimentada

Les agressions sexuals s'estabilitzen, però la valoració subjectiva de les més greus disminueixen

Malgrat tot, l'estabilització de la prevalença no exclou un increment de l'ocultació (la no resposta ha estat força més elevada en l'edició 2005-2006). En qualsevol cas, els nivells coneguts de victimització són ja considerables: prop del 10% de l'alumnat ha estat víctima de comentaris molestos o insultants, mentre que pel que fa referència als casos més greus, l'1,0% (n = 66) ha estat objecte de tocaments amb violència o intimidació i el 0,8% (n = 53) ha estat forçat a una relació sexual que no desitjava. El 5,7% de l'alumnat havia estat víctima d'algun fet considerat greu (és a dir, valorat de 7 a 10 punts) durant el curs 2000-2001, mentre aquesta xifra ha estat del 5% el curs 2005-2006.

Entre les víctimes d'agressions sexuals més greus, les diferències per gènere es redueixen

Previsiblement, el nombre total de víctimes és molt més nombrós entre les noies i, no obstant això, de vegades s'oblida que en l'àmbit dels menors la distribució per gènere tendeix a igualar-se entre les víctimes de les agressions sexuals més greus. I en determinades circumstàncies, per exemple, quan s'estudien les pitjors experiències de victimització, el nombre de nois pot ser fins i tot superior al de noies.

L'evolució de la victimització amb l'edat segueix pautes relativament diferents entre nois i noies

En el cas de les noies, el conjunt de les agressions sexuals s'incrementen enèrgicament dels 12 als 14 anys i posteriorment segueixen evolucionant a l'alça amb alguna oscil·lació i de manera més moderada fins els 16 anys d'edat. Per contra, entre els nois s'enregistren oscil·lacions a la baixa al llarg de tot el període, amb prevalences màximes cap els 15 anys i una disminució notable després dels 16.

Més d'una de cada quatre agressions sexuals es produeix associada a la freqüentació del centre

Els agressors relacionats directament o indirecta amb l'escola constitueixen una minoria important que suma el 23% del total: la resta no tenen relació amb l'escola i la majoria són desconeguts per a la víctima. Generalment, les agressions sexuals tendeixen a passar fora del centre d'ensenyament, recordant que es tracta d'un àmbit de victimització més propi d'altres espais, però no desconegut a les escoles, on també s'enregistren agressions greus i, fins i tot, molt greus.

Et van robar? Et van agredir?

La victimització típica dintre i fora de l'escola al llarg d'un curs

El marc general: dels maltractaments a la victimització típica

Fins ara hem estudiat els maltractaments entre l'alumnat caracteritzats per l'existència d'accions negatives freqüents contra nois o noies que es troben en una situació de feblesa relativa. I hem ressaltat que la majoria d'aquestes accions, considerades de manera aïllada, constitueixen supòsits de microvictimització (unes burles, unes empentes...) però experimentades continuadament generen problemàtiques greus, amb efectes severos sobre el benestar de les víctimes. Els maltractaments responen, doncs, a la noció espontània de *ficar-se amb algú sense parar per molestar-lo* i constitueixen una forma de victimització particularment estesa entre els menors. No obstant això, és evident que els maltractaments no esgoten les formes de victimització que pot patir l'alumnat. De forma associada o amb independència dels maltractaments, els nois i les noies escolaritzats també poden patir formes de victimització típica, és a dir, agressions rellevants tot i que es produeixin de manera esporàdica o aïllada i que poden incloure il·lícits penals com ara els robatoris amb violència o les agressions sexuals.

L'alumnat que pateix accions negatives continuades té més probabilitats que la resta de ser víctima d'algun fet d'importància singular i, malgrat això, els maltractaments i la victimització típica constitueixen dos fenòmens que convé estudiar de manera diferenciada perquè no afecten de la mateixa manera les diferents subpoblacions i enregistren distribucions distintes en l'espai i en el temps. En aquest sentit, l'ECESC va centrar l'estudi de la victimització típica en *l'alumnat de secundària*, referint les preguntes a les experiències que haguessin patit *dintre o fora de l'escola, al llarg del curs passat o les vacances passades*. Concentrant-se, doncs, en les franges d'edat més exposades a aquest tipus de victimització i ampliant el període d'estudi i els llocs de referència per tal d'adequar-los a l'anàlisi d'un fenomen que desborda el marc escolar.

Els elements de continuïtat entre els maltractaments i la victimització típica estan en gran part pendents d'una anàlisi més detallada, sobretot en el context català on els estudis longitudinals en criminologia són inexistents. No obstant això, les dades disponibles insinuen que amb l'edat es produeix una transformació tipològica de la victimització. Al llarg de l'educació secundària la microvictimització tendeix a ser substituïda per la victimització típica com a forma predominant d'agressió. Podríem dir que els fets es fan menys freqüents però formalment més greus. Les accions negatives continuades sembla que *es transformin* en victimització típica mantenint alguns dels seus trets originals, com ara la cerca de *beneficis* il·lícits a costa de víctimes que es troben en una posició de feblesa relativa, real o aparent, i mantenint també la tendència característica a disminuir amb l'edat³⁰.

Hem vist reiteradament com les accions negatives entre l'alumnat disminueixen amb l'edat, i ara comprovem que la victimització típica també ho fa. Sense confondre aquestes dues formes de victimització, hem de constatar, doncs, que semblen inscrites en una mateixa tendència general. En tot cas, els joves pateixen més agressions personals que la resta de la població i, generalment, els autors d'aquestes agressions són altres joves³¹. L'ECESC és una enquesta

exclusivament escolar i els seus resultats no es poden comparar amb els del conjunt de la població. Però en aquest punt, podem citar una altra operació estadística, l'Enquesta de Seguretat Pública de Catalunya (ESPC), que enregistra la victimització de la població resident a partir dels 16 anys, i permet precisar que els residents de 16 a 18 anys corren el risc de patir entre tres i quatre vegades més agressions contra la seva seguretat personal que la població de més de 30 anys. Vegem-ho reproduint les dades de l'ESPC que van mesurar la victimització experimentada l'any 2005³²:

Taula 59. La victimització personal a Catalunya, en cinc grups d'edat, any 2005

Fets computats: Robatori de bossa o cartera, estrebades, atracaments i robatori de mòbil (en aquests quatre casos, consumats o no) així com amenaces, intimidacions i agressions físiques

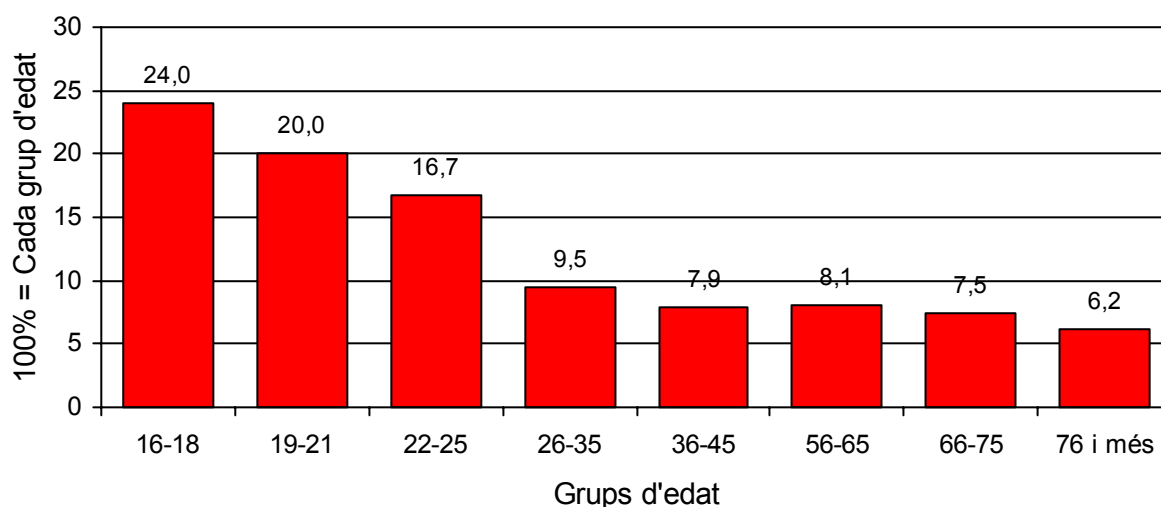
Font: Enquesta de Seguretat Pública de Catalunya (ESPC). Població resident a Catalunya

Grups d'edat	Índex de victimització personal	Víctimes
	% respecte al grup d'edat	n
de 16 a 18 anys	24,0	194
de 19 a 21 anys	20,0	128
de 22 a 25 anys	16,7	150
de 26 a 29 anys	10,3	84
de 30 anys i més	7,8	990
TOTAL	9,7	1.546
Font: ESPC, edició 2006	N total	15.910

I la desagregació de la subpoblació de 30 anys i més, no modifica les conclusions. Com es pot comprovar, els nivells de victimització *personal* són força estables després dels trenta anys d'edat, amb una suau tendència a la baixa.

Gràfic 69. La victimització personal a Catalunya, en nou grups d'edat, any 2005

Font: Enquesta de Seguretat Pública de Catalunya (ESPC). Població resident a Catalunya

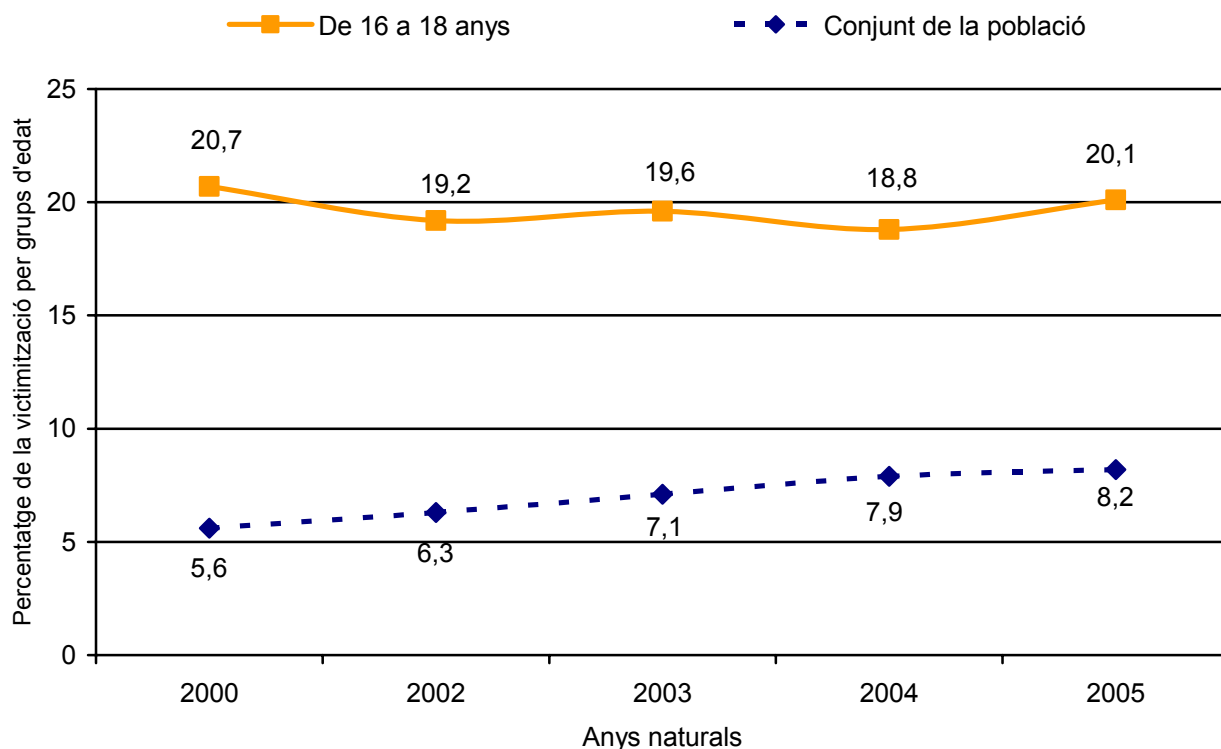
D'altra banda, des de l'any 2000 la prevalença de la victimització a Catalunya s'ha incrementat de forma generalitzada, amb alguna excepció entre les quals destaca, precisament, el segment dels residents de 16 a 18 anys, la gran majoria dels quals estan escolaritzats. Ja hem vist que aquest segment és el més victimitzat, però durant els darrers anys no ha enregistrat increments addicionals de la victimització, al contrari, les oscil·lacions indiquen una feble tendència a la baixa, que contrasta amb l'augment de les prevalències a la resta de grups d'edat, inclosos la resta dels joves a partir dels 19 anys. L'augment actual de la victimització sembla estar, doncs, format per il·lícits orientats a aconseguir uns béns dels que no sempre disposen els més joves.

Si limitem la comparació als fets contra la seguretat personal que són, de lluny, els més freqüents entre la gent de 16 a 18 anys (excloent, doncs, els fets contra els vehicles, els domicilis, les segones residències i els negocis), les prevalències de la victimització han passat del 20,7% l'any 2000 al 20,1% l'any 2005, oscil·lant durant tot aquest període lleugerament per sota del 20%. Són xifres notables però, com dèiem, tampoc s'enregistren augments addicionals. Mentre tant, la prevalença de la victimització personal entre la població general sí que augmentava de manera suau però continuada, amb una certa desacceleració els darrers anys.

Gràfic 70. Evolució de la victimització personal entre els joves de 16 a 18 anys, 2000-2005

Comparació amb el conjunt de la població dels robatoris de bossa o cartera, estrebades o atracaments (temptatives i consumats), així com de les amenaces, intimidacions i agressions físiques*

Font: Enquesta de Seguretat Pública de Catalunya (ESPC). Població resident a Catalunya

* A l'edició de l'ESPC 2004 es va introduir una pregunta addicional sobre els robatoris de telèfon mòbil no associats a fets més generals, que no apareixia explícitament a les edicions anteriors. Per tant, per tal de mantenir la comparabilitat amb les edicions anteriors es va crear l'índex de victimització comparable, amb el qual es treballa en aquesta ocasió.

Els robatoris entre l'alumnat: la percepció del problema

Tornant a l'enquesta escolar, les preguntes sobre victimització abordaven, en un primer bloc de preguntes, la problemàtica dels robatoris, després les agressions físiques i, finalment, les agressions sexuals. I en cada un d'aquest àmbits es diferenciava entre la *percepció* del problema i les *experiències patides* personalment per l'alumnat. Presentem, doncs, els resultats obtinguts, mantenint aquesta diferenciació per blocs.

Començant per la percepció en matèria de robatoris, la pregunta que se'ls formulava en l'edició 2005-2006 de l'ECESC deia exactament: *En general creus que la gent de la teva edat pateix molts robatoris (per exemple, robatoris de diners, peces de roba, mòbils, reproductors de MP3, bicicletes, etc)* i era comparable a la formulada en l'edició 2000-2001 on, simplement, alguns dels exemples eren diferents per pura adaptació als hàbits de consum de l'alumnat. Aquest han estat els resultats obtinguts:

Taula 60. Fets contra la propietat: la percepció del problema

Evolució de les percepcions sobre l'existència de fets contra la propietat entre l'alumnat ECESC, comparació entre el curs 2005-2006 i el curs 2000-2001. Educació secundària

... creus que la gent de la teva edat pateix molts robatoris?	Curs 2000-01	Curs 2005-06
	%	%
No, mai o gairebé mai	23,6	18,0
Sí, però pocs	39,8	39,4
Sí, bastants	29,1	33,8
Sí, molts	6,8	8,2
ns/nc	0,8	0,6
Total	100,0	100,0

La percepció que hi ha robatoris entre els joves és força elevada. Ja durant el curs 2000-2001 més d'una tercera part de l'alumnat assegurava que no es tractava de casos aïllats, sinó que hi havia bastants o molts robatoris. I hem de constatar que aquesta percepció s'ha ampliat, és a dir, s'ha estès encara més: eren un 35,9% i actualment són ja un 42% dels nois i noies matriculats a l'educació secundària els que opinen que hi ha bastants o molts robatoris.

I, en aquest cas, la percepció de l'existència de robatoris augmenta amb l'edat, la qual cosa assenyala el caràcter emergent del problema. Addicionalment, és més gran entre els escolars de centres privats i entre els escolars amb pares que tenen un nivell d'estudis alt, assenyalant potser un nivell d'alerta superior, però confirmant en tot cas que els fets contra la propietat tendeixen a acumular-se on hi ha més bens atractius pels infractors. . Finalment, una dada sobre la que caldrà reflexionar: els escolars que pitjor valoren les relacions amb els seus companys i companyes, amb els seus pares i amb el professorat són, i amb diferència, els que més perceben l'existència de robatoris. No tenim una interpretació concloent d'aquest fet però, en hipòtesi, sembla indicar que aquest segment de l'alumnat es troba més a prop del problema.

Els robatoris entre l'alumnat: la victimització experimentada

Més enllà de les percepcions subjectives, l'ECESC del curs 2005-2006 plantejava una pregunta sobre els robatoris experimentats personalment per l'alumnat, comparable a la realitzada durant el curs 2000-2001: *I a tu, personalment, durant el curs passat o les vacances et van fer algunes d'aquestes coses?* L'enunciat ressaltava que s'indiquessin els robatoris o les destrosses que s'havien pogut patir, dintre o fora de l'escola en els cinc àmbits que assenyalava la taula adjunta:

Taula 61. Fets contra la propietat: la victimització experimentada

Evolució de la prevalença de robatoris i de destrosses entre l'alumnat

ECESC, comparació entre el curs 2005–2006 i el curs 2000–2001. Educació secundària

<i>...et van fer alguna d'aquestes coses?</i>	Curs 2000-2001				Curs 2005-2006			
	Freqüència en percentatges horitzontals				Freqüència en percentatges horitzontals			
	Mai	1 cop	2 o més	Nc	Mai	1 cop	2 o més	nc
<i>Et van destrossar o fer malbé coses teves?</i>	88,8	7,5	3,0	0,8	89,6	6,8	2,7	0,9
<i>Et van robar sense que te n'adonessis?</i>	77,5	16,4	5,3	0,8	77,7	16,6	4,8	0,9
<i>Et van amenaçar de paraula per robar-te?</i>	89,5	6,5	3,0	1,0	90,6	5,5	3,0	0,8
<i>Et van agredir amb intenció de robar-te?</i>	94,0	3,9	1,3	1,0	94,2	3,5	1,4	0,9
<i>Et van amenaçar o atacar amb una arma per robar-te?</i>	94,1	4,2	0,8	0,9	93,6	3,6	1,1	1,6

En termes generals la taula reflecteix una reducció minsa de la victimització, d'algunes dècimes. No obstant això, la prevalença, és a dir, el percentatge dels nois i de les noies victimitzats alguna vegada (amb independència del nombre de vegades) hauria baixat significativament del 29,3% al 26,8%. Una evolució favorable que ha de ser immediatament matisada: a la taula destaca la persistència d'un nucli reduït però significatiu de fets reiterats amb violència o intimidació on no s'observa cap disminució. Podríem dir que els fets més greus no disminueixen.

Un decrement lleuger de la prevalença no modifica necessàriament les percepcions de l'alumnat, i menys en un entorn on els grups d'edat propers, especialment els joves de 19 a 25 anys, estan experimentant augments de la victimització. El percentatge dels afectats és prou ampli per a mantenir activa la percepció del problema: gairebé a cada grup d'alumnes pot haver algú que ha tingut una experiència de victimització personal i és probable que aquesta experiència sigui coneguda pels seus companys i companyes. Addicionalment, les xifres dels fets més greus són substancials: un 4,9% va patir agressions físiques en el moment del robatori i un 4,7% va ser atacat o amenaçat amb una arma per a ser robat.

Aquesta darrera xifra pot ser considerada com un senyal d'alerta per diversos motius. En primer lloc, suposa un salt qualitatiu en els procediments d'agressió i la seva disminució ha estat molt insignificant des del curs 2000-2001 (del 5% al 4,7%). A sobre, el segment multivictimitzat per aquests actes d'especial gravetat ha augmentat, és a dir, l'alumnat que ha estat objecte

d'amenaces o atacs amb armes per a ser robat dues o més vegades ha passat del 0,8% al 1,1%. Novament, la diferència és de dècimes i no permet cap inferència concloent, però sí que assenyala la persistència d'un problema preocupant pel dany directe que generen aquests il·lícits i pel perill addicional de que activin impulsos descontrolats d'autodefensa.

Les dades insinuen, fins i tot, que el conjunt de les experiències de victimització podria ser més important ara que fa quatre anys, és a dir, hi ha menys fets però podrien ser més molestos i, en certs casos més greus. Les dades no són concloents en aquest punt, però obliguen a mantenir aquesta hipòtesi oberta. Més concretament, l'ECESC demana a les víctimes que valorin el fet més important que han experimentat (no tots els fets, sinó el pitjor: en aquest cas el pitjor robatori o la pitjor destrossa) en una escala de 0 si *no va tenir gens d'importància* a 10 si *va tenir moltíssima importància*. I aquestes han estat les respostes obtingudes:

Taula 62. Valoració de la importància del pitjor robatori o de la pitjor destrossa

Formulació de la pregunta: *I aquell fet, fins a quin punt va ser important per a tu?*. Escala de 0 a 10
ECESC, comparació entre el curs 2005–2006 i el curs 2000–2001. Educació secundària

Escala 0-10	Curs 2000-01 Mitjana: 5,4 punts	Curs 2005-06 Mitjana: 5,7 punts
0-4	10,8%	9,0%
5-6	6,7%	5,5%
7-8	6,9%	7,0%
9-10	4,8%	5,3%
No valora la seva experiència	4,8%	5,6
Total victimitzats per robatori	34,1%	32,4%
No informen de robatoris ni destrosses	65,9%	67,6%
Total alumnat de secundària	100,0%	100,0%

La importància mitjana dels robatoris s'ha incrementat de manera feble però significativa: era del 5,4 durant el curs 2000-2001 i ha estat del 5,7 durant el curs 2005-2006. I els fets considerats més importants (valoracions de 7 a 10) també s'han incrementat.

En resum, malgrat la disminució de la prevalença (de 34,1% a 32,4%) s'han incrementat les experiències considerades més greus (de 11,7% a 12,3%), la qual cosa contribueix a explicar les percepcions de l'alumnat en aquest àmbit. Com dèiem anteriorment, potser passen menys coses, però són més molestes i segurament més greus.

Finalment, cal destacar una dada d'especial rellevància en un estudi sobre convivència i seguretat entre l'alumnat: més d'una tercera part dels agressors tenen relació amb l'escola, i si ens referim exclusivament als que han pogut ser observats i són coneguts, aquesta xifra se situa al voltant del 70%, és a dir, la gran majoria. Lògicament, les possibilitats d'identificar a l'autor són més elevades en el propi centre d'ensenyament i, a sobre, es tendeix a atribuir a altres alumnes tots els robatoris o les destrosses que hagin ocorregut en horari escolar. En

aquest sentit, les xifres han de ser interpretades amb cautela, però no poden ser desconegudes. Observem en una taula les relacions dels autors coneguts amb el centre d'ensenyament:

Taula 63. Relació dels autors del pitjor robatori o destrossa amb l'escola de la víctima

Formulació de la pregunta: *La persona o el grup que ho va fer, tenia alguna relació amb l'escola?*
ECESC, comparació entre el curs 2005-2006 i el curs 2000-2001. Educació secundària

La persona o el grup que ho va fer, tenia alguna relació amb l'escola?	Tots els victimitzats		Victimitzats que han identificat els autors	
	Curs 2000-01	Curs 2005-06	Curs 2000-01	Curs 2005-06
Era una persona de la meva escola	32,4%	37,2%	61,3%	63,5%
No tenia cap relació amb la meva escola, però jo el(s) coneixia	15,1%	13,0%	28,7%	22,2%
Era un grup en què tots o alguns eren de la meva escola	3,8%	5,4%	7,2%	9,2%
No era de la meva escola, però era d'una escola amb la qual ens relacionem (es troba a prop, hi fem esport, etc.)	1,5%	2,9%	2,8%	5,0%
No sé en absolut qui ho va fer; no el(s) coneixia de res	47,2%	41,5%	—	—
Total %	100,0	100,0	100,0	100,0
Total n	2.176	945	1.148	553

Amb independència del lloc físic on es produeixen els fets, és evident que una part substancial dels agressors estan relacionats amb les víctimes a través de l'escola, i aquesta relació s'ha intensificat els darrers quatre anys. En termes generals, el nombre d'agressors coneguts és superior ara que durant el curs 2000-2001 i, simptomàticament, això s'ha reflectit en un augment de les categories de victimitzadors més relacionades amb el propi centre (*...una persona de la meva escola, ...un grup on tots o alguns eren de la meva escola...*). En definitiva, l'escola la centralitat de l'escola en el procés de socialització i en la generació i la gestió dels conflictes és inqüestionable.

El perfil del qui roba, amenaça o agredeix amb la intenció de robar és clarament el d'un noi o grup de nois, del mateix centre escolar, amb edats compreses entre els 14 i els 17 anys (per bé que la dispersió és notable pel que fa a l'edat). I les agressions tenen lloc, majoritàriament, durant el període lectiu i al mateix centre escolar o als seus voltants. Tanmateix, el nombre de robatoris que es produeixen fora del període lectiu (caps de setmana i vacances) o en llocs no vinculats a l'escola és substancial i, sobretot, és rellevant ja que els casos de victimització més greus es continuen produint fora dels centres escolars. Però fins i tot aquesta dada ha de ser matisada.

El nombre global de nois i de noies victimitzats dintre de l'escola ha disminuït lleugerament i la distribució tipològica no s'ha modificat de manera dràstica, però sí s'ha reforçat un senyal d'alerta ja observat anteriorment: el nombre d'amenaçes o d'atacs amb armes per a robar ha augmentat també dintre de l'escola. Ja era substancial durant el curs 2000-2001 i ara s'ha incrementat. Lògicament, es tracta de xifres reduïdes en relació a la totalitat de l'alumnat d'educació secundària, però cada un d'aquests fets pot ser greu (comporta una presumpció d'il·lícit penal). Vegem primer els percentatges respecte a l'alumnat total de secundària, que

permet proporcionar el problema i observem la distribució de la victimització dintre i fora de l'escola.

Taula 64. La pitjor victimització per robatori o destrossa

El pitjor robatori o la pitjor destrossa patida per l'alumnat. Percentatges respecte a tot l'alumnat ECESC, comparació entre el curs 2005-2006 i el curs 2000-2001. Educació secundària

El pitjor robatori o la pitjor destrossa patida	Curs 2000-2001	Curs 2005-2006
Amençar o atacar amb una arma o objecte per robar	3,7%	3,3%
Agredir a empentes, cops, etc. per robar (SENSE armes)	2,5%	2,1%
Robatori amb amenaces de paraula	5,0%	3,4%
Robatori sense que me n'adonés	14,8%	13,5%
Destrossa	3,5%	2,2%
No defineix quin va ser el pitjor	4,6%	7,9%
Total victimitzats per robatori o destrossa	34,1%	32,4%

Aquí retrobem el fenomen que comentaven al principi d'aquest apartat, sota una altra forma. És a dir, les categories semblen disminuir, tot i que sigui lleugerament i, no obstant això, sabem que l'afectació subjectiva ha estat superior que fa quatre anys. I en aquest context, observem la distribució de la victimització dintre i fora de l'escola: els resultats tornen a suggerir l'existència d'un nucli creixent de casos greus que es produeixen dintre de l'escola i un cert desplaçament de les destrosses i de les amenaces verbals fora de l'escola.

Taula 65. Lloc on s'ha experimentat la pitjor victimització per robatori

Distribució dicotòmica (dintre o fora de l'escola) del pitjor robatori o la pitjor destrossa patida ECESC, comparació entre el curs 2005-2006 i el curs 2000-2001. Educació secundària

El pitjor robatori o la pitjor destrossa patida	Dintre de l'escola		Fora de l'escola	
	2000-01	2005-06	2000-01	2005-06
	% horitzontals		% horitzontals	
Amençar o atacar amb una arma o objecte per robar	3,3	5,2	96,7	94,8
Agredir a empentes, cops, etc. per robar (SENSE armes)	13,1	13,0	86,9	87,0
Robatori amb amenaces de paraula	10,5	4,9	89,5	95,1
Robatori sense que me n'adonés	55,4	55,3	44,6	44,7
Destrossa	58,4	49,6	41,6	50,4

Els nois i les noies victimitzats presenten dos perfils diferenciats en funció del fet que han patit:

- destrosses o robatori de coses
- intimidació, agressió o amenaces amb la finalitat de robar

De fet, les víctimes de robatoris i destrosses sense violència ni intimidació tenen un perfil que representa adequadament el conjunt, podríem dir que els fets semblen afectar-los de manera aleatòria.. Són tant nois com noies, de totes les edats (així i tot, n'hi ha alguns més entre els

més joves), sense distinció d'origen geogràfic, classe social o nivell cultural dels pares. No s'observa cap relació amb les qualificacions escolars ni amb el consum de drogues. Tanmateix, sembla que els nois que no tenen bones relacions amb els seus companys són els que més probabilitat tenen de ser objecte d'aquests fets. Però cal tenir present que les dades disponibles no permeten dir quines característiques són antecedents i quines conseqüents: no saben si els roben perquè no tenen bones relacions amb els companys o les relacions amb els companys no són bones perquè els roben. De tota manera, allò fonamental és recordar que, en aquest cas, no hi ha un perfil clar de l'adolescent al que roben sense que se n'adoni o que es troba amb algunes de les seves coses malmeses, més enllà del fet que els més petits tenen més probabilitats de trobar-s'hi que els més grans.

Una altra cosa és quan es tracta d'intimidacions, d'amenaques o d'agressions amb la finalitat de robar. En aquest segon cas hi ha un enfrontament personal. El robatori o la destrossa pot ser anònim, però la intimidació o l'amenaça, no ho és. El primer sembla aleatori, aquest sembla més selectiu. I el perfil de l'agredit presenta trets diferencials més clars. Són més els nois que les noies, tant si es tracta d'amenaques amb navalla i pals com si es tracta d'agressions sense arma, empentes o puntades de peu. En general, n'hi ha més entre els més grans, però l'edat no discrimina en matèria d'empentes i puntades de peu. No hi ha diferència pel que fa al tipus de centre, ni quant a l'origen geogràfic dels pares o al seu nivell d'estudis. Sembla, però, que hi ha una presència lleugerament superior, contra el que habitualment s'acostuma a pensar, d'escolars de classes socials altes.

D'altra banda, també hi ha una representació superior de joves amb qualificacions escolars baixes, que disposen de més diners setmanalment, que consumeixen més drogues i, sobretot, més alcohol que la mitjana. Aquestes tres característiques apunten cap a un adolescent victimitzat en qui concorren, si més no, algunes característiques sovint associades als victimitzadors. La qual cosa fa pensar que, si més no parcialment, ens trobem davant de fenòmens d'agressió mútua, hipòtesi que sembla confirmada perquè aquets mateixos adolescents informen en proporcions superior a les mitjanes que han estat castigats per maltractar els seus companys. Per finalitzar, hi ha una última dada que confirma l'anterior: aquests adolescents no diuen que es relacionin malament amb els seus companys, però sí amb els seus pares, a diferència del que succeïa amb les víctimes de robatoris i de destrosses.

No es vol dir amb això que no hi hagi situacions de victimització pura entre l'alumnat, però sí que cal assenyalar que, estadísticament parlant, una part significativa dels robatoris amb violència o intimidació no afecten de manera aleatòria a tot l'alumnat, sinó que tendeixen a concentrar-se en determinats subgrups. Esquemàticament, podríem dir que no es tracta sempre de *matons* que atemoreixen menors per robar-los, cosa que òbviament no es pot excloure, sinó tant o més de grups de joves de certa edat que es barallen entre ells, en aquest cas per obtenir beneficis materials de manera il·lícita.

Les agressions físiques entre l'alumnat: la percepció del problema

La percepció de l'alumnat sobre l'existència de víctimes d'agressions físiques entre els nois i les noies de la seva edat s'enregistra a l'ECESC a través de la pregunta següent:

En general creus que la gent de la teva edat pateix agressions (amenaces de paraula, bufetades, cops, empentes, etc.)?

1. No, mai o gairebé mai
2. Sí, però poques vegades
3. Sí, força vegades
4. Sí, moltes vegades

Aquesta pregunta és comparable a les dues edicions de l'enquesta escolar corresponents als cursos 2005-2006 i 2000-2001. Vegem els resultats obtinguts.

Taula 66. Les agressions físiques: evolució de la percepció del problema

Evolució de les percepcions sobre l'existència d'agressions físiques entre l'alumnat de secundària ECESC, comparació entre el curs 2005-2006 i el curs 2000-2001. Educació secundària

... creus que la gent de la teva edat pateix agressions físiques?	Curs 2000-01	Curs 2005-06
	%	%
No, mai o gairebé mai	19,7	15,0
Sí, però poques vegades	40,0	41,9
Sí, força vegades	30,7	34,5
Sí, moltes vegades	8,4	8,3
ns/nc	1,1	1,3
Total	100,0	100,0

La gran majoria de l'alumnat percep que hi ha *amenaces de paraula, bufetades, cops, empentes, etc.* contra els joves de la seva edat. En xifres rodones eren el 80% durant el curs 2000-2001 i ara ja són el 85%, tot i que la meitat d'aquest col·lectiu estimi que aquesta violència té una freqüència escassa. Però les dimensions d'aquest sentiment no són insignificants: el 30% opinava que les agressions físiques eren bastant freqüents el curs 2000-2001 i aquest segment ha arribat gairebé al 35% el curs 2005-2006, mentre que es mantenen al voltant del 8% els que opinen que les agressions físiques contra els joves de la seva edat són molt freqüents. Caldria reflexionar sobre el fet que la violència, l'agressió i la possibilitat de ser agredits forma part de l'imaginari de molts joves.

La percepció és superior entre les noies i entre els que tenen més edat i lleugerament superior als centres privats. També és superior entre els joves que consumeixen més drogues i alcohol (aquesta és una variable molt discriminant), i entre aquells menors que tenen relacions insatisfactòries amb els companys, els pares i el professorat.

L'ECESC també preguntava sobre l'existència d'agressions físiques a determinats espais concrets i, en aquest punt, les edicions de l'enquesta corresponents al curs 2000-2001 i al curs 2005-2006 permeten seguir com ha evolucionat la percepció de l'alumnat sobre l'existència d'agressions físiques en diferents àmbits freqüentats per gent jove i, lamentablement, hem de constatar que l'escola és percebuda actualment com un espai on tenen lloc més agressions físiques que fa quatre cursos. Els resultats obtinguts es poden presentar de la manera següent:

Taula 67. Llocs principals on es produeixen agressions físiques: evolució de la percepció ECESC, comparació entre el curs 2005-2006 i el curs 2000-2001. Educació secundària

Freqüència	Edició	A les discoteques	A l'escola	Als carrers del lloc on viu
Mai o gairebé mai	2000-01	5,4	24,0	55,9
	2005-06	10,8	15,6	42,7
Pocques vegades	2000-01	18,8	52,7	30,2
	2005-06	30,6	48,5	35,6
Força vegades	2000-01	48,8	17,9	8,5
	2005-06	41,7	27,5	14,2
Moltes vegades	2000-01	26,0	3,8	3,6
	2005-06	14,5	6,8	4,8
ns/nc	2000-01	0,9	1,7	1,8
	2005-06	2,4	1,6	2,7
Total %			100%	
Total n	2000-01		7.146	
	2005-06		6.329	

Les discoteques són, segons la percepció dels escolars, el *locus* per excel·lència del risc d'agressió física. Prop del 90% estima que, poc o molt, hi ha agressions físiques a joves de la seva edat a les discoteques. Fins i tot més del 55% percep que a les discoteques hi ha agressions físiques força o moltes vegades, tot i que s'enregistra una disminució substancial d'aquesta percepció respecte al curs 2000-2001. És a dir, la situació s'ha de considerar com d'atenció preferent tot i que es tracti d'un dels pocs àmbits en els quals la percepció del problema ha millorat inequívocament al llarg dels darrers anys.

Crida l'atenció que, en segon lloc, se cita l'escola i, sobretot, destaca que la percepció en aquest àmbit hagi empitjorat. Al voltant del 85% pensa que, poc o molt, a l'escola es produeixen agressions físiques (eren aproximadament un 75% fa quatre anys) i el 34,8% creu que aquests fets es produeixen força o moltes vegades (i eren el 21,7% durant curs 2000-2001).

Podem assenyalar algun element rellevant en el perfil dels escolars segons la seva percepció de la violència. Pel que fa a les discoteques, les noies i els de més edat tenen una percepció més intensa del problema. No s'ha trobat cap diferència segons si estudien en centres públics o privats. Tampoc el nivell d'estudis dels pares discrimina, però sí que discrimina, a la baixa, el fet que els pares i ells hagin nascut fora de Catalunya i, més encara, que a casa seva no es parli ni

català ni castellà com a idiomes preferents. La hipòtesi que s'apunta aquí és que aquests menors són els que menys freqüenten les discoteques o els que menys participen de l'univers mental on les discoteques ocupen un espai important.

Pel que fa a les agressions físiques a l'escola, cal remarcar la quantitat lleugerament més gran de noies que percepen aquest fet, com també dels que cursen 3r i 4t d'ESO. També hi ha més joves que estudien en centres públics que opinen que a l'escola hi ha agressions físiques. Però no hi ha diferències significatives pel que fa a l'origen geogràfic ni al nivell d'estudis dels pares. Finalment, els que perceben més agressions físiques són els que pitjor relació mantenen amb els seus companys, pares i professors.

Els nois indiquen més agressions al carrer, sobretot entre els joves de 14 i 15 anys, com també pels que tenen 18 o més anys. En el cas d'agressions al carrer, la correlació amb els nivells de consum d'alcohol i de drogues és lineal: com menys consum, menor nivell de percepció d'agressions físiques al carrer. Les relacions amb el professorat o amb els pares són pitjors a mesura que la percepció de l'agressió als carrers augmenta. La nostra hipòtesi és clara: la diferència amb la resta la proporcionen els joves que, al mateix temps, són agressors i agredits.

Les agressions físiques entre l'alumnat: la victimització experimentada

En aquest apartat ja no es tractarà de les percepcions, sinó de la victimització experimentada personalment. La pregunta formulada no deixa lloc a cap dubte:

I a tu, personalment, durant el curs passat o durant les vacances et van fer alguna d'aquestes coses?

- amenaçar amb paraules
- agredir físicament per fer-te mal, sense utilitzar cap arma ni cap objecte?
(per exemple, empentes, bufetades, cops de puny, etc.)
- amenaçar-te o atacar-te amb armes o objectes per fer-te mal?

Observem les respostes obtingudes comparant la situació actual amb l'existent fa quatre cursos:

Taula 68. Les agressions físiques: la victimització

Evolució de la victimització per agressions físiques. Percentatges horitzontals
ECESC, comparació entre el curs 2005-2006 i el curs 2000-2001. Educació secundària

<i>I a tu, personalment... et van fer alguna d'aquestes coses?</i>	Curs 2000-2001				Curs 2005-2006			
	Mai	1 cop	=/> 2	nc	Mai	1 cop	=/> 2	nc
Amenaçar amb paraules	76,5	13,0	9,3	1,2	79,9	7,6	6,4	6,1
Agredir físicament per fer-te mal, SENSE utilitzar cap arma ni cap objecte	87,2	7,5	3,9	1,4	87,2	6,0	3,4	3,3
Amenaçar-te o atacar-te AMB armes o objectes per fer mal	94,9	3,0	0,6	1,5	92,5	2,8	1,3	3,5

És a dir, l'ECESC del curs 2005-2006 enregistra que un 14% de l'alumnat ha estat objecte d'amenaçes verbals i més del 9% ha estat agredit físicament sense armes ni objectes per a fer mal, sinó amb bufetades, cops de puny. No són xifres insignificants però, addicionalment, s'ha de destacar que al voltant d'un 4% ha estat amenaçat o atacat amb armes o objectes per a fer mal, com ara navalles o pals.

La immensa majoria dels agredits ha patit l'agressió una vegada, per bé que es detecta un nucli reduït de multivictimitzats, amb 4 o més agressions al llarg del curs passat o les vacances passades, que a la taula apareixen englobats a la categoria 2 o més però que mereixen aquí una menció diferenciada: un 2,1%, ha assolit aquest nivell de multivictimització de paraula, un 1%, sense armes i un 0,5%, amb armes o objectes per a fer mal. Aquesta dada recorda novament l'existència d'un nucli particularment afectat per la violència que en els supòsits més greus, és a dir, en els supòsits d'agressions amb armes o objectes per a fer mal, no ha disminuït al llarg d'aquests anys, més aviat al contrari.

Amb altres paraules, l'ESPC enregistra aquí, novament, una disminució global de la prevalença respecte a l'any 2000-2001 que va acompanyada d'un lleuger increment dels fets més greus, la qual cosa recorda el que s'ha vist quan tractàvem els fets contra la propietat.

En aquell cas, s'enregistrava un lleuger increment de la victimització més greu, ara les xifres són similars pel que fa als fets valorats de 7 a 10 punts (8,0% el curs 2000-2001 i 7,6% el curs 2005-2006) però els fets als que s'atribueix la màxima importància, és a dir, els fets valorats amb 9 i 10 punts s'incrementen lleugerament, i els fets trivials, amb valoracions de 0 a 2 punts gairebé ni es mencionen. Vegem-ho:

Taula 69. Valoració de la importància de la pitjor agressió física

Formulació de la pregunta: *I aquell fet, fins a quin punt va ser important per a tu?*. Escala de 0 a 10
ECESC, comparació entre el curs 2005-2006 i el curs 2000-2001. Educació secundària

Escala 0-10	Curs 2000-01 Mitjana: 4,7 punts	Curs 2005-06 Mitjana: 5,4 punts
0-4	11,5	6,8
5-6	4,8	3,8
7-8	4,7	4,0
9-10	3,3	3,6
No valora la seva experiència	3,0	3,1
Total victimitzats per agressions físiques	27,3	21,3
No informen d'agressions físiques	72,7	78,7
Total alumnat de secundària	100,0	100,0

Els fets que les víctimes consideren més importants han disminuït lleugerament respecte a la població total, però la seva puntuació mitjana és superior. En termes generals, s'enregistren menys fets, però són més importants per a les víctimes. Com ja s'ha vist, d'entrada han augmentat lleugerament els fets que tenen associat un retret superior i, finalment, ha augmentat també el nombre d'agressors vinculats directament o indirecta a l'escola.

Taula 70. Relació dels agressors amb l'escola de la víctima

Percentatge respecte a l'alumnat que ha estat objecte d'alguna agressió física
ECESC, comparació entre el curs 2005-2006 i el curs 2000-2001. Educació secundària

<i>La persona o el grup que ho va fer, tenia alguna relació amb l'escola?</i>	Curs 2000-01	Curs 2005-06
Era una persona de la meva escola	26,9	30,1
Era un grup en què tots o alguns eren de la meva escola	5,9	8,0
No era de la meva escola, però era d'una escola amb la qual ens relacionem	1,8	3,7
No tenia cap relació amb l'escola, però els coneixia	20,8	15,2
No el(s) coneixia de res	33,0	27,4
Nc	11,6	15,5
Total %	100,0	100,0
Total victimitzats (de la mostra)	2020 (de 7.416)	1.350 (de 6.329)

Òbviament, la implicació creixent de l'alumnat amb la victimització no suposa que els fets tinguin lloc dintre de l'escola: al contrari la majoria dels fets tenen lloc fora de l'escola, i els fets més greus són els que enregistren una tendència més clara a produir-se fora. Malgrat això, el recinte escolar continua sent un marc freqüent de les agressions físiques i, sobretot, creixent: els fets que es produïen en aquest marc era del 26,8% durant el curs 2000-2001 i ha arribat al 33,4% el curs 2005-2006. És a dir, era superior a una quarta part i ja és d'una tercera part.

Taula 71. Relació amb l'escola de la pitjor agressió física

Distribució dicotòmica (dintre o fora de l'escola) de la pitjor agressió física patida
ECESC 2005-2006, 1r trimestre. Educació secundària

La pitjor agressió física patida	% respecte a l'alumnat	% distribució horitzontal		
		Dintre de l'escola	Fora de l'escola	Total
Amb violència verbal: Insults, amenaces de paraula	9,6	37,7%	62,3%	100%
Amb una mica de violència física: Empentes bufetades, etc.	5,1	36,0%	64,0%	100%
Amb força violència física: Força empentes, cops de puny, lluita per terra	1,7	25,0%	75,0%	100%
Amb molta o moltíssima violència física Molts cops de puny, fent servir objectes, etc.	2,0	12,0% (n = 15)	88,0% (n = 110)	100%
No contesta	2,9			
No ha patit cap amenaça o agressió	78,7	-	-	-
TOTAL	100,0			

Les agressions sexuals entre l'alumnat: la percepció del problema

La pregunta sobre la percepció d'agressions sexuals a l'edició 2005-2006 de l'ECESC deia exactament:

En general, creus que la gent de la teva edat pateix agressions sexuals (acostaments o comentaris molestos, insults o seguiments de tipus sexual, tocaments no volguts, etc.)?

1. No, mai o gairebé mai
2. Sí, però poques vegades
3. Sí, força vegades
4. Sí, moltes vegades

La formulació de la pregunta era comparable a la del curs 2000-2001 i els resultats obtinguts en les dues edicions han estat els següents:

Taula 72. Les agressions sexuals: la percepció del problema

Evolució de les percepcions sobre l'existència d'agressions sexuals entre l'alumnat de secundària ECESC, comparació entre el curs 2005-2006 i el curs 2000-2001. Educació secundària

... creus que la gent de la teva edat pateix moltes agressions sexuals?	Curs 2000-2001			Curs 2005-2006		
	Nois	Noies	TOTAL	Nois	Noies	TOTAL
No, mai o gairebé mai	54,4	35,5	44,8	47,4	30,9	39,1
Sí, però poques vegades	34,9	40,8	37,9	40,4	40,8	40,6
Sí, força vegades	8,4	19,8	14,2	9,4	23,9	16,7
Sí, moltes vegades	2,3	4,0	3,2	2,8	4,5	3,7
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

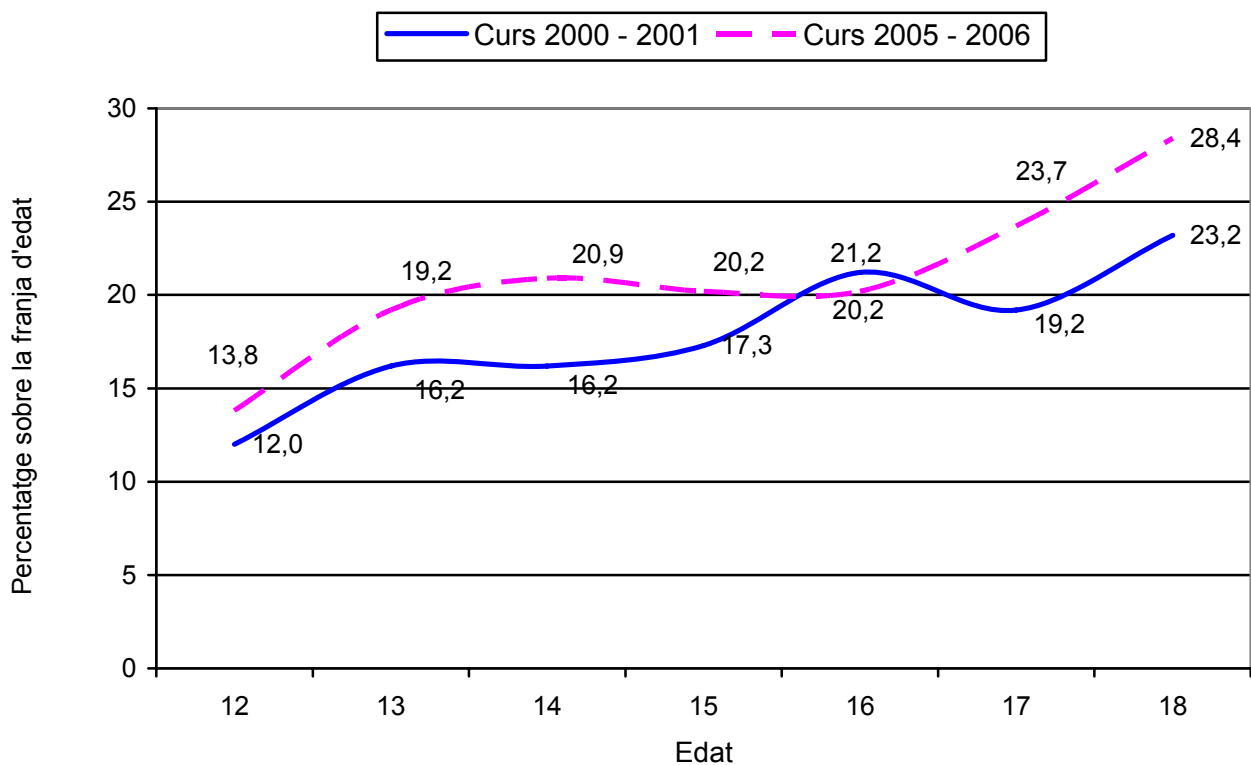
Com es pot observar, entre l'alumnat de secundària les agressions sexuals són considerades menys freqüents que les agressions físiques però una àmplia majoria opina que, poc o molt, la gent de la seva edat pateix agressions sexuals. En xifres rodones, un 85% considera que es produeixen agressions físiques amb més o menys freqüència, mentre un 60% considera que es produeixen agressions sexuals. I en ambdós casos, al voltant del 40% creuen que efectivament es produeixen, però *poques vegades*.

No obstant això, els que opinen que les agressions sexuals es produeixen força o moltes vegades constitueixen una minoria substancial i, sobretot, creixent. Si agreguem els que perceben agressions sexuals *força vegades* amb els que les perceben *moltes vegades* constatem que el segment resultant ha passat del 17,4% el curs 2000-2001 al 20,4% el curs 2005-2006. I aquest increment ha estat particularment intens entre les noies que eren aproximadament una de cada cinc i són ja una de cada quatre les que perceben agressions amb aquest nivell d'intensitat. D'altra banda, la distribució d'aquest increment per edats permet observar que el seu caràcter és pràcticament general: s'enregistren augments de la percepció

del problema gairebé a tots els grups d'edat, amb l'excepció de l'alumnat de 16 anys on les xifres del curs 2000-2001 i les del curs 2005-2006 són similars.

La percepció del problema al llarg d'aquests quatre cursos presenta altres diferències. Lògicament, la percepció del problema s'incrementa amb l'edat, i les dades insinuen l'existència de dues fases alcistes. La primera sembla produir-se a l'inici de l'ESO i la segona a l'inici de l'educació secundària postobligatòria. Aquest esquema general no ha variat excessivament, però durant el curs 2000-2001 semblava que s'apreciava una certa estabilització d'aquest entre els 13 i els 14 anys, mentre que ara la percepció del problema continua augmentant fins als 14 anys d'edat, reflectint uns nivells de sensibilitat al problema de les agressions sexuals que fa quatre cursos s'assolien cap als 16 anys d'edat. La segona fase alcista que fa uns anys se situava a principi de la secundària postobligatòria ara ja sembla assolida al llarg de l'ESO. Vegem-ho amb més detall:

Gràfic 71. Percepció de l'existència de força o moltes agressions sexuals entre l'alumnat ECESC, comparació entre el curs 2005-2006 i el curs 2000-2001. Educació secundària

No estem en condicions d'interpretar de manera plenament satisfactòria aquestes diferències però, en hipòtesi, podrien indicar una disminució de les edats a partir de les quals el problema de les agressions sexuals és percebut com a rellevant, especialment per a les noies.

Finalment, la percepció també és superior entre els joves que consumeixen més drogues i alcohol (aquesta és una variable molt discriminant), i entre aquells menors que tenen relacions insatisfactòries amb els companys, els pares i el professorat.

Complementàriament, la darrera edició de l'ECESC preguntava sobre els llocs o els àmbits on es percebien agressions sexuals amb més freqüència. Però, en aquest cas, la pregunta només es va formular en l'enquesta corresponent al curs 2005-2006, de manera que no és possible dur a terme una comparació amb la situació anterior.

En tot cas, tenen l'interès de destacar dos àmbits pràcticament desconeguts fa només quatre cursos: el món de les telecomunicacions, particularment a través dels sistemes de missatgeria, i el telèfon mòbil. Vegem-ho amb més detall:

Taula 73. Percepció dels llocs on es produeixen les agressions sexuals

Pregunta: *En general, creus que la gent de la teva edat pateix agressions sexuals als llocs següents?*
ECESC, curs 2005-2006. Educació secundària

Freqüència	Mai o gairebé mai	Poques vegades	Força o moltes vegades	ns/nc	TOTAL
A les discoteques	15,9	32,3	48,8	3,0	100,0
Mitjançant l'ordinador (xats... etc.)	39,5	28,2	30,2	2,1	100,0
Mitjançant el telèfon mòbil	51,5	30,0	15,2	3,3	100,0
A l'escola	58,7	30,1	9,1	2,1	100,0
Als transports públics	59,8	30,7	7,7	1,8	100,0
Entre companys i coneguts	65,9	24,6	7,1	2,4	100,0
Als carrers del lloc on vius	76,5	17,5	4,2	1,7	100,0

Les discoteques són percebudes, novament, com un lloc on el risc de patir agressions sexuals és particularment elevat. Més del 80% estima que, poc o molt, hi ha agressions sexuals a joves de la seva edat a les discoteques. I gairebé el 49% percep que això succeeix força o moltes vegades. Si recordem que les discoteques són també citades entre els llocs on el risc d'agressions físiques és més elevat hem d'admetre, sense sorpresa, que ocupen un lloc central en l'imaginari de la inseguretat entre els joves, i constitueixen un objecte d'estudi i d'intervenció de primer ordre en l'àmbit de la convivència i la seguretat de la gent jove.

D'altra banda, la percepció d'agressions sexuals a l'escola i als carrers on es viu no són insignificants, al contrari, però sí que és nítidament més baixa que les agressions físiques percebudes en aquets mateixos llocs. Mentre la percepció d'agressions sexuals mitjançant l'ordinador (és a dir, els xats, la missatgeria instantània i el correu electrònic) és francament molt elevada, ocupant clarament el segon lloc pel que fa a la percepció del risc (30,2% hi ha agressions sexuals força o moltes vegades) inequívocament per sobre del tercer, que també és un equip de telecomunicació: el telèfon mòbil (15,2% força o moltes vegades). Tornarem a parlar sobre aquesta novetat quan comentem on han tingut lloc les agressions sexuals realment patides, però ja ara podem avançar que els sistemes de telecomunicacions no ocupen un lloc igualment destacat quan s'estudien els fets experimentats. Les dades disponibles més aviat insinuen que es percep un risc potencial, associat potser a l'anonimat o al llenguatge obscè o agressiu de determinats canals de conversa, o a l'alarma social que han generat alguns casos particularment greus, però que l'experiència de victimització dels adolescents a través d'aquests mitjans sembla més aviat limitada i generalment lleu.

En fi, en l'alumnat particularment sensible en aquest àmbit podem citar també els consumidors de drogues, i en concret els d'èxtasi i de cocaïna, i els que pitjor es relacionen amb els companys i les companyes, el professorat i els progenitors. Especialment, la relació amb els pares és la variable més determinant. Així, el 65% dels escolars que diuen que la relació amb els pares no és bona assenyalen que hi ha agressions sexuals contra els joves de la seva edat, xifra que és del 55% entre aquells que afirmen tenir bones relacions amb els seus progenitors.

Les agressions sexuals entre l'alumnat: la victimització experimentada

A continuació l'ECESC preguntava directament per la victimització experimentada de manera directa per l'alumnat en l'àmbit de les agressions sexuals. I la formulació literal de la pregunta ha estat idèntica en les dues edicions de l'enquesta escolar, de manera que els resultats són comparables:

I a tu, personalment, durant el curs passat o les vacances, et van fer alguna d'aquestes coses?

- fer comentaris molestos o insultants de tipus sexuals?
- assetjar-te, acostar-se't o seguir-te de manera molesta?
- tocar-te contra la teva voluntat amb una mica de força?
- tocar-te amb violència o amenaces?
- violar-te; forçar-te a una relació sexual que no desitjaves?

La pregunta indicava que es tinguessin en compte totes les agressions sexuals que es van patir en aquests àmbits, dintre o fora de l'escola, durant el curs passat o les vacances.

Taula 74. Les agressions sexuals experimentades: evolució de la prevalença

Prevalença de cinc tipus d'agressions sexuals. Percentatges horitzontals

ECESC, comparació entre el curs 2000-2001 i el curs 2005-2006. Educació secundària

Supòsits d'agressió sexual	Curs 2000-2001			Curs 2005-2006		
	No, mai	Sí, a vegades	nc	No, mai	Sí, a vegades	nc
Fer comentaris molestos o insultants de tipus sexual	88,5	10,3	1,2	87,0	9,8	3,2
Assetjar-te, acostar-se't o seguir-te de manera molesta	90,1	8,5	1,3	88,8	7,8	3,5
Tocar-te contra la teva voluntat amb una mica de força	94,1	4,4	1,5	92,0	4,2	3,9
Tocar-te amb violència o amenaces	97,2	1,3	1,5	95,3	1,0	3,7
Violar-te; forçar-te a una relació sexual que no desitjaves	97,5	1,0	1,5	95,0	0,8	4,1

A diferència del que s'ha vist fins ara en matèria de fets contra la propietat i d'agressions físiques, semblaria que la situació hagués millorat lleugerament en l'àmbit de les agressions sexuals, però les diferències són massa minses, generalment d'unes poques dècimes, i obliguen a una interpretació cautelosa. És més prudent considerar que les dades obtingudes assenyalen més aviat una estabilització del nombre de fets i, lamentablement, no podem excloure un increment de l'ocultació. Amb altres paraules, la problemàtica de les agressions sexuals podria tenir dimensions superiors a les enregistrades. En tot cas, la no resposta ha estat força més elevada en l'edició 2005-2006 que fa quatre cursos de manera que, si

consideréssim la no resposta perduda en el càlcul de la prevalença, ens trobaríem que fins i tot aquesta escassa diferència s'aprima, i això reforça la impressió que ens trobem davant d'una situació d'estabilitat.

Adicionalment, quan passem del comptatge d'aquest cinc tipus de fets al càlcul de les persones victimitzades (recordem que una persona pot ser objecte de més d'un fet), resulta que el nombre d'afectats durant el curs 2005-2006 és lleugerament superior. En definitiva, la prevalença coneguda de les agressions sexuals es pot considerar similar a la que es va registrar el curs 2000-2001 i la valoració subjectiva de les pitjors agressions fins i tot ha disminuït, però molt lleugerament. En aquest sentit, podem presentar -tal com s'ha fet anteriorment- la valoració subjectiva de la pitjor agressió sexual que proporciona la seva valoració en una escala de 0 a 10:

Taula 75. Valoració de la importància de la pitjor agressió sexual

Formulació de la pregunta: *Aquell fet fins a quin punt va ser important per a tu?*

ECESC, comparació entre el curs 2000-2001 i el curs 2005-2006. Educació secundària

Escala 0-10	Curs 2000-2001 Mitjana:	Curs 2005-2006 Mitjana:
0-4	6,3	6,9
5-6	3,1	3,0
7-8	3,0	2,8
9-10	2,7	2,2
No valora la importància de l'agressió sexual	2,2	2,8
Total víctimes d'alguna agressió sexual	17,3	17,7
No informen de cap agressió sexual	82,9	82,3
TOTAL	100,0	100,0

Com es pot observar, el 5,7% de l'alumnat havia estat víctima d'algun fet considerat greu (és a dir, valorat de 7 a 10 punts) durant el curs 2000-2001 mentre aquesta xifra ha estat del 5% el curs 2005-2006. Una disminució significativa que resulta esperançadora.

Tanmateix, el risc d'ocultació aconsella moderar qualsevol optimisme tenint en compte, addicionalment, que els nivells coneguts de victimització són ja considerables. És a dir, amb independència de l'ocultació que pugui existir, sabem que prop del 10% de l'alumnat ha estat víctima de comentaris molestos o insultants de caràcter sexual i prop del 8%, ha estat assetjat o seguit; el 4,2% ha estat tocat contra la seva voluntat amb una mica de força, mentre l'1,0% (n = 66) informa que ha estat objecte de tocaments amb violència o intimidació i, finalment, el 0,8% (n = 53) assenyala que ha estat forçat a una relació sexual que no desitjava. I no cal afegir que aquests dos últims supòsits poden constituir il·lícits penals greus. Amb d'altres paraules, fins i tot si es confirma la disminució de la prevalença i de la importància de les agressions sexuals, hem de ressaltar que la tasca pendent és de proporcions importants: l'ECESC enregistra encara al més de 3.000 agressions sexuals, presumiblement molt greus, al llarg d'un any.

Com era de preveure, el nombre total de víctimes és molt més nombrós entre les noies i, no obstant això, de vegades s'oblida que en l'àmbit dels menors la distribució per gènere tendeix a igualar-se entre les víctimes de les agressions sexuals més greus i, en determinades circumstàncies, quan s'estudien per exemple només les pitjors experiències de victimització sexual, el nombre de nois pot ser ocasionalment superior al de noies. Amb altres paraules, els homes predominen massivament entre els agressors, però entre les víctimes dels fets més greus la presència de nois és, com a mínim, considerable:

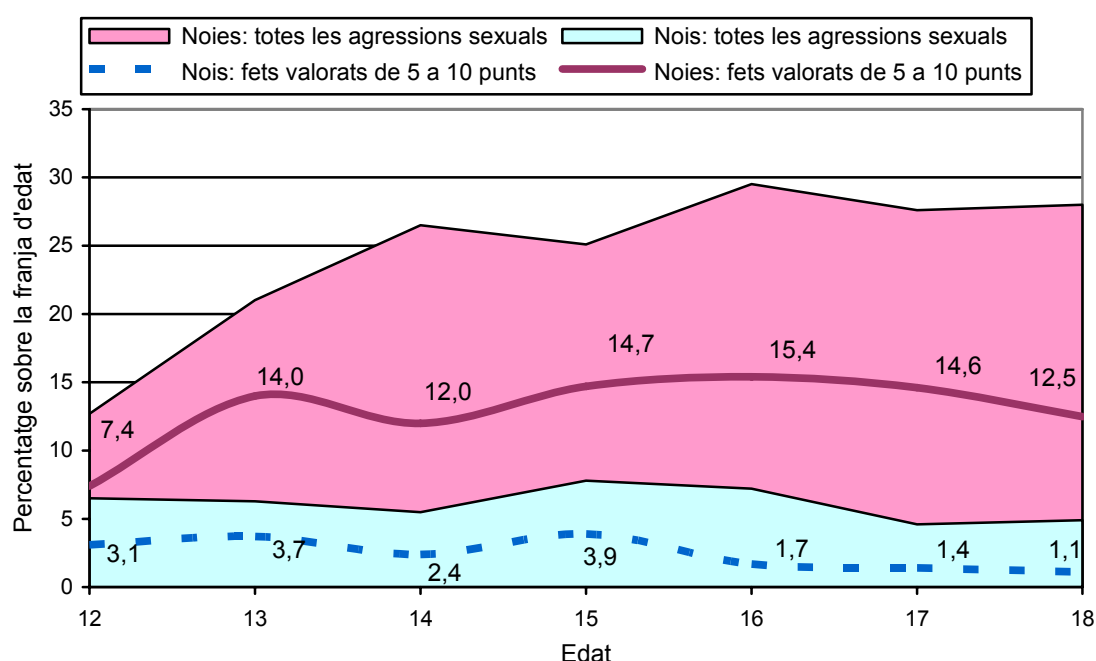
Taula 76. Distribució de les agressions sexuals per tipus de victimització i gènere ECESC curs 2005-2006. Educació secundària

Tipus d'agressió sexual	Índex de victimització	Distribució per sexe		
		Nois	Noies	Total
	% alumnat	% horitzontal: tipus de fet		
Fer comentaris molestos o insultants de tipus sexual?	9,8%	17,8	82,2	100,0
Assejjar-te, acostar-se't o seguir-te de manera molesta?	7,8%	15,1	84,9	100,0
Tocar-te contra la teva voluntat amb una mica de força?	4,2%	17,1	82,9	100,0
Tocar-te amb violència o amenaces?	1,0%	45,5	54,5	100,0
Violar-te, forçar-te a una relació sexual que no desitjaves?	0,8%	43,4	56,6	100,0

Això no obstant, l'evolució de la victimització amb l'edat segueix pautes relativament diferents entre les noies i els nois. Per visualitzar-ho hem elaborat un gràfic d'àrees no acumulatives amb totes les agressions sexuals enregistrades per gènere i edat, indicant en forma de corba les agressions valorades de 5 a 10 punts.

Gràfic 72. Alumnat que ha estat objecte d'agressions sexuals, per edat i gènere

Evolució de les agressions sexuals considerades per la víctima d'una importància entre 5 i 10 punts ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació secundària

En el cas de les noies, el conjunt de les agressions sexuals s'incrementen enèrgicament dels 12 als 14 anys i posteriorment segueixen evolucionant a l'alça, però amb alguna oscil·lació i de manera més moderada fins als 16 anys d'edat. Per contra, les agressions sexuals considerades de certa importància per les noies víctimitzades (és a dir, les valorades de 5 a 10 punts) sembla que s'estabilitzen abans, potser ja als 13 anys, marcant a partir d'aquest punt increments relativament suaus també fins als 16 anys, moment a partir del qual ja s'enregistra una disminució tant del conjunt de les agressions, com de les experiències considerades de certa importància. En canvi, entre els nois s'enregistren oscil·lacions a la baixa al llarg de tot el període, amb prevalences màximes cap als 15 anys i una disminució notable després dels 16.

El fort increment de les agressions sexuals contra les noies durant el primer cicle de l'ESO està òbviament relacionat amb la pubertat i possiblement també amb els canvis d'entorn (d'amics, d'activitats, d'espais físics) que sovint acompanyen l'inici de l'educació secundària. Els adolescents entren en una fase diferent de la seva evolució, on també poden patir agressions d'un nou tipus. I, això no obstant, el fet que la importància subjectiva de les agressions es moderi ràpidament, ja cap als 13 anys, sembla indicar que una part d'aquestes noies aprenen ràpidament a defensar-se i a conèixer en les noves circumstàncies.

En tot cas, el canvi d'etapa educativa no ho explica tot. Els agressors relacionats directament o indirecta amb l'escola constitueixen una minoria important que suma el 23,0% de tots els agressors. Però la resta no tenen relació amb l'escola i la majoria són desconeguts per a la víctima. I a diferència dels agressors físics, els agressors sexuals relacionats amb l'escola han disminuït lleugerament en comparació a l'enquesta del curs 2000-2001. Les diferències són minses, però resulten congruents amb els símptomes restants que assenyalen l'existència de trets diferencials en matèria d'agressions sexuals.

Taula 77. Relació dels autors d'agressions sexuals amb l'escola de la víctima ECESC, comparació entre el curs 2000-2001 i el curs 2005-2006. Educació secundària

Relació amb l'escola	Curs 2000-01	Curs 2005-06
Era una persona de la meva escola	19,6	17,8
Era un grup en què tots o alguns eren de la meva escola	3,3	3,0
No era de la meva escola, però era d'una escola amb la qual ens relacionem	2,0	2,2
No tenia cap relació amb la meva escola, però jo el(s) coneixia	14,6	12,9
No sé en absolut qui ho va fer; no el(s) coneixia de res	47,7	47,3
Nc	12,8	16,8
Total %	100,0	100,0
Total n total víctimitzats (de la mostra)	1.271 (de 7.416)	1.113 (de 6.329)

Les agressions sexuals tendeixen a tenir lloc fora del centre d'ensenyament, però no són desconegudes a les escoles, on també s'enregistren agressions que a voltes poden ser greus i, fins i tot, molt greus. Concretament, una pregunta específica referida només a *la pitjor agressió sexual patida (On va passar?)* ens permet afirmar que el 15,5% de les agressions que les pròpies víctimes han considerat més rellevants han tingut lloc a l'escola.

Però el risc al voltant dels centres d'ensenyament ha de tenir en compte també el 4,1% de les agressions localitzades *a prop de l'escola o en un lloc on ens trobem sovint a la sortida (plaça, parc, etc.)*, i el 6,9% localitzades en el camí de l'escola a casa. Aquest conjunt permet afirmar que més d'una de cada quatre agressions es produeixen associades a la freqüentació del centre.

Taula 78. Lloc on s'ha experimentat la pitjor agressió sexual

La pitjor agressió sexual: *on va passar?*

ECESC 2005-2006, 1r trimestre. Educació secundària

La pitjor agressió sexual patida	% respecte a la pitjor agressió sexual	
	Curs 2000-2001	Curs 2005-2006
A l'escola	18,0	15,5
Prop de l'escola o en un lloc on ens trobem sovint a la sortida	3,2	4,1
En el camí de l'escola a casa	5,8	6,9
Llocs sense relació amb el centre d'ensenyament	73,0	73,5
⇒ En transports públics		4,0
En una discoteca en un bar o pels voltants	16,9	14,3
En una instal·lació esportiva o pels voltants	2,5	2,0
Al voltant de casa meva	21,2	11,9
Mitjançant l'ordinador		2,6
Mitjançant el mòbil		0,3
A casa meva	1,6	1,2
En un altre lloc	17,7	17,8
Ns/nc	13,3	19,2

Notes

---

³⁰ Sense entrar en la polèmica sobre els estudis etiològics en l'àmbit de la criminologia, que alguns consideren estigmatitzadors i d'escassa o nul·la eficàcia, hem de constatar que des de Loeber, R. i Dishion, T.J. (1983) "Early Predictors of Male Delinquency: a Review" *Psychological Bulletin*, núm 94. la realització d'accions negatives freqüents durant la infància ha estat considerada un predictor de possibles comportaments desviats durant la joventut i l'edat adulta. Això no obstant, algunes de les dades presentades en aquest àmbit s'han de considerar pendents de replicació, com ara l'estudi longitudinal de Dan Olweus a Suècia. En aquest estudi s'identificaven els maltractadors i els maltractats durant l'ensenyament secundari obligatori (és a dir, dels 12 als 15 anys) d'acord amb un procediment mixt de nominació en el qual van participar tant els companys com el professorat. D'acord amb aquest estudi, el seguiment posterior de la mostra permetria afirmar que els maltractadors presenten, cap als 24 anys, un risc gairebé quatre vegades superior de seguir una trajectòria socialment desviada, mesurada per l'existència de 3 o més sentències condemnatòries. Veure l'article "Sweden" a l'obra ja mencionada *The Nature of School Bullying*, editada per Smith P.K. (1999), London: Routledge.

³¹ Els infractors coneguts no constitueixen una població demogràficament proporcionada. La presència de dones és relativament reduïda i la de joves relativament elevada. I no es tracta d'un fenomen local o conjuntural: es produeix a tots els països del nostre entorn i s'enregistra des que es van començar a elaborar estadístiques judicials. Tant és així, que alguns autors han arribat a postular una relació relativament *constant* entre edat i delinqüència, com ara Hirschi, T. i Gottfredson, M.(1983), "Age and Explanation of Crime", *American Journal of Sociology*. El risc de victimització personal dels joves també és un fenomen internacional, com es pot comprovar consultant qualsevol de les enquestes de victimització de referència, com ara el *British Criminal Survey* (BCS) o el *National Crime Victimization Survey*.

³² La documentació de l'ESPC està disponible a http://www.gencat.net/interior/docs/int_espc06.htm i, com es pot comprovar, la victimització experimentada l'any 2005 correspon a l'edició de l'ESPC de l'any 2006, ja que les preguntes es refereixen a la victimització experimentada *l'any passat*.

I tu, sempre et comportes bé?

Comportaments problemàtics de l'alumnat

Punts destacats

Portar armes o objectes per por a ser agredit

Els alumnes que admeten portar objectes per fer mal s'han incrementat significativament

Ens trobem davant d'una evolució preocupant ja que des l'anterior edició, els alumnes que admeten que a vegades porten objectes per fer mal a l'escola han augmentat un 2,7%, ara són un 5%, i els que admeten fer-ho al carrer o bars han augmentat un 2,2%, són un 8,8%.

Comportament típic dels nois però també freqüent entre les noies

Més d'una quarta part del segment que admet haver anat a l'escola amb algun objecte per a fer mal eren noies (exactament el 28,5%), i entre l'alumnat que admet haver-ho fet per a sortir al carrer o anar a un bar, més d'una tercera part també eren noies (el 34,3%). Aquests comportaments són menys freqüents entre les noies i suposem que les seves respostes inclouen els aerosols, siguin professionals o domèstics (laques, etc.).

Els alumnes que porten objectes per fer mal són més conflictius que la resta a tots els àmbits

La distribució per edats (o cursos) no presenta grans diferències quan ens referim a portar objectes per a fer mal a l'escola: oscil·la al voltant del 5% en tots els grups d'edat per a disminuir de forma clara cap el segon curs del batxillerat. Però els que admeten portar objectes per a fer mal quan surten al carrer o van a algun local de lleure tendeixen a augmentar amb l'edat fins els 15 anys, per establir-se fins els 17 anys, i disminuir després de manera força nítida, especialment entre els estudiants de batxillerat. Més d'una quarta part dels que admeten haver portat a sobre objectes per fer mal (un 27,6%), admet que ha amenaçat o agredit algú fora de l'escola al llarg del curs passat o les vacances, mentre que la xifra equivalent per a la resta de l'alumnat és d'un 6,5%, una diferència contundent.

Amenaces i agressions reconegudes contra persones

Les amenaces i agressions que els propis alumnes reconeixen haver dut a terme s'estabilitzen

El nombre d'amenaces i d'agressions reconegudes per l'alumnat no s'ha incrementat substancialment els darrers anys. Els resultats obtinguts el curs 2005-2006 són similars als del curs 2000-2001, amb uns augments de dècimes massa primers per poder parlar d'un augment generalitzat.

En l'àmbit de les amenaces o les agressions a persones properes, les noies són majoritàries

En l'àmbit de les amenaces o les agressions a persones properes, hi ha una similitud amb les dades del curs 2000-2001: el nombre de noies que reconeix algun episodi agressiu és similar o més elevat que el de nois, i la prevalença entre les noies s'ha incrementat lleugerament. Així, les noies que admeten haver amenaçat a agredit al pare o a la mare, han passat del 2,8% el curs 2000-2001 al 3,5% el curs 2005-2006.

El perfil sociològic dels agressors

El perfil sociològic dels qui agredeixen o amenacen els seus pares o la seva parella és similar: són més entre els que tenen més anys, també n'hi ha alguns més als centres públics i cal anotar que hi ha una lleugera però clarament superior presència d'escolars amb pares de nivell cultural baix. També, entre els que més droga i alcohol consumeixen és on es troben la majoria d'escolars que tenen comportaments violents o agressius contra les persones i contra les coses.

Entre els majors consumidors de drogues i alcohol hi ha els escolars amb comportaments més violents

Els alumnes que més droga consumeixen estan presents de manera desproporcionada en el subgrup que admet amenaces i agressions. No obstant, cal precisar que no s'ha d'entendre que tots els que consumeixen freqüentment droga maltracten els seus pares, la seva parella o el professorat, sinó que és entre els que més droga i alcohol consumeixen és on es troben la majoria dels que tenen comportaments violents o agressius, contra les persones i les coses.

Els furt i la compra venda d'objectes robats

Les infraccions reconegudes contra la propietat presenten una lleugera millora en els darrers anys

La situació s'ha mantingut estable o ha millorat lleugerament al llarg dels darrers anys, fins i tot s'enregistren millores substancials pel que fa a agafar diners de la família sense dir-ho, que ha passat del 24,6% d'alumnes que ho havien fet algun cop el curs 2000-2001, al 18,2% aquest curs.

Els nois s'enduen més coses de les botigues sense pagar; les noies agafen més diners de la família

En tots dos casos les edats modals es troben entre els 16 i els 17 anys, són minoria els escolars originaris de fora de Catalunya, i tenen pares amb un nivell d'estudis alt. La necessitat econòmica sembla que no és la causa d'aquests comportaments. I com en el cas de les agressions, són més els que més drogues i alcohol consumeixen.

Els que reconeixen haver comprat o venut objectes robats presenten alguns trets diferencials

La majoria són nois i constitueixen un subgrup considerable durant el segon cicle de l'ESO (7,6%). No hi ha diferències significatives per origen i aquest comportament és relativament més freqüent entre l'alumnat provinent de famílies amb un nivell d'estudis formals baix, seguit curiosament pels que tenen un nivell mig alt, joves que ja tenen diners però que en volen aconseguir més.

Els comportaments incívics: pintades i danys a la via pública

El nombre de joves escolaritzats que reconeixen haver realitzat pintades s'ha incrementat

Durant el curs 2000-2001, eren un 22,6% els joves que reconeixien haver pintat alguna vegada la paret o el mur del carrer, del metro, de la seva escola o d'algun lloc públic, i ara són el 33,9%. Un increment substancial perquè els que reconeixen fer-ho *molt sovint* (més de 10 vegades) s'han doblat, de l'1,3% al 2,6%. Entre els autors, els nois són majoria, hi ha més estudiants de 3r i 4t d'ESO i de centres públics. Destaquen a l'alça els que diuen haver estat poc controlats pels pares.

Lleugera millora en relació a la destrucció intencionada d'instal·lacions o mobiliari urbà

La situació ha millorat de manera potser lleugera però significativa. El nombre d'alumnes que diuen haver danyat la jardineria d'espais públics presenta una estabilització a l'entorn del 12%, mentre que els que reconeixen haver realitzat danys a contenidors i papereres ha disminuït del 9% l'edició

anterior, al 7,4% el curs 2005-2006. El perfil sociològic d'aquest segment de l'alumnat és molt similar al dels joves que fan pintades: els nois són sempre majoria (fins a tres vegades més que les noies). Aquests comportaments tenen la seva màxima freqüència durant la plena adolescència, no en la preadolescència, i que disminueixen en introduir-se en la joventut.

Viatjar sense bitllet o sense permís de conduir i/o sense assegurança

Els habituals de viatjar sense bitllet es mantenen mentre augmenten entre els esporàdics

El segment de l'alumnat que viatja habitualment sense pagar bitllet es manté a un nivell similar al que s'enregistrava durant el curs 2000-2001: en xifres rodones, un de cada vint escolars segueix viatjant sense bitllet algunes vegades a la setmana o sempre que no hi ha vigilància. Per contra, la utilització esporàdica dels transports públics sense títol de viatge s'ha incrementat significativament (del 20,1% al 22,3%).

Els infractors en la conducció de vehicles a motor es redueixen de manera significativa

Els infractors esporàdics han passat del 21,8% al 13,8%, i els habituals del 5,3% al 3,9%. Amb tot, es tracta d'un assumpte important ja que hi ha una relació considerable entre la conducció irregular de vehicles a motor i el consum de cànnabis o d'alcohol. Els consumidors habituals estan nítidament sobrerrepresentats entre els infractors, sobretot entre els que circulen sense permís o sense assegurança *moltíssimes vegades*.

I tu, sempre et comportes bé?

Comportaments problemàtics de l'alumnat

Portar alguna arma o objecte per por a ser agredit

Una de les funcions dels sistemes de justícia és fer innecessària la defensa pròpia, que òbviament pot ser inevitable i legítima, però que difícilment és desitjable perquè massa sovint els agredits no tenen els recursos per a donar respostes proporcionals i adequades a les agressions de les que poden ser objecte. I l'autodefensa pot activar cercles de violència recíproca que multipliquin les infraccions i incrementin la inseguretat.

I això resulta particularment cert quan es tracta de menors als que hem de suposar uns coneixements i una experiència insuficients en la gestió de conflictes i que, a sobre, es poden trobar en situacions emocionals difícils de controlar quan són víctimes d'agressions. En aquest sentit, algunes de les reaccions detectades entre l'alumnat per a defensar-se de la victimització són perilloses i poden comportar infraccions més greus que les agressions que es pretenen dissuadir: ens referim sobretot a portar objectes que poden fer mal (navalles, punys metàl·lics...). Aquests comportaments poden tenir efectes contraproductius, fins i tot nefastos, transformant un conflicte d'importància limitada en una tragèdia irreparable.

En una primera aproximació, no entrarem a discutir quan les mesures d'autodefensa es poden considerar simplement un error i quan semblen més aviat un pretext per a augmentar la capacitat d'agredir o d'intimidar als demés. El cert és que *portar objectes que poden fer mal (navalles, etc.)* constitueix un comportament que s'ha incrementat significativament al llarg dels darrers anys i això suposa un senyal d'alarma que no s'hauria de menystenir.

Taula 79. Alumnes que admeten portar objectes per a fer mal (navalles, etc)

Pregunta: ...vas portar objectes que poden fer mal (navalles, etc) per POR que t'agredissin?
ECESC, comparació entre el curs 2005-2006 i el curs 2000-2001. Educació secundària

Respostes	Curs 2000-2001		Curs 2005-2006	
	escola	carrer, bars	escola	carrer, bars
Sí, de vegades ho vaig fer	3,3	6,6	5,0	8,8
No, mai ho vaig fer	94,0	90,9	89,7	85,8
Nc	2,6	2,5	5,3	5,5
TOTAL	100,0	100,0	100,0	100,0

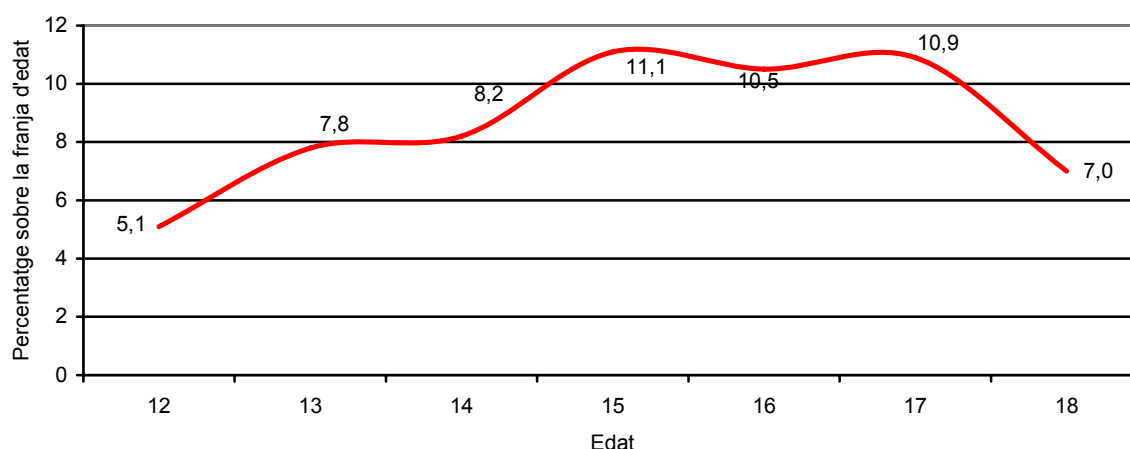
Es tracta d'un comportament més freqüent entre els nois però no imaginéssim que resulta desconegut entre les noies. Així, durant el curs 2005-2006, més d'una quarta part del segment que admet haver anat a l'escola amb algun objecte per a fer mal eren noies (exactament el 28,5%), i entre l'alumnat que admet haver-ho fet per a sortir al carrer o anar a un bar, més d'una tercera part també eren noies (el 34,3%). Aquests comportaments són, doncs, menys freqüents entre les noies i suposem que les seves respostes inclouen els aerosols, siguin professionals o domèstics (laques, etc.). Però, en tot cas, ens trobem davant d'una evolució preocupant que afecta significativament els dos gèneres i que és contrària als valors que defensem tant per raons de dret, com de seguretat i de prevenció.

D'altra banda, l'estereotip que atribueix a certs immigrants extracomunitaris el costum de portar a sobre objectes per a fer mal com a mesura *d'autodefensa* té una sustentació nul·la o molt feble en les dades disponibles. Bé és cert que les submostres per origen geogràfic són massa reduïdes per a fer un estudi detallat, però sí que permeten establir genèricament que la proporció de l'alumnat que admet portar objectes per a fer mal quan surt al carrer o a algun bar no presenta diferències significatives entre l'alumnat provinent dels països desenvolupats i el provinent dels països en vies de desenvolupament. Concretament, el 8,7% dels que han portat algun objecte per a defensar-se són nascuts a Catalunya, la mateixa xifra que correspondria a tots els països de l'OCDE, mentre que l'alumnat originari dels països en vies de desenvolupament se situaria al 9,0%, tres dècimes per sobre, una diferència pràcticament insignificant.

La diferència és superior quan ens referim a portar objectes per a fer mal a l'escola. Aquí, els originaris de països de l'OCDE se situen per sota de la mitjana, al 4,7%, i els originaris de països que no formen part de l'OCDE, on es troba la pràctica totalitat de la immigració, arriben al 7,1%. Això permet sospitar que l'escola és percebuda com un lloc més perillós per aquests nois i noies, i que potser altres llocs de trobada de la gent jove resulten menys conflictius, sinó menys freqüentats. En tot cas, s'haurà de perseverar en la tasca de garantir uns nivells de seguretat satisfactoris per a tots i corregir unes reaccions d'autodefensa que generen problemes superiors als que pretenen afrontar.

La distribució per edats (o cursos) no presenta grans diferències quan ens referim a portar objectes per a fer mal a l'escola: oscil·la al voltant del 5% en tots els grups d'edat per a disminuir de forma clara cap el segon curs del batxillerat. Però els que admeten portar objectes per a fer mal quan surten al carrer o van a algun local de lleure tendeixen a augmentar amb l'edat fins els 15 anys, per establir-se fins els 17 anys, i disminuir després de manera força nítida, especialment entre els estudiants de batxillerat.

Gràfic 73. Alumnes que admeten portar objectes per a fer mal al carrer, a bars, etc. ECESC, curs 2005-2006. Educació secundària

Amenaces i agressions reconegudes contra persones

Com ja s'ha vist, l'ECESC planteja explícitament algunes preguntes destinades a conèixer les infraccions o els comportaments problemàtics reconeguts pels mateixos autors, és a dir, pels joves escolaritzats que emplen els qüestionaris. A través d'aquestes preguntes, una mostra representativa de l'alumnat pot admetre la realització d'actes que hagin dut a terme ells mateixos, ja siguin actes incívics, fets contra els béns i/o contra les persones. Sense desconèixer els problemes d'ocultació que es poden suscitar, hem d'avançar que l'experiència internacional i la congruència interna de les respostes obtingudes a les dues edicions de l'ECESC són francament esperançadores pel que fa a la utilitat d'aquesta tècnica entre els menors escolaritzats.

En aquest àmbit, conegut com *d'autoinculpació* o *d'autoinforme (self-report)* hem d'assenyalar, en primer lloc, les amenaces o les agressions que els propis alumnes reconeixen haver dut a terme contra algú de fora de l'escola, contra la seva parella o contra els seus pares. La formulació literal d'aquestes preguntes era la següent:

I durant el curs passat o les vacances, vas fer alguna d'aquestes ... coses?				
<i>Marca una casella a cada fila</i>				
Variables	Mai	Una vegada	Algunes vegades (2 o 3)	Força vegades (4 o més)
...				
e) Amençar o agredir algú fora de l'escola?				
...				
g) Amençar o agredir la teva parella?				
h) Amençar o agredir el teu pare o la teva mare?				

No sorprèn comprovar que els que porten objectes per a fer mal són comparativament més conflictius que la resta en tots els àmbits: un 12,3% dels que admeten haver portat a sobre objectes per a fer mal, reconeixen també haver amenaçat o agredit a algú de fora de l'escola (familiars i parelles excloses) una vegada, i un 15,3% afirma haver-ho fet alguna o força vegades. En total, més d'una quarta part, concretament, un 27,6%, admet que ha amenaçat o agredit algú fora de l'escola al llarg del curs passat o les vacances, mentre que la xifra equivalent per a la resta de l'alumnat és d'un 6,5%, una diferència contundent.

Les xifres en altres àmbits, com ara les agressions contra la pròpia parella o contra els pares, se situen en una línia similar. L'alumnat que a vegades porta objectes per a fer mal, sembla tenir un risc de participar en aquest tipus d'episodis que és unes quatre vegades superior al de la resta de la població. Més concretament, durant el curs 2005-2006 el 4,2% d'aquest segment informava d'amenaces o d'agressions contra la seva parella, mentre que entre la resta de la població la xifra equivalent era de l'1,2%. En el mateix sentit, el 8,7% dels que a vegades porten objectes per a fer mal reconeixia amenaces i agressions contra els seus pares, mentre aquesta xifra era del 2,1% entre la resta de la població.

Existeixen, doncs, segments especialment conflictius que requereixen atenció però, en termes generals, el nombre d'amenaques i d'agressions reconegudes per l'alumnat no s'ha incrementat substancialment els darrers anys. Els resultats obtinguts el curs 2005-2006 són similars als del curs 2000-2001, amb uns augments de dècimes, massa primers per poder parlar d'un augment generalitzat, però distribuïts; presentem les dades generals:

Taula 80. Alumnes que admeten amenaces o agressions fora de l'escola

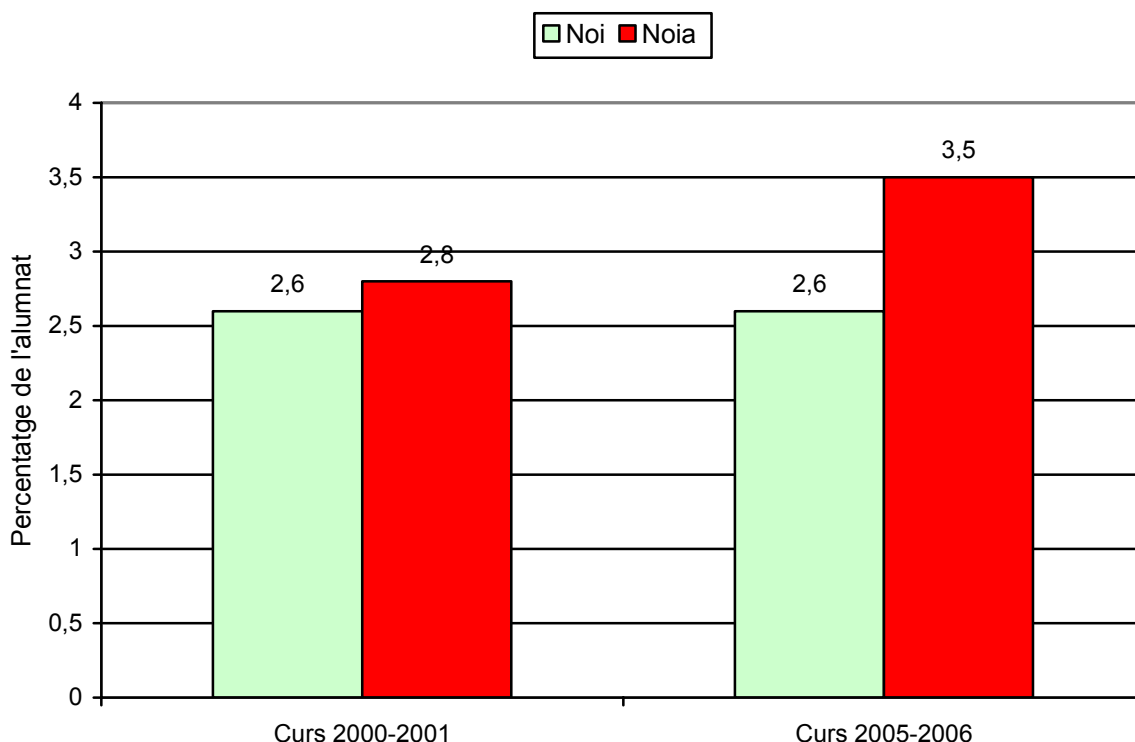
Pregunta: ... durant el curs passat o les vacances vas fer alguna d'aquestes coses?

ECESC, comparació entre el curs 2005-2006 i el curs 2000-2001. Educació secundària

Amenazar o agredir	Curs 2000-2001				Curs 2005-2006			
	Percentatges horitzontals				Percentatges horitzontals			
	Mai	1 cop	=/> 2	nc	Mai	1 cop	=/> 2	nc
a algú de fora de l'escola	-	-	-	-	88,8	5,0	3,6	2,6
a la teva parella	97,8	0,6	0,5	1,1	95,9	1,0	0,5	2,6
al teu pare o a la teva mare	96,3	1,7	0,9	1,1	94,4	1,9	1,0	2,7

Hi ha una altra similitud amb les dades del curs 2000-2001: en l'àmbit de les amenaces o les agressions a persones properes el nombre de noies que reconeix algun episodi agressiu és similar o més elevat que el de nois, i la prevalença entre les noies s'ha incrementat lleugerament. I això és així tant pel que fa al pare o a la mare, com pel que fa a la parella, tot i que les submostres referides a la parella són massa minses, i ens limitarem a presentar les respostes que reconeixen amenaces o agressions contra el pare o a la mare.

Gràfic 74. Alumnat que admet amenaces o agressions al pare o a la mare, per gènere ECESC, comparació entre el curs 2005-2006 i el curs 2000-2001. Educació secundària

Sembla, doncs que ens trobem davant d'un tipus de violència en què les dones són majoria, un assumpte singular que ja es va detectar el curs 2000-2001 i que queda pendent d'aprofundiment i de confirmació en d'altres estudis. En tot cas, el perfil sociològic dels qui agredeixen o amenacen els seus pares o la seva parella és similar.

Òbviament són més entre els que tenen més anys, i també n'hi ha alguns més als centres públics. I cal anotar que hi ha una lleugera però clarament superior presència d'escolars amb pares de nivell cultural baix. També és significatiu que els agressors de parella correlacionen positivament i clarament amb els màxims consums de drogues i d'alcohol.

Aquesta vegada són els escolars entre 14 i 17 anys els que assenyalen més aquest comportament, i la freqüència baixa entre els que tenen 18 anys o més. És per això que semblen comportaments majoritàriament lligats a l'adolescència, a la pugna per l'autonomia, i que tendeixen a remetre amb l'entrada a la joventut.

No hi ha diferències en funció de la titularitat del centre en el qual estudien, ni tampoc per raó de l'origen geogràfic dels pares o del seu nivell d'estudis. Per contra, els que més droga consumeixen estan presents de manera desproporcionada en aquest subgrup. Cal precisar això: no s'ha d'entendre amb aquesta afirmació que tots els que consumeixen freqüentment droga maltracten els seus pares, la seva parella o el professorat, sinó que és entre els que més droga i alcohol consumeixen és on es troben la majoria d'escolars que tenen comportaments violents o agressius, contra les persones i contra les coses.

Els furts i la compra venda d'objectes robats

Pel que fa a les infraccions reconegudes contra la propietat, l'ECESC aborda tres qüestions diferents: endur-se coses de les botigues sense pagar, comprar o vendre objectes robats i agafar diners de la família sense dir-ho. I aquestes han estat les respostes obtingudes en les dues edicions de l'enquesta:

Taula 81. Alumnes que admeten fets contra la propietat fora de l'escola

Pregunta: ... durant el curs passat o les vacances vas fer alguna d'aquestes coses?

ECESC, comparació entre el curs 2005-2006 i el curs 2000-2001. Educació secundària

	Curs 2000-2001				Curs 2005-2006			
	Percentatges horitzontals				Percentatges horitzontals			
	1 cop	2 o 3	4 o més	Nc	1 cop	2 o 3	4 o més	Nc
Endur-se sense pagar coses de les botigues	13,6	9,0	5,2	1,0	13,1	10,0	3,7	2,3
Compra o vendre objectes robats	3,5	2,2	1,1	1,1	3,5	2,3	0,9	2,6
Agafar diners de la teva família sense dir-ho	13,8	6,6	4,2	1,0	10,4	5,3	2,5	2,6

Com es pot observar, la situació en aquest àmbit s'ha mantingut estable o ha millorat lleugerament al llarg dels darrers anys, fins i tot s'enregistren millores substancials pel que fa a *agafar diners de la família sense dir-ho*.

El perfil sociològic d'aquests escolars recorda al que hem vist fins ara: són els que més drogues i alcohol consumeixen, de manera clara però sense la contundència que es manifestava en l'apartat anterior. Quan es tracta d'endur-se coses de les botigues sense pagar predominen els nois, mentre que quan es tracta d'agafar diners de la família sense dir-ho, predominen les noies. En tots dos casos les edats modals es troben entre els 16 i 17 anys, són minoria els escolars originaris de fora de Catalunya, i tenen pares amb un nivell d'estudis alt. Sembla clar, doncs, que no és la necessitat econòmica la causa d'aquests comportaments, més encara quan sabem que no són aquests escolars els que menys diners tenen a la setmana per a les seves coses.

Per contra, els que reconeixen haver comprat o venut objectes robats presenten alguns trets diferencials. La majoria són nois i constitueixen un subgrup considerable ja durant el segon cicle de l'ESO (7,6%). No hi ha diferències significatives per origen i aquest comportament és relativament més freqüent entre l'alumnat provinent de famílies amb un nivell d'estudis formals baix, seguit curiosament pels que tenen un nivell mig alt, on retrobem un fenomen similar al que hem comentat al paràgraf anterior, és a dir, joves que ja tenen diners, però que reconeixen dur a terme furts i altres activitats il·lícites per a aconseguir encara més diners.

Pintades i danys a la via pública

L'ECESC realitza un seguiment de determinats actes incívics començant per les pintades i, en conseqüència, les preguntes de les dues edicions eren idèntiques: *Durant el curs o les vacances, vas pintar amb aerosols (esprais) o amb altres eines (retoladors gruixuts, punxons, etc.) les parts del carrer, de l'escola, del metro o d'altres llocs públics?* Aquestes han estat les respostes obtingudes:

Taula 82. Alumnes que admeten realitzar pintades en espais públics
ECESC, comparació entre el curs 2005-2006 i el curs 2000-2001. Educació secundària

Freqüències	Curs 2000-2001	Curs 2005-2006
Mai	76,1	64,5
Algun cop (1 o 2)	16,2	21,2
Diversos cops (3 o 4)	3,4	6,7
Sovint (5 o 6)	1,1	2,5
Bastant sovint (de 7 a 9)	0,6	0,9
Molt sovint (més de 10 vegades)	1,3	2,6
Nc	1,5	1,7
TOTAL	100,0	100,0

Doncs, el nombre de joves escolaritzats que reconeixen haver realitzat pintades en espais públics s'ha incrementat clarament des del curs 2000-2001. En total eren el 22,6% els que reconeixien haver pintat alguna vegada la paret o el mur del seu carrer, del metro, de la seva escola o d'algun lloc públic, i ara són el 33,9%. Un increment substancial, sobretot perquè no es limita als que admeten haver-ho fet *algun cop* (1 o 2): els que reconeixen fer-ho *molt sovint* (més de 10 vegades) s'han doblat, eren l'1,3% i ara són el 2,6%.

Qui són aquests nois que pinten parets i murals? Són més els que tenen 14 o 15 anys o bé 16 i 17, i el descens és molt important a partir d'aquestes edats. Són més els nois, certament, però les noies no es queden gaire enrere. Són bastant més els estudiants de 3r i 4t d'ESO i de centres públics. No hi ha diferències pel que fa a la classe social o l'origen familiar. Destaquen a l'alça els que diuen haver estat poc controlats pels pares, i són els que més alcohol i drogues consumeixen.

Complementàriament, també es volia saber si, de manera deliberada, un segment dels joves escolaritzats havien fet malbé instal·lacions o mobiliari urbà, de manera que, addicionalment, se'ls preguntava si durant el curs passat o les vacances havien danyat expressament instal·lacions o mobles del carrer. No obstant això, en aquest cas la relació d'exemples concrets sobre els quals es fonamentava la pregunta presenta diferències entre les dues edicions de l'ECESC, la qual cosa ens obligarà a establir unes equivalències aproximades que considerem raonables però que, malgrat això, afebleixen la fiabilitat de les comparacions.

Concretament proposem establir les següents equivalències entre les variables mesurades durant el curs 2000-2001 i les mesurades durant el curs 2005-2006:

Taula 83. Criteri d'equivalència aproximat de variables ECESC, comparació entre el curs 2005-2006 i el curs 2000-2001. Educació secundària

Formulació ECESC 2000-2001	Formulació ECESC 2005-2006
Pregunta: ... durant el curs passat o les vacances, vas danyar o destruir EXPRESSAMENT instal·lacions o mobles del carrer?	
Un semàfor o senyal de trànsit	Banc, semàfors, fanals, cabines de telèfon
Una cabina telefònica	
Un fanal	
Arbres, plantes o flors dels parcs públics	Arbres, plantes o flors del carrer o dels parcs públics
Contenidors, papereres	Contenidors, papereres, sacs de runa
Algunes cotxes aparcat al carrer	Cotxes, motos, bicicletes

La comparació haurà de ser, doncs, aproximativa ja que la tècnica d'enquesta tendeix a enregistrar més fets a mesura que les preguntes són més específiques. En aquest sentit, és previsible que el model utilitzat durant el curs 2000-2001 obtingui una prevalença més elevada, i una disminució dels registres numèrics pot ser producte dels criteris d'amidament i del fet de no reflectir una millora equivalent de la situació.

No obstant això, sembla que la situació, efectivament, ha millorat de manera potser lleugera però significativa. En tot cas, en les dues variables directament comparables (danys a la jardineria i danys als contenidors o papereres) s'enregistra una situació d'estabilitat o de disminució del nombre de nois i noies que reconeixen haver realitzat actes contra aquests béns. També s'enregistren disminucions en els àmbits restants, però els hem marcat de color gris ja que la seva fiabilitat és dubtosa:

Taula 84. Alumnes que admeten danys contra béns a la via pública

Pregunta: ... durant el curs passat o les vacances, vas danyar o destruir EXPRESSAMENT instal·lacions o mobles del carrer?

ECESC, comparació entre el curs 2005-2006 i el curs 2000-2001. Educació secundària

	Curs 2000-2001 Percentatges horitzontals				Curs 2005-2006 Percentatges horitzontals			
	1 cop	2 o 3	4 o més	Nc	1 cop	2 o 3	4 o més	Nc
Bancs, semàfors, fanals, cabines telefòniques	16,0	5,2	2,1	2,3	8,3	3,9	1,1	1,9
Arbres, plantes, flors del carrer o dels parcs públics	11,8	5,5	2,2	1,4	11,9	5,7	1,5	2,7
Contenidors, papereres, sacs de runa	9,0	3,7	2,1	1,3	7,4	4,5	1,4	2,7
Cotxes, motos i bicicletes	7,9	2,8	1,3	1,0	4,5	1,8	0,8	2,8

El perfil sociològic d'aquest segment de l'alumnat és molt similar al dels joves que fan pintades. Els nois són sempre majoria: pel que fa als danys al mobiliari urbà fins a tres vegades més que les noies. I en tots els casos són majoria els escolars entre els 14 i 15 anys d'edat, seguits dels que en tenen 16 o 17, tot descendant la freqüència a partir d'aquesta edat. Ens trobem davant de comportaments que tenen el seu valor modal, o màxima freqüència, durant la plena adolescència, no en la preadolescència, i que disminueixen en introduir-se en la joventut.

Estudiar en un centre públic o en un centre privat no és estadísticament rellevant com tampoc ho és l'origen familiar i el nivell d'estudis dels pares. Malgrat això el comportament destructiu correlaciona nítidament amb les relacions insatisfactòries amb els professors o amb els pares, però aquests alumnes no es distingeixen de la resta pel que fa a la qualitat de les seves relacions amb els companys. En aquest punt les diferències són mínimes i no sempre van en la mateixa direcció.

Tanmateix, on sempre hi ha una important correlació i en la mateixa direcció és en matèria de consum de drogues. A més consum, més nivell de destrosses del tipus que sigui. Dades, totes aquestes, que coincideixen, novament, amb una major disponibilitat econòmica setmanal. I recordem que no s'està parlant de l'alumnat amb més edat del nostre estudi.

Viatjar sense bitllet o sense permís de conduir i/o sense assegurança

Aquest apartat es refereix d'una banda a l'alumnat que viatja amb els transports públics sense pagar el bitllet i, d'altra banda, als que condueixen vehicles de motor sense el permís de conduir o sense l'assegurança d'accidents. Les respostes es comentaran de manera conjunta, malgrat que hi ha alguna diferència en els perfils d'uns i altres joves, però aquestes diferències no són essencials, com es veurà en l'anàlisi factorial del capítol següent, on els dos tipus d'infracció queden agrupats en un mateix segment.

Taula 85. Alumnes que admeten viatjar sense bitllet als transports públics ECESC, comparació entre el curs 2005-2006 i el curs 2000-2001. Educació secundària

Freqüències	Curs 2000-2001	Curs 2005-2006
Mai	64,6	60,4
Només unes poques vegades (per exemple, algunes vegades al llarg de tot l'any)	20,1	22,3
Força vegades (per exemple, algunes vegades al trimestre)	5,3	6,3
Moltes vegades (per exemple, algunes vegades al mes)	3,2	3,6
Moltíssimes vegades (per exemple, algunes vegades per setmana, sempre que no vigilen, etc.)	5,5	5,7
ns/nc	1,2	2,1
Total %	100,0	100,0

El segment de l'alumnat que viatja habitualment sense pagar bitllet es manté, doncs, a un nivell similar al que s'enregistrava durant el curs 2000-2001: en xifres rodones, un de cada vint escolars segueix viatjant sense bitllet algunes vegades a la setmana o sempre que no hi ha vigilància. Per contra, la utilització esporàdica dels transports públics sense títol de viatge s'ha incrementat significativament. Mentre que les infraccions enregistrades en el conducció de vehicles a motor s'han reduït, i afortunadament de manera sensible i generalitzada.

Taula 86. Alumnes que admeten conduir sense permís o sense assegurança ECESC, comparació entre el curs 2005-2006 i el curs 2000-2001. Educació secundària

Freqüències	Curs 2000-2001	Curs 2005-2006
Mai	63,4	74,9
Només unes poques vegades (per exemple, algunes vegades al llarg de tot l'any)	21,8	13,8
Força vegades (per exemple, algunes vegades al trimestre)	5,7	3,5
Moltes vegades (per exemple, algunes vegades al mes)	2,8	2,0
Moltíssimes vegades (per exemple, gairebé cada dia durant l'estiu, gairebé cada cap de setmana, etc.)	5,3	3,9
ns/nc	1,0	1,9
Total %	100,0	100,0

No obstant això, encara trobem prop d'un 4% de l'alumnat que afirma seguir aquestes conductes *moltíssimes vegades*, i un 2% que reconeix fer-ho *moltes vegades*. Amb altres paraules, és evident que la millora dels comportaments en aquest àmbit encara té molt camí per córrer. Es tracta d'un assumpte particularment important, ja que hi ha una relació considerable entre la conducció irregular de vehicles a motor i el consum de cànnabis o d'alcohol. És evident que les relacions no són causals però la correlació és notòria, tan en el conjunt de l'alumnat de secundària com en els joves escolaritzats en el tram postobligatori.

Els consumidors habituals estan nítidament sobrerrepresentats entre els infractors, sobretot entre els que circulen sense permís o sense assegurança *moltíssimes vegades*. Aquest grup constitueix al voltant del 2% dels que no han consumit alcohol ni drogues durant el mes passat. Per contra, entre els consumidors habituals (29-39 vegades o més) els infractors sobrepassen llargament la quarta part.

El consum de tabac, alcohol i drogues

Punts destacats

La percepció de perill

El tabac enregistra un increment inequívoc i net en la percepció del perill associat al consum

El 66,1% dels joves opinen ara que és *bastant* o *molt perillós* fumar un paquet de cigarretes al dia o més i això suposa, en xifres rodones, un augment de 4 punts respecte els resultats obtinguts el curs 2000-2001 (61,2%). La percepció del perill no ha experimentat modificacions d'aquesta magnitud en la resta de substàncies.

Fumar marihuana és considerat, comparativament, el consum menys perillós

Un 12% de l'alumnat opina que fumar cànnabis no té cap perill, mentre la xifra corresponent a un paquet de cigarretes al dia és del 5,6% i la xifra corresponent a cinc copes d'alcohol una o dues vegades a la setmana arriba al 7,4%. En xifres rodones, l'alumnat que considera *molt perillós* el consum setmanal de cànnabis és del 58% als 12 anys i només del 21% als 18 anys. A aquesta edat, un 34,5% creu que suposa *una mica de perill* i un 13,8% *cap perill*.

La incitació al consum

La incitació al consum (l'oferta) és considerable i la facilitat d'accés (la disponibilitat) també

Els únics nivells d'incitació al consum que han disminuït nítidament des del curs 2000-2001 són els que concentren problemes d'identificació de la substància, és a dir, l'LSD i l'èxtasi. Per altra banda, es produeix un augment de l'oferta de ketamina i de *bolets màgics*. Les altres substàncies es mantenen a nivells similars.

El consum: l'evolució en el temps

Amb l'excepció del cànnabis, els consums han disminuït

L'ECESC estudia el consum de vuit substàncies psicoactives i, si es considera la seva prevalença al llarg de tota la vida (*has pres alguna vegada ... al llarg de tota la vida?*) s'ha de ressaltar que, amb l'excepció del cànnabis (del 33,3 al 33,9%) els consums han disminuït, en alguns casos significativament, com és el cas de l'LSD (1,9 punts) i de l'èxtasi (2,4 punts).

El cànnabis és, amb diferència, la substància més prevalent en matèria de drogues il·legals

El seu nivell de consum sembla força estabilitzat entre l'alumnat d'educació secundària. En xifres rodones, un de cada tres alumnes de secundària ha tastat cànnabis alguna vegada al llarg de la seva vida, i gairebé un 13,7% ho ha fet 20 vegades o més. I els consumidors diaris s'acosten al 4% de mitjana. Als 16 anys més de la meitat ja l'han consumit algun cop; als 18 ja són més de dues terceres parts: el consum de marihuana, si més no experimental, tendeix a fer-se general i a correlacionar amb el consum d'alcohol.

El consum d'èxtasi o similars experimenta una disminució contrastada

El percentatge que reconeix haver consumit aquesta droga de síntesi alguna vegada al llarg de la seva vida constitueix el 4,4% del total i això suposa, d'entrada, una important disminució respecte als consums enregistrats durant el curs 2000-2001 (6,8%) i és congruent amb la disminució de la incitació al consum. No obstant això es manté un segment minoritari però notable de consumidors d'èxtasi o similars.

Entre els consumidors de les substàncies d'ús minoritari el policonsum és la norma

Els que més enllà de l'alcohol i del cànnabis, proven alguna altra substància psicoactiva, tendeixen a provar-ne més d'una, però no s'han pogut identificar subgrups clarament inclinats al consum de substàncies visionàries o purament estimulants. Per contra, semblen força consolidats els consums, i la combinació de consums que indueixen les noves formes d'embriaguesa associades a la festa i al lleure nocturn, on es combinen les substàncies estimulants (les amfetamines, la cocaïna...) amb les que cerquen estats d'ànim que facilitin l'aproximació als altres (l'èxtasi, les substàncies *entactògenes*...).

El consum: la comparació amb l'entorn

Els consums que s'enregistren a Catalunya són relativament alts en el marc europeu

Malgrat les possibles millores assolides, l'alumnat de secundària a Catalunya enregistra uns nivells de consum de drogues que són similars als estatals (amb el tret característic d'enregistrar més consum de cànnabis i menys d'alcohol), però relativament elevats en el marc europeu. Entre els països analitzats, Catalunya se situa 10 punts per sobre en consum de cànnabis respecte els segons (Catalunya 49%; França i Regne Unit 39%) i com a principal consumidor de cocaïna (5,5%, enfront el 4% d'Itàlia i el Regne Unit) i entre els primers d'èxtasi.

La disponibilitat

La informació sobre els circuits d'accés als punts de venda és inferior que fa quatre anys

A la pregunta *Creus que et costaria aconseguir alguna d'aquestes substàncies, si volguessis, ara mateix?*, es produeix un augment generalitzat i significatiu dels que *no ho saben* en relació al curs 2000-2001. Aquest fet es pot interpretar com un distanciament del mercat negre, condicionat probablement per una disminució de l'atractiu d'aquestes substàncies, per un progrés de les polítiques destinades a contenir l'oferta, o per una combinació d'ambdós factors.

Malgrat tot, la percepció de la facilitat d'accés és manté molt elevada en la cocaïna i el cànnabis

Als 17 anys la meitat de l'alumnat considera fàcil o molt fàcil aconseguir cocaïna *si volguessis, ara mateix*. No és una xifra insignificant, i fa sospitar que els *primers contactes* es troben en l'entorn immediat del jove, fins i tot a l'escola. Però la xifra pels derivats del cànnabis té encara un caràcter més generalitzat: està disponible fàcilment per més de la meitat de la població escolar ja als 14 anys d'edat, i aquesta xifra sobrepassa el 80% cap els 18 anys.

El consum de tabac, alcohol i drogues

L'ECESC no té per objecte estudiar el consum de tabac, alcohol i drogues il·legals entre l'alumnat, perquè aquesta problemàtica ja s'analitza a l'Enquesta sobre Drogues a la Població Escolar del Departament de Salut³³. En el nostre cas, les preguntes sobre el consum de substàncies psicoactives s'orienta a estudiar les correlacions entre els diversos comportaments problemàtics de l'alumnat. L'èmfasi no està, doncs, en els efectes del consum sobre la salut, sinó en els problemes de convivència que puguin aparèixer associats al consum de drogues. No obstant això, la inquietud que genera la problemàtica de la droga ha aconsellat realitzar una presentació breu i diferenciada dels resultats obtinguts per l'ECESC en aquest àmbit.

La percepció del perill

D'entrada, al comparar els resultats de l'ECESC del curs 2005-2006 amb els resultats obtinguts durant el curs 2000-2001, hem de constatar que el consum de tabac constitueix un dels pocs àmbits en els quals s'enregistra un increment inequívoc i net en la percepció del perill associada al consum. El 66,1% dels joves opinen ara que és *bastant* o *molt perillós* fumar un paquet de cigarretes al dia o més i això suposa, en xifres rodones, un augment de 4 punts respecte els resultats obtinguts el curs 2000-2001 (61,2%). I aquest increment té potser un interès especial perquè la percepció del perill no ha experimentat modificacions d'aquesta magnitud en la resta de substàncies.

En contra dels valors normatius vigents, l'alumnat considera que, dels consums estudiats, el menys perillós és *fumar marihuana cada cap de setmana o gairebé*. Vegem els resultats globals obtinguts per a les quatre substàncies considerades on, per a simplificar la comparació amb els resultats del curs 2000-2001, s'han agregat en una sola columna de la taula *cap i una mica de perill* i en una altra columna *bastant i molt perill*.

Taula 87. Percepció del perill associat al consum de quatre substàncies psicoactives ECESC, comparació entre el curs 2000-2001 i el curs 2005-2006. Educació secundària

Fins a quin punt creus que és perillós?	Nivell de perill				No ho sap	
	Cap o una mica		Bastant o molt		curs 2000-01	curs 2005-06
	curs 2000-2001	curs 2005-2006	curs 2000-2001	Curs 2005-2006		
Percentatges horitzontals						
Tabac Un paquet al dia o més	34,8	27,0	61,2	66,1	2,8	5,2
Alcohol Cinc copes o més 1 o 2 cops cada cap de setmana	35,0	33,6	61,3	59,7	2,5	4,6
Marihuana Fumar cada cap de setmana o gairebé	34,3	32,4	58,4	58,8	6,0	6,6
Èxtasi o similar Prendre'n cada cap de setmana o gairebé	6,6	4,9	81,1	81,7	11,2	11,2

Nc (vàlid): curs 2000-2001: entre 1,1 i 1,4% segons substància; nc curs 2005-2006: de 1,7 a 2,2% segons substància

Certament, hi ha altres increments en la percepció del perill. Així, la ingesta setmanal d'èxtasi o similars és considerada molt perillosa per molts més joves que fa quatre anys, concretament, ha augmentat més de 6 punts (eren el 63,4% i són ara el 69,8%) però aquest augment queda *afeblit* o *contrapesat* per la disminució, també d'uns 6 punts, dels que ho consideren *bastant perillós*, de manera que hem de concloure que l'augment global del risc dissuasiu és modest, i que més aviat destaca una certa polarització. És a dir, simultàniament es produeix un lleuger increment dels que opinen que aquests consums no comporten cap perill (eren l'1,8% i són el 2,5%), entre els quals sempre és més senzill reclutar consumidors.

En tot cas, s'ha comprovat reiteradament que la percepció del risc està tant o més relacionada amb la freqüència dels consums, o amb les vies d'ingesta, que amb el tipus de substància i, en aquest sentit, la comparació d'aquests resultats s'ha de dur a terme amb cautela, perquè fa referència a substàncies i freqüències desiguals. Però en tots els casos es tracta de nivells de consum considerats socialment elevats, amb independència dels efectes finals que puguin tenir sobre la salut. En aquest sentit, les respostes mesuren, sobretot, el grau d'acceptació d'aquests valors socials per part de l'alumnat.

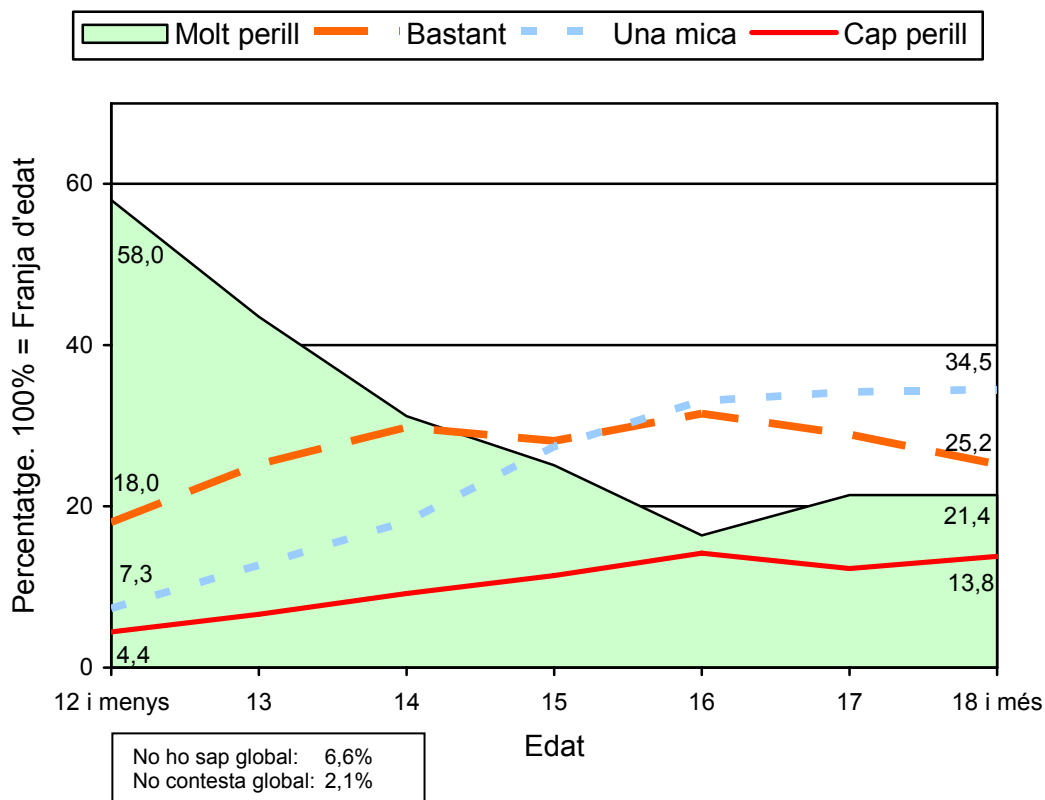
I com dèiem, fumar marihuana cada cap de setmana, o gairebé, és considerat comparativament el consum menys perillós. Un 12% opina que no té cap perill, mentre que la xifra corresponent a un paquet de cigarretes al dia és del 5,6% i la de cinc copes d'alcohol una o dues vegades per setmana arriba al 7,4%. La suma de *cap perill* i *una mica de perill* situa el risc associat al consum setmanal de marihuana a nivells similars als que enregistra el consum setmanal d'alcohol.

Habitualment resulta difícil o impossible comparar el resultat de diferents enquestes ja que fins i tot diferències minses en la formulació de les preguntes poden afectar significativament als resultats. Per tant, evitarem realitzar comparacions quantitatives directes amb altres estudis, la qual cosa no exclou utilitzar-los com a referència per a la interpretació o l'elaboració d'hipòtesis. I amb les dades disponibles no podem descartar que formem part de les zones en les quals la percepció del perill associada al consum de cànnabis és comparativament baixa, com ara el Regne Unit o Holanda on el consum habitual de cànnabis (*regular use*) és considerat d'alt risc (*great risk*) pel 46% o el 47% del joves de 15 o 16 anys, mentre que aquestes xifres poden ser del 83% a Suècia o del 66% als EUA³⁴. A l'Enquesta sobre drogues a la població escolar, del nostre Departament de Salut (a partir d'ara EDPE), l'any 2004, el 70% de l'alumnat entre 14 i 18 anys opinava que consumir-ne *habitualment* podia causar *bastants* o *molts* problemes, amb un rebuig global cap al consum del 60,1%³⁵. L'ECESC no fa referència a un consum *habitual*, sinó concretament a *fumar marihuana cada cap de setmana, o gairebé* i a les edats rellevants per a l'enquesta ESPAD (European School Survey on Alcohol and Other Drugs), és a dir, als 15 i 16 anys, la suma dels que consideren que aquest nivell de consum suposa *bastant* o *molt perill* a Catalunya és del 50,5% i a les edats rellevants per a l'EDPE, és a dir, dels 14 als 18 anys aquesta mateixa percepció arriba al 53,2%, mesurada per l'ECESC. En qualsevol cas, la subpoblació restant, és a dir, la subpoblació que considera que aquests consums, en el pitjor dels casos, només tenen *una mica de perill* constitueixen minories substancials, i probablement creixents.

En definitiva, diverses dades suggereixen que certs segments de la població escolar estan seguint un procés d'incorporació del consum de cànnabis dintre de la seva concepció de la *normalitat*. El caràcter majoritari dels que opinen que aquest consum comporta *bastant* o *molt perill* o el rebuig que concita encara, no ens pot fer oblidar la dimensió del segment que no rebutja el consum ni el considera particularment perillós³⁶.

També és cert que el qüestionari de l'ECESC es referia literalment a *fumar marihuana cada cap de setmana o gairebé*, és a dir, no es precisava la quantitat consumida durant aquest període. I això pot haver influït en les respostes, ja que, probablement, molts escolars han contestat suposant consums limitats a *compartir* alguna cigarreta de marihuana o d'haixix, amb un grup d'amics o amigues, durant els dies festius; és a dir, consums que comporten reiteració i transgressió, però que rara vegada indueixen reaccions adverses de caràcter agut. Consums que es consideren convencionalment *habituals* però que en determinats ambients juvenils es poden considerar *moderats*. En tot cas, la dada és significativa: les opinions que relativitzen el risc de consumir cànnabis tenen influència entre l'alumnat, i s'ha d'afegir que aquest *relativisme* s'incrementa amb l'edat.

Gràfic 75. Evolució de la percepció del perill associat al consum de cànnabis ECESC, 2005-2006, 1r trimestre. Educació secundària

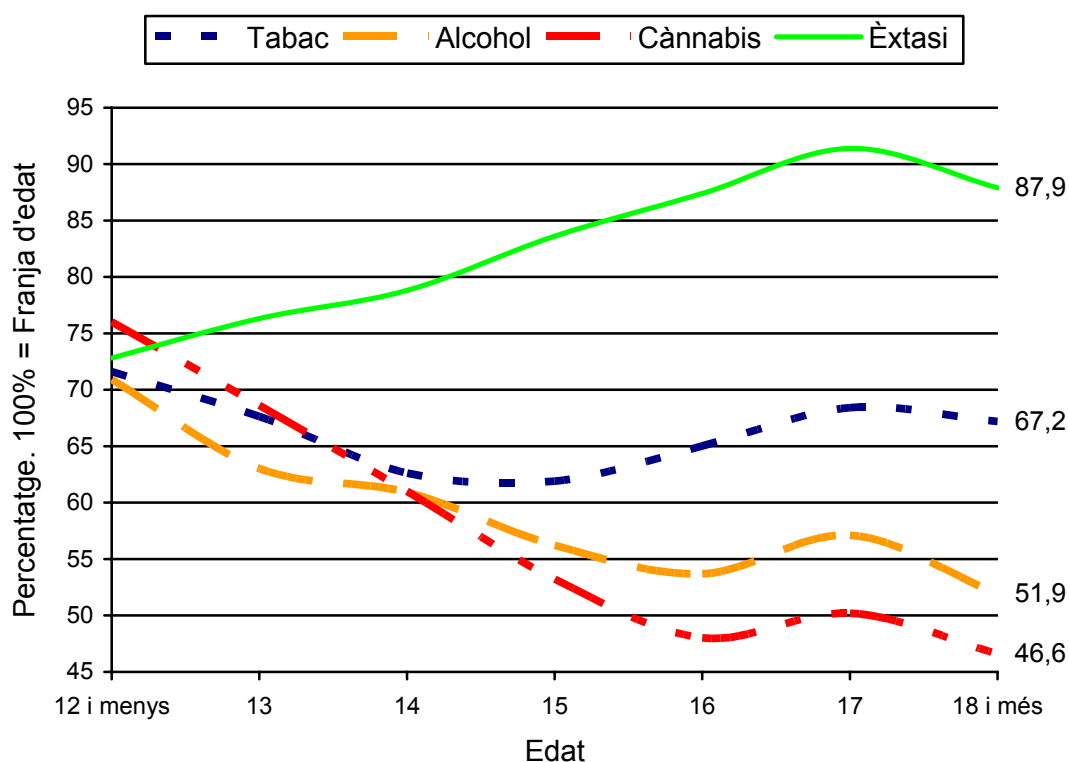

En xifres rodones, l'alumnat que considera *molt perillós* el consum setmanal de cànnabis (sense comptabilitzar els que ho consideren *bastant perillós*) és del 58% als 12 anys i del 21% als 18 anys d'edat. De manera que, cap al final del nostre interval, als 18 anys d'edat, prop de la meitat de l'alumnat opina que consumir marihuana cada cap de setmana o gairebé només suposa una mica de perill (34,5%) o cap perill (13,8%). En aquest cas, el procés de socialització no comporta una acceptació dels valors oficials en la matèria, més aviat el contrari.

En termes generals, les percepcions sobre el perill de consumir substàncies psicoactives evolucionen amb l'edat. Així, el nivell de risc percebut cap el primer curs de l'ESO (12 anys aproximadament) és similar per a les quatre substàncies estudiades: en xifres rodones, entre el 71 i el 76% de l'alumnat considera que qualsevol d'aquests consums és *bastant* o *molt perillós*. A partir d'aquest punt, l'evolució és diferent per a cada substància. Així, s'observa una clara disminució en la percepció del risc pel que fa a l'alcohol i al cànnabis, que segueixen una evolució força similar, mentre que la percepció dels risc associat al consum de tabac augmenta ja durant el segon cicle de l'ESO, cap als 14 anys. Finalment, el consum d'èxtasi i d'altres substàncies de síntesi augmenta acumulativament amb l'edat, fins els 17 anys, produint-se després certa disminució relativa en les percepcions de risc de totes les substàncies estudiades.

Gràfic 76. Percepció del perill associat al consum de quatre substàncies

Percentatge sobre la franja d'edat dels que consideren que el consum és *bastant* o *molt perillós*
ECESC, curs 2005-2006. 1r trimestre. Educació secundària, de 12 a 18 anys, aproximadament

Les grans línies d'aquests canvis es poden observar gràficament, a simple vista. En resum, predomina l'alumnat que considera tots aquests consums bastant o molt perillosos, però la percepció del perill s'afebleix amb l'edat pel que fa a l'alcohol i al cànnabis i s'incrementen pel que fa al tabac i, sobretot, a l'èxtasi o similars. Addicionalment, cap als 18 anys, amb l'inici de la majoria d'edat, totes les percepcions de perill semblen experimentar una nova oscil·lació a la baixa.

La incitació al consum

Com hem observat, la percepció del risc associada al consum d'aquestes substàncies és àmpliament majoritària, però això és compatible amb l'existència de minories substancials que tenen una opinió diferent. Concretament, al voltant de 38.000 nois i noies d'educació secundària creuen que fumar marihuana *cada cap de setmana o gairebé* no comporta *cap perill* (un 9,9%) i, a més, uns 85.000 més pensen que pot comportar *una mica de perill*, (un 22,5% adicional). Pel que fa a les *pastilles*, més de 9.000 alumnes opinen que prendre èxtasi *cada cap de setmana o gairebé* tampoc comporta *cap perill* (és a dir, un 2,5% del total) i uns 9.000 joves més pensen que pot suposar *una mica de perill*.

Aquests dos segments estan parcialment solapats, és a dir, una part dels que no troben arriscat (o poc arriscat) un dels consums tampoc troba arriscat (o poc arriscat) l'altre, però és obvi que milers de joves consideren que aquests consums no són perillosos o només ho són una mica, sobretot pel que fa als derivats del cànnabis i és massa evident que aquests joves constitueixen un centre d'atracció pel mercat negre.

I l'ECESC estudia la proximitat del mercat negre a l'alumnat a través de dues preguntes complementàries: a la primera s'intenta quantificar la incitació al consum (l'oferta): *Algú t'ha preguntat si volies alguna d'aquestes drogues?* i a la segona pregunta s'intenta mesurar la facilitat d'accés a les fonts de subministrament: *Creus que et costaria aconseguir alguna d'aquestes substàncies, si volguessis, ara mateix?* Podem avançar que la incitació al consum és, com a mínim, considerable i la disponibilitat també:

Taula 88. Incitació al consum de substàncies psicoactives
ECESC, evolució del curs 2000-2001 al curs 2005-2006. Educació secundària

Substància. Referència temporal: tota la vida	Curs 2000-2001	Curs2005-2006
Marihuana o haixix (porros, xocolata, costo)?	54,9	53,1
LSD (àcid, tripi)?	16,7	9,1
Amfetamines (speed)?	10,4	9,8
Cocaïna (coca, perico)?	17,5	17,1
Relevin (cims)?	0,9	2,3
Bolets al·lucinògens o màgics (psilocibes, etc.)?	5,3	13,8
Heroïna (cavall, jaco)?	5,3	4,9
Èxtasi (pastilles, Adam, XTC)?	18,6	6,5
Ketamina (kitkat)?	1,9	3,4
Coles o pegues (inhalants)?	5,5	4,8

No cal recordar que existeix una confusió considerable en les denominacions que reben els diversos productes al mercat negre, sobretot pel que fa als *tripsis* i als *àcids*, que sovint no contenen la dietilamida de l'àcid lisèrgic, tot i que els joves escolaritzats afirmen, precisament, haver consumit LSD. I, salvant les distàncies, probablement existeix una confusió menor, però

també considerable, pel que fa a les pastilles d'èxtasi que no contenen sempre MDMA (3,4-metilendioximetamfetamina) tot i que poden contenir feniletilamines de la mateixa família (MDA, MDEA...), o derivats amfetamínic, i altres substàncies. Pel que fa a la resta, la relació de substàncies sobre les que s'ha preguntat a l'alumnat a l'ECESC compta amb una producte inexistent: el *relewin*, que s'inclou a proposta del *European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction* (EMCDDA) i que té com a objectiu identificar respostes poc curoses i orientar, en el seu cas, les tasques de depuració.

I hem de començar constatant que els únics nivells d'incitació al consum que han disminuït nítidament des del curs 2000-2001 són precisament els que concentren els problemes d'identificació que acabem d'esmentar, és a dir, l'LSD i l'èxtasi. No tenim cap interpretació plenament satisfactòria sobre aquests fets però, pel que fa a l'LSD, és possible que una bona part de la disminució sigui deguda a l'augment de la informació dels usuaris, que disposen de més dades per a distingir entre l'LSD i altres substàncies que circulen pel mercat negre amb noms i presentacions volgudament enganyoses³⁷. Malgrat l'espectacular disminució de la incitació a consumir LSD (del 16,7 a 9,1%), continuem sospitant que una part del que s'ofereix avui com LSD tampoc conté dietilamida de l'àcid lisèrgic com a principi actiu

Una altra font de disminució de l'oferta podria estar relacionada amb un afebliment de la curiositat inicial per l'èxtasi, que encara es mantenia viva cap a el curs 2000-2001 i que s'hauria pogut moderar posteriorment.

No obstant això, hem pogut observar que la percepció del risc associat al consum d'èxtasi és una de les que s'incrementen amb l'edat de l'alumnat, com a mínim fins els 17 anys i aquest fet, sens dubte, també té una influència, potser crucial, en la disminució *generalitzada* de la incitació al consum. Però el que sembla haver disminuït és l'oferiment *generalitzat* de les pastilles, no la seva disponibilitat pels consumidors o als llocs habituals de consum.

L'altre fet destacable a l'estudiar la incitació al consum és l'augment de l'oferta de ketamina i dels *bolets màgics*. La ketamina és un anestèsic d'ús veterinari, que era fàcil de desviar del mercat legal fins fa ben poc, i es constata un creixement de la incitació al seu consum malgrat l'especial perillositat que comporta i el seu elevat potencial al·lucinogen que, en principi, no sembla fàcil d'incorporar a la subcultura de *la festa*, tot i que hi ha notícies de la seva presentació combinada amb cocaïna que s'hauran de seguir amb deteniment. En tot cas, l'augment de la incitació al consum de ketamina requereix atenció però tampoc sembla *epidèmica* (del 1,9 a 3,4%) i, en hipòtesi, el fenomen podria quedar circumscrit a cercles minoritaris, propers a la subcultura de la droga, on potser s'aprecia la puresa d'un producte desviat del mercat farmacèutic i la pròpia *novetat* de l'oferta. Pel que fa a la resta, no hi ha signes que un producte d'aquestes característiques (que pot comportar, per exemple, pèrdua de la consciència) pugui desencadenar consums massius en les circumstàncies actuals. Però lògicament s'ha de mantenir una actitud vigilant perquè l'augment detectat és significatiu.

En aquest mateix sentit, resulta encara més espectacular el creixement de la incitació a consumir bolets al·lucinògens que passaria del 5,3% al 13,8% entre el curs 2000-2001 i el curs 2005-2006. No resulta agosarat suposar que la gran majoria o tots aquests bolets són

psilocibes. No perquè el qüestionari de l'ECESC els mencioni com a exemple, sinó perquè semblen els únics candidats a ser produïts i distribuïts àmpliament al mercat negre. Es tracta d'un material que no requereix una infraestructura de producció complexa: bolets assecats, tallats i presentats en bosses de plàstic al buit, naturalment sense cap control sobre la dosi.

Unes dades aïllades no autoritzen a treure conclusions, però si assenyalen la necessitat de mantenir-se alerta, sobretot tenint en compte que l'edició 2003 de l'European School Survey on Alcohol and Other Drugs (ESPAD) ha detectat consums de *bolets màgics* als 15 i 16 anys, amb prevalences del 5% a Holanda i França i del 4% a Alemanya i al Regne Unit³⁸. A Catalunya, la incitació al consum enregistra un augment notable, de 8,6 punts percentuals, és a dir, l'augment singular més important de la incitació al consum entre el curs 2000-2001 i el 2005-2006. Addicionalment l'origen de l'oferta és atípic; resulta difícil imaginar a la delinqüència organitzada interessada en una substància que pot ser cultivada fàcilment pel propi consumidor. Finalment, el tipus de substància és també singular. A diferència de la ketamina, no sembla comportar pèrdua de consciència, és a dir, mentre duren els seus efectes es manté la consciència de la pròpia individualitat i la consciència de trobar-se sota els efectes dels bolets, però igual que la ketamina es tracta d'una substància que estimula la introversió i, per tant, sembla difícil compatibilitzar amb les activitats i les relacions més esteses actualment entre els joves en l'àmbit del lleure. De fet, aquests bolets han tingut usos xamànics des de temps immemorials i alguns autors proposen tenir-ho en compte al moment de classificar-los, posant l'èmfasi en la seva vinculació a les formes arcaïques d'èxtasi: proposen denominar-los *enteògens*³⁹.

La ingesta de bolets psicoactius constitueix, doncs, un dels vehicles d'alteració de la consciència més antic que es coneix, redescobert als anys seixanta, però fins fa ben poc les persones interessades en aquest tipus de consum constituïen minories tan minses que no es podien estudiar amb instruments d'enquesta. Es tractava generalment de persones majors d'edat i més properes a les inquietuds existencials o, fins i tot, místiques que al tràfic i al consum de drogues com s'entén convencionalment per les administracions o l'opinió pública. La novetat consisteix, doncs en l'existència de més de 50.000 joves d'educació secundària als que se'ls ha demanat si volien bolets al·lucinògens, i entre els quals hi ha uns 20.000 que afirmen que se'ls hi ha demanat força, moltes o moltíssimes vegades.

No sabem com van reaccionar els joves davant d'aquests oferiments, però s'haurà de realitzar un seguiment d'un fenomen que, fins fa ben poc, resultava negligible pels serveis d'Interior, perquè es tractava d'activitats de persones majors d'edat que consumien substàncies psicoactives d'origen vegetal, cultivades per ells mateixos als seus domicilis, sense indicis d'infracció ni conflictivitat. Ara estaríem parlant, si més no en hipòtesi, de disponibilitat de psilocibina, que és una substància controlada, que s'ofereix a menors d'edat a través del mercat negre en quantitats de notòria importància.

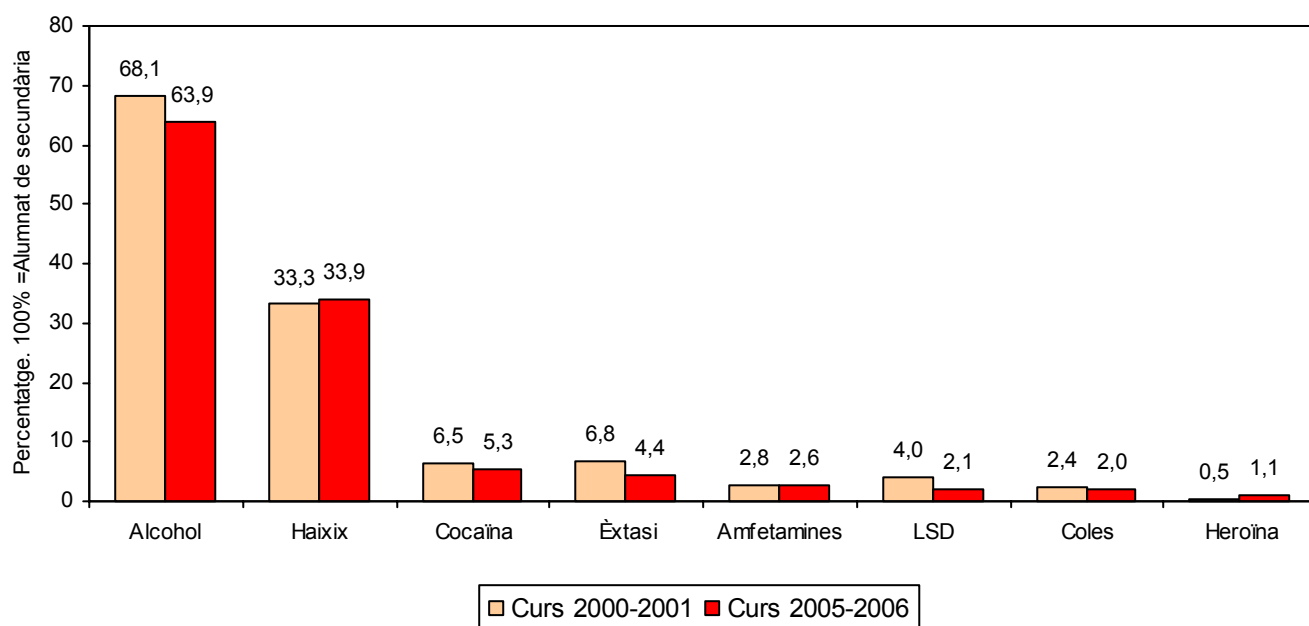
Pel que fa a la resta, si el consum dels bolets psilocibes es consolida no es tractarà només d'una nova substància, que serà rebuda amb més o menys acceptació pels consumidors, sinó potser de l'emergència d'una nova subcultura de l'alteració de la consciència, probablement menys inclinada als comportaments convencionalment infractors o conflictius, però molt més *alternativa* des del punt de vista dels valors culturals dominants.

El consum: l'evolució en el temps

L'ECESC estudia el consum de vuit substàncies psicoactives, i si ens centrem en la seva prevalença al llarg de tota la vida (*has pres alguna vegada ... al llarg de tota la vida?*) hem de començar ressaltant que, amb l'excepció del cànnabis, els consums han disminuït, a voltes significativament, com en el cas de l'LSD i de l'èxtasi.

Gràfic 77. Consums reconeguts al llarg de tota la vida de vuit substàncies psicoactives

Alumnes d'educació secundària obligatòria i postobligatòria, edats aproximades, 12 - 18 anys
ECESC, evolució del curs 2000-2001 al curs 2005-2006, 1r trimestre

El cànnabis és, amb diferència, la substància més prevalent en matèria de drogues il·legals, però el seu nivell de consum sembla força estabilitzat entre l'alumnat d'educació secundària. No obstant això, respecte el curs 2000-2001, s'enregistra un augment de 0,6 punts, i crida l'atenció observar que aquest increment es concentra en els subgrups que declaren consums més freqüents. Semblaria insinuar-se una lleugera disminució dels consums experimentals i un lleuger augment dels continuats, però les diferències són de dècimes i no permeten pronunciar-se taxativament al respecte. El conjunt dels consums enregistrats per l'ECESC el curs 2005-2006 han estat els següents, destacant amb una trama els segments amb un nivell de consum que es pot considerar *habitual*.

Taula 89. Consum de cànnabis

Alumnes d'educació secundària obligatòria i postobligatòria, edats aproximades, 12 - 18 anys
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Percentatges horitzontals

Període	Mai	1-2 cops	3-5 Cops	6-9 cops	10-19 cops	20-39 cops	40 cops o més	ns/nc
Últim mes	76,2	6,9	3,3	2,9	3,0	1,6	2,5	3,7
Últim any	66,6	8,3	4,3	3,9	3,8	3,0	6,9	3,1
Tota la vida	63,4	8,2	4,2	3,7	4,3	3,4	10,3	2,7

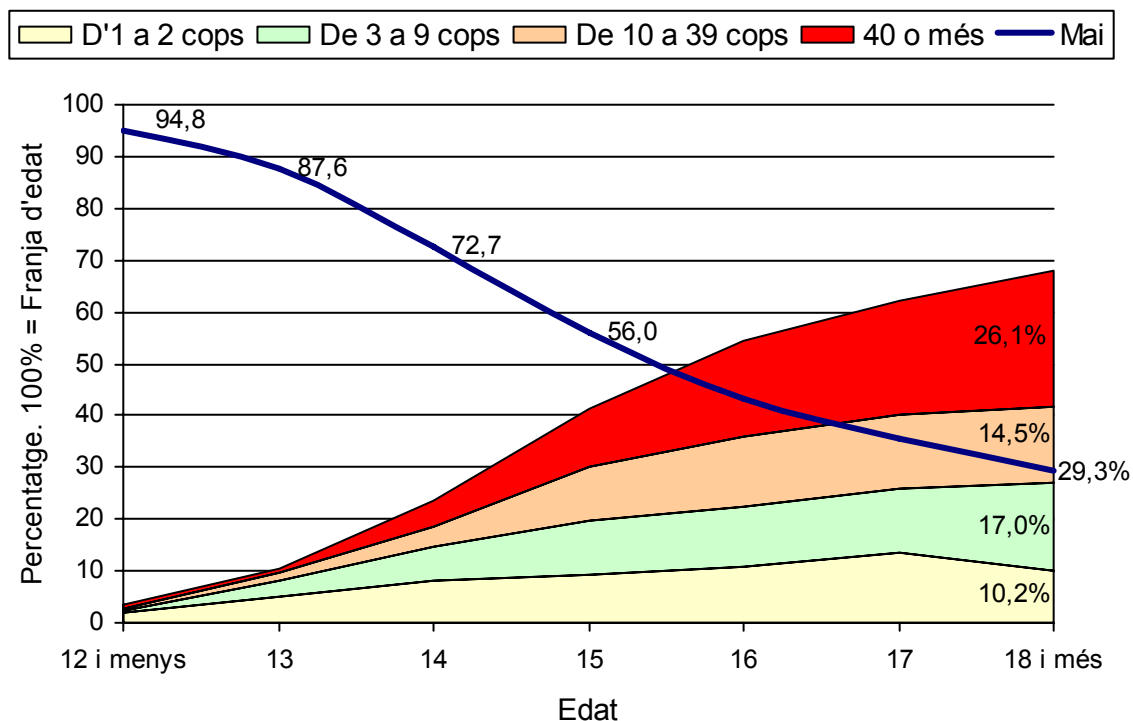
En xifres rodones, un de cada tres alumnes de secundària ha tastat cànnabis alguna vegada al llarg de la seva vida, i gairebé un 13,7% ho ha fet 20 vegades o més. El nucli dels que consumeixen un cop a la setmana o més se situa al voltant del 10%. En tot cas, el 10,3% de l'alumnat afirma haver consumit marihuana o haixix més de 40 vegades al llarg de la seva vida i un 10,0% ha consumit aquesta substància més de sis vegades el darrer mes. I els consumidors diaris s'acosten al 4% de mitjana (més de 20 cops l'últim mes: 4,1%).

L'edat mitjana del primer consum era de 14,3 anys durant el curs 2000-2001 i és de 14,1 el curs 2005-2006, i aquesta diferència apunta a una nova disminució en l'edat mitjana del primer consum. La tendència a iniciar-se cada cop més jove en el consum de certes substàncies psicoactives (alcohol, cànnabis...) ha estat detectada reiteradament i no és impossible que continuï en el futur⁴⁰. En tot cas, comporta ara mateix un repte de primer ordre per a tots els implicats i, molt especialment, per a les famílies i les administracions.

Lògicament, la proporció de l'alumnat que ha consumit *alguna vegada* marihuana o haixix s'incrementa amb els anys. Als 16 anys més de la meitat ja n'han consumit algun cop, als 18 anys són ja més de dues terceres parts de l'alumnat els que, com a mínim, han tastat la substància. En definitiva, al llarg de l'ensenyament secundari postobligatori, el consum, si més no experimental, de marihuana o haixix tendeix a generalitzar-se.

Gràfic 78. Evolució del consum de cànnabis amb l'edat

Alumnes d'educació secundària obligatòria i postobligatòria, edats aproximades, 12 - 18 anys
ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre

Com es pot observar, cap als 18 anys més del 25% de l'alumnat d'educació secundària informa haver consumit haixix o cànnabis 40 vegades o més al llarg de la seva vida i, d'aquests, un 6,8% ha consumit 40 vegades o més però només al llarg del mes anterior a la realització de

l'enquesta. Amb independència de la valoració que es faci d'aquests consums des del punt de vista sanitari o de seguretat interior, cal reconèixer la contundència de les dades i de les tendències en les quals s'inscriuen. El consum experimental o ocasional de cànnabis constitueix una experiència generalitzada entre la joventut, i els consums diaris s'apropen al 10% de l'alumnat cap als 18 anys d'edat. Més concretament, el 9,8% de l'alumnat de 18 anys o més reconeix que ha consumit cànnabis 20 vegades o més durant el mes anterior a la realització de l'enquesta, i no hi ha motius per pensar que sobreestimin el seu consum, més aviat al contrari: hi ha motius per sospitar que subsisteix certa ocultació.

També requereix un breu comentari el consum d'èxtasi o similars entre l'alumnat de l'educació secundària. El percentatge que reconeix haver consumit aquesta droga de síntesi alguna vegada al llarg de la seva vida constitueix, exactament, el 4,4% del total i això suposa, d'entrada, una important disminució respecte als consums enregistrats durant el curs 2000-2001 que van arribar al 6,8% de l'alumnat.

Taula 90. Consum d'èxtasi

Alumnes d'educació secundària obligatòria i postobligatòria, edats aproximades, de 12 - 18 anys
ECESC, curs 2005-06, 1r trimestre. Comparació dels consums freqüents amb el curs 2000-01

Percentatges horitzontals									
Període	Curs 2005-06								Curs 2000-01
	Mai	1-2 cops	3-5 cops	6-9 cops	10-19 cops	20-39 cops	40 cops o més	ns/nc	40 cops o més
Últim mes	94,0	1,2	0,4	0,1	0,1	0,1	0,2	3,9	0,1
Últim any	92,7	1,8	0,8	0,3	0,3	0,2	0,3	3,7	0,1
Tota la vida	92,8	2,1	0,6	0,6	0,4	0,3	0,4	2,8	0,8

Pel que fa a la resta, aquesta disminució és congruent amb la disminució de la incitació al consum que ja hem comentat en el punt anterior i coincideix amb els resultats d'altres enquestes, sobretot amb l'enquesta ESTUDES 2004 i amb l'Enquesta sobre drogues a la població escolar de Catalunya 2004 que es realitzen de manera coordinada, impulsades estatalment pel *Plan Nacional sobre la Droga* i a Catalunya pels Departaments de Salut i Educació de la Generalitat. D'acord amb aquestes fonts, totalment independents de l'ECESC, la prevalença al llarg de la vida era del 4,7% l'any 2004.

Es tracta de xifres òbviament inferiors a la dels consumidors de marihuana o haixix, però cal destacar, sobretot, la seva disminució respecte a registres anteriors, realitzats amb instruments d'enquesta i confirmats per dues fonts independents. La prudència sempre aconsella esperar que estudis successius confirmin una nova tendència, però les dades disponibles ja autoritzen a parlar d'una disminució contrastada del consum entre els menors d'edat i permeten afirmar, en hipòtesi, la possibilitat que s'hagi assolit un punt inflexió. És a dir, la possibilitat que hagi començat a remetre un *episodi epidèmic* que havia mostrat tendències expansives pràcticament des dels anys vuitanta.

Evidentment, les dades no autoritzen a baixar la guàrdia. D'entrada, la prevalença no és insignificant, sobretot tenint en compte que aquests consums tendeixen a augmentar passada

l'adolescència. L'edat mitjana del primer consum és de 15,4 anys a l'educació secundària, la qual cosa ja assenyala que les prevalences més elevades es trobaran a partir dels 16 anys (era de 15,3 durant el curs 2000-2001, pràcticament la mateixa). I al final de l'interval d'edat que estudia l'ECESC, és a dir, als 18 anys, un de cada sis joves ja ha tastat l'èxtasi (el 15,8%).

Addicionalment, no és segur que els consums habituals hagin baixat en la mateixa proporció que els experimentals o esporàdics. Les dades disponibles suggereixen que subsisteix una minoria entre la qual la percepció associada al risc no ha disminuït i que en aquest entorn els consums podrien ser similars als existents fa quatre anys. Les diferències són massa minses per pronunciar-se de forma conclouent, però és obvi que s'ha de perseverar.

En resum, des del curs 2000-2001 el consum de cànnabis creix mentre que el consum d'èxtasi disminueix. L'un tendeix a generalitzar-se mentre que l'altre tendeix a caracteritzar una opció notable però minoritària. La percepció del perill ha disminuït en el cas de la marihuana i ha augmentat en el cas de l'èxtasi. El cert és que constitueixen dos fenòmens ben diferents: l'un forma part, si més no parcialment, dels corrents principals, dels hàbits ja establerts i l'altre, malgrat la seva importància, no deixa d'estar *acotat*, limitat a certes circumstàncies. Tant és així, que el consum de cànnabis entre l'alumnat està més correlacionat amb l'alcohol, i el consum d'èxtasi apareix associat més intensament a la resta de substàncies psicoactives il·legals.

Això es pot expressar a través d'una anàlisi factorial del consum de les vuit substàncies psicoactives estudiades, mostrant l'existència de dos factors, que expliquen un considerable 70,606% de la variància en les respostes. Aquests dos factors es podrien denominar *d'ús estès* i *d'ús limitat*, amb plena consciència del caràcter opinable, a voltes arriscat, de qualsevol etiquetatge. En tot cas, en una anàlisi factorial del consum de substàncies psicoactives, els derivats del cànnabis ja no apareixen al grup de les substàncies il·legals, la qual cosa reflecteix l'extensió del seu consum, si més no experimental.

Taula 91. Anàlisi factorial del consum de vuit substàncies psicoactives ECESC, curs 2005-06, 1r trimestre. Educació secundària

Variable: Consums al llarg de tota la vida	d'ús limitat	d'ús estès
Begudes alcohòliques	0,037	0,876
Marihuana o haixix	0,138	0,886
Èxtasi o altres drogues de síntesi	0,723	0,335
Amfetamines	0,800	0,198
LSD o similars	0,881	0,060
Heroïna	0,832	-0,052
Cocaïna	0,754	0,349
Inhalants: coles i pegues	0,762	-0,045

Anàlisi de components principals, rotades amb el mètode Varimax amb Kaiser

I potser no cal afegir que entre els consumidors de les substàncies d'ús limitat el policonsum és la norma: pràcticament no existeixen consumidors d'alguna substància minoritària que no hagin consumit cap de les altres (èxtasi 1 cas, cocaïna 2 casos i inhalants 6 casos). Però, lògicament, els consums minoritaris es poden combinar de diferents maneres, algunes relativament

estables, que arriben a constituir tipus de policonsum caracteritzats per l'existència d'algunes substàncies de consum preferent, amb la complexitat afegida que les substàncies preferents no són sempre les més consumides: així, es pot manifestar preferència per la cocaïna i enregistrar consums més elevats d'alcohol.

Però entre l'alumnat d'educació secundària (i potser en el conjunt de la joventut) aquest procés té característiques especials. Per exemple, no es troben subgrups clarament inclinats al consum de substàncies visionàries o purament estimulants. Entre l'alumnat només semblen estables i prevalents els consums que indueixen les noves formes d'embraguesa associades a la festa i al lleure nocturn, on es combinen les substàncies estimulants (les amfetamines, la cocaïna...) amb les que cerquen estats d'ànim que facilitin l'aproximació als altres (l'èxtasi, les substàncies *entactògenes*...).

En definitiva, s'enregistren policonsums que graviten al voltant de la cocaïna, les amfetamines, les drogues de síntesi i l'LSD (amb els problemes d'identificació que ja hem assenyalat). Tot i que només un 1,4% afirma haver consumit aquestes quatre substàncies, i les submostres restants presenten massa variants i són excessivament minses per a presentar-les detalladament. Més enllà d'aquest nucli, que cerca combinar l'estimulació i el contacte, les dades disponibles es poden presentar esquemàticament en una taula on s'ha optat per agrupar tots els policonsums de substàncies minoritàries en un únic segment perquè, si més no en hipòtesi, tenen un eix vertebrador, en el que només el 0,3% les ha tastat totes (n = 21), però gairebé ningú en aquest grup ha deixat de provar les substàncies típiques de les noves embragueses. És a dir, gairebé tots han tastat alguna substància de la família de l'èxtasi, les amfetamines o la cocaïna i entenem que aquest conjunt vertebrava el segment. Altres configuracions es poden insinuar, però aquesta és la predominant.

Taula 92. Segmentació per tipus de consum de substàncies psicoactives ECESC, curs 2005-2006.

Segment de consumidors	Alumnat d'educació secundària	
	Percentatge vertical	n
No consumeixen cap de les substàncies estudiades	30,2%	1.912
Només consumeixen begudes alcohòliques	30,0%	1.896
Consumeixen alcohol i cànnabis*	26,1%	1649*
(Poli)consums que inclouen substàncies minoritàries**	9,7%	611
Nc en alguna variable	4,1%	260
TOTAL	100,0%	6329

*S'han afegit a aquest segment 42 casos que afirmen consumir només cànnabis però no alcohol

** S'ha afegit 1 cas de consum exclusiu d'èxtasi, 2 de cocaïna i 6 d'inhalants

El consum: la comparació amb l'entorn

Ja s'ha vist com disminuïa lleugerament el consum de totes les substàncies estudiades, excepte del cànnabis, i aquest no és l'únic símptoma de millora pel que fa al consum de drogues entre l'alumnat d'educació secundària, però es tracta invariablement de millores fràgils o parcials. Així, hem pogut observar algun descens en la incitació al consum però també increments i algun augment en la percepció del perill però no generalitzat. Més endavant comentarem els progressos assolits en dificultar l'accés a les substàncies il·legals, que són perceptibles pel que fa a les amfetamines, l'èxtasi i l'LSD, però no pel que fa al cànnabis i a la cocaïna que resulten més fàcils d'obtenir ara que fa quatre anys. En definitiva, qualsevol triomfalisme està fora de lloc, i no únicament perquè les millores són només parcials o precàries sinó, sobretot, perquè els consums que s'enregistren a Catalunya són relativament alts en comparació amb els països del nostre entorn. Malgrat les millores assolides, l'alumnat de secundària a Catalunya enregistra uns nivells de consum de drogues que són similars als estatals, però relativament elevats en el marc europeu.

La comparació dels consums existents a Catalunya amb els consums d'altres països ha estat sovint tractada amb contenció, evitant gairebé formular-la, potser perquè les dades no eren prou fiables i els resultats no eren gens afalagadors. De fet existeix una important limitació metodològica: les comparacions internacionals en l'àmbit de les enquestes sobre consum de drogues presenten problemes de fiabilitat, sobretot quan no s'adrecen exactament a la mateixa mostra i no es realitzen amb el mateix qüestionari, administrat de manera idèntica i tractat posteriorment amb els mateixos criteris de depuració i de d'exploració estadística. Rara vegada s'omplen tots aquests requeriments i, fins i tot quan s'omplen, subsisteixen diferències culturals (de confiança en el secret estadístic, d'estigmatització dels comportaments, d'hàbits de resposta o coesposa...) que expliquen la pèrdua de fiabilitat i l'opció de no situar els consums catalans en un context internacional.

Potser el més prudent fora mantenir-se en aquesta línia, en tot cas fora el més còmode. Però en aquest informe ens ha semblat convenient, si més no, citar alguns treballs propers al nostre que no són estrictament comparables, però sí constitueixen una referència per a valorar de manera aproximativa els consums que detectem a través de l'ECESC. I, en primer lloc hem de citar la *Encuesta Estatal sobre Uso de Drogas en Enseñanzas Secundarias* impulsada del *Plan Nacional sobre la Droga* (ESTUDES 2004) que és l'operació germana de l'*Enquesta sobre drogues a la població escolar de Catalunya 2004* dels Departaments de Salut i Educació de la Generalitat de Catalunya. Com dèiem anteriorment, es tracta d'una operació bianual coordinada i és possible que la presentació d'aquest informe coincideixi amb la nova edició d'aquesta operació que té precisament lloc enguany.

Però de moment hem de referir-nos encara a l'edició de l'any 2004 i constatar que, en aquell moment, l'alumnat entre 14 i 18 anys tenia, a Catalunya, unes prevalences de consum al llarg de tota la vida que eren uns cinc punts inferiors a les espanyoles en alcohol i més de quatre punts superiors en cànnabis, mantenint-se els consums estatals en la resta de substàncies a nivells similars als catalans, potser alguna dècima per sota.

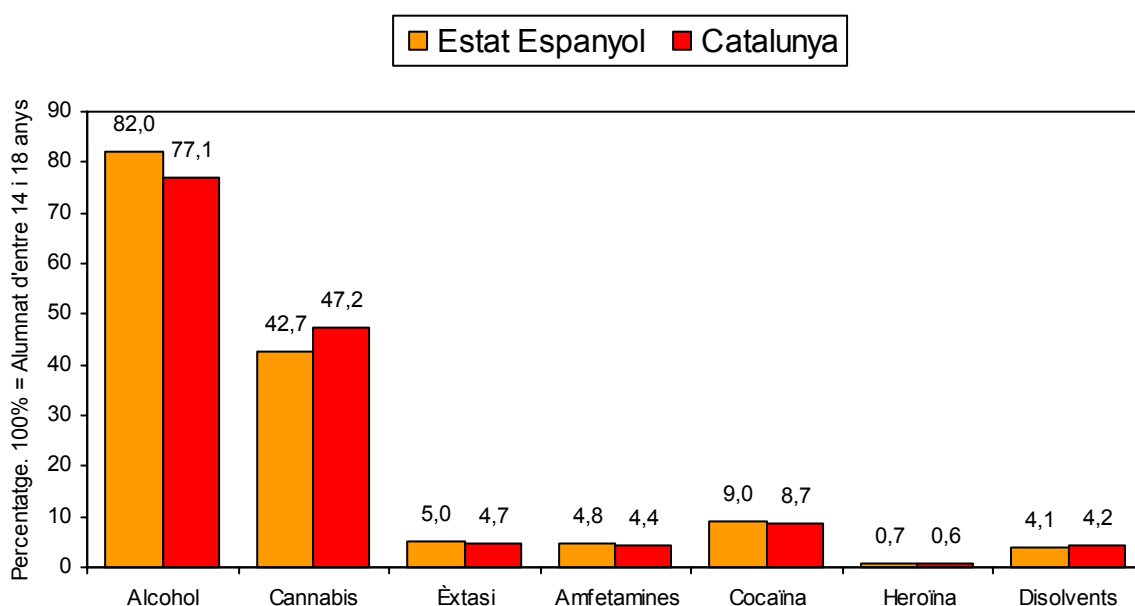
I les dades de l'ECESC resulten a gran trets congruents amb les obtingudes per aquestes operacions estadístiques. L'edició d'enguany de l'Enquesta sobre drogues a la població escolar de Catalunya constituirà un moment privilegiat per a veure si es confirmen les tendències a la baixa que nosaltres detectem entre els 14 i els 18 anys en substàncies com ara les amfetamines i la cocaïna, però sense entrar en l'àmbit dels pronòstics, limitem-nos a constatar que, mesurada amb metodologies estrictament comparables, la situació a Catalunya era força similar a la de l'Estat l'any 2004, i no hi ha motius per suposar que això s'hagi modificat durant el temps transcorregut des d'aquell amidament:

Gràfic 79. Consum de drogues a Catalunya i a l'Estat espanyol

Alumnes d'educació secundària obligatòria i postobligatòria, de 14 a 18 anys

Encuesta estatal sobre uso de drogas en Enseñanzas Secundarias, 2004

Enquesta sobre drogues a la població escolar de Catalunya 2004

Es pot afirmar, doncs, que la situació a Catalunya és similar a l'estatal, amb el tret característic d'enregistrar més consum de cànnabis i menys d'alcohol. Fins i tot es podria fer una lectura esperançada d'aquestes dades recordant èpoques en les quals els consums a Catalunya semblaven més prevalents que els estatals. Però desaconsellem aquesta via d'aproximació per dos motius. En primer lloc perquè una part de l'aproximació s'ha realitzat a l'alça, a partir d'un creixement, a velocitats diferents, de la majoria dels consums. Amb excepció dels darrers enregistraments, i del cas singular de l'heroïna, el més característic fins a l'any 2000 ha estat el creixement dels consums de substàncies il·legals de referència, i resultava previsible que aquests creixements fossin relativament més ràpids en comunitats autònomes on el fenomen havia començat més tard. Addicionalment, sembla preferible mantenir una actitud vigilant perquè tots aquests consums, tant els estatals com els catalans, tant els enregistrats l'any 2004 per l'Enquesta sobre drogues a la població escolar de Catalunya 2004, com les disminucions enregistrades per l'ECESC l'any 2006 continuen situats a un nivell relativament alt en relació als països de referència de l'Europa occidental. No insistirem en la necessitat de mantenir les

cauteles metodològiques, afegirem simplement que la pregunta de l'ECESC era còpia literal de la pregunta del qüestionari ESPAD, i que els criteris de càlcul han estat similars. I, en resum, hem de constatar que les diferències amb els països de referència és prou important com per ser atribuïda únicament a les diferències metodològiques. Vegem-ho:

Taula 93. Consum de drogues a Catalunya i a set països del nostre entorn

Alumnes d'Educació Secundària Obligatòria de 15 i 16 anys d'edat

European School Survey on Alcohol and Other Drugs, 2003

ECESC, curs 2005-2006, 1r. trimestre

Substància	Catalunya	Alemanya	Portugal	França	Regne Unit	Itàlia	Holanda	Suècia
	Any 2005	Any 2003						
Cànnabis	49,1	27	15	38	38	27	28	7
Èxtasi	4,6	3	4	3	5	3	5	2
Amfetamines	2,4	5	3	2	3	3	1	1
LSD	2,0	3	2	1	2	3	2	1
Heroïna	1,3	1	2	2	1	4	1	1
Cocaïna	5,5	2	3	3	4	4	3	1
Dissolvents	2,6	11	8	11	12	6	6	8

Ns/nc considerat com a valor perdut ¹ Enquesta realitzada a sis lands

En definitiva, la hipòtesi més versemblant és que Catalunya (i l'Estat espanyol) es troba entre els països d'Europa on el consum de cànnabis i de cocaïna és més elevat, i hi ha motius per pensar que també enregistrem consums particularment alts d'èxtasi. Tenint en compte que l'enquesta ESPAD no admet decimals, i arrodoneix els seus resultats a unitats, les xifres a Catalunya pel que fa al consum d'èxtasi se situarien al 5%, és a dir, al mateix nivell dels més alts, com ara Holanda o el Regne Unit, i pel consum de cocaïna els criteris de càlcul d'ESPAD ens portarien a l'indicador 6%, aprofundint la diferència amb els segons.

Finalment, les diferències en la prevalença del consum de cànnabis al llarg de tota la vida són tan profundes que no és possible reduir-les a cap problema metodològic. Ens trobaríem a més de deu punts de distància dels segons (en xifres rodones Catalunya: 49%; França i el Regne Unit: 38%), i a més de vint punts de distància del país europeu més permissiu en matèria de consum de cànnabis (Catalunya: 49%; Holanda: 28%).

El problema persisteix als països més prohibicionistes (com ara Suècia) i als més liberals (com ara Holanda), la qual cosa per si sola ens hauria d'immunitzar contra qualsevol simplisme i, alhora, hauria d'estimular un reflexió rigorosa sobre les circumstàncies culturals, normatives i polítiques (potser fins i tot geopolítiques) que ens situen entre les zones més prevalents d'Europa en matèria de consum de drogues.

La disponibilitat

Per a mesurar les facilitats d'accés de l'alumnat a les substàncies il·legals, l'ECESC formulava una sola pregunta: *Creus que et costaria aconseguir alguna d'aquestes substàncies, si volguessis, ara mateix?*. Les respostes previstes eren *quasi impossible*, *difícil*, *fàcil*, *molt fàcil* i *no ho sé*, però a efectes de facilitar la presentació dels resultats i la comparació amb el curs 2000-2001 s'han agregat els que responien *quasi impossible* i *difícil* en una sola columna mentre que, d'altra banda, s'han agregat els que responien *fàcil* i *molt fàcil*¹. En síntesi, aquestes són les respostes obtingudes:

Taula 94. Percepció de la facilitat d'accés a sis drogues il·legals

Evolució del curs 2000-2001 al curs 2005-2006. Educació secundària

... et costaria aconseguir aquestes substàncies, si volguessis, ara mateix?	Facilitat d'accés				No ho sap	
	Quasi impossible o difícil		Fàcil o molt fàcil			
	curs 2000-2001	curs 2005-2006	curs 2000-2001	curs 2005-2006	curs 2000-01	curs 2005-06
Haixix/marihuana	20,1	18,0	59,5	58,4	18,6	19,7
Cocaïna	40,9	34,8	31,5	31,8	25,6	29,2
Heroïna	50,9	44,8	17,0	15,7	30,0	35,3
Amfetamines	43,7	40,9	23,6	19,7	30,6	35,4
Èxtasi, drogues de síntesi	40,2	40,0	29,1	20,7	28,6	35,0
LSD o similars	42,3	42,7	25,5	15,8	30,1	37,4
Coles o pegues	33,9	31,6	32,5	30,4	31,7	33,9

Nc (vàlid): curs 2000-2001: entre 1,8 i 2,2% segons substància; nc curs 2005-2006: de 3,8 a 4,2% segons substància

La substància més difícil d'aconseguir és l'heroïna que, addicionalment, resulta més difícil de trobar que fa quatre anys. I, no obstant això, un de cada sis joves escolaritzats a l'educació secundària consideren que és fàcil o molt fàcil aconseguir-la. No són xifres minses, sobretot tenint en compte que es tracta d'una mitjana referida a una població que té aproximadament entre 12 i 18 anys. En tot cas, s'observa una disminució entre els que ho consideren fàcil o molt fàcil respecte al curs 2000-2001 i un augment dels que *no ho saben*, la qual cosa suposa que s'incrementa la dificultat d'accés i, addicionalment, la substància perd notorietat.

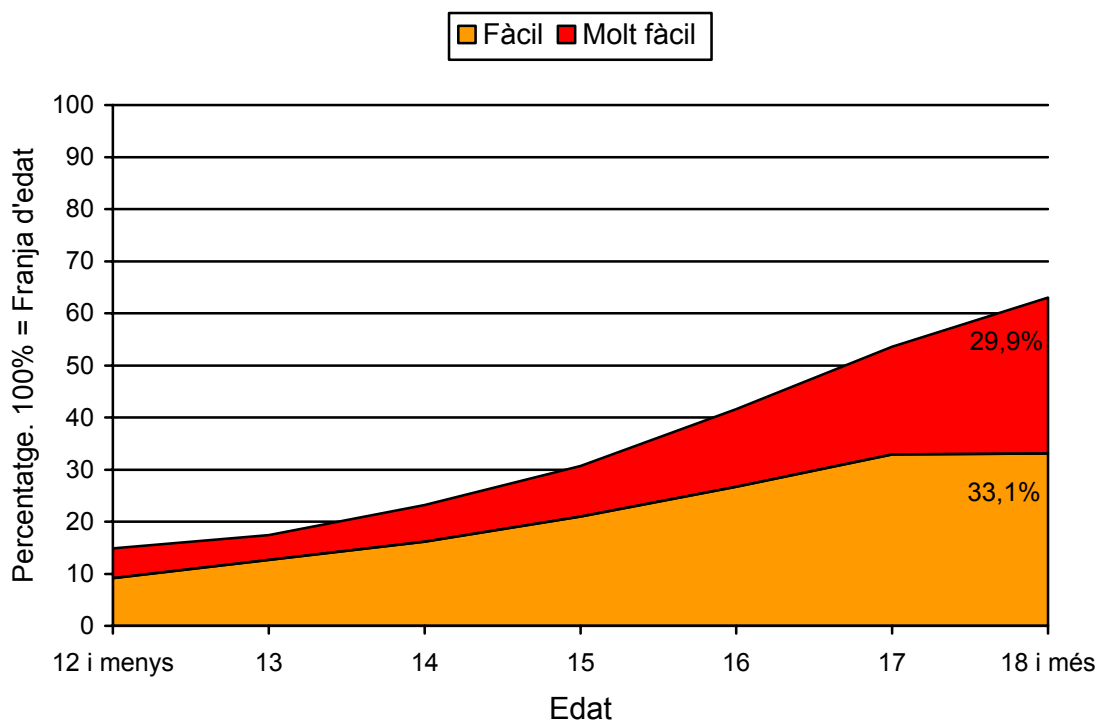
De fet, aquest augment dels que *no ho saben* té caràcter general i constitueix un dels signes esperançadors de l'ECESC corresponent al curs 2005-2006. La informació entre l'alumnat sobre els circuits d'accés als punts de venda és, en general, inferior que fa quatre anys, la qual cosa es pot interpretar com un distanciament del mercat negre, condicionat probablement per una disminució de l'atractiu d'aquestes substàncies, pels progressos de les polítiques destinades a contenir l'oferta, o per una combinació d'ambdós factors. I ens inclinàriem per aquesta darrera hipòtesi reiterant però que qualsevol triomfalisme està fora de lloc: malgrat tot, més del 30% considera que és fàcil o molt fàcil aconseguir cocaïna i més de la meitat que és fàcil o molt fàcil aconseguir cànnabis.

Amb d'altres paraules, l'augment en les dificultats d'accés i la pèrdua de notorietat són perceptibles en un conjunt de substàncies, sobretot en les amfetamines, l'èxtasi i l'LSD que ja hem vist com tendien a ser menys prevalents, mentre que el fenomen apareix gairebé invertit en el cas de la cocaïna i del cànnabis. Aquestes dues substàncies enregistren una disminució dels que consideren *quasi impossible* o *difícil* obtenir-les, i aquesta disminució no està suficientment contrapesada per l'augment dels que *no ho saben*, de manera que la percepció global de les facilitats d'accés és similar a la de fa quatre anys. Però si desagreguem el concepte *fàcil* i *molt fàcil* en els seus components, observem que de fet la facilitat d'accés ha augmentat, en tot cas, els que consideraven *molt fàcil* aconseguir cocaïna el curs 2000-2001 eren el 9,8%, i el curs 2005-2006 arribaven a l'11,6%; i els que consideraven *molt fàcil* aconseguir cànnabis eren el 34,8% i ara són el 36,2%.

Pel que fa a la resta, és evident que ens estem referint a una població en la qual els canvis d'edat són decisius i les xifres mitjanes poden resultar enganyoses. En aquest sentit, s'aconsegueix una visió més acurada dels reptes pendents presentant els resultats per edats i diferenciant per estrats els que consideren *fàcil* aconseguir substàncies dels que ho consideren *molt fàcil*. I repetirem aquest exercici per les dues substàncies en les quals els consums a Catalunya es troben entre els més alts d'Europa, és a dir, la cocaïna i el cànnabis. Comencem per la cocaïna:

Gràfic 80. Percepció de la facilitat d'accés a la cocaïna per edats

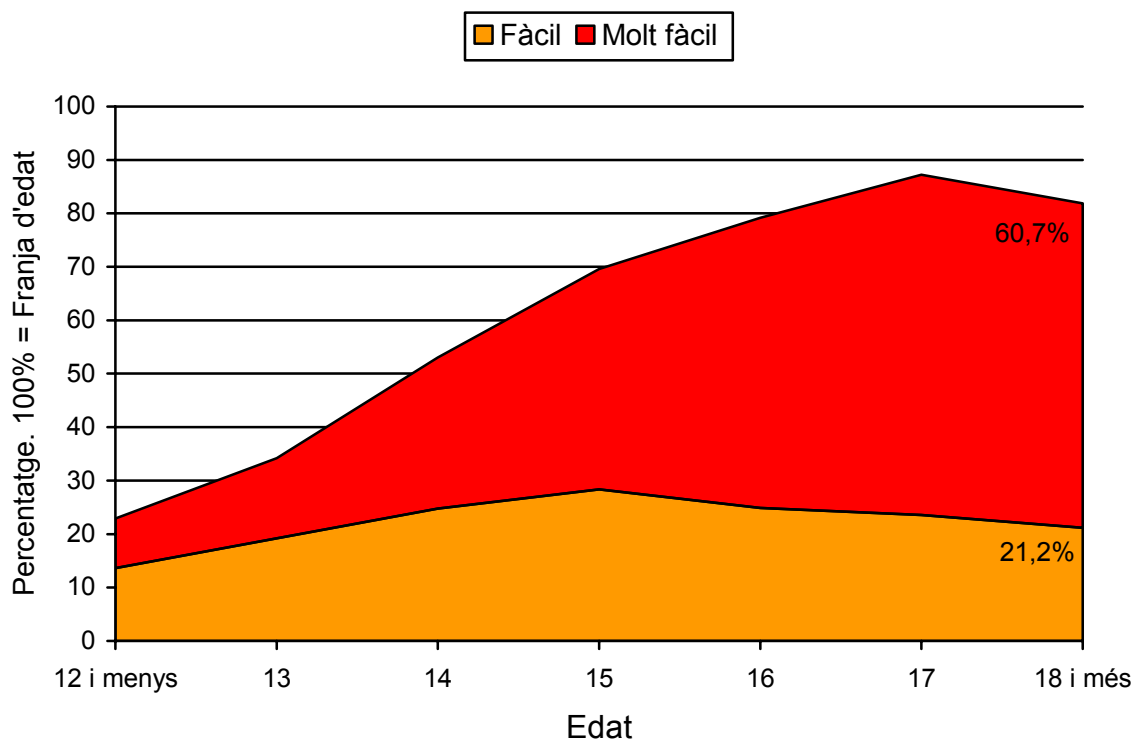
Percentatge sobre la franja d'edat dels que consideren *fàcil* i *molt fàcil* aconseguir COCAÏNA ECESC, curs 2005-2006. 1r trimestre. Educació secundària, de 12 a 18 anys, aproximadament

Com es pot observar, cap als 17 anys la meitat de l'alumnat considera fàcil o molt fàcil aconseguir cocaïna *si volguessin, ara mateix*. No és una xifra insignificant, i fa sospitar que els primers contactes es troben a l'entorn immediat del jove, fins i tot a l'escola. Però aquesta xifra, malgrat la seva contundència, no té el caràcter generalitzat que ja hem detectat anteriorment en relació als derivats del cànnabis:

Gràfic 81. Percepció de la facilitat d'accés als derivats del cànnabis per edats

Percentatge sobre la franja d'edat dels que consideren *fàcil* i *molt fàcil* aconseguir CÀNNABIS ECESC, curs 2005-2006. 1r trimestre. Educació secundària, de 12 a 18 anys, aproximadament

No tenim cap explicació per a la davallada entre els 17 i els 18 anys, i no descartem que es tracti d'un error estadístic. En tot cas, les grans línees de la percepció de l'alumnat són evidents. Els derivats del cànnabis són fàcilment disponibles per més de la meitat de la població escolar ja als 14 anys d'edat i aquesta xifra sobrepasa el 80% cap als 18 anys. En aquestes circumstàncies, qui no consumeix derivats del cànnabis es perquè voluntàriament decideix no fer-ho i, òbviament, aquest no és l'esperit ni la lletra de la normativa vigent en la matèria que preveu mesures punitives per a dissuadir l'oferta.

Aquest no és el lloc per debatre les diverses polítiques públiques que es poden aplicar a la matèria, de les més permissives a les més punitives, però potser sí que cal constatar que el problema és d'una magnitud que obliga a establir prioritats. Dificilment es podrà fer tot alhora, i s'hauran de seleccionar objectius assolibles, preferiblement fonamentats a en un ampli consens social i polític, és a dir, basats en valors compartits i, cada cop més, mesurant els resultats de les polítiques públiques de manera objectivable i no emocional.

Una d'aquestes prioritats sembla inqüestionable: ens referim a la repressió del tràfic de drogues i a la lluita contra la delinqüència organitzada. I hom diria que una de les prioritats complementàries pel que fa el tràfic al detall i a la prevenció dels comportaments de risc hauria d'estar centrada en la protecció dels menors, tot i que no es presti a resolucions espectaculars ni a operacions mediàtiques. És un terreny d'actuacions generalment anònimes, on l'empatia, la perseverança, el rigor i la recuperació de l'autoritat tècnica i moral ho són tot. Però aquest treball sobre la demanda adolescent és tant o més important que la lluita contra el tràfic internacional de drogues. Com ha demostrat inequívocament la teoria i la història econòmica, on hi ha demanda hi ha oferta, i la reducció de la demanda i dels riscos associats al consum ha de formar part de l'esquema general de prioritats.

I no cal afegir que la majoria dels menors està escolaritzada. De vegades s'afirma que l'escola està sotmesa a un excés de requeriments que podrien desdibuixar les funcions que li són pròpies i sobrecarregar-la de responsabilitats que, com a mínim, s'han de compartir amb d'altres operadors. En termes generals, la problemàtica del consum de drogues entre l'alumnat de secundària constitueix un d'aquests camps de transversalitat on l'escola ha d'estar present però mai sola ni amb la responsabilitat principal. I, no obstant això, sembla possible i desitjable millorar la intervenció de tots, començant pels serveis d'Interior que massa sovint han considerat els desplegaments de proximitat en l'àmbit escolar com una funció que podia realitzar-se amb la formació bàsica i certes habilitats relacionals.

Però s'està comprovant que el consum de substàncies psicoactives entre l'alumnat pot presentar complexitats per les quals no sempre es compta amb procediments d'intervenció d'una eficàcia contrastada; de vegades manquen, fins i tot, coneixements generals sobre les substàncies disponibles, sobre els seus efectes i l'estructura del seu mercat, que pot ser extraordinàriament fluïda i estar encavalcada amb rituals de pas i de transgressió, on el consumidor convida els seus amics o amigues, o són els seus amics i amigues els que demanen ser *iniciats*, i així es comparteix o es facilita un contacte; fins i tot es subministra a molt petita escala. La naturalesa d'aquestes relacions té especificitats que no es redueixen a la lògica del *mercat*. No obstant això, aquest informe no pot abordar una anàlisi qualitativa o cultural de fenomen, i ens hem de limitar a constatar que, sigui com sigui, s'ha generat una permeabilitat entre segments significatius dels joves escolaritzats i el mercat negre: més del 10% de l'alumnat d'educació secundària ha ajudat a aconseguir droga a companys d'escola i d'aquest 10%, al voltant d'un 2% ho ha fet 4 o més vegades. Més concretament, l'ECESC preguntava a l'alumnat d'educació secundària si *durant el curs passat o les vacances, vas ajudar a aconseguir drogues a companys de l'escola*. I les respostes es presenten esquemàticament de la manera següent:

Taula 95. Participació del propi alumnat en el subministrament de drogues

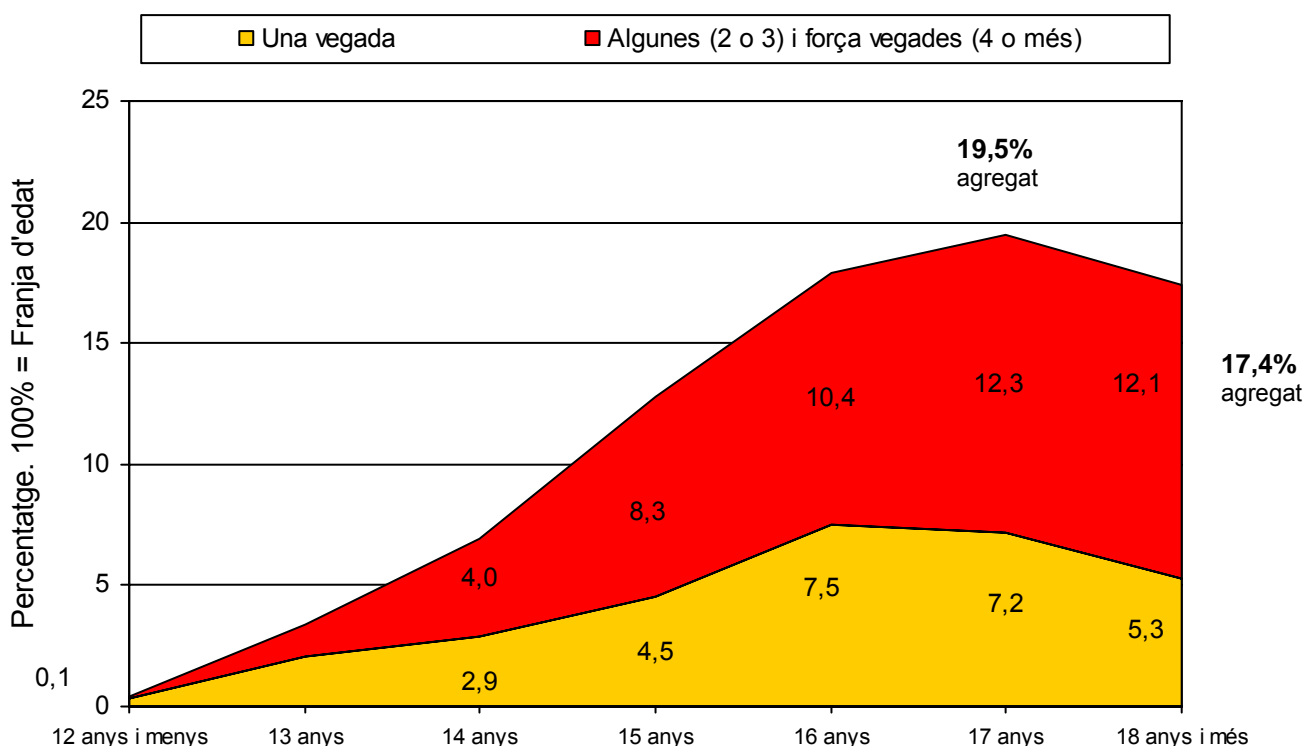
Durant el curs passat o les vacances, vas ajudar a aconseguir drogues a companys de l'escola?
 ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació secundària

Freqüència	Percentatge
Mai	87,1%
Una vegada	4,1%
Dos o tres vegades	4,3%
Quatre vegades o més	1,9%
Ns/nc	2,6%
TOTAL	100%

I en aquest cas, com en tots els altres, referir-se a una població que va dels 12 als 18 anys aproximadament, ens obliga a introduir algunes precisions per edats que permeten constatar d'immediat que, entre els 17 i els 18 anys, el percentatge de l'alumnat que va *ajudar* els seus companys i companyes, durant el curs passat o les vacances, a aconseguir drogues es podria situar al voltant del 20% als 17 anys, i per sobre del 17% als 18.

Gràfic 82. Participació del propi l'alumnat en el subministrament de drogues per edat

Durant el curs passat o les vacances, vas ajudar a aconseguir drogues a companys de l'escola?
 ECESC, curs 2005-2006, 1r trimestre. Educació secundària, per grups d'edat

És obvi que no estem parlant de subministradors convencionals sinó d'una xarxa de complicitats i d'intermediació de grans proporcions que reflecteix, en bona part, la preferència dels joves, ja assenyalada anteriorment, a informar-se sobre les substàncies psicoactives a través dels companys i de les companyes que ja les han provades⁴².

Es tracta, en definitiva, d'un repte de primer ordre que ningú ha resolt de manera plenament satisfactòria però que a Catalunya (i al conjunt de l'Estat) es planteja amb especial intensitat, i sense pretendre tenir una resposta al problema, si que ens atrevim a concloure recordant que la informació fiable sobre els efectes de les substàncies nocives és la millor eina per evitar-ne el consum i que els nivells de capil·laritat existents entre el mercat negre i segments importants de l'alumnat haurien de ser objecte de tractaments sistemàtics dissenyats a l'alçada dels problemes que s'han abordar.

Notes

---

³³ L'Òrgan Tècnic de Drogodependències (avui Direcció General de Drogodependències i Sida), el Departament de Sanitat i Seguretat Social (avui Departament de Salut), en col·laboració amb l'administració educativa i la *Delegación del Gobierno para el Plan Nacional sobre Drogas* han realitzat enquestes bianuals sobre el comportament i les actituds dels estudiants catalans de 14 a 18 anys en relació al consum de drogues. Les dues últimes edicions corresponen als anys 2002 i 2004 i en el moment de presentar aquest informe probablement ja estigui disponible l'Enquesta sobre drogues a la població escolar corresponen a l'any 2006. Aquestes operacions estadístiques es realitzen actualment en el marc d'un acord metodològic establert al Projecte Espanyol d'Enquestes Escolars sobre Drogues (PEEED) que, en tot cas, no és d'aplicació a l'ECESC, que es va iniciar a partir d'una moció parlamentària que estableix explícitament el mandat de comparar els seus resultats amb els d'una edició anterior de l'ECESC realitzada el curs 2000-2001. En tot cas, millorar la comparabilitat de les diferents operacions estadístiques és un requeriment tècnic i normatiu que esperem que rebí un nou impuls els propers anys també en l'àmbit europeu.

³⁴ L'Estat Espanyol no va participar a l'edició 2003 de l'ESPAD d'on hem extret aquestes dades. Hibell, B., Andersson, B. i col·laboradors (2004). *The ESPAD Report 2003. Alcohol and other drugs use among students in 35 European countries*. Stockholm: The Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs (CAN), Pompidou Group at the Council of Europe.

³⁵ Lamentablement, els informes consultats a l'hora de redactar aquestes pàgines no comptaven amb taules comparatives entre les diverses comunitats autònomes de l'Estat Espanyol, però s'ha de suposar que els nivells a Catalunya són comparables a Comunitats com ara la de València o el País Basc. Departament de Salut, (2004). *Enquesta sobre drogues a la població escolar de l'any 2004*. Generalitat de Catalunya, pàg.9. Informe no publicat.

³⁶ Si l'ECESC passa a convertir-se en una operació estadística periòdica, seria convenient que les preguntes referides al consum de drogues s'adaptessin a les metodologies de referència, com ara el PEEED i tinguessin en compte, en la mesura del possible, la comparabilitat en l'àmbit europeu. En aquest sentit, l'European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA), creat per la Comissió Europea per a estudiar la problemàtica del consum de drogues entre l'alumnat no sembla orientar-se cap al disseny d'un qüestionari i d'una metodologia de referència, sinó més aviat per continuar la tasca del European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD), una iniciativa del Consell d'Europa, iniciada a mitjans dels anys vuitanta i actualitzada darrerament sota la coordinació de Björn Hibell and Barbro Anderssen amb un especial suport del govern suec.

³⁷ El creixement de la importància d'Internet com a font d'informació en matèria de drogues està documentat en diversos estudis, com ara l'Eurobaròmetre, vegeu Comissió Europea (2004). *Flash Eurobarometer 158. Young people and drugs*. Directorate General "Justice and Home Affairs", EOS Gallup Europe. Les dades que confirmen la importància de les fonts d'informació *reglades* (les xerrades, el metges...) no sempre tenen prou en compte els circuits específics d'informació dels consumidors on, més enllà dels iguals, el paper d'internet és crític. Addicionalment, s'ha de prendre nota que, d'acord amb l'EDPE 2004, les vies més idònies per rebre una informació millor i més objectiva són les persones que han tingut contacte amb les drogues (42,1%), tot i que les xerrades i cursos se situïn a poca distància (41,2%), i potser la combinació d'aquests tres factors (internet, contacte directe amb les drogues -lúdic o científic- i xerrades) explica el protagonisme creixent d'alguna ONG en aquest àmbit, com ara Energy Control (<http://www.energycontrol.org/>)

³⁸ Hibell, B., Andersson, B. i col·laboradors (2004). *The ESPAD Report 2003. Alcohol and other drugs use among students in 35 European countries*. Stockholm: The Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs (CAN), Pompidou Group at the Council of Europe.

³⁹ Sobre les arrels txamàniques del consum de bolets psicoactius es pot consultar Wasson, R. Gordon, i col·laboradors (1974) *Maria Sabina and Her Mazatec Mushroom Velada*. New York: Harcourt Brace Jovanovich. Aquest autor és considerat l'inspirador dels estudis etnomicològics i el primer que va formular la tesi que vincula les

---

formes arcaiques de religió amb la ingesta de substàncies psicoactives. Un treball panoràmic en aquest àmbit es pot trobar a Ott, Jonathan (1993) *Pharmactheon: entheogenic drugs, their plant sources and history*. Kennewick, WA: Natural Products Co. Existeix traducció de les dues obres al castellà, la primera editada pel Fondo de Cultura Económica i la segona a Los libros de la liebre de marzo (1996).

⁴⁰ Evidentment, qualsevol comparació ha de tenir en compte la franja d'edat sobre la qual es calcula la mitjana, ja que en termes generals l'edat mitjana d'inici del consum de cànnabis es redueix a mesura que es fa referència a segments més joves de la població. En tot cas, respecte a la franja de 15 a 18 anys, una de les primeres sobre les quals tenim dades estatals basades en l'*Encuesta Domiciliaria sobre Consumo de Drogas* (Ministerio de Sanidad y Consumo, 1997), podem constatar que en aquells moments, es va obtenir una mitjana de 15,6 anys, mentre que per les mateixes edats l'ECESC ja situa l'edat d'inici a Catalunya als 14,4 anys d'edat. Les xifres presenten problemes de comparabilitat, però considerem que insinuen una tendència nítida i activa, és a dir, que podria mantenir-se en el futur. Vegeu a <http://www.pnsd.msc.es> alguns dels primers estudis estatals sobre consum de substàncies psicoactives.

⁴¹ La taula desagregada es pot consultar a l'annex estadístic, on també apareixen desagregats els que no contesten per a cada una de les substàncies.

⁴² Vegeu: Comissió Europea (2004). *Flash Eurobarometer 158. Young people and drugs*. Directorate General "Justice and Home Affairs", EOS Gallup Europe.

Tipologia

Opinions, comportaments problemàtics i tipologia de l'alumnat

Les tècniques multivariants

Una tipologia pretén dividir una població en diferents grups formats per individus que presenten similituds entre ells i diferències amb la resta. Els grups haurien de ser, doncs, internament coherents i externament distints i, en aquest cas, el criteri estadístic per constituir-los és la variància, és a dir, es tracta d'identificar grups d'individus que mostrin, en un seguit d'aspectes, una escassa variància entre ells i una elevada variància amb els membres dels grups restants.

Evidentment, és possible construir diferents tipologies en funció dels assumptes que s'estiguin estudiant. Més concretament, la tipologia dependrà de la selecció i el tractament de les variables que es consideren pertinents per a dur a terme la segmentació, i també del nombre de grups que es vulguin constituir. La solució que proposem aquí no és l'única possible: simplement, és la que es fonamenta en les 32 variables que hem considerat rellevants.

Sobre aquesta base, hem optat per simplificar les dades a través de tres anàlisis factorials sobre conjunts homogenis de variables, que expliquessin en cada cas, com a mínim, el 50% de la variància. I l'anàlisi de conglomerats s'ha realitzat sobre les puntuacions factorials, establint una solució per a quatre grups que responien a l'existència d'hipòtesis prèvies sobre l'existència d'una gama de comportaments que s'estenien des dels més agressius (tipus 1) als més integrats (tipus 4) al llarg d'una escala on temptativament proposàvem identificar dos grups addicionals amb comportaments disruptius que tendirien a orientar-se cap els aprofitaments il·lícits (tipus 2) o més incívics (tipus 3).

Hem fonamentat les tasques de segmentació tipològica en tres conjunts de factors que considerem rellevants i interrelacionats:

4. **La font dels valors**, és a dir, la valoració d'on s'aprenen les coses importants per a viure
5. **La puntuació dels valors**, és a dir, la valoració d'aspectes de la vida de l'alumnat
6. **l'autoinculpació**, és a dir, l'existència d'infraccions reconegudes pel mateix alumnat.

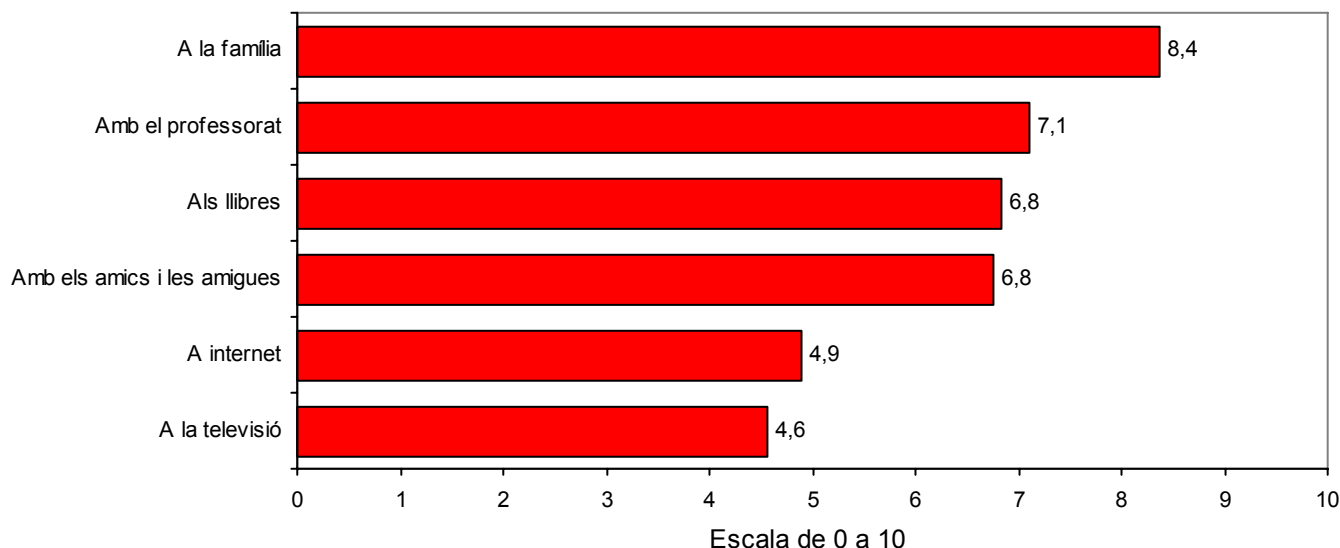
Aquest enfocament està basat, doncs, en una hipòtesi que suposa l'existència d'una relació significativa entre el sistema de valors d'una persona i el seu comportament. Però aquí no podem abordar les problemàtiques causals vinculades a aquesta suposició, ja que els comportaments poden ser producte dels valors, però els valors també són producte d'una pràctica social i d'un conjunt d'altres factors que contribueixen a explicar tant els comportaments com els valors. De manera que aquí ens limitarem a destacar les associacions entre les variables seleccionades i a cercar la possible existència d'uns eixos que agrupen l'alumnat al llarg d'una escala que va dels comportaments més violents als més integrats, passant per dues configuracions intermèdies on els factors de disrupció poden aparèixer de manera més orientada a l'obtenció de beneficis il·lícits o a l'incivisme.

El primer conjunt de variables se'n deriva d'una pregunta genèrica sobre el lloc on s'aprenen les coses més importants per a viure (*Valora on s'aprenen les coses més importants per a viure?*).

Les respostes s'expressaven de 0 (*no s'aprèn res important*) a 10 (*s'aprèn el més important*), i l'alumnat puntuava àmbits de socialització claus (la família, l'escola, les amistats, etc.). I podem descriure primer els estadístics obtinguts, per analitzar després l'estructura factorial subjacent. Comencem, per presentar les puntuacions mitjanes obtingudes en un gràfic de barres:

Gràfic 83. On s'aprenen les coses més importants per a viure?

ECESC, curs 2005-2006. Educació secundària. Escala de 0 a 10, puntuacions mitjanes.

L'anàlisi factorial d'aquestes sis variables permet identificar, tal com ja hem avançat, tres factors que expliquen un considerable 73,419% de la variància. El primer factor vertebrava la importància que es dona a les relacions personals més properes (la família, els amics), el segon fonamenta la importància dels coneixements reglats (els professors, els llibres) i el tercer, la importància de les noves tecnologies (la televisió, internet). Vegem els resultats obtinguts:

Taula 96. Anàlisi factorial d'on s'aprenen les coses més importants per a viure

Variables	Socialització per persones properes	Socialització pels coneixements reglats	Socialització pels mitjans tècnics
A la família	0,835		0,308
Amb els amics i les amigues	0,658	0,463	
Amb els professors i les professores		0,822	
Als llibres		0,799	
A la televisió			0,861
A internet			0,840

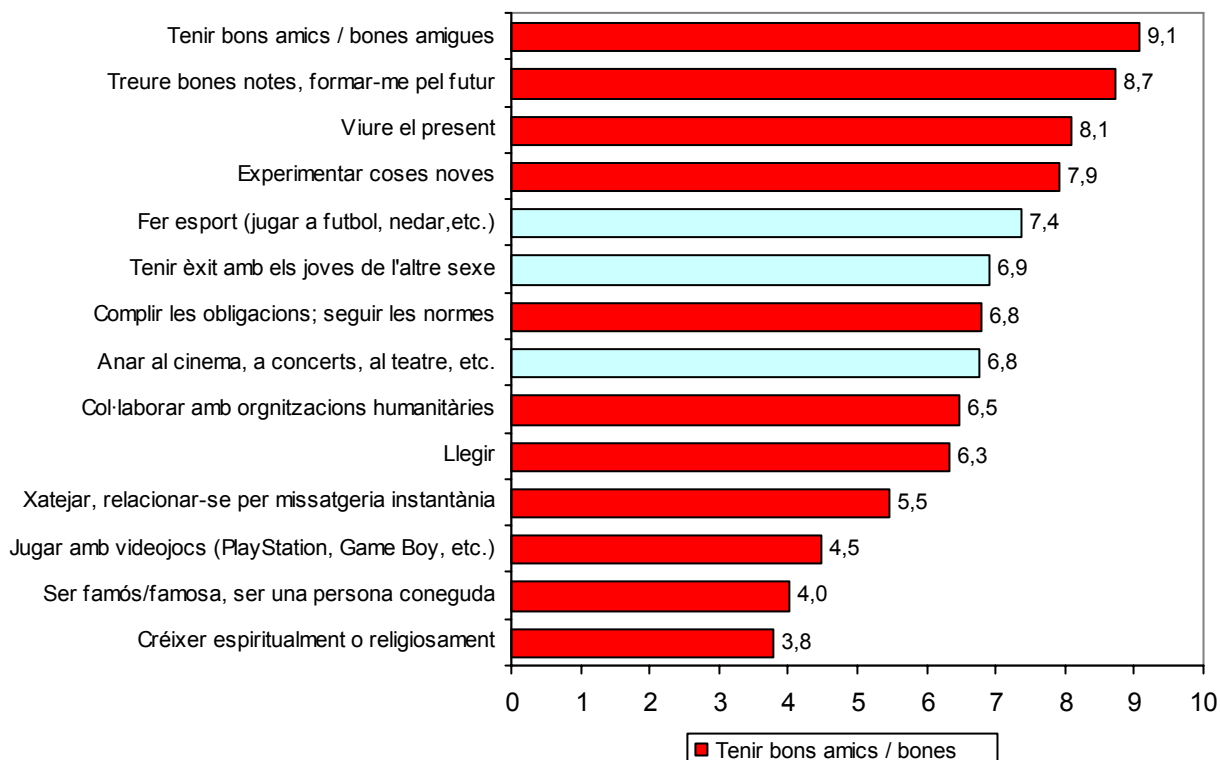
Anàlisi de components principals, rotació Varimax amb Kaiser. S'han eliminat els valors inferiors a 0,300

Aquesta estructura factorial, assenyala, doncs, que els aprenentatges més importants es trameten al voltant de tres grans eixos: *les persones properes, els coneixements reglats i els mitjans tècnics*.

Complementàriament, es volia conèixer fins a quin punt l'alumnat considera importants diferents aspectes de la seva vida, i aquí es va optar per concentrar l'estudi en una selecció de variables

similar a la que va ser objecte d'anàlisi durant el curs 2000-2001, puntuant sempre les respostes en l'escala de 0 a 10. Novament, presentarem primer aquestes variables amb les valoracions mitjanes obtingudes per mostrar després la seva anàlisi factorial:

Gràfic 84. Fins a quin punt són importants les coses següents?
ECESC, curs 2005-2006. Educació secundària. Escala de 0 a 10, puntuacions mitjanes

Fer esport, tenir èxit amb l'altre sexe i anar al cinema o a concerts són activitats valorades de forma similar per tots els grups de joves, i en conseqüència no han estat retingudes a l'anàlisi factorial que s'ha fonamentat sobre les variables més discriminants, la qual cosa ha permès finalment explicar un 51,248 de la variància mitjançant tres factors.

Taula 97. Anàlisi factorial dels valors expressats

Variables	Integració normativa	Experiència virtual	Experiència directa
Complir les obligacions, seguir les normes	0,701		
Col·laborar amb organitzacions humanitàries	0,696		
Llegir	0,678		
Treure bones notes, formar-me pel futur	0,610		
Crèixer espiritualment o religiosament	0,575		
Jugar amb videojoc		0,764	
Xatejar, ús de la missatgeria instantània		0,736	
Ser famós/a, ser una persona coneguda		0,736	
Tenir bons amics, amigues			0,756
Experimentar coses noves			0,725
Viure el present			0,620

Anàlisi de components principals, rotació Varimax amb Kaiser. S'han eliminat els valors inferiors a 0,300

Com es pot observar, l'estructura factorial mostra novament tres dimensions: la primera, vertebrada per les normes socials, la segona per les relacions lúdiques de caràcter virtual i la tercera per l'experimentació personal directa. I recordem que, en rigor, l'anàlisi factorial no es basa en persones físiques sinó en variables. És a dir, no estem parlant encara de nois i noies diferents, sinó de l'existència de variables subjacents que articulen (que simplifiquen) aquest conjunt al voltant de tres grans eixos.

I, com ja s'ha indicat, aquí ens importa especialment comprovar si aquests factors estan associats als comportaments problemàtics. Però abans d'estudiar directament aquesta vinculació s'ha dut a terme una tercera anàlisi factorial sobre els factors subjacents als comportaments problemàtics reconeguts per l'alumnat, de la qual s'ha eliminat alguna variable ja que el seu pes es mostra distribuït entre els diversos factors, afeblint la discriminació. L'anàlisi realitzada apareix esquemàticament a la taula adjunta que explica el 54,078% de la variància.

Taula 98. Anàlisi factorial dels comportaments problemàtics

Variables	Disrupció a l'escola	Agressivitat amb propers	Infraccions a l'espai públic	Aprofitament il·lícit
Insultar a un professor o a una professora	0,799			
Cridar a un professor o a una professora	0,785			
Fets contra els béns de l'escola (variable de síntesi)	0,536		0,448	
Amençar o agredir a la teva parella		0,766		
Amençar o agredir al teu pare o a la teva mare		0,679		0,378
Agredir a un professor o a una professora	0,392	0,417		-0,391
Comprar o vendre objectes robats			0,665	
Conduir moto sense permís o sense assegurança			0,624	
Viatjar sense bitllet en el transport públic			0,613	
Fets contra el mobiliari urbà (variable de síntesi)	0,389		0,607	
Amençar o agredir algú fora de l'escola			0,580	
Ajudar a aconseguir droga per a altres alumnes			0,579	
Pintades amb aerosols	0,308		0,513	
Endur-se coses de les botigues sense pagar			0,513	0,502
Agafar diners de la família sense dir-ho				0,771

Anàlisi de components principals, rotació Varimax amb Kaiser. S'han eliminat els valors inferiors a 0,300

Aquesta nova anàlisi identifica, doncs, quatre factors. En primer lloc, agrupa els fets contra l'escola, és a dir, les accions verbals contra el professorat i els danys contra els béns del centre. Però no les agressions físiques contra els ensenyants que tenen més presència en un segon factor on apareixen també les amenaces o agressions contra persones properes (la parella, el pare o la mare). No obstant això, les agressions físiques contra el professorat mantenen un pes notable (0,392) en el factor que agrupa els comportaments disruptius a l'escola. En tercer lloc trobem un factor subjacent al conjunt de les infraccions que desborden el marc escolar i familiar i tendeixen a produir-se als espais públics (al carrer, als transports...). I finalment s'observa un factor subjacent als comportaments orientats als aprofitaments il·lícits, hipotèticament amb poc risc, com ara l'agafar diners a la família sense dir-ho o els furtus a les botigues.

Els tipus retinguts

Sobre la base d'aquestes anàlisis factorials podem identificar diferents grups de joves (*clusters*) en funció de les respostes obtingudes. Com ja s'ha comentat, es tracta de formar agrupacions amb la mínima variància dintre del grup i la màxima variància entre grups, de manera que els subjectes d'un grup s'assemblin tant com sigui possible entre ells i que, alhora, es diferenciïn respecte dels subjectes dels altres grups.

Així, la tipologia de l'alumnat de secundària que hem retingut es pot presentar esquemàticament fent referència als centres dels conglomerats finals.

Taula 99. Justificació tècnica de la tipologia: centres dels conglomerats retinguts

Factors		Tendències a l'agressió	Tendències a l'aprofitament	Tendències al incivisme	Integració normativa
On s'aprèn el més important?	Els pares i els amics	- 0,20	- 0,09	- 0,14	- 0,02
	Els professors i els llibres	- 0,77	- 0,23	-0,86	+ 0,46
	La televisió i Internet	+ 0,61	+ 0,42	- 0,21	+ 0,11
Fins a quin punt és important?	L'altruisme i les normes	- 0,75	- 0,36	- 0,92	+ 0,52
	L'experiència directe (amics ...)	- 0,33	+ 0,31	- 0,09	- 0,01
	L'experiència virtual (videojocs, xat...)	+ 0,59	+ 0,13	- 0,03	-0,05
Infraccions Reconegudes	Disrupció a l'escola	+ 1,41	+ 0,80	+ 0,06	- 0,21
	Aprofitaments il·lícits	- 0,49	+ 1,84	- 0,21	- 0,25
	Infraccions a l'espai públic	+ 1,14	+ 0,17	+ 0,65	- 0,34
	Agressivitat amb pares i parella	+ 7,03	+ 0,01	- 0,24	- 0,03
N ponderat (1.067 casos perduts)		54	641	1.438	3.130

En resum, proposem optar per una tipologia amb quatre conglomerats, amb les característiques tècniques que s'assenyalen a la taula i que podrien ser etiquetats de la manera següent:

Taula 100. Tipologia retinguda de l'alumnat d'educació secundària

Resum: tipologia retinguda de l'alumnat de secundària	
TIPUS 1: Amb tendències agressives especialment intenses	1,0%
TIPUS 2: Amb tendències a l'aprofitament il·lícit especialment intenses	12,2%
TIPUS 3: Amb tendències incíviques a la via pública especialment intenses	27,3%
TIPUS 4: Integrats i normatius	59,5%

El perfil dels grups

Les dades de l'ECESC confirmen, doncs, un fet detectat en altres estudis: existeix una associació entre els valors expressats i els comportaments reconeguts, particularment quan es tracta de comportaments disruptius. Podríem afirmar que qualsevol línia de conducta tendeix a estar inscrita en una estructura de valors i, segurament, això resulta particularment visible en els supòsits de comportaments desviats respecte als valors normatius. El perfil dels grups identificats podria ser descrit de la manera següent:

Tipus 1: L'alumnat amb trets agressius superiors a la mitjana

Aquests nois i noies donen menys importància al que aprenen a través dels pares i dels amics, del professorat i dels llibres, així com als valors considerats normatius. I són els més conflictius gairebé en tots els àmbits estudiats, és a dir, són els més disruptius a l'escola, a la via pública i els més agressius amb la gent propera, com ara el pare, la mare o la parella. Recordem breument les dades obtingudes per aquest grup en forma de taula:

Taula 101. Característiques de l'alumnat del tipus 1

Característica principal: tendències agressives superiors a la mitjana	
Els més violents contra les persones pròximes (amenaces o agressions contra el pare o la mare i la parella)	+ 7,03
Els més disruptius a l'escola (agressions verbals i físiques contra el professorat, danys als béns escolars)	+ 1,41
Els responsables de més infraccions a l'espai públic (agressions, danys, compra-venda d'objectes robats, ajuda per aconseguir droga, conducció...)	+ 1,14
Uns dels que menys valoren els coneixements transmesos pel professorat o pels llibres	- 0,77
Uns dels que menys valoren les normes o les col·laboracions altruistes	- 0,75
Els que més valoren els coneixements transmesos per la televisió i per internet	+ 0,61
Els que més valoren les activitats lúdiques virtuals i la notorietat (els videojocs, xatejar, ser famosos...)	+ 0,59
N = 54 (1,0% del total)	

Com es pot observar, ens estem referint només a l'1% de l'alumnat però resulta rellevant en l'estudi dels comportaments problemàtics perquè inclou un nombre desproporcionat de nois i noies que reconeixen haver amenaçat o agredit als seus progenitors o a les seves parelles⁴³, i haver participat amb una freqüència superior a la del seu pes poblacional en actes de disruptió a l'escola o en infraccions a la via pública.

I ja hem assenyalat que aquest segment valora per sota de la mitjana el compliment de les normes, la col·laboració amb organitzacions humanitàries o el creixement espiritual, i que mostra un interès comparativament baix per la seva formació de cara al futur o pels actes

culturals (teatre, cinema, lectura...), mentre que l'atreuen les activitats lúdiques o relacionals de tipus virtual (videojocs o xerrades per internet), així com la notorietat, és a dir, la fama.

Potser s'ha de fer notar que en aquest col·lectiu hi ha més noies que nois. La diferència és minsa i pot semblar insignificant (25 nois contra 27 noies), però ha de ser destacada perquè també va aparèixer a l'edició de l'ECESC del curs 2000-2001 i la seva interpretació planteja un repte. Entre les persones més agressives predominen habitualment el homes i, en aquest sentit, les dades obtingudes en les dues edicions de l'ECESC es poden considerar inusuals. En hipòtesi, aquest fet podria estar relacionat amb el pes especial de les noies en la conflictivitat amb les persones properes durant l'adolescència, o amb la constitució recent d'un nucli reduït de noies altament conflictives, o amb les dues coses alhora. En tot cas, aquest assumpte haurà de ser objecte de seguiment en el futur.

La mitjana d'edat d'aquest segment no és particularment elevada (15,0 anys contra 14,7 al conjunt de l'educació secundària). De fet, són els més joves entre l'alumnat que admet tenir comportaments conflictius; gairebé la meitat tenen entre 14 i 15 anys. Estan concentrats als centres públics (45 casos contra 9) i la presència de nois i noies provinents de països extracomunitaris és superior a la que els hi correspondria pel seu pes poblacional. Concretament, en la composició d'un segment que agrupa a l'1% de la mostra, 0,9% són originaris de països de l'OCDE, i 1,6% són originaris de la resta de països. Però cal assenyalar que, en termes generals, l'alumnat d'origen extracomunitari està concentrat, sobretot, en el segment de l'alumnat integrat i normatiu i que la seva presència en els grups que enregistren tendències conflictives és inferior al que li correspondria d'acord amb la seva proporció entre l'alumnat. Amb altres paraules, l'alumnat extracomunitari s'integra en els valors predominants en proporcions superiors als seus companys i, no obstant això, el petit grup que no ho fa sembla que podria manifestar una tendència a incorporar-se al segment més agressiu. Per la resta, entre l'alumnat del tipus 1 el nivell d'estudis dels progenitors és inferior al del conjunt, la qual cosa no impedeix que estiguin entre els que disposen de més diners a la setmana, just a continuació de l'alumnat del tipus 2 que enregistra explícitament tendències als aprofitaments il·lícits i que serà objecte de comentari en el proper apartat.

Són també els que pitjor valoren les relacions amb els seus companys i, no obstant això, les relacions amb la resta de l'alumnat són bones, és a dir, les valoren amb 8,1 punts sobre 10, contra una mitjana de 8,5⁴⁴. Per contra, puntuen les relacions amb el professorat notòriament per sota de la resta (5,6 sobre una mitjana de 7,2). De fet, les dificultats de relació amb el professorat s'enregistra en tots els grups conflictius, per bé que no amb aquest intensitat.

Pel que fa a la relació amb els progenitors, és novament el grup que les puntua pitjor (7,1 contra una mitjana de 8,7). La mostra de l'alumnat de tipus 1 és massa minsa per a realitzar inferències referides a subgrups, però crida l'atenció que en aquest segment s'enregistri la proporció més elevada de nois i noies que consideren que els seu pare o la seva mare no els controlen tant com els haurien de controlar. En hipòtesi, existeix una relació significativa entre la percepció d'una supervisió parental insuficient i la conflictivitat. En tot cas, els que opinen que

els progenitors els controlen menys del que cal són el 16,7% dels més agressius (n = 9), el 9,4% dels més incívics (n = 133), l'11,9% dels que més tendeixen als aprofitaments il·lícits (n = 74), i només el 4,6% dels normatius (n = 139). També s'insinua alguna associació amb l'excés de control, però no tan marcada.

A l'escola, han estat més renyats o castigats que la mitjana dels joves de la mostra, i això en tots els àmbits considerats. Però en aquest informe tenen un interès especial les reaccions del professorat per tractar malament altres companys o companyes i, en aquest aspecte, mentre la mitjana dels que admeten haver estat renyats o castigats se situa al voltant del 7% (i és del 4,1% entre els normatius) arriba al 36,5% en l'alumnat del tipus 1. Addicionalment, aquests nois i noies han danyat els béns de l'escola en una proporció superior a la mitjana, sobretot si ens referim als que ho han fet de manera reiterada: més del 50% admeten haver-ho fet *alguna o força vegades* quan la mitjana corresponent no arriba al 5%.

I el col·lectiu que ens ocupa és on hi ha la proporció més elevada d'adolescents que han insultat i, sobretot, que han agredit físicament a un professor. Les diferències relatives són contundents, especialment si ens concentrem en els fets que comporten reiteració. A tall il·lustratiu quan parlem de *cridar* a un professor o una professora *algunes o força vegades* passem del 42,7% (n = 23) entre l'alumnat del tipus 1 al 2,0% entre el conjunt, i si en referíssim a insultar amb aquesta mateixa freqüència passaríem del 40,1% (n = 21) al 0,7% entre el conjunt de l'alumnat. En matèria d'agressions físiques les accions reiterades comencen a ser molt infreqüents, però la tendència es manté, fins i tot, sembla intensificar-se: dels 14 casos enregistrats 12 corresponen a l'alumnat del tipus 1, si fos admissible expressar aquests pocs casos en forma de percentatge, hauríem de concloure que l'1% de l'alumnat és responsable de més del 80% de les agressions reiterades al professorat i de més del 20% de les agressions esporàdiques (n = 7). En tot cas, sí que podem afirmar que malgrat la fragilitat de les submostres, les tendències són inequívokes.

Aquestes dades assenyalen que la tendència a agredir o intimidar a les persones pròximes, que ha constituït una de les característiques centrals en la formació d'aquest grup, correlaciona positivament amb les amenaces o les agressions a altres persones. És a dir, els adolescents que manifesten conductes agressives contra els progenitors o la parella són els que, amb més probabilitat, seran també agressius a l'escola o al carrer. Les dades en aquest últim punt són novament contundents: el 30,1% (n = 16) de l'alumnat del tipus 1 reconeix que ha amenaçat o agredit algú fora de l'escola contra el 5,0% en el conjunt; el 29,6% admet haver-ho fet *alguna o força vegades* contra el 3,5% en el conjunt.

La participació d'aquests nois i noies en el maltractament entre iguals a l'escola també és superior al seu pes poblacional. Són només l'1% de l'alumnat, però podrien ser gairebé el 5% dels que reconeixen dur a terme accions negatives intencionades (*sovint o algunes vegades, per molestar* 13 casos de 273) i, potser encara més significatiu, són el 15,4% (n = 7) dels que valoren la importància de les seves pròpies agressions entre 7 i 10 punts, és a dir, dels que admeten que les seves accions han dolgut molt o han fet molta ràbia a les víctimes.

La seva implicació en el problema és, doncs, desproporcionada però no explica l'abast del fenomen dels maltractaments, on la participació de la resta de grups problemàtics és més important en xifres absolutes, i el mateix es detecta en tots els àmbits de conflictivitat. Tendeixen a participar de manera desproporcionada en els problemes que estem estudiant però no són, ni de lluny, els únics autors, ni tan sols els responsables de la majoria dels fets (potser amb l'excepció del fets contra el professorat). En definitiva, requereixen una atenció especial que no ens ha de fer oblidar que els comportaments problemàtics no són exclusius d'aquest segment, sinó que es produeixen amb més o menys intensitat en tots els grups de l'alumnat, fins i tot entre l'alumnat que pot es considerar normatiu i integrat.

Per la resta, a voltes s'oblida que l'alumnat que mostra tendències agressives es troba alhora entre els més victimitzats. És a dir, els *agressors* són ells mateixos víctimes d'agressions en un grau superior a la mitjana. No caldrà reiterar que la mostra és massa petita per a poder realitzar segmentacions addicionals dintre d'aquest col·lectiu, però crida l'atenció que aquest grup, que inclou l'1,0% de la població suposi el 6,3% dels que afirmen que s'han ficat sovint amb ells per molestar-los. No obstant això, la importància mitjana que atribueixen a les accions que han patit és molt inferior a la que s'enregistra entre l'alumnat normatiu: així, entre els que manifesten tendències agressives és de 5,6 sobre 10, i entre els normatius arriba a 7,9 sobre 10.

Es pot observar un fenomen similar en tots els àmbits de victimització, sobretot quan comporten reiteració i violència. Especialment, entre els petits subgrups que han patit més d'una agressió amb utilització d'armes o sense, i amb la intenció de ser robats o no. En aquests supòsits, l'alumnat del tipus 1 està present en proporcions clarament superiors a les del seu pes poblacional. A tall d'exemple podem citar que dels 56 casos que informen de dos o més atacs amb armes o objectes per a fer mal, 11 formen part d'aquest grup (un 18,7%).

Per últim, hem de destacar que admeten consumir tot tipus de drogues en proporcions netament superiors a la resta. De fet, el percentatge relatiu més elevat de policonsumidors es concentra en aquest grup, on el 56,3% (n = 29) admet que, a més a més d'alcohol i cànnabis han consumit, com a mínim una altra substància psicoactiva.

Tipus 2: Alumnat amb trets d'aprofitament il·lícit superiors a la mitjana

En la conformació d'aquest segon grup, ha tingut un pes especial la tendència a agafar diners de la família sense dir-ho i a endur-se coses de les botigues sense pagar, la qual cosa mostra l'existència d'una tendència particularment marcada als aprofitaments il·lícits on l'astúcia juga un paper superior a la força física. I, no obstant això, en aquest grup apareixen també alguns dels nois i de les noies més disruptius a l'escola, després del segment del tipus 1, tot i que aquesta disruptió no es produeixi en el mateix lloc on reconeixen aconseguir els beneficis indeguts. Abans de continuar, repassem esquemàticament els trets que caracteritzen aquest grup en forma de taula:

Taula 102. Característiques de l'alumnat del tipus 2

Característica principal: tendències a l'aprofitament il·lícit superior a la mitjana	
Els que agafen més sovint diners a casa o productes a les botigues sense pagar	+ 1,84
Els més disruptius a l'escola, després de l'alumnat de tipus 1 (agressions verbals i físiques contra el professorat, danys contra els béns de l'escola)	+ 0,80
Els que més importància donen a la televisió i a Internet, després de l'alumnat de tipus 1	+ 0,42
Els que menys valoren l'altruisme i les normes, després de l'alumnat de tipus 1	- 0,36
Els que més valoren tenir amics, viure el present i experimentar coses noves	+ 0,31
N = 641 (12,2% del total de casos vàlids)	

Com era de preveure, aquests nois i noies no donen especial importància al compliment de les normes de convivència ni a l'ajuda humanitària, però són els que més valoren els amics i *viure el present*. Cerquen amb una intensitat lleugerament superior a la mitjana la fama o la notorietat, i després de l'alumnat del tipus 1, són el que consideren més important l'aprenentatge a través de la televisió o d'internet. En una primera aproximació es diria, simplement, que els hi agrada anar en grup, gaudir de la vida, divertir-se, i fer servir petits estratagemes (no pagar els transports, agafar diners i altres coses de manera indeguda) per obtenir avantatges materials, en termes que semblen propers a la transgressió lúdica. Entre aquests nois i noies s'enregistren, doncs, tendències hedonistes, que en ocasions s'han qualificat de *presentistes*, i que concorren generalment en l'evolució de la joventut, però que aquí apareixen associades a una certa inadaptació a la convivència escolar i a una pulsio a l'obtenció indeguda de béns materials que ha de ser corregida per evitar la cronificació dels hàbits incorrectes o la reiteració de les infraccions.

I aquests fets s'han mostrat correlacionats amb el gènere. Sembla que aquest tipus d'actuacions, que requereixen més astúcia que força o que suposen *només* un comportament indegut dintre de la pròpia família són més freqüents entre les noies. En tot cas, aquest grup està format per un 63,6% de noies, és a dir, les noies s'aproximen a les dues terceres parts del total de l'alumnat del tipus 2.

La distribució per edats ens permet comprovar que són lleugerament més grans que l'alumnat *agressiu* (15,2 contra 15,0 anys d'edat mitjana). El segment relativament més nombrós està format per nois i noies de 16 anys o més (44,8% del total). Té més presència als centres públics (13,1%) que als privats (10,6%), i està format massivament per nois i noies nascuts a Catalunya, però també a l'Estat i als països de l'OCDE. Entre l'alumnat provinent dels països en vies de desenvolupament, en xifres rodones, només un 5% pot ser assignat a aquest tipus. La seva presència es trobaria, doncs, uns set punts per sota del pes poblacional del grup.

No obstant això, les dades insinuen que entre l'alumnat nascut a l'Estat de pares d'origen extracomunitari, la tendència a formar part d'aquest grup podria ser superior a la mitjana. La submostra és novament massa petita per realitzar inferències fiables, però hem de constatar que dels 51 casos enregistrats a la mostra de nois i noies nascuts a Catalunya de pares extracomunitaris, 11 s'integren en aquests tipus d'alumnat.

Per la resta, el nivell d'estudis dels seus progenitors està distribuït de manera pràcticament homogènia, potser amb una lleugera sobrerrepresentació de la franja mitja – baixa. I constitueixen el grup que disposa de més diners per a les seves despeses personals: el 27,3% d'aquest grup disposa de més de 10 euros a la setmana (dels quals, l'11% disposa de més de 20 euros), mentre que la xifra corresponen al conjunt és de 16,3% (i 7,4% respectivament). No cal afegir que les tendències al furt que hem detectat en aquest grup no semblen tenir cap relació amb l'existència de necessitats bàsiques insatisfetes.

En aquest grup s'enregistren problemes de relació amb els adults, fins i tot amb els progenitors, malgrat que les puntuacions en aquest àmbit es mantinguin relativament elevades: concretament, en aquest grup arriben als 7,7 punts sobre 10, contra una mitjana de 8,7 pel conjunt de l'alumnat de secundària. A tall indicatiu podem assenyalar que un grup que inclou el 12,2% de l'alumnat de secundària, concentra el 21,0% dels que pensen que els seus pares no els controlen tant com cal (agregant les respostes una mica menys de que cal, massa poc o gens). I, per la resta, les relacions que mantenen amb el professorat estan entre les més crítiques, amb una valoració de 6,2 punts sobre 10, contra una mitjana de 7,2 sempre sobre 10.

En aquest sentit, l'existència de comportaments disruptius a l'escola semblen confirmar l'existència de problemes d'adaptació: la meitat dels seus membres (50,1%) admeten haver dut a terme accions contra els béns de l'escola una o més vegades, mentre la mitjana és d'11,6% pel conjunt de la joventut escolaritzada a l'educació secundària. Comparem-ho breument amb el grup anterior. En aquell cas, els que reconeixen haver dut a terme fets contra els béns de l'escola eren un 64,5% però es tracta d'un grup força menys nombrós, que inclou només l'1% de l'alumnat de secundària; ara estem parlant de més del 12,2% dels joves escolaritzats, de manera que el seu impacte final sobre el nombre de fets enregistrats és força més elevat, sobretot en certes modalitats de disrupció, com ara els crits contra el professorat (a diferència dels insults i de les agressions físiques) on aquests nois i noies no ostenten únicament xifres relatives importants, sinó les xifres màximes en termes absoluts, sobretot dels crits reiterats algunes o forces vegades. I, no obstant això, en aquest grup sembla produir-se una certa

contenció, per autocontrol o per temor, de manera que els crits no es transformen en agressions físiques contra els adults.

La dada anterior és encara més important quan es tracta de maltractaments entre iguals. L'alumnat d'aquest tipus, com l'alumnat del tipus anterior, enregistra indicadors de maltractaments reconeguts clarament desproporcionats. En el cas del tipus 1, la feblesa de la submostra dificultava les inferències, però estimàvem que l'1% dels nois i de les noies més agressius era potser responsables de prop del 5% dels casos de maltractament reconegut (13 casos sobre 273). Ara estem parlant d'un 12,2% de l'alumnat que reconeix dur a terme més del 23% de les accions negatives intencionades (agregació de sovint i algunes vegades per a molestar; 63 casos sobre 273). Però l'alumnat del tipus 2 considera que la lesivitat de les seves accions és inferior, en una escala de 0 a 10, consideren que les seves accions han dolgut o han fet ràbia a les víctimes amb una intensitat que pot ser valorada amb una mitjana de 4,7 punts (contra 6,6 punts entre l'alumnat del tipus 1).

Però a diferència dels nois i de les noies més agressius, aquest segment inclou un nombre de víctimes per maltractaments inferiors al seu pes poblacional: són el 12,2% de l'alumnat i aproximadament el 10% de les víctimes d'accions negatives intencionades. La diferència no és molt marcada però sí significativa i ens recorda que aquest grup, a diferència de l'anterior, té una participació més que proporcional en les agressions i menys que proporcional en la victimització en matèria d'accions negatives dintre de l'escola.

Per contra, en matèria de victimització típica, aquest grup tendeix a estar més victimitzat del que proporcionalment resultaria previsible, i això en tots els àmbits excepte en els que comporten agressions amb armes o objectes per a fer mal. Les diferències són sempre significatives i a voltes substancials. No cal reiterar que estem parlant del 12,2% de la població, però sí assenyalar que arriben al 16,5% dels que han estat objecte com a mínim d'un robatori, xifra que en certs tipus de fets contra la propietat pot ser més elevada (20,3% dels que han estat objecte de robatoris dues vegades o més amb amenaces, aproximadament un 17% dels que han estat objecte d'agressions amb la intenció de robar, al voltant del 19% dels que han estat agredits sense armes...). En el cas de les agressions sexuals, la presència d'un nombre elevat de noies explicaria una part d'aquest fenomen; per la resta, darrera d'aquestes diferències s'insinua un estil de vida on l'exposició al risc és superior.

Són un grup on el consum simultani d'alcohol i cànnabis constitueix la combinació preferent, és a dir, l'opció del 48% del grup, amb un 20,3% addicional de policonsumidors, és a dir consumidors d'alcohol, cànnabis i, com a mínim, una tercera substància psicoactiva i això amb freqüències netament superiors a les mitjanes.

Tipus 3: Alumnat amb trets d'incivisme a la via pública superiors a la mitjana

Aquest segment de l'alumnat té unes dimensions considerables: agrupa a més de la quarta part de l'alumnat, i cal constatar que participa per sobre de la mitjana en l'ampli ventall de comportaments transgressors, incívics o il·lícits que tenen per a escenari principal la via pública. Estem parlant dels danys al mobiliari urbà o de les pintades, però també de les baralles al carrer, de la compra venda d'objectes robats o de les gestions per aconseguir droga per a altres companys de l'escola. En qualsevol d'aquests àmbits, la seva implicació és la més elevada, després de l'alumnat del tipus 1, però en aquell cas parlàvem d'un grup relativament reduït de nois i noies altament conflictius (1,0%), i ara ens estem referint a més d'una quarta part de l'alumnat de secundària (27,3%).

Curiosament, això no suposa que aquest grup sigui especialment conflictiu a l'escola (molt lleugerament per sobre de la mitjana), ni formi part dels nois o de les noies que mostren tendències als aprofitaments il·lícits, i menys encara a l'agressivitat contra la gent propera (familiars, parella). Tot i que apareixen implicats en enfrontaments amb altres joves o en accions negatives continuades, i conformen el segment que menys importància dóna al compliment de les obligacions, als estudis o a la col·laboració amb organismes humanitaris, i que menys importància dóna a allò que es pugui aprendre a través del professorat o dels llibres. Diríem que són nois i noies que estan en una actitud de confrontació amb les normes formalment establertes en l'espai públic, més que no pas a casa o a l'escola. Esquemàticament, el seu perfil es pot presentar de la forma següent:

Taula 103. Característiques de l'alumnat del tipus 3

Característica principal: alumnat amb trets d'incivisme a la via pública superiors a la mitjana	
Infraccions a l'espai públic (danys contra el mobiliari urbà, conducció sense permís, compravenda objectes robats, droga)	+ 0,65
Els que menys valoren els coneixements transmesos pel professorat o pels llibres	- 0,86
Els que menys valoren les normes establertes o les col·laboracions altruistes	- 0,92
Agressivitat amb pares i parella	- 0,24
Aprofitaments il·lícits	- 0,21
Valoració dels coneixements transmesos a través de la televisió i d'internet	- 0,21

N = 1.438 (27,3% del total)

Aquí sí que predominen inequívocament els nois, és a dir, pràcticament dues terceres parts d'aquest grup són nois. És, doncs, amb diferència, el col·lectiu amb més presència masculina dels quatre tipus establerts. I és el grup amb l'edat mitjana més elevada (15,4 anys) i, per tant, amb una clara predominança del segment que té 16 anys o més (el 50,7% del grup forma part d'aquesta franja d'edat).

Com ja s'ha indicat, constitueixen el 27,3% de l'alumnat, gairebé el 30% al sector públic i el 23% al privat, una diferència considerable que, òbviament, no permet oblidar que la problemàtica plantejada per aquest segment està present arreu.

L'alumnat d'origen immigrant, especialment el provinent dels països que no formen part de l'OCDE té aquí una representació que està nítidament per sota de la que li correspondria proporcionalment pel seu pes poblacional. Així, ja hem assenyalat que el grup del tipus 3 constitueix un 27,3% del total mentre que l'alumnat provinent de països en vies de desenvolupament assignats al aquest grup constitueixen el 19,0% del seu segment, és a dir, es troben uns nou punts per sota de la mitjana. Malgrat això, aquestes xifres han de ser immediatament matisades: la diferència es concentra entre aquells nascuts fora de l'Estat de pares nascuts també fora de l'Estat. Els subgrups restants, com ara el dels nois i noies nascuts a Catalunya de pares immigrants o de famílies mixtes constitueixen segments massa petits per a realitzar inferències fiables, però les dades disponibles permeten suposar que en aquests casos els nivells de conflictivitat s'acosten o igualen la mitjana. Semblaria que els primers anys de residència van acompanyats d'un esforç especial d'integració.

Lògicament, aquest alumnat prové de famílies de tota mena de nivells formatius, però són relativament més nombrosos els que provenen de famílies amb un nivell formatiu baix (31,7% del seu segment contra 27,3% de mitjana).

Pel que fa a les relacions amb la resta de l'alumnat, hem assenyalat sovint que tendeixen a ser bones en tots els grups. Així, les xifres més crítiques les hem trobat fins ara en el grup amb tendències agressives i, no obstant això, la valoració de les seves relacions amb la resta de companys i companyes arribava a 8,1 sobre 10. I ara podrem afegir que en l'alumnat que manifesta tendències incíviques superiors a la mitjana la valoració és similar: 8,2 sobre 10, amb un 33,5% de puntuacions insatisfactòries (de 0 a 4). En termes generals, les dades segueixen assenyalant el bon estat de les relacions entre iguals, però també ens permeten detectar, en aquest grup, una presència superior de les relacions insatisfactòries que, definitivament, no es poden explicar per l'edat dels seus membres que és la més elevada de tots els grups considerats. Amb altres paraules, estan en un moment de la seva evolució en la qual les relacions amb els iguals són generalment molt apreciades i, no obstant això, en aquest grup són valorades per sota de la mitjana.

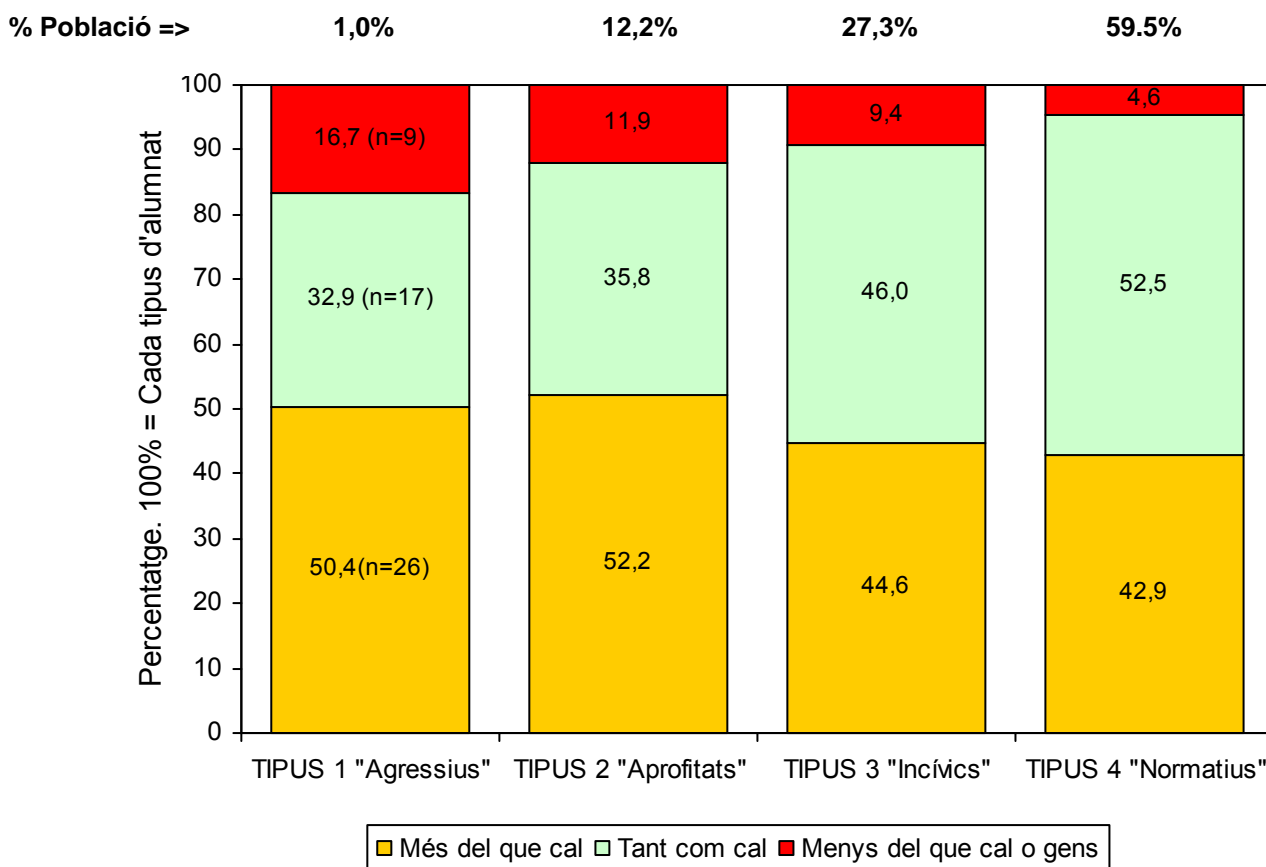
Les relacions amb el professorat són molt similars a les que s'observen entre l'alumnat que enregistra tendències als aprofitaments il·lícits (tipus 2), potser lleugerament millors: en tot cas, la valoració mitjana enregistrada és aquí de 6,4 punts i allà de 6,2 punts sobre 10, amb percentatges de relacions bones i excel·lents gairebé idèntics, però amb menys relacions insatisfactòries. Una dada possiblement vinculada a la tendència d'aquests alumnes a expressar la seva disrupció fora del marc escolar. I, sobretot, fora del marc familiar on la valoració de com es troben amb els seus progenitors enregistra puntuacions comparativament bones 8,2 (contra 7,7 entre els inclinats als aprofitaments il·lícits i 7,1 entre els que manifesten tendències agressives). Potser podríem parlar d'una crisi adolescent on la distància respecte als valors normatius no qüestiona l'existència d'uns nivells de comunicació amb adults que ocupen posicions claus en el seu procés de socialització. Potser podríem parlar, fins i tot, d'un requeriment implícit d'incrementar la implicació dels adults en els seus problemes.

En tot cas, un aspecte destacable de caràcter general és la consciència, entre una part dels nois i noies de que haurien de ser més controlats pels adults. Aquest sentiment no disminueix amb la conflictivitat del grup, més aviat s'incrementa, adoptant una forma característica, en virtut de la qual els nivells de supervisió adequats (*em controlen tant com m'han de controlar*) mostren certa correlació amb la disminució dels comportaments problemàtics.

Si ens avancem en aquest punt a la presentació de les dades del grup de tipus 4, que mostra amb més intensitat tendències integrades i normatives i acceptem segmentar l'alumnat de tipus 1, que enregistra tendències agressives malgrat la insuficiència de les submostres, les formes generals del gràfic es podrien reproduir de la manera següent:

Gràfic 85. Nivell percebut de supervisió dels progenitors, per tipus d'alumnat ECESC, curs 2005-2006. Educació secundària. Percentatges per a cada tipus d'alumnat

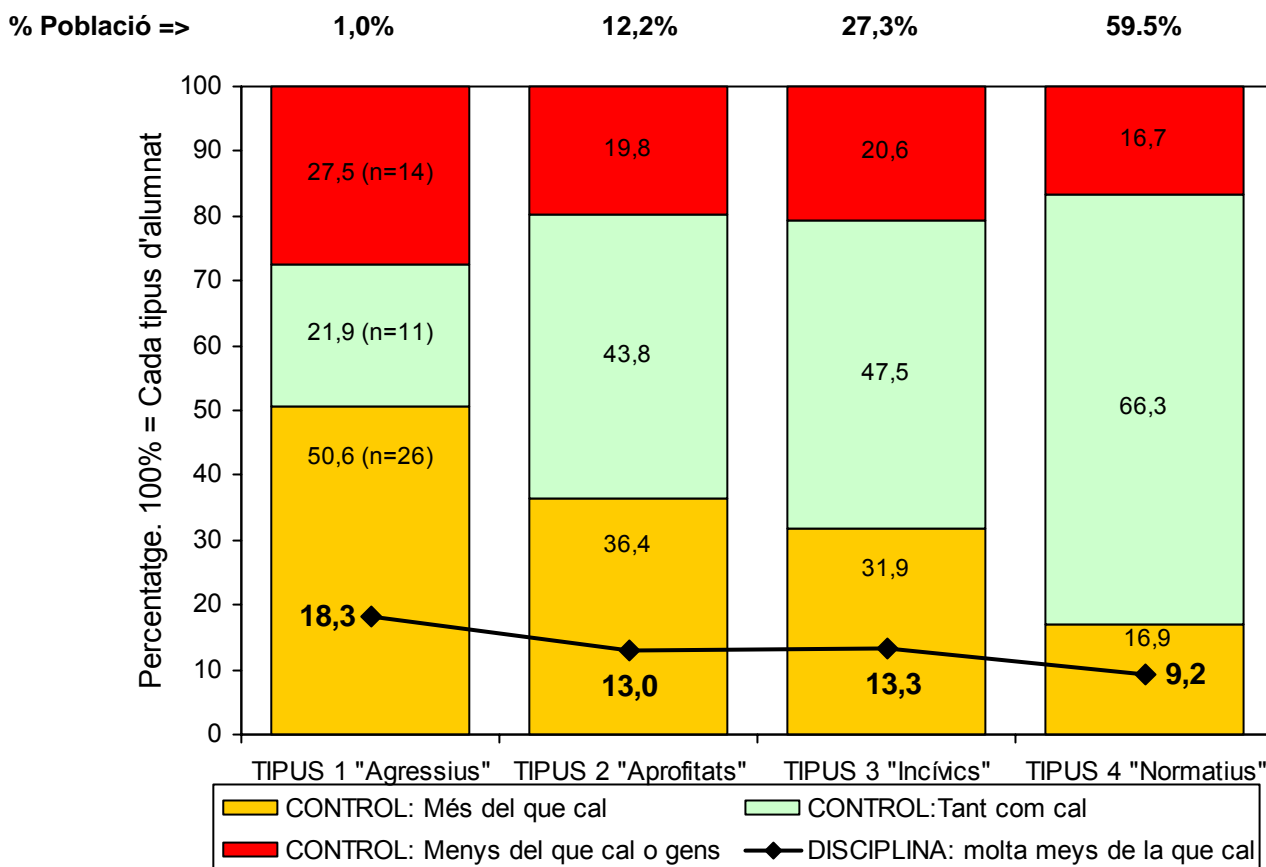

I un fenomen a destacar en aquest àmbit és que aquestes tendències reapareixen en relació al professorat de manera encara més accentuada. Es diria que els esforços especials de supervisió que requereix el funcionament dels centre d'ensenyament queden absorbits (potser exhaurits) pels grups més conflictius, especialment pels que mostren tendències agressives superiors a la mitjana, mentre la resta de grups perceben un disminució de les necessitats de control, que no sempre sembla justificada però que a grans trets segueix una tendència força satisfactòria. En tot cas, les dades obtingudes deixen la sensació que el mateix alumnat estaria disposat, si més no sobre el paper, a acceptar increments dels graus de supervisió.

De fet, la sensació que als centres hi ha molta menys disciplina de la que cal és un sentiment relativament freqüent en els grups conflictius. D'una manera paradoxal, l'alumnat més conflictiu

és el que demana més control i més disciplina i, en aquest sentit, s'ha de destacar que els grups del tipus 2 i 3 presenten un perfil similar. En el gràfic s'ha indicat amb una corba els que consideren que a la seva escola hi ha *molta menys disciplina de la que cal*.

Gràfic 86. Nivell percebut de supervisió del professorat, per tipus d'alumnat
ECESC, curs 2005-2006. Educació secundària. Percentatges per a cada tipus d'alumnat

Potser no cal afegir que el nombre de vegades que els nois i les noies dels diferents grups han estat renyats o castigats tendeix a disminuir quan avencem progressivament dels tipus 1 al 4. Si ens centrem en l'alumnat que reconeix que ha estat renyat o castigat per haver maltractat a altres companys del centre, observem novament que els grups 2 i 3 mostren unes xifres similars. Seguint l'ordre de la tipologia, en primer lloc haurien renyat o castigat al 36,5% de l'alumnat del tipus 1 (n = 20), és a dir, del grup on s'ha observat una inclinació més nítida als comportaments agressius, a continuació constataríem que també s'ha renyat o castigat al 10,1% de l'alumnat del tipus 2 i al 10,9% de l'alumnat del tipus 3, per a baixar ja clarament al 4,1% entre l'alumnat del tipus 4, és a dir, entre l'alumnat més normatiu.

Aquestes similituds entre l'alumnat dels tipus 2 i 3 en matèria d'accions negatives les retrobem a l'estudiar els maltractaments reconeguts, però amb trets diferencials a tenir en compte. Si comptabilitzem les accions negatives reconegudes un cop a la setmana o més, podem observar que evolucionen seguint una corba clarament descendent de l'alumnat del tipus 1, amb un 32,7% (n = 17) passant pel tipus 2 amb un 11,8% i el tipus 3 amb un 12,9%, per caure ja

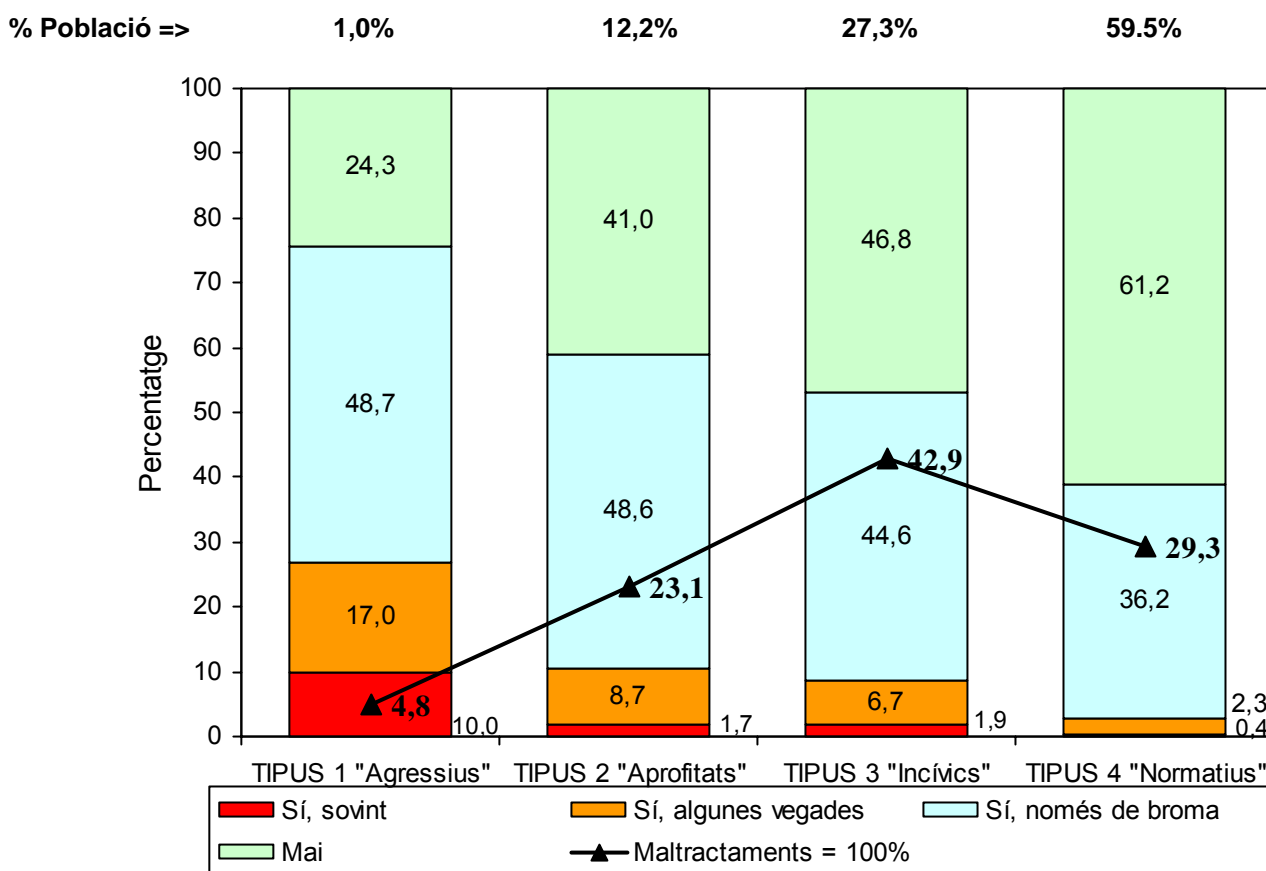
nítidament en el tipus 4 on només un 3,1% dels nois o de les noies del grup reconeixen haver dut a terme accions negatives un cop a la setmana o més.

Comptabilitzar les accions negatives intencionades no canviaria substancialment l'esquema tot i que la seva presentació gràfica ens pot permetre ressaltar alguns aspectes del problema que a vegades s'obliden. Vegem-ho, doncs, novament en forma de gràfic de barres comparant els quatre grups, i assenyalant amb una corba el total d'accions negatives reconegudes per l'alumnat distribuïdes entre aquests mateixos grups. És a dir, les barres en ofereixen els percentatges relatius a cada grup i la corba la distribució de les accions negatives intencionades per grups.

Gràfic 87. Accions negatives intencionades, calculades a partir de la pregunta de síntesi

En resum, durant aquest curs t'has ficat amb altres nois o noies de l'escola per a molestar-los?

ECESC, curs 2005-2006. Educació secundària. Percentatges per cada tipus i distribució del total

Com es pot observar, la proporció d'accions negatives intencionades disminueix segons avancem del tipus 1 al 4, amb similituds entre els grups 2 i 3, però la dimensió dels grups que formen la tipologia és molt desigual, i això explica que la distribució dels infractors al llarg dels grups situï la màxima concentració precisament al grup 3 (117 casos sobre 272) que es transforma així en un àmbit d'interès preferent en matèria d'accions negatives continuades a l'escola. I el mateix es podria dir, potser encara amb més raó, del grup de l'alumnat que se situa en posicions que es poden considerar integrades i normatives. Aquests nois i noies d'entrada semblen tenir una proporció molt reduïda de victimitzadors, només un 2,7% del grup reconeix que ha dut a terme accions negatives intencionades, però es tracta d'un petit percentatge del

grup més nombrós de la tipologia. I això suposa que gairebé el 30% dels nois i de les noies que admeten dur a terme accions negatives continuades formen part d'un grup que hauria de ser receptiu a les intervencions educatives destinades a corregir aquests comportaments i, en aquest sentit constituir una base d'actuació, en termes preventius i correctius.

Per la resta, com els nois i les noies inclinats als aprofitaments il·lícits (tipus 2), aquest tercer segment inclou un nombre de víctimes per maltractaments inferior al seu pes poblacional: són el 26,9% de l'alumnat i aproximadament el 19% de les víctimes d'accions negatives intencionades. La diferència és considerable i ens recorda que aquest grup, com l'anterior, té una participació més que proporcional en les agressions i menys que proporcional en la victimització en matèria d'accions negatives dintre de l'escola.

Per contra, en matèria de victimització típica, aquest grup tendeix a estar més victimitzat del que proporcionalment resultaria previsible, i això en tots els àmbits fins i tot en els que comporten agressions amb armes o objectes per a fer mal. Les diferències són sempre significatives i a voltes substancials. Estem parlant del 27,2% de la població, però arriba al 49,0% dels que han estat amenaçats o atacats més d'un cop amb una arma per a ser robats i al 35,8% dels que ho han estat una vegada. Per a descriure els trets diferencials d'aquest grup en l'àmbit de la victimització potser n'hi ha prou assenyalant que més de la meitat de les amenaces o atacs amb armes es concentren en aquest grup que enregistra també una xifra sorprenent d'agressions sexuals greus. Tal com dèiem anteriorment, darrera d'aquestes xifres s'ha de suposar un estil de vida on l'exposició al risc és alta, molt probablement una de les més elevades de la nostra tipologia, amb l'agreujant que no es tracta d'un grup petit i que la seva conflictivitat tendeix a produir-se en àmbits allunyats de l'escola i el domicili, en l'anonimat relatiu d'un espai públic on els mecanismes de control estan afeblits o tendeixen a desaparèixer.

Finalment, constatar que es tracta d'un grup on la percepció del perill associats al consum de substàncies psicoactives és particularment baix. La combinació d'alcohol i cànnabis és l'opció preferent pel 41,5% del grup (48,0% per l'alumnat del tipus 2) i hem de tenir en compte que aquest segment és força més nombrós, de manera que el seu pes en el consum total de substàncies psicoactives resulta decisiu. Per la resta, les freqüències de consum també tendeixen a ser més elevades i l'alcohol resulta l'opció preferent per un important 27,6% del grup, marquen un màxim relatiu en la tipologia, al qual s'ha d'afegir un 16,1% addicional de policonsumidors (20,3% en el grup anterior), definint el policonsum com a consum d'alcohol, cànnabis i, com a mínim, una tercera substància psicoactiva.

Tipus 4: Alumnat integrat i normatiu

Aquest col·lectiu acull la majoria de la població escolar, concretament el 59,5%, la qual cosa suposa que el tipus o grup no es pot diferenciar de la totalitat de l'univers estudiat tant com s'han diferenciat els tres primers grups analitzats. Amb d'altres paraules, gairebé dos de cada tres escolars són en aquest grup i els seu pes sobre les tendències centrals és decisiu. Val a dir que allò que caracteritza els adolescents i joves d'aquest col·lectiu és allò que no està subratllat en cap dels tres tipus anteriors, la qual cosa vol dir que els membres d'aquest grup presenten una conflictivitat inferior en tots els àmbits i valoren més les normes, les actituds altruistes o el que puguin aprendre a través de l'escola i dels llibres. Presentem-ho esquemàticament:

Taula 104. Característiques de l'alumnat del tipus 4

Característica principal: alumnat integrat i normatiu	
Són els que més valoren les normes establertes o les col·laboracions altruistes	+ 0,52
Són els que més valoren els coneixements transmesos pel professorat o pels llibres	+ 0,46
Són els que enregistren menys infraccions en l'espai públic	- 0,34
Són els que enregistren menys aprofitaments il·lícits	- 0,25
Són els que enregistren menys actes disruptius a l'escola	- 0,21
N = 3.130 (59,5% del total)	

Cal constatar, d'entrada, la predominança de les noies sobre els nois (65,3% d'aquest segment són noies i 53,2% són nois), de manera que la variable gènere aquí resulta important.

Pel que fa a l'edat, és el col·lectiu amb l'edat mitjana més baixa (14,45 anys). Altrament, també els *integrats i normatius* són els que tenen una desviació estàndard més gran, és a dir, més dispersió respecte al valor de la mitjana. La interpretació que cal fer és que hi ha menys adolescents i preadolescents en aquest grup, però també hi ha joves més grans per la qual cosa la variable edat no s'ha de prendre com a variable explicativa.

Són els que millor valoren les seves relacions amb els professors i amb els pares. Són els que consideren rebre el control pertinent per part dels seus pares. Són els que en menor mesura han estat castigats o se'ls ha cridat l'atenció a l'escola per maltractar els companys. Així mateix, diuen que mantenen unes millors relacions amb els companys que la mitjana poblacional, malgrat que el grup dels incívics els avantatgen lleugerament en aquest punt. En definitiva, es relacionen bé amb tots.

La seva participació en els danys als béns de l'escola o al mobiliari urbà és clarament inferior a la mitjana, i el mateix és d'aplicació pel que fa a les agressions o els insults als professors o als pares. Informen de xifres percentuals baixes però que, en tractar-se d'un col·lectiu nombrós s'han de tenir en compte. Tanmateix, gairebé sempre es tracta de fets aïllats.

Més específicament, la seva participació en els maltractaments a altres companys o companyes de l'escola és clarament inferior que a la que s'enregistra a la resta de grups, però atès l'elevat

nombre de components d'aquest grup, hem de tenir molt en compte l'impacte de les seves accions negatives sobre el conjunt. Ja hem vist anteriorment com un modest 2,7% es transforma en més d'un 29% de l'alumnat de l'educació secundària que s'ha ficat sovint o algunes vegades amb els seus companys amb la intenció de molestar-los. Com ja hem assenyalat anteriorment, és un assumpte a tenir molt en consideració en termes de correcció de les accions negatives a les nostres escoles, ja que ens està assenyalant que un percentatge substancial dels victimitzadors són, si més no en hipòtesi, sensibles als mecanismes d'intervenció convencionals de l'escola.

Segurament no sorprendrà assenyalar, per últim, que aquest segment de l'alumnat es caracteritza, i amb diferència, per consumir menys alcohol i droga, sense que la variable edat sigui suficient per explicar el diferencial.

Notes

---

⁴³ La caracterització d'un grup no suposa que tots els membres del grup participin d'aquesta caracterització en la seva totalitat, ni que els membres de la resta de grups es caracteritzin pel contrari. Cal retenir, com a idea bàsica, que cada caracterització ho és en valors relatius al conjunt poblacional. Etiquetar un col·lectiu *incívic*, no vol dir que tots els membres del col·lectiu ho siguin de manera absoluta, sinó que, entre tots els escolars analitzats, els joves d'aquell col·lectiu són els que manifesten més comportaments i actituds que s'apropen a la qualificació d'*incívic* (decidida per l'investigador amb la finalitat de fer una presentació pedagògica, no exempta de dificultat i risc d'etiquetatge). Cal recordar, per ser més precisos, que cada factor es constitueix per la confluència de respostes (amb una determinada variància explicada) i que cada grup es constitueix amb diversos factors. És el conjunt d'ítems de cada factorial i el conjunt de factors el que determina cada grup de la tipologia. El pes de cada ítem s'ha de mesurar pel que representa en cada factor, i el del factor en la constitució del tipus (o grup de la tipologia).

⁴⁴ Per motius de congruència interna, les mitjanes poblacionals de l'anàlisi de conglomerats es referiran a la subpoblació que ha contestat totes preguntes en les quals es fonamenta l'anàlisi, és a dir, als estadístics descriptius de la pròpia anàlisi multivariant. Això explica les diferències de dècimes que en ocasions es poden observar entre els valors globals que s'indiquen en la descripció del perfil dels tipus i els assenyalats en altres moments de l'informe.

Bibliografia

Bibliografía empírica comentada

Altres estudis realitzats a l'Estat Espanyol

Avilés, José M; Monjas, Inés (2005). *Estudio de incidencia de la intimidación y el maltrato entre iguales en la educación secundaria obligatoria mediante el cuestionario CIMEI (Avilés, 1999) – Cuestionario sobre Intimidación y Maltrato Entre Iguales. A Anales de Psicología, 2005, vol.21, núm. 1 (juny), pàg. 27-41.*

Presentació resum de l'estudi *La intimidación entre iguales (bullying) en la Educación Secundaria Obligatoria. Validación del Cuestionario CIMEI y estudio de incidencia*, tesi doctoral per la Universitat de Valladolid de l'any 2002, i no publicada.

Definició de maltractament entre iguals / assetjament / bullying:

“Lo que internacionalmente se conoce como bullying son conductas que ocurren en los entornos escolares entre pares y que se basan en esencia en relaciones buscadas de dominio-sumisión entre un agresor o varios que se dirigen de forma reiterada y focalizada hacia un blanco (otro compañero), que termina obteniendo el papel de víctima dentro del grupo, con el fin de producirle acciones como insultos, golpes rechazos y exclusiones sociales, amenazas, chantajes, etc. con la finalidad de hacerle daño físico, humiliación psicológica y/o aislamiento grupal” (pàgina 27).

Formulació de la pregunta:

No es disposa del *Cuestionario CIMEI* utilitzat per a portar a terme l'estudi.

Avilés (2002) presenta el *Cuestionario sobre precondiciones de intimidación y maltrato entre iguales – PRECONCIMEI*, de 12 ítems. El *Cuestionario CIMEI* consta de 32 ítems, dels quals 7 fan referència a condicions del perfil de les víctimes. El contrast de les preguntes del *Cuestionario PRECONCIMEI* amb les preguntes que Avilés utilitza per exemplificar els diferents blocs temàtics del *Cuestionario CIMEI* (Avilés, 2006) sembla assenyalar una certa similitud entre els ítems. A continuació reproduïm els ítems referits a condicions del perfil de les víctimes del *Cuestionario PRECONCIMEI* (Avilés, 2002, pàgina 32):

“2. ¿Cuántas veces, en este curso, te han intimidado o maltratado algunos/as de tus compañeros/as?

- a. Nunca
- b. Pocas veces
- c. Bastantes veces
- d. Casi todos los días, casi siempre

3. Si tus compañeros/as te han intimidado en alguna ocasión ¿desde cuándo se producen estas situaciones?

- a. *Nadie me ha intimidado nunca*
- b. *Desde hace poco, unas semanas*
- c. *Desde hace unos meses*
- d. *Durante todo el curso*
- e. *Desde siempre*

Resum:

L'estudi es basa en una mostra de 496 alumnes d'entre 12 i 16 anys (de primer d'ESO fins a 4t d'ESO) de cinc instituts d'educació secundària de Valladolid. Els principals resultats a destacar són:

- L'11,6% de l'alumnat diu haver-se vist involucrat en situacions de maltractament durant el trimestre de manera sistemàtica, com a víctima (5,7%) o com agressor (5,9%). Un 3% afirma estar afectat de forma extrema (1,4% de les víctimes i 1,6% dels agressors).
- El 29,7% d'alumnes pateix victimització de qualsevol intensitat. Entre les víctimes sistemàtiques (5,7%), un 4,3% ho ha estat *força vegades* i un 1,4% *quasi tots els dies, quasi sempre*; el 24% restant ha estat víctima de forma ocasional.
- Per gènere no es mostren diferències significatives.
- El percentatge d'alumnat que declara ser víctima decreix amb l'edat i a mesura que avancen els cursos. Un 3,3% reconeix que està patint maltractaments al llarg de la seva escolaritat.
- Un 17,24% de les víctimes no ho comunica a ningú, tendència que és més accentuada entre les noies. De més a menys, les víctimes ho expliquen als companys, a pares i mares i a professors. La probabilitat d'explicar-ho als professors decreix amb l'edat.
- En relació als agressors, un 30,8% dels alumnes reconeixen haver exercit formes de maltractament en major o menor mesura. D'aquests, un 2,8% es pot considerar un agressor sistemàtic (1,2% reconeix fer-ho *amb certa freqüència* i un 1,6% *quasi tots els dies*).
- Entre els agressors hi ha més nois que noies (el 65,8 davant del 34,2%), i les diferències s'incrementen quan major és la freqüència de les intimidacions.
- Per edats, el percentatge d'agressors s'incrementa dels 12 als 15 anys, mentre que per cursos el major nombre d'agressors es situa a 2n d'ESO.
- Un 38,9% de l'alumnat afirma ser testimoni de *bullying sistemàtic* i un 42,7% testimoni de *bullying ocasional*.
- El tipus de maltractament que són percebuts com a més freqüents són els que tenen components socials i verbals (riure's d'algú, rebutjar, parlar malament d'algú...), mentre els que tenen components físics o psicològics (fer mal, amenaçar...) són menys percebuts.

- Els agressors s'ubiquen principalment a la mateixa classe (32%) o al mateix curs (25%) i preferentment un grup de nois (59,93%) o de nois i noies (19,11%).
- El 65,6% de les intimidacions es produeixen en el recinte escolar.
- Les causes del maltractament varien segons el prisma de l'agressor o la víctima: entre els agressors són majoritaris arguments exculpadors; entre les víctimes coexisteixen des de la idea que l'agressor té intenció de fer mal fins a la idea de minimitzar les accions d'aquest o d'autoinculpar-se (sobretot en la mesura que el maltractament perdura en el temps).

Díaz-Aguado, María; Martínez, Rosario; Martín, Gema (2004). *Prevención de la violencia y lucha contra la exclusión desde la adolescencia. La violencia entre iguales en la escuela y en el ocio: Estudios comparativos e instrumentos de evaluación (Vol.1)*. Madrid: Instituto de la Juventud.

Definició de maltractament entre iguals / assetjament / bullying:

S'entén el *bullying* com una de les principals modalitats de la violència entre adolescents, les manifestacions del qual s'han estudiat sobretot en el context escolar i que:

"1) suele incluir conductas de diversa naturaleza (burlas, amenazas, intimidaciones, agresiones físicas, aislamiento sistemático, insultos); 2) tiende a originar problemas que se repiten y prolongan durante cierto tiempo; 3) supone un abuso de poder, al estar provocada por el alumno (el matón), apoyado generalmente en un grupo, contra una víctima que se encuentra indefensa, que no puede por sí misma salir de esta situación; 4) y se mantiene debido a la ignorancia o pasividad de las personas que rodean a los agresores y a las víctimas sin intervenir directamente" (pàgina 21).

Formulació de la pregunta:

"A continuación encontrarás una serie de preguntas en las que se describen algunas situaciones que a veces sufren algunos chicos y chicas en los institutos en la relación con sus compañeros. Piensa si tu has sufrido cada una de dichas situaciones y rodea con un círculo la respuesta que refleja la frecuencia con la que ha sucedido durante los últimos dos meses, teniendo en cuenta que el 1 equivale a que nunca te a pasado y el 4 que te ha pasado mucho".

1=Nunca; 2=A veces; 3=A menudo; 4=Mucho

- Mis compañeros me ignoran	1 2 3 4
- Mis compañeros me rechazan	1 2 3 4
- Mis compañeros me impiden participar	1 2 3 4
- Me insultan	1 2 3 4
- Me llaman por motes que me ofenden o ridiculizan	1 2 3 4
- Hablan mal de mí	1 2 3 4
- Me esconden cosas	1 2 3 4
- Me rompen cosas	1 2 3 4
- Me roban cosas	1 2 3 4
- Me pegan	1 2 3 4
- Me amenazan para meterme miedo	1 2 3 4
- Me obligan a hacer cosas que no quiero con amenazas (traer dinero, hacerles tareas...)	1 2 3 4

- *Me intimidan con frases o insultos de carácter sexual* 1 2 3 4
- *Me obligan con amenazas a conductas o situaciones de carácter sexual en las que no quiero participar* 1 2 3 4
- *Me amenazan con armas (palos, navajas...)* 1 2 3 4

Resum:

En aquest primer volum es presenta un estudi elaborat a partir de diferents instruments amb l'objectiu comú de conèixer les condicions que incrementen o redueixen el risc de violència i exclusió a l'adolescència. Els dos volums restants, que completen l'obra i que no seran aquí objecte d'anàlisi, es centren en l'aplicació i l'avaluació de programes específics: en el segon volum es presenta un programa de prevenció de la violència entre iguals mentre que en tercer es desenvolupa un programa d'intervenció amb famílies amb fills adolescents en situació de risc d'exclusió o violència.

L'estudi es realitza entre 826 alumnes d'entre 13 i 20 anys, que cursen entre 2n i 4t d'ESO, 1r de batxillerat o estudis de garantia social, de 12 centres educatius de secundària ubicats en tres municipis de la Comunidad de Madrid (Fuenlabrada, Getafe i Móstoles).

El primer instrument del qual es fa ús amb l'objectiu avaluar la violència entre iguals a l'escola i a l'oci per mitjà de l'autoinforme és el *Cuestionario de Evaluación de la Violencia en la Escuela y en el Ocio* (CEVEO). En el qüestionari es pregunta als alumnes per un seguit de conductes violentes, la freqüència amb les que les han patit com a víctimes, les han exercit com agressors o les coneixen com a observadors. Un segon instrument utilitzat ha estat el *Cuestionario de Actitudes a la Diversidad y la Violencia* (CADV) amb el que es pretén que els adolescents es posicionin davant d'un seguit d'ítems que expressen creences relacionades amb la justificació de la violència en diferents àmbits, creences sexistes i manifestacions d'intolerància cap a grups minoritaris. A més d'aquests qüestionaris, l'estudi utilitza també el *Cuestionario sobre Estrategias de Prevención de la Violencia en el Ocio* (CEPVO), així com dilemes específics i qüestionaris sociomètrics.

Alguns dels principals resultats obtinguts a l'estudi mitjançant el CEVEO es poden resumir en:

- Els adolescents valoren de manera majoritàriament positiva als amics, la família i l'oci i aproven l'escola i els professors.
- Els problemes més freqüents semblen ser el rebuig social (*parlen malament de mi*, 45%) i l'exclusió passiva (*m'ignoren*, 43%), seguits de la violència verbal i la que s'exerceix sobre les propietats.
- En el context escolar, el nombre d'agressors acostuma a ser superior que el de víctimes, mentre que els espectadors passius (en els casos menys greus), és força superior al d'agressors. En les situacions més greus aquestes diferències es redueixen degut a la seva menor visibilitat.

- S'observa la necessitat de diferenciar en funció de la gravetat de les situacions de violència per les quals es pregunta. D'aquesta manera pot distingir-se entre (1) l'exclusió, rebuig i violència verbal i (2) violència física i amb coacció.
- Les situacions d'agressió entre els adolescents són més freqüents a l'escola que als espais d'oci, amb l'excepció d'aquelles situacions que presenten una major càrrega de violència (amenaces i agressions amb armes). Així mateix, l'estudi assenyala que les continuades situacions d'exclusió que es produeixen a l'escola podrien estar en l'origen de l'orientació a la violència que els adolescents exerceixen tan a l'escola com en els espais d'oci.
- Els amics són els primers als que es demana ajuda, seguit de les mares i els pares. Es confirma la poca tendència a demanar ajuda al professorat tot i que els problemes es produeixen en l'entorn escolar.
- El professorat juga un paper secundari davant l'exclusió i la violència.
- El rol de còmplice actiu o passiu és molt elevat en el context escolar quan la víctima de la violència és una altre alumne. Sense aquest rol difícilment podria explicar-se la freqüència i la intensitat de la violència escolar.

La utilització del CADV confirma l'existència de relacions entre les creences que justifiquen diferents tipus d'exclusió i la violència, ja sigui aquesta entre iguals, contra grups minoritaris, domèstica o de gènere. La intolerància i la violència s'activen especialment per creences que expressen prejudicis i justifiquen la violència més que en el rebuig de creences orientades de manera positiva.

En relació al *Cuestionario sobre Estrategias de Prevención de la Violencia en el Ocio* (CEPVO), la seva utilització permet detectar que majoritàriament els adolescents responen de forma simplista i negativa quan se'ls planteja conflictes similars als que acostumen a desencadenar episodis violents en l'entorn de l'oci. Al voltant d'un 30% mostra dificultats per trobar solucions que resultin fàcils de portar a la pràctica i que no siguin violentes.

L'estudi fa també un anàlisi de la naturalesa de la violència a l'escola i a l'oci i els tipus d'adolescents respecta a ambdós problemes. Entre les principals conclusions a la que arriba destaquen:

- Violència i gènere: Els nois manifesten en quasi tots els indicadors un major risc a la violència i a la intolerància que les noies. Les noies declaren ser víctimes d'exclusió a l'escola en major mesura i presenciar amb més freqüència aquest tipus de situacions; els nois exerceixen amb major freqüència com a agressors a l'escola, mentre que en l'oci no s'aprecien diferències significatives.
- Violència i edat: Com mostren altres estudis, en els primers anys de l'adolescència (segon i tercer d'ESO, de 13 a 15 anys) existeix un major risc de violència que en edats posteriors. Són els cursos en que solen iniciar-se les conductes de risc (consum de drogues, integració en grups amb identitat negativa...).

- Perfil de les víctimes: Les víctimes són percebudes pels seus companys com persones amb pocs amics, amb problemes de comunicació i inseguretat. Aquest perfil sembla correspondre's amb la imatge que les pròpies víctimes tenen d'elles mateixes (menor satisfacció amb l'escola, el grup d'iguals i amb elles mateixes).
- Perfil dels agressors: Els agressors són percebuts com persones amb molts amics (encara que no es correspongui amb la realitat), com arrogants i intolerants. Presenten problemes d'intolerància que es relacionen amb la violència.
- La violència genera violència: la violència que s'exerceix o es pateix incrementa el risc futur o present que els agressors esdevinguin víctimes i que aquestes arribin a agredir.
- Es detecta l'existència de tres situacions diferents entre els adolescents avaluats:
  - o Una majoria sense problemes de violència significatius ni a l'escola ni a l'oci (81,5%)
  - o Un grup d'adolescents (el 16,1%) que viu sobretot situacions d'exclusió i rebuig en ambdós àmbits (en les que tan sols participen com agressors)
  - o I, finalment, un grup d'adolescents (3,4%) que pateix majors situacions de victimització a l'escola, recorren amb molta més freqüència en ambdós contextos a totes les formes d'agressió, i reben a l'oci moltes més agressions i en les seves formes més greus

Hernández, Teodoro; Casares, Esther (2002). *Aportaciones teórico-prácticas para el conocimiento de actitudes violentas en el ámbito escolar. Encuesta realizada al alumnado de ESO desde un perspectiva de género.* Instituto Navarro de la Mujer

Definició de maltractament entre iguals / assetjament / bullying:

Es parteix de la definició de *bullying* proposada per Olweus segons la qual es pot manifestar aquest tipus de violència quan algú “*está expuesto, de forma repetitiva y durante un tiempo, a acciones negativas que lleva a cabo otro alumno o varios de ellos. Una acción negativa es cuando alguien, de forma intencionada, causa un daño, hiere o incomoda a otra persona mediante el contacto físico. Se pueden cometer acciones negativas de palabra, por ejemplo con amenazas y burlas, tomar el pelo o poner motes. Comete una acción negativa quien golpea, empuja, da una patada, pellizca o impide el paso a otro. También es posible llevar a cabo acciones negativas sin el uso de la palabra y sin el contacto físico, sino, por ejemplo, mediante muecas, gestos obscenos, excluyendo de un grupo a alguien adrede, o negándose a cumplir los deseos de otra persona*” (Oweus, D. (1998). *Conductas de acoso y amenazas entre escolares.* Madrid: Morata, pàg. 25, a Hernández i Casares, 2002, pàg. 53).

El concepte ha d'incloure alguns elements clau:

- a) *ataques o intimidación físicos, verbales, o psicológicos, que están destinados a causar miedo dolor o daño a la víctima;*
- b) *un abuso de poder en una relación de poder asimétrica, desde el más fuerte hacia el más débil;*
- c) *ausencia de provocación por parte de la víctima;*
- d) *repetidos incidentes entre los mismos niños o jóvenes a través de un prolongado y sostenido periodo de tiempo”* (Swain, J. (1998). *What does bullying really mean?* Educational Research, vol. 40, núm. 3, pàg. 359-364, a Hernández i Casares, 2002, pàg. 54).

Formulació de la pregunta:

El qüestionari utilitzat és bàsicament el model Olweus confeccionat per I. Fernández i R. Ortega (1999, pàgina 215-219), amb alguna modificació.

Les agressions patides es detecten a partir de tres mesures d'intensitat i una mesura actitudinal. Es formulen les preguntes en tercera persona, és a dir convertint l'enquestat en testimoni del que succeeix al seu voltant:

“*¿Alguno de tus compañeros/as es rechazado/a?*

- *Nunca*
- *Alguna vez*
- *Més de 4 veces*

- *Casi todos los días*

¿Alguno/a de tus compañeros/as ha abusado de otros/as?

- *Nunca*
- *Alguna vez*
- *Més de 4 veces*
- *Casi todos los días*

¿Desde cuándo ocurren estas cosas?

- *Nunca*
- *Desde hace poco*
- *Comienzo de curso*
- *Desde el año pasado*

¿Tú cómo te sientes ante esta situación?

- *Me da igual, "paso"*
- *No me gusta*
- *Mal, no sé qué hacer"*

Resum:

L'estudi consta de dues parts diferenciades: una part d'investigació qualitativa, amb entrevistes en profunditat a responsables de centres educatius, i una segona part de caràcter quantitatiu, amb entrevistes a estudiants navarresos d'educació secundària.

La investigació quantitativa es basa en 603 entrevistes a alumnes d'ESO amb edats compreses entre els 12 i els 17 de 18 centres de la Comunitat Foral de Navarra.

L'estudi, enfocat des d'una perspectiva de gènere, pretén aproximar-se a determinades actituds i comportaments dels adolescents que produeixen situacions de conflicte en l'àmbit familiar, però fonamentalment escolar, amb la creença que poden tenir continuïtat en l'edat adulta.

Els principals resultats de la investigació es resumeixen en:

- En els centres docents situats en zones de caràcter més urbà doblen el percentatge de registre testimonial d'actes violents respecte als situats en poblacions més petites.
- Els joves que viuen tan sols amb el pare o la mare, mostren una major tendència a posar-se o tractar malament algun company *quasi tots els dies*.
- Els que declaren sentir-se pitjor al col·legi són els que perceben un major grau d'abusos: un 26,7% dels alumnes perceben que quasi tots els dies algun company/a ha abusat d'altres, entre els que podrien estar ells mateixos.
- En relació al lloc on es produeixen les agressions, l'ordre entre nois i noies es manté, però hi ha diferències significatives: *a qualsevol lloc* (51,5% dels nois, pel 43,1% de les

noies), a classe (24% per 36,2%, respectivament) i al pati (amb percentatges més similars).

- A la pregunta de si algun company és rebutjat per la resta, un 23% d'alumnes responen que mai; el 17,1% afirma que *quasi tots els dies* i un 5,6% *més de quatre vegades*.
- El 8,6% de nois i noies afirma que algun company o companya ha abusat d'altres *quasi tots els dies*, mentre que, pel que fa a la freqüència, un 37,5% diuen que els abusos es repeteixen des de l'inici de curs i un 23,2% des de l'any passat.
- El sentiment davant d'aquesta situació mostra diferències notables entre nois i noies: mentre entre els primers un 32,95 manifesta que li dona igual, que passa, aquest percentatge es redueix al 15,2% entre les noies.
- Els autors dels abusos són majoritàriament *varis nois* (45,4%), seguit d'un grups de nois i noies (23%) i un únic noi (14,3%).
- Un 30,8% no parla amb ningú d'aquests problemes, percentatge que baixa fins el 23,4% en el cas de les noies. Amb qui es parla més és amb els amics (47,1%), mentre que amb el professorat només ho fan un 2% dels alumnes.
- En el maltractament esporàdic no hi ha diferències significatives entre nois i noies, mentre que quan aquest maltractament és reiterat s'incrementa el percentatge de nois. També s'aprecia una major magnitud del maltractament en els centres privats que en els públics.
- La violència *bullying*, en tant que repetitiva i continuada, és exercida *més de 4 vegades* per l'1,8% d'alumnes (2,2% entre els nois i 1,4 entre les noies), i *quasi tots els dies* pel 2,2% (3,8 i 0,3%, respectivament).
- Gairebé a un 10% dels alumnes li sembla *normal* que uns alumnes es posin amb d'altres; un 7% *ho comprenen*; un 13,4 i un 0,3% els hi sembla *bé* i *molt bé, si s'ho mereixen*. Un 63,2% creuen que podrien tractar malament un company.
- Un 12,1% dels nois i el 6,6% de les noies afirmen haver-se unit a algun grup per posar-se amb algú *algunes vegades*; entre l'1,3% del que afirmen haver-s'hi unit *quasi tots els dies* no hi ha noies.
- Existeix una clara diferenciació entre la violència portada a terme pels nois (contacte físic, baralles, empentes...) i la portada a terme per les noies la denominada violència relacional o d'exclusió (enriure-se'n, deixar de banda, parlar d'ells/elles...). S'aprecia un salt qualitatiu important dels 13 als 14 anys, coincidint en la transició del primer al segon cicle d'ESO.
- Finalment, l'estudi inclou una bateria de preguntes relacionades amb actitud masclistes per mesurar els efectes dels estereotips masclistes en la utilització de la violència. El més destacat és que un terç dels nois encara creu que les dones estan millor adaptades per cuinar i planxar.

Nebot, Manel (2006). *Factors de risc en estudiants de secundària de Barcelona. Resultats principals de l'informe FRESC 2004.* Barcelona: Agència de Salut Pública de Barcelona.

Definició de maltractament entre iguals / assetjament / bullying:

S'utilitza el terme *rebuig social*. L'indicador d'haver patit *rebuig social* s'extreu a partir de preguntar per si s'ha patit en *alguna* d'aquestes tres formes en els darrers dotze mesos: s'han sentit marginats, s'han rigut d'ells o els han colpejat.

L'haver sofert *totes* les formes de *rebuig social* (les tres formes alhora) s'assimila a *bullying*.

Formulació de la pregunta:

<i>Els darrers 12 mesos...</i>	<i>Mai</i>	<i>Una vegada</i>	<i>Dues vegades</i>	<i>Tres vegades</i>	<i>Quatre o més vegades</i>
<i>S'han rigut de tu /t'han insultat?</i>	☐	☐	☐	☐	☐
<i>T'han colpejat / amenaçat?</i>	☐	☐	☐	☐	☐
<i>T'han marginat?</i>	☐	☐	☐	☐	☐

Resum:

Les enquestes FRESC s'administren des de 1987 a mostres representatives d'escoles de Barcelona, amb l'objectiu de conèixer els comportaments i factors i risc dels escolars de la ciutat. L'enquesta ha anat evolucionant amb el temps, però en ella s'aborden qüestions diverses relacionades amb el consum de tabac i drogues, alimentació, sexualitat, accidents de trànsit o fenòmens de violència.

Els alumnes entrevistats són 1.018 de 2n d'ESO, 957 de 4t d'ESO i 752 de 2n de batxillerat o cicles formatius de grau mig que corresponen a aules seleccionades de 29 escoles per classes de batxillerat, 9 per CFGM i 43 per ESO.

En aquesta edició de l'estudi s'aborden per primera vegada les percepcions dels joves en relació als estats d'ànim, violència i maltractament rebuts i conductes conflictives. Les principals conclusions a destacar són:

- Les noies, en general, presenten més problemes d'estat d'ànim.
- El maltractament percebut i les actituds conflictives disminueixen amb l'edat (excepte *fer campana* a l'escola).
- Els nois declaren maltractament físic i psicològic amb més freqüència a l'escola, amb una disminució amb l'edat (d'un 17,5% a 2n d'ESO que declaren sentir-se maltractats físicament alguna vegada, es passa al 4,3 a 2n de batxillerat/CFGM). Les noies declaren uns nivells de maltractament similars a casa i a l'escola i no hi ha una disminució clara amb l'edat.

- No hi ha diferències significatives en els percentatges de nois i noies que manifesten haver patit rebuig social en alguna de les seves formes preguntades (s'han sentit marginats, s'han rigut d'ells o els han colpejat) alguna vegada els darrers 12 mesos: el 49% de nois de 14 anys i el 46,9 de les noies. Els percentatges baixen amb l'edat.
- Un 6% dels nois i un 4,1% de les noies de 14 anys declaren haver patit totes tres formes de rebuig social alguna vegada durant els darrers 12 mesos.

Oñate, Araceli i Piñuel, Iñaki (2006). *Estudio Cisneros X “Violencia y acoso escolar en España”*. Instituto de Innovación Educativa y Desarrollo Directivo, Mobbing Research i Educandi. www.acosoescolar.com

Definició de *maltractament entre iguals / assetjament / bullying*:

“Deliberado y continuado maltrato verbal y modal que recibe un niño por parte de otro u otros, que se comportan con él cruelmente con el objeto de someterlo, apocarlo, asustarlo, amenazarlo y que atenta contra la dignidad del niño”.

- Existencia de una o mas conductas de hostigamiento
- Maltrato repetido o frecuente que el niño espera sistemáticamente
- Proceso continuado en el tiempo

Formulació de la pregunta:

No es disposa de les preguntes utilitzades doncs es fa ús d'un qüestionari, el *Test AVE* ©, que es comercialitza per l'empresa especialitzada en tests, Tea ediciones S.A.

Resum:

L'univers de l'estudi és l'alumnat de 14 comunitats autònomes d'escoles públiques, privades i concertades, des de 2n de primària a 1r de Batxillerat. La mostra és de 24.990 alumnes distribuïts per 1.153 aules representatives de les comunitats autònomes objecte de l'estudi (en queden al marge el País Valencià, les Illes Balears i La Rioja).

Els autors de l'estudi treballen amb el concepte d'*Acoso y Violencia Escolar (AVE)*: per un costat hi ha l'*Acoso (matonismo o bullying)*, que comprèn els actes de violència física (agressions) i d'intimidació física (amenaces i intimidació); per l'altre, la *Violencia psicològica*, que engloba la violència verbal (fustigament verbal i coaccions) i la violència social (exclusió social, bloqueig social i manipulació social). El *Test AVE* © es presenta com una eina psicomètrica per mesurar aquestes 8 modalitats d'*acoso y violencia escolar*.

Les principals dades que es presenten sobre la incidència i la prevalença de la violència i l'assetjament escolar a Espanya són:

- Taxa d'assetjament total: 23,2% (24,4% entre els nens, 21,6% entre les nenes)
- L'*AVE* és més intens a l'educació primària que a la secundària. A primària es situa entre el 43,6% de 3r i el 25% de 6è; a secundària entre el 23% de 1r d'ESO i el 10% de 4t, amb un petit increment a 1r de Batxillerat (11%)
- D'una llista de 25 comportaments d'assetjament escolar, els cinc més freqüents són *llamarle por motes* (13,9%), *no hablarle* (10,4%), *reirse de él cuando se equivoca* (9,3%), *insultarle* (8,7%) i *acusarle de cosas que no ha dicho o hecho* (7,5%)
- En l'anàlisi de les conductes d'*AVE* més freqüents es perceben diferències significatives per gènere com mostra la conducta més freqüent, *me llaman por motes*, que afecta al

17,8% dels nens i al 9,6% de les nenes. D'altres conductes mostren diferències de més de dos punts entre nens i nenes: *me pegan collejas, puñetazos, patadas* (5,5% i 2,4%), *me insultan* (9,9% i 7,3%), *no me hablan* (11,4% i 9,1%) o *se rien de mi cuando me equivoco* (10,3% i 8,1%, respectivament)

- En determinades conductes, les nenes superen als nens com a víctimes: *van por ahí contando mentiras acerca de mi* (6,8% de les nenes i el 5,8% dels nens), *les dicen a otros que no estén o que no hablen conmigo* (4,1% i 3,1%) o *me odian sin razón* (4,5% i 3,9%, respectivament)
- Per comunitats autònomes, Andalusia (27,7%) i el País Basc i Navarra (25,6%) es situen més de dos punt percentuals per sobre de la mitjana estatal, mentre Aragó (18,2%), Canàries (19,1%) i Extremadura i Castella-La Manxa (20%), es situen més de tres punts per sota
- Entre les víctimes, la duració de l'assetjament es reparteix entre els que el pateixen *des de sempre* (25%), *des de tot el curs* (28%), *des de fa uns mesos* (25%) i *des de fa unes setmanes* (22%)
- Els autors són majoritàriament nens de la mateixa classe (18,65%, respecte al total de l'alumnat) i *gangs* d'altres classes (13,42%). Entre els autors també inclou a professors (3,74%)
- Les 8 modalitats d'AVE presenten afectacions diverses: el bloqueig social afecta al 29,3% de l'alumnat, el fustigament al 20,9%, la manipulació al 19,9%, les coaccions al 17,4%, l'exclusió al 16%, la intimidació al 14,2%, les agressions al 13% i les amenaces al 9,1%
- El descens d'aquestes modalitats d'AVE per cursos presenta intensitats diverses: el bloqueig es redueix de més del 60%, a 2n de primària, a poc més del 10%, a 1r de Batxillerat; el fustigament es redueix a la meitat (del 26 al 13%) i el percentatge de les amenaces es divideix per deu (del 35 al 3,5%)
- *Porque me provocaron* (22,4%) i *por gastar una broma* (8,6%) són les principals raons que esgrimeixen els assetjadors per justificar l'assetjament
- Un 54% dels nens assetjats desenvolupen un quadre d'estrés posttraumàtic infantil

Definició de maltractament entre iguals / assetjament / bullying:

En aquesta primera presentació de resultats, no s'inclou una definició del terme *bullying* que es el que s'utilitza.

L'índex de *bullying* es calcula a partir d'haver marcat com a resposta *Más de una vez* algun dels 6 ítems que es troben entre un qüestionari de control de 39 ítems.

Formulació de la pregunta:

La formulació de la pregunta i els 6 ítems considerats són:

"Durante esta semana en el colegio/Instituto

	<i>Nunca</i>	<i>A veces</i>	<i>Más de Una vez</i>
<i>Algún chico o chica:</i>			
4. Intentó darme patadas	☐	☐	☐
8. Me dijeron que me darían una paliza	☐	☐	☐
10. Intentó que le diera dinero	☐	☐	☐
24. Intentó hacerme daño	☐	☐	☐
37. Trataron de romperme algo mío	☐	☐	☐
39. Intentaron pegarme"	☐	☐	☐

Resum:

El qüestionari utilitzat és el que es va desenvolupar per realitzar l'estudi *Violencia escolar: el maltrato entre iguales en la educación secundaria obligatoria* portat a terme pel Defensor del Pueblo l'any 2000. Complementàriament, també es passa als alumnes enquestats el qüestionari de control *Mi vida en la escuela* elaborat per Tiny Arora, a partir de la seva traducció castellana que es pot trobar a Avilés (2002).

El treball es centra en alumnes de 1r a 4t curs d'ESO. La mostra compren 3.131 alumnes de 81 centres del País Basc.

Els principals resultats de l'estudi a destacar són:

- L'índex de *bullying* és del 3,7% (del 4,6 entre els nois i del 2,6% entre les noies).
- Els percentatges de maltractament entre iguals són més alts com a testimoni que com a víctima o agent.

- L'agressió la realitza més d'un individu (*unos chicos*, 45% per davant de *chicos y chicas* i d'un *chico*, 17%) i els victimitzadors són majoritàriament de la mateixa classe (60%) o del mateix curs (16%).
- L'agressió es realitza principalment a la classe (36%) i al pati (25%).
- Els que més intervenen davant del maltractament són els amics i la família.
- Els alumnes de 1r i 2n d'ESO són els que pateixen en major grau maltractaments conjuntament amb els repetidors. L'índex de *bullying* es va reduint amb l'edat: passa del 5,6% als 11 anys, a l'1,5% als 16 anys; l'índex s'incrementa fins els 5,4% entre els alumnes de 17 anys.
- L'índex de *bullying* varia segons les dimensions del municipi on està ubicat el centre educatiu (menor en els municipis més petits).

Oñederra, José Antonio (2005). *El maltrato entre iguales. "Bullying" en Euskadi: Resultados en Educación Primaria. Primer informe.* www.isei-ivei.net

Definició de maltractament entre iguals / assetjament / bullying:

En aquesta primera presentació de resultats, no s'inclou una definició del terme *bullying* que es el que s'utilitza.

L'índex de *bullying* es calcula a partir d'haver marcat com a resposta *Más de una vez* algun dels 6 ítems que es troben entre un qüestionari de control de 13 ítems.

Formulació de la pregunta:

La formulació de la pregunta i els 6 ítems considerats són:

"Durante esta semana en el colegio/Instituto

<i>Algún chico o chica:</i>	<i>Nunca</i>	<i>A veces</i>	<i>Más de Una vez</i>
<i>Intentó darme patadas</i>	☐	☐	☐
<i>Me dijeron que me darían una paliza</i>	☐	☐	☐
<i>Intentó que le diera dinero</i>	☐	☐	☐
<i>Intentó hacerme daño</i>	☐	☐	☐
<i>Trataron de romperme algo mío</i>	☐	☐	☐
<i>Intentaron pegarme"</i>	☐	☐	☐

Resum:

L'estudi a primària es realitza amb posterioritat al de secundària. El qüestionari utilitzat és de nou l'elaborat per l'estudi del Defensor del Pueblo amb unes petites adaptacions (en especial les dades d'identificació finals per la seva complexitat de resposta). La utilització d'aquest qüestionari ha fet limitar l'estudi al cicle superior de primària però ha permès la comparabilitat amb l'estudi de secundària. Així mateix, també s'ha utilitzat el qüestionari de control *Mi vida en la escuela* elaborat per Tiny Arora, però s'han limitat els 39 ítems inicials a 13.

L'estudi es realitza a una mostra de 2.851 alumnes d'entre 5è i 6è de primària de 88 centres del País Basc. L'estudi inclou també una enquesta als directors dels centres educatius.

L'índex de *bullying* es calcula seguint les mateixes pautes que en l'estudi de secundària. Les principals conclusions de l'estudi es poden resumir en:

- L'índex de *bullying* és del 5,8% (del 6,1% entre les nois i del 5,5% entre les noies).

- Els percentatges de maltractament entre iguals són més alts com a testimoni que com a víctima o agent.
- L'agressió la realitza més d'un individu (*unos chicos*, 47% per davant d'*un chico*, 18%) i els autors són majoritàriament de la mateixa classe (59%) o del mateix curs (16%). Els resultats són molt similars que a secundària.
- L'agressió es realitza principalment al pati (42%) i a la classe (17%).
- Un 14,3% dels alumnes que es senten agredits no diu res a ningú. Un 60% parla amb la família, un 46,7% amb amics i un 18,4% amb els professors.
- Quan hi ha agressió intervé majoritàriament algun amic o amiga (58,6%). En un percentatge d'un 11,3% dels casos (pràcticament idèntic que a secundària) no intervé ningú.
- Els alumnes de 6è (6,2%) pateixen més maltractaments que els de 5è (5,5%), però a partir d'aquest curs (vegeu estudi de secundària) comencen a disminuir.

Serrano, Ángela i Iborra, Isabel (2005). *Violencia entre compañeros en la escuela: España 2005*. València: Centro Reina Sofía para el Estudio de la Violencia

Definició de maltractament entre iguals / assetjament / bullying:

“El termino acoso (bullying) hace referencia a un comportamiento repetitivo de hostigamiento e intimidación, cuyas consecuencias suelen ser el aislamiento y la exclusión social de la víctima.

Hablamos de acoso cuando se cumplen al menos tres de los siguientes criterios:

- La víctima se siente intimidada
- La víctima se siente excluida
- La víctima percibe al agresor com más fuerte
- Las agresiones son cada vez de mayor intensidad
- Las agresiones suelen ocurrir en privado” (pàgina 11).

Formulació de la pregunta:

“¿De qué forma y con qué frecuencia te ha agredido? (posible multirespuesta)

Tipo de agresión	Alguna vez	Con frecuencia
Maltrato físico	☐	☐
Maltrato emocional	☐	☐
Abuso sexual	☐	☐
Maltrato económico	☐	☐
Vandalismo	☐	☐
Otro (especificar) _____	☐	☐

Resum:

L'estudi es realitza sobre una mostra de 800 adolescents escolaritzats d'arreu de l'estat, d'entre 12 i 16 anys, per mitjà d'entrevista telefònica. El qüestionari consta de 32 preguntes dividides en tres seccions: testimoni, víctima i agressor.

- El 75% dels entrevistats ha estat testimoni de violència escolar (un 37,7% dels quals afirma que intervé en el moment del conflicte); el 14,5% es declara víctima de la violència escolar en general; el 7,6% s'identifica com a agressor. El 44% de les víctimes reconeix

haver estat agressor en alguna ocasió, mentre el 83,6% dels agressors afirmen haver estat víctimes en algun moment.

- El tipus de maltractament més freqüent és l'emocional (82,8%). Un 36,5% d'aquests casos són persistents.
- El perfil de la víctima respon majoritàriament a un noi (56,9%), d'entre 12 i 13 anys (56%) que s'autodescriu majoritàriament com alegre, sociable i amb molts amics.
- Les agressions es produeixen tant a la classe (54,3%) com al pati (53,4%).
- Les víctimes en centres privats no concertats són el 20,8%, el 14,8% en centres públics i l'11,9% en centres privats concertats.
- El 18,1% de les víctimes no expliquen a ningú l'agressió, mentre entre els que si que ho expliquen un 50,9 ho fa a un amic, un 42,4% a un professor i un 31,9% als seus pares; l'11,2% parla amb l'agressor.
- D'entre les víctimes de violència escolar (14,5%) un 17,2% pateix assetjament escolar, el que representa el 2,5% del total d'enquestats. De les víctimes d'assetjament un 90% afirma haver rebut maltractament emocional, un 70% maltractament físic i un 5% vandalisme (un 60% de les víctimes pateix més d'un tipus de maltractament).
- El perfil de la víctima d'assetjament respon al d'una noia (65%), de 13 anys (40%) que s'autodescriu, en percentatges que dupliquen al de les víctimes de violència escolar, com a solitària (30%), depressiva (35%) i amb pocs amics (35%).
- L'assetjador és majoritàriament noi (65%) i del mateix curs (50%).
- L'assetjament es produeix a més d'un lloc (en el 75% dels casos), però majoritàriament a la classe (75%) i al Pati (60%).
- El maltractament més freqüent és el de tipus emocional (66,7%).
- El 90% de les víctimes ho expliquen a algú: en primer lloc al professor, seguit d'un amic i als pares.
- Només un 5% de les víctimes d'assetjament afirmen que aquest no té cap conseqüència negativa a la seva vida.

Bibliografia empírica comentada

Altres estudis realitzats a la resta del món

Olweus, D., "Norway", a SMITH, P.K., MORITA, Y., JUNGER-TAS, J., OLWEUS, D., CATALANO, R., SLEE, P. (Eds), *The nature of school bullying: A cross-national perspective*. 1999, Londres: Routledge, p. 28-48.

Es presenten les característiques i alguns resultats de l'estudi realitzat el 1983 a les escoles noruegues de primària i als primers cicles de secundària per la seva importància pionera en el camp d'estudi dels maltractaments escolars.

Definició de maltractament entre iguals / assetjament / bullying:

"We say a student is being bullied when another student, or a group of students, say nasty and unpleasant things to him or her. It is also bullying when a student is hit, kicked, threatened, locked inside a room, and things like that. These things may take place frequently and it is difficult for the student being bullied to defend himself or herself. It is also bullying when a student is teased repeatedly in a negative way. But it is not bullying when two students of about the same strength quarrel or fight." (pàgina 31).

Formulació de la pregunta:

El qüestionari de Dan Olweus consta de 39 preguntes, de les quals 10 fan referència als tipus de maltractaments i la freqüència en què els pateixen els alumnes. A més, també inclou 5 preguntes sobre les característiques de/dels agressors i de/dels llocs on es produeixen els maltractaments.

"About being bullied by other students.

4. How often have you been bullied at school in the past couple of months?

- I haven't been bullied at school in the past couple of months
- It has only happened once or twice
- 2 or 3 times a month
- About once a week
- Several times a week"

Resum:

L'estudi es va realitzar a la tardor de 1983 i es va basar en una mostra representativa de 830 escoles, de les quals hi ha dades vàlides de 715, uns 130.000 alumnes d'entre 8 i 16 anys (de primer d'ESO fins a 4t d'ESO). La mostra representava quasi una quarta part de tots els alumnes d'aquesta franja d'edat. Els principals resultats a destacar són:

- A Noruega, un 15% dels alumnes d'entre 8 i 16 anys estaven involucrats en problemes de *bullying*, ja sigui com a agressor o com a víctima.
- Aproximadament un 9% dels alumnes, uns 52.000, eren víctimes, i un 7%, uns 41.000 alumnes maltractaven altres estudiants amb regularitat.
- Uns 9.000 alumnes eren a la vegada víctimes i agressors, i representaven un 1,6% del total dels alumnes (568.000), o un 17% de les víctimes.
- Un 5% dels alumnes estaven relacionats amb problemes més greus de maltractaments que passaven *una vegada a la setmana* o més, tant com a víctimes, com agressors o com a víctima/agressor.
- Segons l'estudi, el percentatge d'alumnes maltractats es reduïa a mesura que creixien. A més, la major part dels maltractaments eren realitzats pels més grans: més del 50% dels alumnes de 8 i 9 anys van dir que eren maltractats per alumnes més grans.
- Les víctimes de maltractaments entre els nois es reduïen del 17,5% als 8 anys, al 6,4% als 16, i entre les noies del 16% al 3% per a les mateixes edats.
- Hi ha diferències evidents entre nois i noies. Mentre que els nois estan més exposats a ser víctimes que les noies, també són més nois que noies els que realitzen els maltractaments: més d'un 60% de les noies maltractades entre 12 i 14 anys deien que principalment els agressors eren nois. A més, la majoria de nois, més del 80%, eren maltractats per altres nois.
- Els maltractaments escolars físics o directes són més comuns entre els nois que entre les noies. Per contra, les noies realitzen més maltractaments indirectes com ara escampar rumors, manipulació de les relacions... Tot i això, formes no físiques d'assetjament (gesticulacions, paraules...) era una forma de maltractament també molt estesa entre els nois.

Smith, P.K., "England and Wales", a SMITH, P.K., MORITA, Y., JUNGER-TAS, J., OLWEUS, D., CATALANO, R., SLEE, P. (Eds), *The nature of school bullying: A cross-national perspective*. 1999, Londres: Routledge, p. 68-90.

Es presenten alguns resultats de l'estudi realitzat el 1993 per Whitney i Smith a 24 escoles de primària i secundària de Sheffield, Anglaterra.

Definició de *maltractament entre iguals / assetjament / bullying*:

Vegeu p.281.

Formulació de la pregunta:

Per a l'estudi, es va utilitzar el qüestionari Olweus que incorpora una definició de *bullying*, i el 1990 Yvette Ahmad i Peter K. Smith van adaptar les preguntes per al seu ús a la Gran Bretanya.

Resum:

El 1993 Whitney i Smith van publicar els resultats de la primera enquesta a gran escala realitzada a Anglaterra i Gal·les. El treball de camp es va dur a terme a finals de 1990 a 24 escoles de Sheffield, amb una participació de més de 6.700 alumnes, 2.600 del segon nivell de primària (de 8 a 10 anys) i 4.100 de secundària (d'11 a 16 anys). Els resultats van confirmar que els maltractaments escolars estaven estesos. Els principals resultats a destacar són:

- El 23% dels alumnes de primària van dir que havien estat maltractats *algunes vegades* o més, i el 10% *un cop a la setmana* o més. A secundària, les dades eren 10% i 4% respectivament. Les anàlisis per grups d'edat confirmaven un descens del nombre de maltractaments amb l'edat.
- En relació als maltractadors, un 12% d'alumnes de primària reconeixia que havia tractat malament altres alumnes *algunes vegades* o més, i un 4% que ho feia *un cop a la setmana* o més. Entre els alumnes de secundària, les dades eren el 6% i l'1% respectivament.
- La majoria de les víctimes de primària manifestaven que havies estat maltractats per alumnes de la mateixa classe. En canvi, a secundària les víctimes tenien més probabilitat de ser maltractats per part d'alumnes d'altres grups però del mateix any que per altres alumnes de la seva classe o per part d'alumnes més grans, probablement pel fet que a secundària hi ha més d'una classe per cada grup d'edat.
- Entre els alumnes de primària, la majoria d'incidents de *bullying* van passar al pati. En canvi, a secundària aquest percentatge només era lleugerament superior que ser maltractat a la classe o als passadissos. Els alumnes que manifestaven que patien *bullying* anant o venint de l'escola eren menys de la meitat dels incidents que passaven a l'escola.

- Les formes més freqüents de maltractament van ser els malnoms i seguidament les agressions físiques i les amenaces, tant a primària com a secundària. Els nois eren més maltractats físicament i amenaçats que les noies, i per contra, les noies patien més les formes indirectes de maltractament com l'exclusió o els rumors sobre elles. Aquestes diferències segons el gènere apareixien tant a primària com a secundària.

Mellor, Andrew (1990). *Spotlights 23. Bullying in Scottish secondary schools.* Edimburg: SCRE (The Scottish Council for Research in Education).

El 1989, la Scottish Office (departament governamental encarregat de la supervisió escolar) va patrocinar un estudi sobre maltractaments escolars. És el primer estudi sobre *bullying* de tota la Gran Bretanya patrocinat per una institució governamental. Es presenten algunes dades sobre la situació del *bullying* a Escòcia i també es comparen amb les dades d'Anglaterra i Gal·les i de Noruega.

Definició de maltractament entre iguals/ assetjament / bullying:

Per tal de permetre comparacions, s'adopta tant la metodologia com la definició noruega de *bullying*:

"Long-standing violence, mental or physical, conducted by an individual or a group against an individual who is not able to defend himself or herself in that actual situation." (pàgina 1).

Formulació de la pregunta:

Per qüestions de comparabilitat amb l'estudi noruec, s'utilitzen les preguntes del qüestionari Olweus. Els investigadors administren els qüestionaris personalment, fet que augmenta la consistència de la comprensió per part dels alumnes en cas de dubte.

Resum:

L'estudi va intentar aconseguir una mostra transversal de la població escolar escocesa, des de les aglomeracions urbanes fins als nuclis rurals més aïllats. Es van visitar 10 centres de secundària amb característiques diferents (rurals, urbans, grans, petits, no confessionals, catòlics, pròspers i deprimits) entre febrer i març de 1989. L'estudi consta d'una mostra de 942 alumnes d'entre 12 i 16 anys. Els principals resultats a destacar són:

- En referència a tota la vida escolar, un 50% dels alumnes van dir que havien estat maltractats a l'escola almenys una o dues vegades, mentre que una mica menys de la meitat (44%) van admetre que havien maltractat algun/a company/a. Menys de la tercera part (32%) van dir que mai havien estat ni víctimes ni agressors. La majoria dels alumnes només van estar relacionats una o dues vegades amb maltractaments a l'escola, ja sigui com a víctima o com a agressor. Amb tot, una quarta part (25%) van reconèixer estar-hi relacionats *algunes vegades o més*.
- En relació a les experiències recents, es va marcar la referència temporal del Nadal per facilitar una recopilació acurada de dades. Pels alumnes seria fàcil recordar les seves experiències durant un període que incloïa les últimes sis o deu setmanes. Els que contestaven *un o dos cops* no es van tenir en compte ja que no complien la definició de *longstanding violence*. Per tant, això significava que un 6% (58 alumnes) havien estat víctimes recents de *bullying* i un 4% havien maltractat recentment a altres companys.

- Pel que fa als alumnes que han patit maltractaments al llarg de la seva vida escolar, els nois i les noies tenen la mateixa probabilitat de ser víctimes de *bullying*, tot i que la diferència entre nois i noies augmenta amb l'edat. Així, si als 12-13 anys tots se situen al voltant del 8% de víctimes, als 15-16 anys els nois maltractats són un 4% i les noies un 0,2%.
- Tot i que tant víctimes com agressors provenen de perfils sociodemogràfics variats, hi ha algunes oscil·lacions. Hi ha dos grups de l'alumnat amb més probabilitat de ser víctimes:
  - o L'alumnat que viu només amb el seu pare
  - o L'alumnat que viu amb altres persones que no són els pares
- L'alumnat que és fill/a únic/a té menys probabilitats de ser víctimes i els alumnes que tenen dos germans són els que tenen menys probabilitats de ser maltractats.
- La classe social no sembla un factor important, tot i que els alumnes fills de progenitors amb feines de professionals i de direcció tenen menys probabilitats de ser maltractats, mentre que els fills de progenitors amb feines manuals tenen més probabilitats de ser víctimes.
- La meitat dels nois i quasi una tercera part de les noies admet haver maltractat a d'altres alumnes. La diferència entre sexes és evident cap als 15 anys, ja que un 12% dels nois admet que han maltractat a d'altres alumnes recentment, i un 5% cada dia, mentre que entre les noies només ho admet un 1%.
- Els maltractadors provenen de totes les classes socials i entorns familiars, tot i que els alumnes que tenen tres o més germans, o que viuen amb algú altre que els pares, tenen una probabilitat lleugerament més elevada de patir maltractaments.
- Un 5% dels alumnes ha estat expulsat de l'escola *alguna vegada o sovint* des de Nadal (enquesta realitzada durant els mesos de febrer i març), i un 1% *cada dia*.
- Dels alumnes entrevistats, a un 15% (145 alumnes) els han criticat repetidament o els han dit malnoms des de Nadal, a un 8% (71) els han donat cops o pegat i un 2% (15) ha patit extorsió.
- El tipus de maltractament varia d'unes escoles a d'altres i sembla està relacionat amb les tradicions locals i les circumstàncies. Tot i això, a algunes escoles la crítica ha estat l'acte més citat.
- Si parlem del lloc on passen els maltractaments, el pati ha estat l'espai més citat (48%). Els resultats, però, varien lleugerament si només tenim en compte les respostes de les víctimes més recents; així, el pati encapçala la llista d'espais on es produeixen maltractaments amb un 44%, seguit de la classe amb un 28%, un 15% tenen lloc fora de l'escola, un 10% als passadissos i lavabos, i un 4% anant o venint de casa.
- A les escoles escoceses hi ha un gran tabú sobre el fet d'explicar els maltractaments. La meitat dels alumnes no ho han explicat a ningú, i de les víctimes que ho han explicat,

un 47% ho ha explicat als pares i un 31% als mestres. Tot i això, el percentatge d'alumnes que ho expliquen al professorat varia del 13% al 47% segons les escoles.

Junger-Tas, Josine, "The Netherlands", a SMITH, P.K., MORITA, Y., JUNGER-TAS, J., OLWEUS, D., CATALANO, R., SLEE, P. (Eds), *The nature of school bullying: A cross-national perspective*. 1999, Londres: Routledge, p. 205-223.

Als Països Baixos, els dos estudis principals sobre *bullying* realitzats van ser dirigits per Mooij. El primer es va realitzar el 1992 a 66 escoles amb 88 classes pertanyents a centres de primària i de secundària, amb un total de 1.065 alumnes de primària i 1.055 de secundària. El segon estudi es va realitzar el 1994 només a escoles de secundària.

Definició de maltractament entre iguals/ assetjament / bullying:

En aquest capítol explicatiu de la situació dels maltractaments a l'escola als Països Baixos es fa referència a la definició que Farrington fa del *bullying*: "*repeated oppression, psychological or physical, of a less powerful person by a more powerful one*" (pàgina 208).

Formulació de la pregunta:

Per tal de permetre comparacions, s'adopta el qüestionari desenvolupat per Olweus, tot i que es fan algunes adaptacions d'acord amb la realitat neerlandesa.

Resum:

En els seus estudis Mooij observa que no hi ha relació entre el fet de ser agressor i de ser víctima, tot i que quan el *bullying* esdevé un procés col·lectiu, els dos fenòmens van relacionats. Les principals conclusions del seu primer estudi són:

- Segons sembla, el fenomen dels maltractaments a l'escola està relacionat amb l'edat. Així, mentre que a primària només el 39% dels alumnes diu que no han patit maltractaments, a secundària aquests són ja un 71%. Per tant, es podria dir que els més petits maltracten i són maltractats més sovint que els més grans. Tot i amb això, cal destacar que dintre la classe els maltractadors són els nois, i no les noies, més grans.
- Ser víctima de maltractaments sembla que té relació amb algun tipus d'aïllament dins o respecte el grup, és a dir, que les víctimes tendeixen a ser alumnes no acceptats socialment pels altres alumnes.
- En canvi, els maltractaments no tenen cap mena de relació amb una desviació de la mitjana intel·lectual de la classe, és a dir, que les víctimes de l'estudi no eren ni més ni menys intel·ligents que els seus companys.
- En relació a la freqüència dels maltractaments patits, Mooij va elaborar unes estimacions dels alumnes maltractats a les escoles neerlandeses durant el curs 1990-1991. Així, a les escoles de primària un 23% dels alumnes patia maltractaments *de tant en tant*, un 8% en patia *una vegada a la setmana o més*, i un 4% en patia *diverses vegades a la setmana*. Però les xifres descendien un cop a secundària on només un 6% dels alumnes patia maltractaments *de tant en tant*, i un 2% en patia *una vegada a la setmana o més* i *diverses vegades a la setmana*.

- Respecte als factors escolars, Mooij afirma que tot i que no hi ha una relació entre el nombre d'alumnes per classe i els maltractaments, sembla que un professor que gestiona amb cura els processos socials de grup pot controlar els maltractaments. A més, un nivell de supervisió elevat de les escoles es relaciona amb menys maltractaments entre alumnes.

El segon estudi de Mooij, realitzat només a centres de secundària, enfoca el tema dels maltractaments des d'una perspectiva més àmplia i intenta recollir informació sobre qualsevol tipus de violència o maltractaments a les escoles. Les principals conclusions són les següents:

- D'acord amb la informació proporcionada pels professors durant un període de sis mesos, un 8% dels alumnes de secundària van ser víctimes de maltractaments *algunes vegades*, un 7% van utilitzar violència verbal o física *algunes vegades* contra altres alumnes i un 18% es van saltar classes.
- D'acord amb els alumnes, un 15% d'ells va ser víctima de maltractaments *alguna vegada*. En general, les víctimes eren vistes amb menys compassió mentre que els agressors gaudien de certa popularitat. A diferència en relació amb el seu primer estudi, en aquest Mooij va trobar relació entre maltractament i victimització, és a dir, que molts dels agressors eren víctimes ocasionals i a l'inrevés.
- Respecte a les característiques generals dels agressors, són alumnes que no els agrada l'escola, causen problemes a la classe, sovint porten algun tipus d'arma (una navalla o un pal) i consumeixen drogues toves.
- Mooij també estudia les escoles i les classifica en tres nivells segons el grau de problemes de violència que presenten. La classificació suggereix que les escoles situades a les àrees més desfavorides de les ciutats amb atur, pobresa, drogues, delinqüència i problemes familiars, presenten més problemes de violència i *bullying* que les escoles situades a les àrees tranquil·les de classe mitjana.

Debarbieux, Eric, "La violence à l'école, entre exagération et méconnaissance", a OBSERVATOIRE NATIONAL DE LA DELINQUANCE, Rapport 2006. 2006, INHES, p. 443-452.

A França ens trobem davant una dualitat de dades referents als maltractaments escolars i a la violència a les escoles. En primer lloc, les estadístiques oficials recullen els incidents que les escoles introdueixen a un programa informàtic que proporciona el Ministeri d'Educació (Signa). I en segon lloc trobem les enquestes científiques realitzades per diversos grups d'estudiosos del tema. En aquest article, Debarbieux presenta les dades de diferents estudis i a més, les compara amb les dades oficials.

Segons Debarbieux, des del govern, i seguint la forta tradició republicana de l'escola francesa que l'ha sacralitzat, s'ha arribat fins a la ceguera respecte la situació de la violència a les escoles i els maltractaments.

Resum:

A França, les enquestes sobre maltractaments escolars no són gaire nombroses. Amb tot, el 1996 es van fer les primeres: una al departament de Doubs dirigida per Cécile Carra i François Sicot, i l'altra a nivell estatal dirigida per Éric Debarbieux. Aquesta última, ha tingut successives edicions tant a educació secundària (1998, 1999 i 2003) com a educació primària (2000 i 2003).

La última enquesta de maltractaments escolars dirigida per Éric Debarbieux es va realitzar durant el curs 2002-2003, a 3.871 alumnes de secundària i a 2.744 alumnes de primària, és a dir, a un total de 6.615 alumnes de 37 centres d'Aquitània, Ile-de-France i PACA (Provence-Alpes-Côte d'Azur).

La principal idea a retenir és que les dades de les enquestes mostren un nombre d'alumnes victimitzats molt superior a les estadístiques oficials del Ministeri d'Educació. Si ens ho mirem amb més detall, les principals conclusions són les següents:

- L'enquesta de Carra i Sicot de 1996 va comptabilitzar que un 23,7% d'alumnes es declaraven víctimes de robatoris, un 15,6% de cops, un 9,7% de racisme, un 4,3% de xantatge o extorsió, i un 2,8% d'assetjament i agressions sexuals. En canvi, les xifres oficials d'aquestes categories no sobrepassen mai el risc d'un 0,3%.

- Les dades de l'enquesta de Debarbieux de 2002-2003 mostren que un 6,3% dels alumnes es declaren víctimes de xantatge o extorsió, 210 cops més freqüent que les dades oficials (0,03%, Signa 2002-2003). En relació al racisme, un 16,7% dels alumnes se'n declara víctima en contra d'un risc de 0,01% de les xifres oficials. I el xantatge continua: a l'enquesta un 73,2% dels alumnes es declaren víctimes d'insults en contra d'un 0,23% de les dades oficials, un 46,3% es declaren víctimes de robatoris en contra d'un 0,11%, i un 24,2% es declaren víctimes de cops contra un 0,30%.

- Les dades de multivictimització fan referència a l'enquesta realitzada el curs 1999-2000 a 5.619 alumnes de secundària de 33 centres *sensibles*, classificats com a *zona violenta* pel Ministeri d'Educació. Només un 13,8% dels alumnes deien que no eren víctimes de

cap tipus de violència a l'escola, un 25,9% que ho havien estat d'un tipus, un 29,4%, de dos tipus, un 20,8%, de 3 tipus, per ja baixar a un 7,4% que havia patit 4 tipus de victimització i un 2,6% de 5 tipus.

- El sentiment de seguretat es degrada en funció del nombre de tipus de victimització que pateixen els alumnes. D'entre els alumnes que van ser víctimes de 5 tipus de fets, un 43,2% pensava que a l'escola hi havia moltíssima violència, per contra, els que pensaven això d'entre els alumnes que no van ser víctimes, només eren un 12,9%.

- Més del 30% dels alumnes de zones urbanes d'educació prioritària (ZEP) pensen que la violència és molt present als seus centres escolars, en canvi només un 8% dels alumnes d'instituts de classe mitjana o afavorits ho pensen.

- Per veure l'evolució de la violència a les escoles franceses, Debarbieux compara les dades de les enquestes que ell mateix va dirigir els anys 1995 i 2003. Les diferències entre les escoles situades a les ZEP i les altres escoles ha augmentat. El 1995, un 21% dels alumnes de secundària a les ZEP (17% dels alumnes de les altres escoles) valorava negativament la relació amb el professorat, i el 2003 ja eren un 27%.

- El sentiment d'inseguretat difereix segons el tipus d'institut. Així, un 16% dels alumnes de secundària fora de les ZEP perceben que la violència tenia una molt forta implantació social a l'escola, mentre que aquests eren un 34% a les ZEP i un 37,5% als instituts *sensibles*. Altres dades recollides mostren aquesta correlació entre desigualtats socials i violència.

Bibliografia general

AJUNTAMENT DE BADIA DEL VALLÈS (2005). *Proposta d'intervenció per a la creació d'un pla de prevenció de la violència entre iguals a Badia del Vallès*. Servei de Joventut.

ALSINET, C., BALLESTÉ, J. (2000). "La percepció que els nens i les nenes tenen sobre la seva seguretat". *Revista Catalana de Seguretat Pública*. Núm. 6-7/2000: p. 287-295.

ÁLVAREZ-CIENFUEGOS RUIZ, A., EGEA MARCOS, F. (2003). "Aspectos psicológicos de la violencia en la adolescencia". *Estudios de Juventud*. Núm. 62/03: p. 37-44.

ANDRÉ, M., BÉTEILLE, L., BORVO, N., BRET, R., CAMPION, C-L., CARLE, J-C., FRÉCON, J-C., GÉLARD, P., HAENEL, H., HUMBERT, J-F., HYEST, J-J., JOYANDET, A., KAROUTCHI, R., LÉTARD, V., LORRAIN, J-L., MAHÉAS, J., OTHILY, G., PLASAIT, B., SCHOSTECK, J-P., SUTOUR, S., ZOCCHETTO, F. (2002). *Rapport de la commission d'enquête (1) sur la délinquance des mineurs, créée en vertu d'une résolution adoptée par le Sénat le 12 de février 2002*. Senat francès.

ARIÈS, P. (1973). *L'enfant et la vie familiale sous l'Ancien Régime*. Points Histoire. París: Editions du Seuil.

AVILÉS MARTÍNEZ, J. M. (2006). *Bullying: el maltrato entre iguales. Agresores, víctimas y testigos en la escuela*. Salamanca: Amarú Ediciones.

AVILÉS MARTÍNEZ, J. M. (2002). *Bullying. Intimidación y maltrato entre el alumnado*. Bilbao: STEE - EILAS.

AVILÉS MARTÍNEZ, J. M. (2002). "La intimidación y el maltrato en los centros escolares (Bullying)". *Revista Lan Osasuna*. Núm. 2, STEE – EILAS: http://www.stee-eilas.com/lanosasu/lanos2/bull_g.htm

BAUDRY, P., BLAYA, C., CHOQUET, M., DEBARBIEUX, É., POMMERAU, X. (2000). *Souffrances et violences à l'adolescence*. Issy-les-Moulineaux: ESF Editeur.

BLAYA, C. (2005). "Factores de riesgo escolares", a la conferència *Violencia y escuela*, Palau de la Música de València, 6 i 7 d'octubre de 2005. Edita Centro Reina Sofía para el Estudio de la Violencia.

BODIN, D., ROBÈNE, L., HÉAS, S., BLAYA, C. (2006). "Violences a l'école: l'impact de la matière enseignée". *Déviance et Société*. Vol. 30, núm. 1: p. 21-40.

BRYK, A.S., RAUDENBUSH, S. W. (1992). *Hierarchical linear models: applications and data analysis methods. Advanced quantitative techniques in the social sciences series. Vol. 1*. Newbury Park, Londres, Nova Delhi: Sage.

BUHS, S.E., HERALD, L. S., LADD, G. W. (2006). "Peer exclusion and victimization: processes that mediate the relation between peer group rejection and children's classroom engagement and achievement". *Journal of Educational Psychology*. Vol. 98, núm. 1: p. 1-13.

CAMDESSUS, B., KIENER, M.C. (1993). *L'enfance violentée*. París: ESF Éditeur.

CANADA, G. (1999). *États-Units: des enfants et des armes*. París: ESF Éditeur.

CARRA, C., FAGGIANELLI, D. (2003). "Violences à l'école: tendances internationales de la recherche en sociologie". *Déviance et Société*. Vol. 27, núm. 2: p. 205-225.

CEREZO RAMÍREZ, F. (2005). "Violencia en la escuela en España", a la conferència *Violencia y escuela*, Palau de la Música de València, 6 i 7 d'octubre de 2005. Edita Centro Reina Sofía para el Estudio de la Violencia.

CEREZO RAMÍREZ, F. (2001). *La violencia en las aulas. Análisis y propuestas de intervención*. Colección Ojos solares. Madrid: Ediciones Pirámide.

CEREZO RAMÍREZ, F. (1997). *Conductas agresivas en la edad escolar. Aproximación teórica y metodológica. Propuestas de intervención*. Colección Ojos Solares. Madrid: Ediciones Pirámide.

CEREZO RAMÍREZ, F., ESTEBAN, M. (1992). "La dinámica bully-víctima entre escolares. Diversos enfoques metodológicos". *Revista de Psicología Universitas Tarraconensis*. Vol. XIV, 2: p. 131-145.

CHOQUET, M., LEDOUX, S. (1994). *Adolescents. Enquête nationale*. París: INSERM.

COMISSIÓ EUROPEA (2004). *Prevención de la delincuencia juvenil, Proyecto Hippocrates. JAI/2002/HIP/031*. Barcelona-Berlín-Roma: Dirección de Justicia y Asuntos Internos.

COMISSIÓ EUROPEA (2004). *Flash Eurobarometer 158. Young people and drugs*. Directorate General "Justice and Home Affairs, EOS Gallup Europe.

CONFERÈNCIA NACIONAL D'EDUCACIÓ (2002). *Debat sobre el sistema educatiu català. Conclusions i propostes de la Conferència Nacional d'Educació, 2000-2002*. Departament d'Ensenyament, Generalitat de Catalunya.

COOK, T.D., CAMPBELL, D.T. (1979). *Quasi-experimentation. Design & analysis issues for field settings*. Boston: Houghton Mifflin Company.

COWIE, H. (2005). "El problema de la violencia escolar: trabajando las relaciones", a la conferència *Violencia y escuela*, Palau de la Música de València, 6 i 7 d'octubre de 2005. Edita Centro Reina Sofía para el Estudio de la Violencia.

CRICK, N., CASAS, J., MOSHER, M. (1997). "Relational and overt aggressions in preschool". *Developmental Psychology*. Vol. 33 (4): p. 579-588.

CUARESMA MORALES, D., GARCÍA GUTIÉRREZ, E. (2000). "Una aproximació metodològica a l'estudi de la violència escolar". *Revista Catalana de Seguretat Pública*. Núm. 6-7/2000: p. 309-315.

DEBARBIEUX, E. (2006). "La violence à l'école, entre exagération et méconnaissance", a OBSERVATOIRE NATIONAL DE LA DELINQUANCE, *Rapport 2006*. 2006, INHES, p. 443-452.

DEBARBIEUX, É. (2005). "Violencia en la escuela y política. Francia: entre la demagogia y el desconocimiento", a la conferència *Violencia y escuela*, Palau de la Música de València, 6 i 7 d'octubre de 2005. Edita Centro Reina Sofía para el Estudio de la Violencia.

DEBARBIEUX, É., BLAYA, C. (Dir.) (2001). *Violence in schools. Ten approaches in Europe*. Collection Actions Sociales / Confrontations. Issy-les-Moulineaux: ESF Éditeur.

DEBARBIEUX, É. (1999). *La violence en milieu scolaire 2. Le desordre des choses*. París: ESF Editeur.

DEBARBIEUX, É. (1996). *La violence en milieu scolaire 1. État des lieux*. París: ESF Editeur.

DEBARBIEUX, É. (1990). *La violence dans la classe. Expériences et pratiques dans des classes difficiles*. París: ESF Éditeur.

DEFENSOR DEL PUEBLO (1999). *Informe del Defensor del Pueblo sobre violencia escolar*. Madrid: Defensor de Pueblo.

DEL BARRIO, C., BARRIOS, Á., VAN DER MEULEN, K., GUTIÉRREZ, H. (2003). "Las distintas perspectivas de estudiantes y docentes acerca de la violencia escolar". *Estudios de Juventud*. Núm. 62/03: p. 65-79.

DELANNOY, C. (2000). *Élèves à problèmes, écoles à solutions?*. París: ESF Éditeur.

DELEGACIÓN DEL GOBIERNO PARA EL PLAN NACIONAL SOBRE DROGAS (2004). *Encuesta estatal sobre uso de drogas en enseñanzas secundarias 2004*. www.pnsd.msc.es

DELEGACIÓN DEL GOBIERNO PARA EL PLAN NACIONAL SOBRE DROGAS (2006). *Cannabis. resumen del Informe de la Comisión Clínica*. www.pnsd.msc.es

DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT (2003). *La convivència en els centres docents d'ensenyament secundari. Programa i propostes pedagògiques*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

DEPARTAMENT DE JUSTÍCIA (2003). *Mira-t'ho bé! Prevenció de conductes de risc en joves de 12 a 18 anys. Material per als professionals de l'educació*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

DEPARTAMENT DE JUSTÍCIA (2003). *Mira-t'ho bé! Prevenció de conductes de risc en joves de 12 a 18 anys. Orientacions per a les famílies*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

DÍAZ-AGUADO JALÓN, M.J. (2005). "Prevención de la violencia y la exclusión a través de la intervención familiar", a la conferència *Violencia y escuela*, Palau de la Música de València, 6 i 7 d'octubre de 2005. Edita Centro Reina Sofía para el Estudio de la Violencia.

DÍAZ-AGUADO JALÓN, M.J. (2004). *Intervención a través de la familia. Prevención de la violencia y lucha contra la exclusión desde la adolescencia. Vol. 3*. Madrid: Instituto de la Juventud, Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.

DÍAZ-AGUADO JALÓN, M.J. (2004). *La violencia entre iguales en la escuela y en el ocio. Programa de intervención y estudio experimental. Prevención de la violencia y lucha contra la exclusión desde la adolescencia. Vol. 2*. Madrid: Instituto de la Juventud, Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.

DÍAZ-AGUADO JALÓN, M.J., MARTÍNEZ ARIAS, R., MARTÍN SEOANE, G. (2004). *La violencia entre iguales en la escuela y en el ocio. Estudios comparativos e instrumentos de evaluación. Prevención de la violencia y lucha contra la exclusión desde la adolescencia. Vol. 1*. Madrid: Instituto de la Juventud, Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.

DÍAZ-AGUADO JALÓN, M.J. (2003). "Diez condiciones básicas para prevenir la violencia desde la adolescencia". *Estudios de Juventud*. Núm. 62/03: p. 21-36.

DÍAZ-AGUADO JALÓN, M.J. (1998). "Prevenir la violencia desde la escuela. Programas desarrollados a partir de la investigación-acción". *Estudios de Juventud*. Núm. 42/98: p. 63-73.

DÍAZ-AGUADO JALÓN, M.J. (1997). *Programas de educación para la tolerancia y prevención de la violencia en los jóvenes*, (4 vols.). Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.

DIPUTACIÓN FORAL DE GIPUZKOA (1996). *Informe sobre la juventud en Gipuzkoa 1996*. Servicio de Juventud de la Diputación Foral de Gipuzkoa.

DOMÍNGUEZ FIGUEIRIDO, J. L. (2000). "La violencia escolar i la seguretat dels escolars. Notes per a la presentació de tres investigacions". *Revista Catalana de Seguretat Pública*. Núm. 6-7/2000: p. 283-286.

DOUET, B. (1978). *Discipline et punitions a l'école*. París: Presses Universitaires de France (PUF).

DREVER, E. (1995). *Using semi-structured interviews in small-scale research*. Edimburg: Univeristy of Glasgow.

DUPÂQUIER, J. (1999). *La violence en milieu scolaire*. París: Presses Universitaires de France (PUF).

ELIAS, N. (1987). *El proceso de la civilización. Investigaciones sociogenéticas y psicogenéticas*. Madrid: Fondo de Cultura Económica.

ELZO, J. (2006). *Los jóvenes y la felicidad*. Madrid: Editorial PPC.

ELZO, J. (2005). *L'educació del futur i els valors*. Debats d'Educació. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.

ELZO, J. (2004). "El papel de la escuela como agente de socialización". *Contextos educativos y acción tutorial*. Actas del Curso de Verano 2003, Fundación Universidad de Verano Castilla y León, Segovia. Madrid: Instituto Superior de Formación del Profesorado, Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ELZO, J. (2001). *Estudi sobre joventut i seguretat. Els comportaments problemàtics de la joventut escolaritzada*. Barcelona: Departament d'Interior i Departament d'Ensenyament. http://www.gencat.net/interior/docs/int_js00.htm

ELZO, J. (2000). *El silencio de los adolescentes. Lo que no cuentan a sus padres*. Madrid: Ediciones Temas de Hoy.

ELZO, J. (1999). "Jóvenes en crisis. Aspectos de jóvenes violentos. Violencia y drogas". *Cuadernos de Derecho Judicial*. La criminología aplicada II: p. 195-221.

ELZO, J. (1999). "Prevención de la violencia por consumo de alcohol y drogas". *Eguzkilore - Cuadernos del Instituto Vasco de Criminología*. Núm. 12: p. 23-37.

ELZO, J. (1998). "La educación en valores como factor preventivo de la violencia juvenil", a *Libro de Ponencias del "V Encuentro nacional sobre drogodependencias y su enfoque comunitario"*. Centro Provincial de Drogodependencias de Cádiz: p. 369-390.

ELZO, J. (Dir.), LAESPADA, M.T., PALLARÈS, J. (2003). *Más allá del botellón: análisis socioantropológico del consumo de alcohol en los adolescentes y jóvenes*. Madrid: Agencia Antidroga, Consejería de Sanidad, Comunidad de Madrid.

ELZO, J., COMAS, D., LAESPADA, M.T., SALAZAR, L., VIELVA, I. (2000). *Las culturas de las drogas en los jóvenes: ritos y fiestas*. Vitoria-Gasteiz: Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco, Departamento de Justicia, Trabajo y Seguridad Social: p. 129-152.

ELZO, J., ORIZO, F. A., GONZÁLEZ-ANLEO, J., GONZÁLEZ BLASCO, P., LAESPADA, M. T., SALAZAR, L. (1999). *Jóvenes españoles*. Madrid: Fundación Santa María.

ERON, L., GENTRY, J., SCHLEGAL, P. (Eds.) (1995). *Reason to hope: a psychological perspective on violence and youth*. Washington DC: American Psychological Association.

FARNÓS DE LOS SANTOS, T. (2005). "Violencia escolar", a la conferència *Violencia y escuela*, Palau de la Música de València, 6 i 7 d'octubre de 2005. Edita Centro Reina Sofía para el Estudio de la Violencia.

FARRINGTON, D. P., BALDRY, A. C. (2005). "Factores de riesgo individuales de la violencia escolar", a la conferència *Violencia y escuela*, Palau de la Música de València, 6 i 7 d'octubre de 2005. Edita Centro Reina Sofía para el Estudio de la Violencia.

FEIXA, C. (1998). *De jóvenes, bandas y tribus*. Barcelona: Ariel.

FENECH, G. (2001). *Tolerance zero. En finir avec la criminalité et les violences urbaines*. Paris: Ed. Grasset.

FERNÁNDEZ, I. (1998). *Prevención de la violencia y resolución de conflictos. El clima escolar como factor de calidad*. Madrid: Narcea.

FLOOD-PAGE, C., CAMPBELL, S., HARRINGTON, V., MILLER, J. (2000). *Youth crime: Findings from the 1998/99 Youth Lifestyles Survey. Home Office Research Study 209*. Londres: Research, Development and Statistics Directorate, Home Office.

FREIXA, C., SAURA, J.R. (Ed.) (2000). *Joves entre dos mons. Moviments juvenils a Europa i a l'Amèrica Llatina*. Secretaria General de Joventut, Departament de la Presidència, Generalitat de Catalunya i Universitat de Lleida.

FURLONG, A. (Ed.), STALDER, B., AZZOPARDI, A. (2000). *European Youth Trends 2000. Vulnerable youth: perspectives on vulnerability in education, employment and leisure in Europe*. Estrasburg: Consell d'Europa.

GALLEGO CALVO, E. (2006). "Jóvenes en pandilla. El pandillaje". *Ciencia Policial*. Núm. 76: p. 83-94.

GARCÍA GÓMEZ, R. J. (2000). "El profesorado y la violencia en los centros. El asesoramiento "experto" y la exclusión de los docentes". *Profesorado - Revista de currículum y formación del profesorado*. Vol. 4, núm. 2: p. 1-29.

GIESLER, R., (Ed.) (2001). *Ways out of violence for children and youth International Conference. Texts for Discussion*. Osnabrück: Terre des hommes Deutschland.

GOLDSTEIN, H. (1987). *Multilevel models in educational and social research*. Londres: Charles Griffin & Company Limited.

GONZÁLEZ BLASCO, P. (Dir.), GONZÁLEZ-ANLEO, J., ELZO, J., GONZÁLEZ-ANLEO SÁNCHEZ, J.M., LÓPEZ RUIZ, J.A., VALLS IPARRAGUIRRE, M. (2006). *Jóvenes españoles 2005*. Madrid: Editorial S.M. Fundación Santa María.

GOTTFREDSON, G.D., GOTTFREDSON, D.C. (1985). *Victimization in schools*. Nova York: Plenum.

GOTTFREDSON, G.D., GOTTFREDSON, D.C., PAYNE, A.A., GOTTFREDSON, N.C. (2005). "School climate predictors of school disorder: Results from a national study of delinquency prevention in schools". *Journal of Research in Crime and Delinquency*. Vol. 42, núm. 4: p. 412-444.

GOTZENS, C., CASTELLÓ, A., GENOVAR, C., BADIA, M. (2003). "Percepciones de profesores y alumnos de E.S.O. sobre la disciplina en el aula". *Psicothema*. Vol. 15, núm. 3: p. 362-368.

GOVERN DE SUÈCIA (1999). *Violence in schools: National policies and activities*. Govern de Suècia.

GRISOLÍA, J. (2005). "Factores de riesgo de la violencia escolar", a la conferència *Violencia y escuela*, Palau de la Música de València, 6 i 7 d'octubre de 2005. Edita Centro Reina Sofía para el Estudio de la Violencia.

HAWKER, D.S., BOULTON, M.J. (2000). "Twenty years research on peer victimization and psychosocial maladjustment: A meta-analytic review of cross-sectional studies". *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. Vol. 41: p. 441-455. <http://gcis.oise.utoronto.ca>

HERNÁNDEZ DE FRUTOS, T., CASARES GARCÍA, E. (2002). *Aportaciones teórico-prácticas para el conocimiento de actitudes violentas en el ámbito escolar. Encuesta realizada al alumnado de E.S.O. en Navarra desde una perspectiva de género*. Pamplona: Instituto Navarro de la Mujer, Departamento de Bienestar Social, Deporte y Juventud, Gobierno de Navarra.

HERNÁNDEZ MIÑANA, A. (2005). "Prevención e intervención en violencia escolar", a la conferència *Violencia y escuela*, Palau de la Música de València, 6 i 7 d'octubre de 2005. Edita Centro Reina Sofía para el Estudio de la Violencia.

HIBELL, B., ANDERSSON, B., BJARNSON, T., AHLSTRÖM, S., BALAKIREVA, O., KOKKEVI, A., MORGAN, M. (2004). "The ESPAD Questionnaires", a *The ESPAD Report 2003. Alcohol and other drugs use among students in 35 European countries*. Estocolm: Swedish Council for Information on Alcohol and other Drugs (CAN), Pompidou Group al Consell d'Europa.

HIBELL, B., ANDERSSON, B., BJARNSON, T., AHLSTRÖM, S., BALAKIREVA, O., KOKKEVI, A., MORGAN, M. (2004). "Summary of the 2003 findings", a *The ESPAD Report 2003. Alcohol and other drugs use among students in 35 European countries*. Estocolm: Swedish Council for Information on Alcohol and other Drugs (CAN), Pompidou Group al Consell d'Europa.

HIRSCHI, T., GOTTFREDSON, M. (1983). "Age and explanation of crime". *The American Journal of Sociology*. Vol. 89, núm. 3, p. 552-584.

INGLÈS I PRATS, A., (Dir.) (2000). *El maltractament d'infants a Catalunya. Quants, com, per què*. Col·lecció Justícia i Societat. Vol. 22. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya.

JOHNSON, J.G., SMAILES, E., COHEN, P., KASEN, S., BROOK, J.S. (2004). "Anti-social parental behaviour, problematic parenting and aggressive offspring behaviour during adulthood". *British Journal of Criminology*. Núm. 44: p. 915-930.

LADD, G.W. (2005). *Children peer relations and social competence: a century of progress*. Yale: Yale University Press.

LADD, G.W., KOCHENDERFER, B.J., COLEMAN, C.C. (1996). "Friendship quality as a predictor of young children's early school adjustment". *Child Development*. Vol. 67: p. 1103-1118.

LIPSEY, M.W. (1992). "Juvenile delinquency treatment: A meta-analytic inquiry into the variability of effects", a *Meta-analysis for explanation: A casebook*, T.D. COOK, COOPER, H., CORDAY, D.S., HARTMAN, H., HEDGES, L.V., LIGHT, R.J., LOUIS, T.A., MOSTELLER, F., (Eds.). Nova York: Russell Sage. p. 83-125.

LOEBER, R., DISHION, T. (1983). "Early predictors of male delinquency: a review". *Psychological Bulletin*. Núm. 94, p. 68-99.

LOZA, W., LOZA-FANOUS, A. (2003). "More evidence for the validity of the self-appraisal questionnaire for predicting violent and nonviolent recidivism. A 5-Year Follow-Up Study". *Criminal Justice and Behavior*. Vol. 30, núm. 6: p. 709-721.

MACFARLANE, A., McPHERSON, A. (2005). *"Bullying" Quan els joves són víctimes i agressors. Una guia per fer front als maltractaments*. Alzira: Edicions Bromera.

MARTÍN CRIADO, E. (1998). *Producir la juventud. Crítica de la sociología de la juventud*. Colección Fundamentos. Vol. 134. Madrid: Ediciones ISTMO.

MARTÍN SERRANO, M. (1998). "Factores socioantropológicos. Significados que tiene la vinculación que se ha establecido entre juventud y violencia". *Estudios de Juventud*. Núm. 42/98: p. 9-14.

MARTÍNEZ SANMARTÍ, R., GONZÀLEZ BALLETBÒ, I., DE MIGUEL LUKEN, V. (2005). *Cultura i joves. Anàlisi de l'Enquesta de consum i pràctiques culturals de Catalunya*. Col·lecció Estudis. Vol. 16. Barcelona: Secretaria General de Joventut, Departament de la Presidència, Generalitat de Catalunya.

MEGÍAS, E. (Dir.), COMAS, D., ELZO, J., NAVARRO, J., VEGA, A. (1999). *Los docentes españoles y la prevención del consumo de drogas*. Madrid: Fundación de Ayuda contra la Drogadicción.

MELLOR, A. (1990), *Spotlights 23. Bullying in Scottish secondary schools*. Edimburg: SCRE.

MENESINI, E. (2005). "Violencia escolar en Italia: desde la desconexión moral hacia una nueva ética de la responsabilidad y el cuidado de los demás", a la conferència *Violencia y escuela*, Palau de la Música de València, 6 i 7 d'octubre de 2005. Edita Centro Reina Sofía para el Estudio de la Violencia.

MINISTÈRE DU TRAVAIL ET DES AFFAIRES SOCIALES (1995). *La violence des jeunes en milieu urbain*. París: La Documentation Française.

MINISTERIO DE SANIDAD Y CONSUMO (1997). *Encuesta domiciliaria sobre consumo de drogas*. Plan Nacional sobre Drogas. <http://www.pnsd.msc.es/>

MINISTERIO DE TRABAJO Y ASUNTOS SOCIALES (2004). *Prevención de la violencia y lucha contra la exclusión desde la adolescencia*. Madrid: Instituto de la Juventud.

MONTSERRAT FEMENIA, A., MUÑOZ GUILLÉN, M.T. (2003). "Violencia y familia". *Estudios de Juventud*. Núm. 62/03: p. 51-58.

MOVILIZACIÓN EDUCATIVA (2006). *La violencia escolar*. <http://www.movilizacioneducativa.net>

MORENO, J.M., TORREGO, J.C. *et al.* (1996). "Tres experiencias de asesoramiento para la mejora educativa en la zona sur metropolitana de Madrid", a Lorenzo, M., Bolívar, A. (Eds.): *Trabajar en los márgenes: Asesoramiento y formación en contextos educativos problemáticos*. Granada, ICE de la Universidad de Granada, p. 5-32.

NEGRE, P., SABATÉ, J. (1991). *Els menors i la justícia. Estudi sociològic*. Barcelona: Hacer Editorial.

OBSERVATORI CATALÀ DE LA JOVENTUT (2005). *Informe sobre la joventut al 2005*. Col·lecció Estudis. Vol. 17. Barcelona: Secretaria General de Joventut, Departament de la Presidència, Generalitat de Catalunya.

OBSERVATORIO EUROPEO DE LAS DROGAS Y LAS TOXICOMANÍAS (2005). *Informe Anual 2005. El problema de la drogodependencia en Europa*. Luxemburg: Oficina de Publicaciones Oficiales de las Comunidades Europeas.

OLWEUS, D. (2005). "Bullying en la escuela: datos e intervención", a la conferència *Violencia y escuela*, Palau de la Música de València, 6 i 7 d'octubre de 2005. Edita Centro Reina Sofía para el Estudio de la Violencia.

OLWEUS, D. (1993). *Bullying at school. What we know and what we can do*. Oxford: Blackwell.

OLWEUS, D. (1986). *Mobbing - vad vi vet och vad vi kan göra*. Estocolm: Liber förlag.

OLWEUS, D. (1978). *Agression in the schools. Bullies and whipping boys*. Washington DC: Hemisphere Press.

O'MOORE, M. (2005). "Programas de prevención para profesores", a la conferència *Violencia y escuela*, Palau de la Música de València, 6 i 7 d'octubre de 2005. Edita Centro Reina Sofía para el Estudio de la Violencia.

O'MOORE, M., MINTON, S. (2001). "Tackling violence in schools: A report from Ireland", a *Violence in schools: The response in Europe*, P.K. SMITH, (Ed.). Routledge Falmer: Londres i Nova York. p. 282-297.

OÑATE CANTERO, A., PIÑUEL ZABALA, I. (2006). *Estudio Cisneros X "Violencia y acoso escolar en España"*. Instituto de Innovación Educativa y Desarrollo Directivo, Mobbing Research i Educandi. www.acosoescolar.com

OÑATE CANTERO, A., PIÑUEL ZABALA, I. (2005). *Informe Cisneros VII. "Violencia y acoso escolar" en alumnos de primaria, ESO y bachiller. Informe preliminar*. Madrid: Instituto de Inovación Educativa y Desarrollo Directivo. www.acosoescolar.com

ÒRGAN TÈCNIC DE DROGODEPENDÈNCIES (2005). *Enquesta sobre drogues a la població escolar de l'any 2004*. Departament de Salut, Generalitat de Catalunya.

ÒRGAN TÈCNIC DE DROGODEPENDÈNCIES (2003). *Enquesta sobre drogues a la població escolar de l'any 2002*. Departament de Salut, Generalitat de Catalunya.

ORTEGA RUIZ, R. (2005). "Programas de prevención con el alumnado", a la conferència *Violencia y escuela*, Palau de la Música de València, 6 i 7 d'octubre de 2005. Edita Centro Reina Sofía para el Estudio de la Violencia.

ORTEGA RUIZ, R., ANGULO GARCÍA, J.C. (1998). "Violencia escolar. Su presencia en Institutos de Educación Secundaria de Andalucía". *Estudios de Juventud*. Núm. 42/98: p. 47-61.

ORTEGA RUIZ, R. (1992). "Violence in schools. Bully-victims problems in Spain". *Vth European Conference on Developmental Psychology*. Sevilla: Libro de Actas, p. 27.

OTT, J. (1993). *Pharmacotheon: entheogenic drugs, their plant sources and history*. Kennewick, WA: Natural Products Co.

PALLARÉS, J. et al. (2005). *Observatori de nous consums de drogues en l'àmbit juvenil. Informe 2004*. Barcelona: Associació Institut Genus.

PARKER, J.G., ASHER, S.R. (1993). "Friendship and friendship quality in middle childhood: Links with peer group acceptance and feelings of loneliness and social dissatisfaction". *Developmental Psychology*. Vol. 29: p. 611-621.

PATÓN CASAS, J.M. (2005). *Joves adults i polítiques de joventut a Europa. Marc conceptual, punts de partida i criteris per a l'anàlisi transnacional comparada de les polítiques de joventut a Europa*. Col·lecció Estudis. Vol. 15. Barcelona: Secretaria General de Joventut, Departament de la Presidència, Generalitat de Catalunya.

PERRY, D.G., KUSEL, S.J., PERRY, L.C. (1988). "Victims of peer aggression". *Developmental Psychology*. Vol. 24: p. 807-814.

PFEIFFER, C., WETZELS, P., ENZMANN, D. (1999). "Innerfamiliäre Gewalt gegen Kinder und Jugendliche und ihre Auswirkungen". *Forschungsberichte*. Núm. 80, Hannover: Kriminologisches Forschungsinstitut Niedersachsen.

PFEIFFER, C., WETZELS, P. (1999). "The structure and development of juvenile violence in Germany. A proposition paper based on current research findings". *Forschungsberichte*. Núm. 76, Hannover: Kriminologisches Forschungsinstitut Niedersachsen.

PFEIFFER, C. (1998). "Trends in juvenile violence in European countries". *National Institute of Justice*. p. 1-4.

PFEIFFER, C., WETZELS, P. (1997). "Kinder als Täter und Opfer. Eine Analyse auf der Basis der PKS und einer repräsentativen Opferbefragung". *Forschungsberichte*. Núm. 68, Hannover: Kriminologisches Forschungsinstitut Niedersachsen.

PIÑUEL ZABALA, I. (2006). *Informe Cisneros VIII. Violencia contra profesores en la enseñanza pública de la Comunidad de Madrid*. Madrid: Instituto de Innovación Educativa y Desarrollo Directivo.

PRATS, J., RAVENTÓS, F., (Dir.) (2005). *Els sistemes educatius europeus ¿Crisi o transformació?* Col·lecció Estudis Socials. Vol. 18. Barcelona: Fundació "la Caixa".

RAJMIL, L. et al. (2005). *Rebuig social percebut (bullying) per nens/es i adolescents de 8-18 anys a Europa*. Barcelona: Agència d'Avaluació de Tecnologia i Recerca Mèdiques.

RIVAROLA, P., SORANDO, R. (2006). *Estudi comparatiu sobre els factors de pressió grupal entre centres de règim tancat de justícia juvenil i instituts d'educació secundària*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (Generalitat de Catalunya).

RODRÍGUEZ BASANTA, A. (2000). "Resultats d'un estudi exploratori sobre la informació relativa a la violència escolar a Catalunya". *Revista Catalana de Seguretat Pública*. Núm. 6-7/2000: p. 297-307.

RODRÍGUEZ BASANTA, A. (1999). "Jornades sobre la violència durant el període escolar". *Revista Catalana de Seguretat Pública*. Núm. 4/1999: p. 157-162.

ROLAND, E., GALLOWAY, D. (2002). "Classroom influences on bullying". *Educational Research*. Vol. 44, núm. 3: p. 299-312.

ROLAND, E. (2000). "Bullying in school: three national innovations in Norwegian schools in 15 years". *Aggressive Behavior*. Vol. 26, núm. 1: p. 135-143.

ROLAND, E. (1998). *School influences on bullying*. Durham: University of Durham.

SALMIVALI, C., HUTTUNEN, A., LAGERSPETZ, K. (1997). "Peer networks and bullying in schools". *Scandinavian Journal of Psychology*. Vol. 38 (4): p. 305-312.

SALMIVALI, C., *Consequences of school bullying and violence*.
<http://www.oecd.org/dataoecd/28/5/33866612.ppt>

SANMARTÍN, J. (2005). "Violencia y escuela", a la conferència *Violencia y escuela*, Palau de la Música de València, 6 i 7 d'octubre de 2005. Edita Centro Reina Sofía para el Estudio de la Violencia.

SANMARTÍN, J., (Ed.) (1999). *Violencia contra niños*, Centro Reina Sofía para el estudio de la violencia en Valencia. Barcelona: Ariel.

SCANDROGLIO, B., LÓPEZ MARTÍNEZ, J., MARTÍNEZ GARCÍA, J.M., MARTÍN LÓPEZ, M^aJ., SAN JOSÉ SEBASTIÁN, M^aC., MARTÍN GONZÁLEZ, A. (2003). "La conducta violenta en grupos juveniles: características descriptivas". *Estudios de Juventud*. Núm. 62/03: p. 151-158.

SCHÄFER, M. (1996). "Aggression unter Schülern. Eine Bestandsaufnahme über das Schikanieren in der Schule am Beispiel der 6. und 8. Klassenstufe". *Report Psychologie*. Vol. 21, núm. 9: p. 700-711.

SEBASTIAO, J. (2005). "La violencia en la escuela en Portugal: políticas y experiencias", a la conferència *Violencia y escuela*, Palau de la Música de València, 6 i 7 d'octubre de 2005. Edita Centro Reina Sofía para el Estudio de la Violencia.

SISTEMA D'INFORMACIÓ DE DROGODEPENDÈNCIES DE BARCELONA (2005). *Actualització del Indicadors de Drogues: 3r Trimestre 2005*. Barcelona: Servei de Prevenció i Atenció a les dependències (Consorti Sanitari de Barcelona – Agència de Salut Pública). www.aspb.es/quefem/docs/sidb.pdf

SMITH, P.K. (2005). "Violencia escolar y acoso: factores de riesgo familiares", a la conferència *Violencia y escuela*, Palau de la Música de València, 6 i 7 d'octubre de 2005. Edita Centro Reina Sofía para el Estudio de la Violencia.

SMITH, P.K., PEPLER, D., RIGBY, K., (Ed.) (2004). *Bullying in schools*. Cambridge: Cambridge University Press.

SMITH, P.K., MORITA, Y., JUNGER-TAS, J., OLWEUS, D., CATALANO, R., SLEE, P. (Eds.) (1999). *The nature of school bullying: A cross-national perspective*. Londres: Routledge.

STAFF, J., UGGEN, C. (2003). "The fruits of good work: early work experiences and adolescent deviance". *Journal of Research in Crime and Delinquency*. Vol. 40, núm. 3: p. 263-290.

SUTHERLAND, I., SHEPHERD, J. P. (2002). "A personality-based model of adolescent violence". *British Journal of Criminology*. Núm. 42: p. 433-441.

TANGE, C. (2003). *Le placement des enfants: une bienveillance à risque*. Brussel·les: Éditions De Boeck Université.

TILLMANN, K-J. (2005). "Factores de riesgo socioculturales", a la conferència *Violencia y escuela*, Palau de la Música de València, 6 i 7 d'octubre de 2005. Edita Centro Reina Sofía para el Estudio de la Violencia.

TOBEÑA, A. (2001). *Anatomía de la agresividad humana*. Barcelona: Galaxia Gutenberg.

TONDELLIER, M. (2006). "Un établissement scolaire sous pression. Analyser les conseils de discipline au collège Balzac". *Déviance et Société*. Vol. 30, núm. 2: p. 179-202.

TYMMS, P., MERRELL, C., HENDERSON, B. (2000). "Baseline assessment and progress during the first three years at school". *Educational Research and Evaluation*. Vol. 6, núm. 2: p. 105-129.

URRA, J. (2003). "Adolescencia y violencia. Tópicos y realidades". *Estudios de Juventud*. Núm. 62/03: p. 11-20.

US DEPARTEMENT OF JUSTICE (2001). *Choosing and using child victimization questionnaires*. Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.

V.V.A.A. (2001). *Conclusiones de las Jornadas de menores elaboradas por los jueces y fiscales de menores asistentes a las mismas*. Madrid: Escuela Judicial, Consejo General del Poder Judicial, i Fiscalía General del Estado, Ministerio de Justicia.

V.V.A.A. (2005). *Neurobiología de la agresividad humana*. Barcelona: Ars XXI.

V.V.A.A. (2006). *Conviure i treballar junts. Jornada de reflexió del Consell Escolar de Catalunya*. Sabadell: Consell Escolar de Catalunya, Generalitat de Catalunya i Diputació de Barcelona.

VEIJOLA, E. (1999). *Preventing bullying and violence at school*. Ministeri d'Educació de Finlàndia.

WHITNEY, I., SMITH, P. K. (1993). "A survey of the nature and extent of bully/victim problems in junior/middle and secondary schools". *Educational Research*. Vol. 35: p. 3-25.

WASSON, R. GORDON, COWAN, G., COWAN, F., RHODES, W. (1974). *Maria Sabina and her mazatec mushroom velada*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.

REVISTES:

Cuadernos de Pedagogía. "Convivencia en los centros, monográfico", 2006. Núm. 359, julio 2006, Barcelona: Praxis.

La violence à l'école - Dossier. 2003, Le Cafe Pedagogique.

Panoramiques. "La violence à l'école, toute réflexion faite", 2000. Núm. 44.

Revista de Educación. "La violencia en los centros educativos ", 1997. Núm. 313.

Revista de estudios DE JUVENTUD. "Minorías étnicas, migración e integración social", 2000. Núm. 49.

Revista de estudios DE JUVENTUD. "Violencia y juventud", 1998. Núm. 42.

Statewatch. "Long Lartin anti-bullying procedures "inadequate"", 2006. Vol. 16, núm. 2: p. 14-15.

INFORMES NO PUBLICATS:

DEPARTAMENT D'INTERIOR (1999). *Enquesta de seguretat pública de Catalunya 1999*. Generalitat de Catalunya.

DEPARTAMENT DE SALUT (2004). *Enquesta sobre drogues a la població escolar de l'any 2004*. Generalitat de Catalunya.

ELZO, J., AYESTARÁN, S., BILBAO, K., ECHANO, J.I., PANTOJA, L., TRINIDAD, V. (1995). *Planteamientos para unas actuaciones sobre la subcultura de la violencia y sus repercusiones en la juventud vasca. Informe preliminar*. Universidad de Deusto. Informe encarregat pel Departament d'Interior del Govern Basc.

HERNÁNDEZ, T., SARABIA, B. (2000). *Prevención de la violencia de conflictos en el alumnado de ESO en Navarra*. Universidad Pública de Navarra: Departamento de Sociología.

DEL BARRIO MARTÍNEZ, C., MARTIN ORTEGA, E. (Eds.), OCHAITA, E. (Coord.) (1999). *Informe del Defensor del Pueblo sobre violencia escolar*. Madrid.

LLOCS WEB:

Centro de Investigación por la Paz

<http://www.gernikagogoratz.org/gernikagogoratz.html>

Centro Reina Sofía para el Estudio de la Violencia

<http://www.gva.es/violencia/>

Energy Control

<http://www.energycontrol.org/>

Enquesta de seguretat pública de Catalunya 2004, Departament d'Interior, Generalitat de Catalunya

http://www.gencat.net/interior/docs/int_espc04.htm

Enquesta de seguretat pública de Catalunya 2006, Departament d'Interior, Generalitat de Catalunya

http://www.gencat.net/interior/docs/int_espc06.htm

Fundación Secretariado Gitano

<http://www.fsgg.org>

Ministerio de Educación y Cultura

<http://www.convivencia.mec.es>

Movilización educativa

<http://www.movilizacioneducativa.net>

Visionary

<http://www.bullying-in-school.info/es/content/about-us/our-projects/visionaries-net-abstract.html>

Índex de gràfics i taules

Índex de gràfics

Gràfic 1. Percepció de la disciplina entre l'alumnat de secundària.....	16
Gràfic 2. Percepció genèrica sobre l'existència de maltractaments a les escoles.....	17
Gràfic 3. Percepció sobre l'existència de maltractaments a la pròpia classe.....	18
Gràfic 4. Percentatge de nois i noies objecte d'accions negatives d'especial impacte.....	20
Gràfic 5. Alumnat que admet amenaces o agressions al pare o a la mare, per gènere.....	29
Gràfic 6. Percepció del perill associat al consum de quatre substàncies.....	31
Gràfic 7. Consums reconeguts al llarg de tota la vida de vuit substàncies psicoactives.....	33
Gràfic 8. Percepció de la facilitat d'accés a la cocaïna per edats.....	35
Gràfic 9. Participació del propi l'alumnat en el subministrament de drogues per edat.....	36
Gràfic 10. Valoració de les relacions amb els companys i les companyes.....	49
Gràfic 11. Evolució de les relacions insatisfactòries i mediocres amb l'alumnat per edat.....	51
Gràfic 12. Evolució de les relacions insatisfactòries amb l'alumnat per gènere i edat.....	52
Gràfic 13. Relacions amb l'alumnat per etapes educatives i llengua de preferència.....	54
Gràfic 14. Valoració de les relacions amb l'alumnat per mida de centre.....	56
Gràfic 15. Valoració de les relacions amb el professorat.....	59
Gràfic 16. Evolució de les relacions insatisfactòries amb el professorat segons l'edat.....	61
Gràfic 17. Evolució de les relacions insatisfactòries amb el professorat per gènere.....	62
Gràfic 18. Valoració de les relacions amb el professorat per gènere i edat.....	63
Gràfic 19. Les relacions insatisfactòries amb el professorat per etapes educatives.....	65
Gràfic 20. Valoració de les relacions amb el professorat per edat i tipus de centre.....	66
Gràfic 21. Percepció de l'existència d'alumnes maltractats al propi grup.....	74
Gràfic 22. Percepció de l'existència d'alumnes maltractats al propi grup per edat.....	75
Gràfic 23. Percepció de l'existència d'alumnes maltractats al propi grup classe.....	78
Gràfic 24. Percepció de l'existència d'alumnes maltractats al propi grup per titularitat i etapa....	79
Gràfic 25. Percepció de maltractaments i relacions personals amb la resta de l'alumnat.....	80
Gràfic 26. Sentiments de por a l'escola.....	82
Gràfic 27. Alumnat que sent <i>força</i> i <i>molta por</i> a l'escola per gènere i edat.....	83

Gràfic 28. Alumnat que sent <i>força</i> i <i>molta por</i> a l'escola per tipus de centre i etapa educativa ...	84
Gràfic 29. Alumnat amb sentiments de por a l'escola i nivell educatiu dels progenitors.....	87
Gràfic 30. Alumnes víctimes d'accions negatives freqüents per gènere i edat.....	100
Gràfic 31. Alumnes víctimes d'exclusió grupal un cop al trimestre o més per gènere i edat	101
Gràfic 32. Tipus d'accions negatives patides personalment un cop a la setmana o més	102
Gràfic 33. Accions negatives intencionades patides.....	104
Gràfic 34. Accions negatives intencionades patides per etapa educativa	105
Gràfic 35. Alumnat sotmès a accions negatives continuades per edat.....	107
Gràfic 36. Nivells d'exposició a les accions negatives	107
Gràfic 37. Valoració conjunta de totes les accions negatives patides	110
Gràfic 38. Alumnat que es considera víctima d'accions negatives importants.....	112
Gràfic 39. Importància subjectiva de les accions negatives patides	113
Gràfic 40. Distribució dels maltractaments patits per etapes educatives.....	118
Gràfic 41. Comparació entre els sentiments de por i els maltractaments patits	119
Gràfic 42. Accions negatives intencionades patides per gènere i etapa educativa	120
Gràfic 43. Valoració per gènere de les accions negatives intencionades patides	121
Gràfic 44. Accions negatives intencionades patides per origen.....	125
Gràfic 45. Distribució mitjana d'alumnes maltractats per grups classe	129
Gràfic 46. Alumnat que es reconeix autor d'accions negatives, comparativa.....	138
Gràfic 47. Alumnat distribuït per l'acció negativa reconeguda més freqüent	139
Gràfic 48. Alumnat que es reconeix autor d'accions negatives per edat	142
Gràfic 49. Victimitzadors habituals per gènere i etapa educativa	143
Gràfic 50. Autors d'exclusió grupal un cop al trimestre o més, per gènere i etapa educativa....	144
Gràfic 51. Accions negatives reconegudes un cop a la setmana o més.....	145
Gràfic 52. Accions negatives reconegudes per l'alumnat i intervencions del professorat.....	146
Gràfic 53. Agressions intencionades contra altres companys i companyes	147
Gràfic 54. Accions negatives intencionades realitzades per etapa educativa	148
Gràfic 55. Freqüència de les accions per molestar reconegudes per l'alumnat.....	149
Gràfic 56. Accions negatives realitzades sense intenció de molestar per gènere i edat	151
Gràfic 57. Accions negatives realitzades amb intenció de molestar per edats	152
Gràfic 58. Alumnat que admet accions negatives freqüents i entorn (immigració).....	155

Gràfic 59. Alumnat que necessita algun tipus d'ajuda per etapes educatives	162
Gràfic 60. Reaccions de l'alumnat quan ha estat tractat malament pels iguals	164
Gràfic 61. Coneixement dels fets per part del professorat i tipus d'acció negativa.....	168
Gràfic 62. Coneixement de les accions negatives i nombre d'alumnes matriculats.....	170
Gràfic 63. Coneixement de les accions negatives per part dels progenitors	172
Gràfic 64. Coneixement conjunt de les accions negatives per part dels adults	176
Gràfic 65. Coneixement conjunt dels fets i valoració de les relacions amb els progenitors.....	177
Gràfic 66. Coneixement conjunt dels fets i valoració de les relacions amb el professorat	178
Gràfic 67. Coneixement conjunt dels fets i importància de les accions negatives.....	179
Gràfic 68. Coneixement conjunt dels fets i percepció que algú ajuda l'afectat	180
Gràfic 69. La victimització personal a Catalunya, en nou grups d'edat, any 2005.....	192
Gràfic 70. Evolució de la victimització personal entre els joves de 16 a 18 anys, 2000-2005 ...	193
Gràfic 71. Percepció de l'existència de <i>força</i> o <i>moltes</i> agressions sexuals entre l'alumnat	207
Gràfic 72. Alumnat que ha estat objecte d'agressions sexuals, per edat i gènere	212
Gràfic 73. Alumnes que admeten portar objectes per a fer mal al carrer, a bars, etc.....	222
Gràfic 74. Alumnat que admet amenaces o agressions al pare o a la mare, per gènere	224
Gràfic 75. Evolució de la percepció del perill associat al consum de cànnabis	237
Gràfic 76. Percepció del perill associat al consum de quatre substàncies	238
Gràfic 77. Consums reconeguts al llarg de tota la vida de vuit substàncies psicoactives	242
Gràfic 78. Evolució del consum de cànnabis amb l'edat.....	243
Gràfic 79. Consum de drogues a Catalunya i a l'Estat espanyol	248
Gràfic 80. Percepció de la facilitat d'accés a la cocaïna per edats	251
Gràfic 81. Percepció de la facilitat d'accés als derivats del cànnabis per edats	252
Gràfic 82. Participació del propi l'alumnat en el subministrament de drogues per edat.....	254
Gràfic 83. On s'aprenen les coses més importants per a viure?	260
Gràfic 84. Fins a quin punt són importants les coses següents?.....	261
Gràfic 85. Nivell percebut de supervisió dels progenitors, per tipus d'alumnat.....	273
Gràfic 86. Nivell percebut de supervisió del professorat, per tipus d'alumnat	274
Gràfic 87. Accions negatives intencionades, calculades a partir de la pregunta de síntesi	275

Índex de taules

Taula 1. Valoració de les relacions bàsiques amb companys, professorat i progenitors.....	15
Taula 2. Prevalença i valoració de les accions negatives freqüents.....	19
Taula 3. Agressions reconegudes contra professors o professores.....	21
Taula 4. Fets contra la propietat: la percepció del problema.....	22
Taula 5. Fets contra la propietat: la victimització experimentada.....	23
Taula 6. Les agressions físiques: la victimització.....	24
Taula 7. Les agressions sexuals experimentades: evolució de la prevalença.....	25
Taula 8. Alumnes que admeten portar objectes per a fer mal (navalles, etc).....	26
Taula 9. Alumnes que admeten conduir sense permís o sense assegurança.....	27
Taula 10. Alumnes que admeten fets contra la propietat fora de l'escola.....	28
Taula 11. Alumnes que admeten amenaces o agressions fora de l'escola.....	28
Taula 12. Percepció del perill associat al consum de quatre substàncies psicoactives.....	30
Taula 13. Incitació al consum de substàncies psicoactives.....	32
Taula 14. Percepció de la facilitat d'accés a sis drogues il·legals.....	34
Taula 15. Característiques de l'alumnat del tipus 1.....	38
Taula 16. Característiques de l'alumnat del tipus 2.....	39
Taula 17. Característiques de l'alumnat del tipus 3.....	40
Taula 18. Característiques de l'alumnat del tipus 4.....	40
Taula 19. Criteris d'interpretació categòrica de l'escala 0-10.....	50
Taula 20. Valoració de les relacions amb els companys i les companyes.....	50
Taula 21. Valoració de les relacions amb l'alumnat segons la llengua de preferència.....	53
Taula 22. Les relacions amb l'alumnat i l'entorn social (les beques de menjador).....	55
Taula 23. Valoració de les relacions amb el professorat.....	60
Taula 24. Valoració de les relacions amb el professorat segons el lloc d'origen.....	64
Taula 25. Tipus de relacions amb el professorat segons etapes i titularitat dels centres.....	65
Taula 26. Sentiments de por a l'escola segons nivell educatiu.....	82
Taula 27. Sentiments de por a l'escola segons la grandària del centre.....	85
Taula 28. Sentiments de por a l'escola segons el nombre de beques de menjador.....	86
Taula 29. Sentiments de por a l'escola segons la valoració de la relació amb l'alumnat.....	88

Taula 30. Alumnes que han experimentat accions negatives segons acció i freqüència	97
Taula 31. Alumnat víctima d'accions negatives segons freqüència i nivell educatiu	99
Taula 32. Alumnes que han experimentat accions negatives continuades a l'escola.....	108
Taula 33. Distribució de l'alumnat per a la valoració de les accions negatives patides	111
Taula 34. Alumnat que ha experimentat accions negatives segons freqüència i nivell educatiu.	115
Taula 35. Cap un indicador global de maltractaments enregistrats	115
Taula 36. Cap un indicador global de maltractaments percebuts: SOVINT.....	116
Taula 37. Cap un indicador global de maltractaments percebuts: ALGUNES VEGADES	117
Taula 39. Alumnat objecte d'accions negatives un cop a la setmana o més per origen.....	122
Taula 40. Prevalença d'accions negatives intencionades patides valorades per origen	124
Taula 41. Maltractaments patits a l'ensenyament públic i al privat	126
Taula 42. Prevalença d'accions negatives intencionades patides valorades de 7 a 10.....	128
Taula 43. Alumnes que reconeixen haver victimitzat altres nois o noies.....	137
Taula 44. Alumnes que reconeixen ser autors d'accions negatives habituals	140
Taula 45. Actituds davant de les accions negatives presenciades	141
Taula 46. Alumnat que es reconeix autor d'accions negatives	142
Taula 47. Cap a un indicador sintètic sobre maltractadors a l'escola	150
Taula 48. Alumnat que admet accions negatives freqüents per nivell educatiu i origen.....	153
Taula 49. Alumnat que admet accions negatives freqüents per nivell educatiu i origen.....	154
Taula 50. Alumnat que reconeix que s'han ficat sovint amb ell per molestar-lo	161
Taula 51. Alumnat que opina que necessita ajuda per evitar que el tractin malament.....	161
Taula 52. Alumnes que opinen que necessiten ajuda i que ningú els ajuda	164
Taula 53. Percepció sobre el coneixement dels fets per part del professorat	166
Taula 54. Coneixement per part del professorat i importància subjectiva dels fets	167
Taula 55. Coneixement de les accions negatives a l'ensenyament públic i al privat.....	169
Taula 56. Coneixement de les accions negatives per part dels progenitors.....	171
Taula 57. Coneixement dels fets per part dels pares i importància dels fets per a l'alumnat	173
Taula 58. Coneixement conjunt de les accions negatives per part dels adults.....	176
Taula 59. La victimització personal a Catalunya, en cinc grups d'edat, any 2005.....	192
Taula 60. Fets contra la propietat: la percepció del problema	194
Taula 61. Fets contra la propietat: la victimització experimentada	195

Taula 62. Valoració de la importància del pitjor robatori o de la pitjor destrossa	196
Taula 63. Relació dels autors del pitjor robatori o destrossa amb l'escola de la víctima	197
Taula 64. La pitjor victimització per robatori o destrossa	198
Taula 65. Lloc on s'ha experimentat la pitjor victimització per robatori	198
Taula 66. Les agressions físiques: evolució de la percepció del problema	200
Taula 67. Llocs principals on es produeixen agressions físiques: evolució de la percepció.....	201
Taula 68. Les agressions físiques: la victimització	203
Taula 69. Valoració de la importància de la pitjor agressió física	204
Taula 70. Relació dels agressors amb l'escola de la víctima.....	204
Taula 71. Relació amb l'escola de la pitjor agressió física.....	205
Taula 72. Les agressions sexuals: la percepció del problema.....	206
Taula 73. Percepció dels llocs on es produeixen les agressions sexuals.....	208
Taula 74. Les agressions sexuals experimentades: evolució de la prevalença.....	210
Taula 75. Valoració de la importància de la pitjor agressió sexual	211
Taula 76. Distribució de les agressions sexuals per tipus de victimització i gènere	212
Taula 77. Relació dels autors d'agressions sexuals amb l'escola de la víctima	213
Taula 78. Lloc on s'ha experimentat la pitjor agressió sexual.....	214
Taula 79. Alumnes que admeten portar objectes per a fer mal (navalles, etc).....	221
Taula 80. Alumnes que admeten amenaces o agressions fora de l'escola	224
Taula 81. Alumnes que admeten fets contra la propietat fora de l'escola	226
Taula 82. Alumnes que admeten realitzar pintades en espais públics	227
Taula 83. Criteri d'equivalència aproximat de variables.....	228
Taula 84. Alumnes que admeten danys contra béns a la via pública	228
Taula 85. Alumnes que admeten viatjar sense bitllet als transports públics.....	230
Taula 86. Alumnes que admeten conduir sense permís o sense assegurança.....	230
Taula 87. Percepció del perill associat al consum de quatre substàncies psicoactives	235
Taula 88. Incitació al consum de substàncies psicoactives	239
Taula 89. Consum de cànnabis	242
Taula 90. Consum d'èxtasi.....	244
Taula 91. Anàlisi factorial del consum de vuit substàncies psicoactives	245
Taula 92. Segmentació per tipus de consum de substàncies psicoactives	246

Taula 93. Consum de drogues a Catalunya i a set països del nostre entorn	249
Taula 94. Percepció de la facilitat d'accés a sis drogues il·legals.....	250
Taula 95. Participació del propi alumnat en el subministrament de drogues.....	254
Taula 96. Anàlisi factorial d'on s'aprenen les coses més importants per a viure	260
Taula 98. Anàlisi factorial dels valors expressats	261
Taula 99. Anàlisi factorial dels comportaments problemàtics	262
Taula 100. Justificació tècnica de la tipologia: centres dels conglomerats retinguts	263
Taula 101. Tipologia retinguda de l'alumnat d'educació secundària.....	263
Taula 102. Característiques de l'alumnat del tipus 1	264
Taula 103. Característiques de l'alumnat del tipus 2	268
Taula 104. Característiques de l'alumnat del tipus 3	271
Taula 105. Característiques de l'alumnat del tipus 4	277

Annexos

Annex 1. Metodologia de l'ECESC 2005-2006

Disseny i grandària de la mostra

L'univers objecte d'estudi està format pels estudiants matriculats en centres, de 20 alumnes o més, d'ensenyament primari (de tercer a sisè curs) i d'ensenyament secundari, és a dir, amb una edat aproximada d'entre els 8 i els 18 anys. Queden exclosos els estudiants que estan matriculats en centres de formació de grau superior.

Així doncs, les unitats d'anàlisi de l'operació són els mateixos estudiants, però s'ha de tenir present que les unitats mostrals han estat els grups o classes d'alumnes dins d'una escola o centre. S'ha fet una selecció de la població a través d'una selecció d'escoles i classes en primera i segona fase respectivament, prèvia estratificació de les escoles en estrats segons l'encreuament de les variables de zona territorial, i tipologia de centre.

Aquest tipus de mostreig correspon a un disseny per conglomerats, on els conglomerats de primera etapa han estat les escoles i els conglomerats de segona etapa les classes o grups seleccionats, sempre aleatòriament. Finalment, els grups o classes seleccionats han estat censats, és a dir, s'ha entrevistat a tots els alumnes d'aquell grup.

En quant al territori, s'han utilitzat com a referència les zones d'educació definides pel Departament d'Educació, és a dir:

- Barcelona I (Ciutat)
- Barcelona II (Comarques)
- Baix Llobregat – Anoia
- Vallès Occidental
- Girona
- Tarragona
- Terres de l'Ebre

D'altra banda, segons figura en la base de dades de centres, la tipologia de centre classifica aquests en:

- Primària rural
- Primària Generalitat de Catalunya
- Primària + Secundària
- Secundària

A diferència de l'estudi que es va dur a terme en l'edició de l'any 2000 on només es va realitzar l'enquesta a estudiants de secundària, enguany, com ja s'ha esmentat, l'univers d'estudi ha inclòs també als alumnes d'estudis primaris a partir del segon cicle. Per tal de poder comparar

els resultats amb els de l'edició anterior, ha estat necessari que la mostra sigui el suficientment gran.

En un primer moment, el disseny de la mostra contemplava una grandària al voltant de 12.000 alumnes repartits proporcionalment entre estudis primaris i secundaris. Finalment però, s'han entrevistat 10.414 alumnes ja que en el disseny es va aplicar una estimació de ràtio per grup massa elevat en els estudis de secundària, per la qual cosa el nombre d'entrevistes en aquest estrat ha estat inferior a l'esperat. De tota manera, el nombre d'entrevistes realitzades és suficientment gran com per poder proporcionar estimacions amb uns marges d'error baixos i una fiabilitat alta.

La distribució final de la mostra segons tipus d'estudi (primaris o secundaris) és la següent:

Tipus d'estudi	Distribució final de la mostra
Estudis Primaris	4.951
Estudis Secundaris	5.463
Total	10.414

Aquesta grandària permet estimacions ja sigui a nivell de tipologia d'escola, com a nivell de zona d'educació i també, si es desitja, l'anàlisi per escoles públiques/privades o a nivell d'edats o cicles d'estudi (dos cicles a primària i 3 cicles a secundària).

Procediment d'extracció de la mostra

Un cop establerta la grandària de la mostra, el següent pas ha estat calcular quin és el nombre de centres i el nombre de grups que es necessita seleccionar per obtenir el nombre d'enquestes desitjat.

Per tal de realitzar els càlculs del nombre d'escoles i grups a enquestar s'ha procedit de la següent manera.

S'ha calculat el nombre mitjà d'alumnes per grup segons tipus d'escola i s'ha arrodonit la xifra a la baixa preveient que en el moment de realitzar l'enquesta, és probable l'absència d'alguns alumnes, alhora que s'intenta garantir la mostra mínima.

	Primària rural	Primària general	Primària + Secundària	Secundària
Reals	11,01	21,50	26,60	27,29
Estimats a la baixa	10	20	25	25

La distribució del nombre de grups és la següent:

Mostra grups					
Servei territorial d'Educació	Primària rural	Primària general	Primària + Secundària	Secundària	Total
Barcelona I (ciutat)	0	22	55	34	111
Barcelona II (comarques)	7	44	44	54	149
Baix Llobregat – Anoia	2	21	16	26	65
Vallès Occidental	0	20	21	24	65
Girona	6	18	10	22	56
Lleida	14	9	6	13	42
Tarragona	6	13	11	18	48
Terres de l'Ebre	6	4	2	7	19
Total	41	151	165	198	555

S'observa que el nombre de grups de la primària rural és inferior a dividir el nombre d'alumnes a enquestar pel rati alumnes/grup. Això és degut a que es va decidir que les escoles d'aquest estrat serien censades, és a dir, enquestats tots els alumnes, la qual cosa suposa un estalvi de grups.

A l'igual que en l'edició de l'any 2000, per tal de reduir el cost de l'operació i no haver de seleccionar un nombre excessiu de centres, s'ha seguit el criteri que un cop seleccionada una escola, s'entrevistarà un grup de cada un dels cicles formatius o franja d'edat que imparteix. Així doncs, aquells centres que imparteixen classes en més d'un cicle estaran representats en la mostra amb un grup per a cada cicle o estrat d'edat. Aquesta és la causa per la qual el nombre de grups analitzats és superior al nombre d'escoles. En aquest sentit, prèviament s'ha calculat el rati de cicles/escola per tal de calcular quants centres són necessaris per a cada zona d'educació i tipus d'escola per tal d'obtenir el nombre de grups calculat anteriorment. D'altra banda, en el cas de les escoles de primària rural, s'ha decidit no fer selecció de grups i censar tot el centre.

Aplicant aquests ratis, s'obté la següent mostra de centres a partir de la qual s'ha procedit a l'extracció aleatòria per a cada un dels estrats territorials definits.

Mostra centres

Servei territorial d'Educació	Primària rural	Primària general	Primària + Secundària	Secundària	Total
Barcelona I (ciutat)	0	11	11	13	35
Barcelona II (comarques)	4	23	10	17	54
Baix Llobregat – Anoia	1	10	4	8	23
Vallès Occidental	0	9	5	8	22
Girona	3	10	2	7	22
Lleida	7	5	1	6	19
Tarragona	3	6	2	5	16
Terres de l'Ebre	3	2	1	2	8
Total	21	76	36	66	199

Distribució final de la mostra i errors associats

La mostra final obtinguda per cicles formatius és la següent:

	Alumnes enquestats	Error (%)
Educació primària	4.951	1,5
Cicle mitjà (3r i 4t)	2.513	2,0
Cicle superior (5è i 6è)	2.438	2,0
Educació secundària	5.463	1,4
1r i 2n d'ESO	2.130	2,1
3r i 4t d'ESO	2.017	2,2
Batxillerat i CFGM	1.316	2,7
Total	10.414	1,0

D'altra banda, la distribució segons zones d'educació és:

	Alumnes enquestats	Error (%)
Barcelona I (ciutat)	2.019	2,2
Barcelona II (comarques)	2.952	1,9
Baix Llobregat – Anoia	1.317	1,8
Vallès Occidental	1.277	2,8
Girona	1.073	3,0
Lleida	743	3,8
Tarragona / Terres de l'Ebre	1.033	3,3
Total	10.414	1,0

Finalment, la distribució conjunta de zones territorials i cicle formatiu s'adjunta en la taula següent:

	Primària		Secundària	
	Alumnes enquestats	Error (%)	Alumnes enquestats	Error (%)
Barcelona I (ciutat)	846	3,3	1.173	2,9
Barcelona II (comarques)	1.375	2,6	1.577	2,5
Baix Llobregat – Anoia	647	3,9	670	3,9
Vallès Occidental	618	4,0	659	3,9
Girona	497	4,5	576	4,1
Lleida	385	5,0	358	5,2
Tarragona / Terres de l'Ebre	583	4,0	450	4,7
Total	4.951	1,5	5.463	1,4

L'error s'ha calculat sota els paràmetres de $p=q=0,5$ i un nivell de confiança del 95%.

Ponderació de resultats

El fet de no conèixer a priori la distribució final de la mostra en relació a variables com el territori, els tipus d'estudi o els cicles, ja que fonamentalment depèn del nombre d'entrevistes finals que s'han realitzat dins de cada grup, ha fet necessari ponderar els resultats tenint en compte les variables esmentades.

Per tal de realitzar la ponderació s'ha utilitzat la base de dades de matriculats del Departament d'Educació segons centres i territoris. D'aquesta manera, es pot donar un pes o un altre a cada registre de la mostra en funció a quin estrat pertanyen, estrat format per l'encreuament de les variables zona d'educació, tipus d'estudi (primària i secundària) i cicle.

Annex 2. Metodologia de l'ECESC 2000-2001

Resum de la fitxa tècnica

Mostra, dissenyada per l'Institut d'Estadística de Catalunya representativa del conjunt de nois i de noies que cursaven l'ensenyament secundari a Catalunya.

Mostreig aleatori, per conglomerats i etapes:

- Etapa 1: selecció de 112 centres públics i privats
- Etapa 2: selecció de 325 grups classe
- Cens dels membres de cada grup classe

Les variables respecte a les quals s'asseguraven la representativitat de la mostra van ser les següents:

- etapes educatives: 1r i 2n d'ESO, batxillerat i cicles formatius de grau mitjà
- regions del Pla territorial de Catalunya i zones d'ensenyament
- titularitat dels centres: públics i privats

El total de joves enquestats va ser de 7.416 amb un error estadístic per a dades globals de +/- 1,2%.

La distribució de la mostra (100% = 7.416 joves entrevistats) per gènere, etapes educatives, titularitat del centre i per regions d'ensenyament va ser la següent:

Gènere	Alumnes enquestats	%
Nois	3.678	49,6
Noies	3.738	50,4

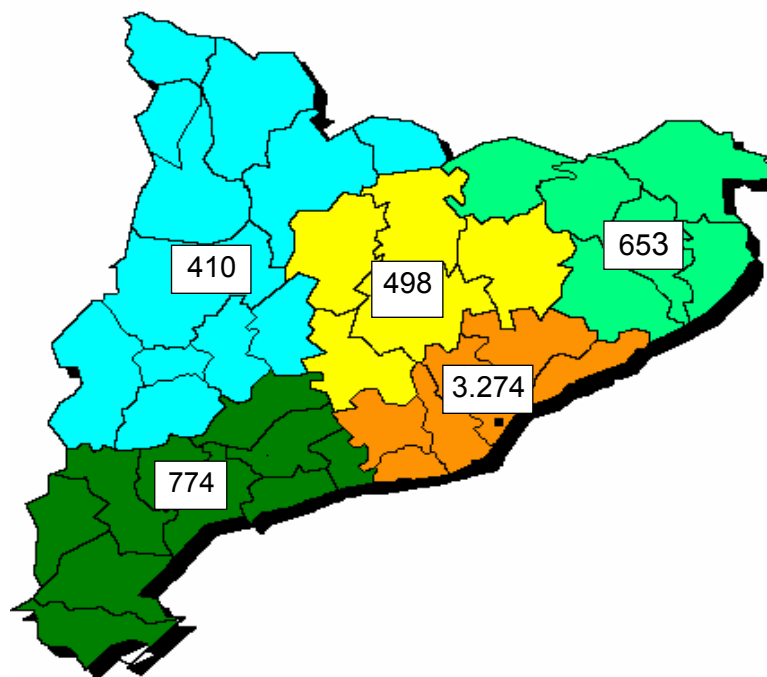

Etaques educatives	Alumnes enquestats	%
ESO 1r cicle	2.365	31,9
ESO 2n cicle	2.712	36,6
Batxillerat	1.965	26,5
CFGM	374	5,0

Titularitat del centre	Alumnes enquestats	%
Privat no concertat	136	1,8%
Privat concertat	3.065	41,3%
Públic	4.214	56,9%

Distribució per regions

El treball de camp es va realitzar entre el 15 de novembre i el 20 de desembre de 2000, sota la direcció de J.M. Aragay, Juli Sabaté i Elisabet Torrelles, de la Universitat de Barcelona, Fundació Bosch i Gimpera. L'enquesta es va realitzar amb qüestionaris anònims autoadministrats i els enquestadors eren personal extern als centres d'ensenyament.